

શ્રી ૧૦૦ એક મુસ્લિમ ભાષ

તરફથી વચ્ચ

સીરતે નખવી

આવૃત્તિ બીજી

પ્રત ૫૦૦૦

ઉદ્દેશ લેખક

હજરત ખવાજ હસન નિઝામી સાહેબ

આ ટાઇટલ કાગરી ખમર અમદાવાદમાં આવેલા ધી
નિઝામી પ્રા. પ્રેસમાં મીરજા હુસેન અશરફ મોહમ્મદ અશરફ
છાપ્યું છે.

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

૭ મહીના પહેલાં સખે અસાતના શુભ પ્રસંગે આ કિતાબની પહેલી આવૃત્તિની આઠ હજાર કોપીઓ બહાર ૭૩૫ માં આવી હતી અને મુસ્લિમો તેમજ ગેરમુસ્લિમોમાં છુટથી વહેંચવામાં આવી હતી

૮૩૩ શુ.

હદ્રે મીલાદ સને ૧૩૫૦ } નમીએ અસહકનો ગુલામોના ગુલામ
પાંચપદી-અમદાવાદ } નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૮૦૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સીરતે જાણી

વિષય પૃ : ૩૩

૭૮૬

સીરતે નખવી

શ્રી

પયગમ્બર હુઝરત મોહમ્મદ સલ્લલ્લુ' અલેય્હિ વસલ્મ અરિર

ઉર્દુમાં રચનાર.

હુઝરત ખ્વાજા હસન નિઝામી સાહેબ દહેલવી

અનુવાદક.

જહાંગીરશાહ શિયુક્તા સુલતાન દહેલવી

પ્રગટ કર્તા.

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

એડીટર દીન પ્રાંચપટ્ટી-અમદાવાદ.

સને ૧૯૩૧

આવૃત્તિ ૨ જી

હિજરી ૧૩૫૦

પ્રત ૫૦૦૦

હઝરત પીરાને પીર કદબું છવન ચરિત્ર

આ પુસ્તકમાં હઝરત પીરાને પીર કદબું નો નસબ અને જન્મ અને હઝરતના બુઝુર્ગોની હકીકત. હઝરતની તાઅલીમ, મુસાફરીમાં સરચાઇનો ચમત્કાર; બગદાદમાં પધરામણી, આપના ઉસ્તાદ, ઇલમ હાસલ કરવામાં વેઠેલી તકલીફો, મુસાફરી અને ઇબાદત, રિયાઝત અને મુજાહિદા, અદભુત બનાવો, ચોરોનું લયભીત બનવું, આપના પીર, ખિરકો પહેરવો, લોકોની ફિદાગીરી, આપનો વચ્ચ અને નસીહત, આપની બહાદુરી, યહુદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓનો ઇસ્લામ સ્વીકારવો, બદમાશોનું સુધરવું, આપનો ઉચ્ચ મરતબો, આપના વચ્ચની અસર, ફતવા લખવા, શિક્ષણ આપવું, એક વિચિત્ર ફતવો, આપનો સિમાઅ, એક ગવઇયાની તવબા, આપના સદગુણો, બચ-પણની રમતોથી દુર રહેવું, જરૂરના પ્રસંગે પણ ન માંગવું, નજરણાનો અસ્વીકાર, આપનો હુલીયો મુબારક, આપનો પહેરવેશ, આપના અલકાબ, આપના વચન, કર્સીદએ ગવસીયાનો ખુલાસો, આપની બીબીઓ અને અવલાદ, આપના સમયના મશાયખીન, આપની વફાત, વગેરે ખુલાસા વાર વર્ણન લખવામાં આવ્યું છે, ખાસ કરી આપના અમુલ્ય વચનો ખાસ સોનેરી અક્ષરોએ લખી રાખી મનન કરવા જોગ છે, પાકા પુંઠાના પુસ્તકની કીંમત એક રૂપીઓ.

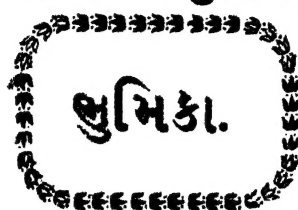
મોટું પ્રાઇન્ટલીટ નકલ મોકલવામાં આવે છે.

“ દીન ” ઓફીસ

પાંચપટી—અમદાવાદ.

૭૮૬

હઝરત ખવાજ હસન નિઝામી સાહેબની પહેલી આવૃત્તીની

દુનિયા આખીને માટે હઝરત પયગમ્બર (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ખુદાએ પોતાનો સંદેશો પહોંચાડનાર-પયગમ્બર બનાવીને મોકલ્યા અને સૌ કોઇને માટે આશીર્વાદ બનાવ્યા એ માટે ખુદાનો આભાર માનવાનો છે તેઓએ માનવજાતિ માત્રને ગુમરાહી (અધમાચાર) થી બચાવીને અસ્લાહ તઆલાનો સન્માર્ગ દેખાડ્યો. દુનિયાની જાંદગી અને પરલોકની મુકિતનો માર્ગ તેમના શિક્ષણથી સૌ કોઇએ જાણ્યો.

આવા ભલા રસુલની હકીકત સૌ કોઇએ જાણવી જોઈએ, દુનિયાની કોઈ ભાષા એવી નથી જેમાં હઝરત મોહમ્મદ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ની જાંદગીનો હેવાલ ન હોય. અંગ્રેજી ભાષામાં પણ ઘણાં પુસ્તકો અંગ્રેજોએ હ.રસુલુલ્લાહ (સ.)ના ચરિત્ર ઉપર લખ્યાં છે. ફ્રેંચ, જરમન અને યુરોપ અમેરીકાની બીજી ભાષાઓમાં પણ એવાં પુસ્તકો છે.

અરબી, ફારસી, તુરકી, ચીની અને જાપાની ભાષાઓમાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)નાં જીવન ચરિત્ર મોજુદ છે, હિન્દુસ્તાનની સર્વથી મોટી ભાષા ઉર્દુમાં પણ સેંકડો પુસ્તકો હઝરતના હેવાલમાં છે, ઉર્દુ

સિવાય હિન્દી અંગાળી, ગુજરાતી, મરાઠી, કાનડી, લાપાઓમાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નાં જીવન ચરિત્ર મોજુદ છે.

આ પુસ્તકની વિશેષતા.

પરંતુ દુનિયાની એકે લાપામાં એવું કોઈ હજરત પયગમ્બર (સ.) નું જીવન ચરિત્ર નથી જે ફક્ત સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટે લખાયું હોય અને જેમાં સાદા, સરળ અને ટુંકા શબ્દોમાં મોટા મોટા બનાવોની વાતો લખાઈ હોય. હું અત્યારે એક સ્કુલના કામમાં રોકાયેલો છું જેને મેં કેળવણીના નવા ધોરણ પ્રમાણે ચાલુ કરી છે. એ સ્કુલ માટે એક અઠવાડીક પણ “ ખાળ સ્કુલ ગેઝેટ ” ના નામથી ચાલુ થયું છે જેમાં હિન્દ આખાના છોકરા અને છોકરીઓ માટે કેળવણીને લગતા વિષયો આપવામાં આવે છે. સ્કુલના બાળકો માટે નવી નવી, સારી સારી, નાની નાની, કેળવણીની આપડીયો લખી રહ્યો છું. એ કારમાળામાં બાળકો માટે હજરત પયગમ્બર (સ.) નું જીવન ચરિત્ર લખવાની જરૂર પણ ઉભી થઈ છે.

ત્યારે મેં સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટે હજરત પયગમ્બર (સ.) નું જીવન ચરિત્ર લખવાનો ઇરાદો કર્યો ત્યારે સ્ત્રીઓ અને બાળકોના કુદરતી સ્વભાવ, મગજ શક્તિ અને સમજણનો વિચાર કરતાં નીચેની વાતો ઉપર ખાસ ધ્યાન ખેંચાયું.

(૧) જે બનાવો પંદર વીસ પાનામાં લખાયા હોય તેની સમજણ ચાર પાંચ લીટીઓમાં લખવી. લાંબા બનાવને ટુંકાણમાં લખવાનું કામ ઘણું કઠણ હતું પણ સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટે એ વાત ઘણી જરૂરતી હતી. કેમકે તેઓ લાંબા લખાણ અને મોટા મોટા વિષયો ન સમજી શકે, તેમને લાંબા લય લખાણો યાદ નહિ રહે તેથી મેં લાંબી લાંબી બાબતોને ચાર પાંચ લીટીઓમાં પતાવ-

વાની કોશીશ કરી. જેથી એ બનાવો સ્ત્રીઓ અને બાળકોને યાદ થઈ જાય અને પછી કદી તે ભુલાય નહીં.

(૨) બીજી ગોઠવણ એ રાખી કે દરેક બનાવ એકજ પાનામાં આવી જાય, આવી રીતનાં પુસ્તક દુનિયા આખીમાંની કોઈ ભાષામાં નથી હોવામાં, આ ધરાદમાં જો કે મને પુરી સફળતા મળી નથી કેમકે કેટલેય ઠેકાણે એવું કરવું પડ્યું છે કે એક બનાવ બે ત્રણ કે ચાર પાનામાં પુરો થયો છે, પરંતુ મેં જુદાં જુદાં મથાળા બાંધીને બનાવને એવી રીતે બહેંચી નાંખ્યો છે કે દરેક બનાવ એક પાનાને બંધ બેસતો દેખાય.

(૩) ત્રીજી કોશીશ એ કરી કે દરેક પાનાની ઉપર ડ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ની જીંદગીના જુદા જુદા ભાગોનાં મથાળાં લખ્યાં કે સ્ત્રીઓ અને બાળકો યાદ રાખી શકે કે ફલાણો બનાવ ફલાણા વખતમાં બન્યો હતો. આ વસ્તુ પણ આજ સુધી દુનિયાની કોઈ ભાષામાં મોજુદ નથી.

(૪) ચોથી ઇચ્છા એ થઈ કે ડ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની જીંદગીના બનાવોને અનુક્રમે ગોઠવવા, કેમકે અત્યાર સુધી જેટલાં જીવન ચરિત્રો પ્રગટ થયાં છે તેમાં અનુક્રમે બનાવો લખાયા નથી, અથવા દરેક બનાવ કાળજી સાથે જે બનાવ બન્યો તેજ વખતના હેવાલમાં દાખલ કરવાની પુરી સાવચેતી સાથે કોશીશ કરવામાં આવી નથી. ત્યારે બન્યું છે એમ કે બાળપણની વાતો ઉમરના છેલ્લા ભાગની વાતો સાથે લખાઈ છે અથવા ઉમરના છેલ્લા દીવસોની વાતો બાળપણ અને જવાનીની વાતો સાથે ભેળાઈ ગઈ છે.

(૫) પાંચમી કોશીશ એવી હતી કે જન્મથી માંડીને ૨૫ વર્ષ સુધીના બનાવો અનુક્રમે પુરા કરવા અને ૨૫ વર્ષની વયમાં જ્યારે ડ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની શાદી થઈ ત્યારથી ૪૦ વર્ષની વય સુધીના બનાવો અનુક્રમે ગોઠવવા તથા જ્યારે ૪૦ વર્ષની વયમાં

પયગમ્બરી મળી ત્યારથી વફાત સુધીની વાતો પણ અનુક્રમે લખવી, આવી ગોઠવણ દુનિયાની કોઈ લાપાના જીવન ચરિત્રના પુસ્તકમાં નથી. બધાં પુસ્તકોમાં જન્મની હકીકત અને તે પછી પહેલી શાદીની ટુંકી હકીકત લખવામાં આવે છે પરંતુ પુરી ચાલીશ વર્ષ સુધીની વાતો અનુક્રમે કોઈ પુસ્તકમાં લખાઈ નથી. અલબત્ત પયગમ્બરી મળ્યા પછીથી વફાત સુધીનો હેવાલ અનુક્રમે ગોઠવવામાં આવ્યો છે. એ દીવસોની હકીકત એટલી બધી લખાઈ છે કે હ. રમુલુલાહ (સ.) ની જીંદગીનો એક એક મીનીટ જાણી શકાય છે.

આ પાંચ વિશેષતાઓનું ધ્યાન આ પુસ્તકમાં ખાસ પ્રકારે રાખવામાં આવ્યું છે અને તે વાંચવાથી જણાશે. પણ આ પાંચ વિશેષતાઓ યોજવાની જરૂર જણાઈ અને ખુદાની કૃપાથી એ પુરી થઈ. બનાવો સનંદી છે.

આ પુસ્તકમાં લખેલી વાતો મશહુર સનંદી પુસ્તકો (કિતાબો) માંથી લેવામાં આવી છે. જેમાં “ તારીખ ખુખારી ” “ તારીખે તિમરી. ” “ તારીખ ઇબ્ને સાઅદ ” “ એટલે તખકાત ઇબ્ને સાઅદ ” “ શમાયલ નિરમઝી ” અને મોલાના શિખલીની મશહુર “ સીરતુનખી ” વગેરે પુસ્તકો ઉલ્લેખ કરવા લાયક છે. મેં ધાયું હતું કે જે પાના ઉપર જે બનાવ લખવામાં આવે ત્યાં જે પુસ્તક માંનો તે બનાવ હોય તેનો હવાલો આપવો. પરંતુ આ કિતાબ માત્ર એકજ મહીનાની ટુંકી મુદતમાં લખાઈ છે અને તેના પાના પણ નાનાં હોવાથી હવાલો આપવા જેટલી ફાલતુ જગ્યા ન મળી. ઈ. અ. ખીજી આવૃત્તિમાં એ ગોઠવણ રખાશે નવી વાતો

આ પુસ્તકમાં કેટલીક વાતો તદ્દન નવી પણ દેખાશે. કેમકે તે ચારિત્ર્યનાં પ્રખ્યાત પુસ્તકોમાં પણ નથી, પણ એ બધી વાતો ઇતિહાસ

અને હઠીસનાં પુસ્તકોમાં મોજુદ છે. જીવનચરિત્રોમાં દાખલ ન થવાનું કારણ એવું લાગે છે કે એ વાતો ચરિત્રના હેવાલમાં ન લખતાં ખીજા વિષયની વાતો સાથે જુદા જુદા લેખકોએ તેનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, મેં ઘણી શોધખોળ અને કાશીશ કરી, પહેલાં એ બધા બનાવો ભેગા કર્યા તે પછી એ બનાવો જે દીવસોમાં બન્યા હતા તે દીવસો પણ જુદા તારખ્યા. કોઈ બનાવના દીવસોની માહિતી મળી અને કોઈની ન મળી તેથી મેં બનાવના પ્રકાર ઉપર વિચાર કરી ને જીંદગીના જે ભાગ સાથે તેનો સંબંધ દેખાયો ત્યાં દાખલ કર્યા એથી ઇતિહાસ અને ઇખ્તારતનો અનુક્રમે સંબંધ પણ સચવાયો.

આ પહેલી કાશીશ છે.

ઉર્દૂ ભાષામાં આ પુસ્તક તદ્દન નવી જાતનું છે અને આવી રીતે કોઈ ચોપડી દુનીયાની કોઈ પણ ભાષામાં અત્યાર સુધી લખાઈ નથી એથી બનાવો ભેગા છે કે આ પુસ્તકની ગોઠવણ અને પદ્ધતિમાં માનવ સ્વભાવની રૂએ મારાથી કોઈ ભુલ થયેલી જણાય તો મને જણાવ શો તો ખીજા આવૃત્તિ પ્રગટ થવાની છે તેમાં એ ભુલો સુધારી લેવાશે જે ગૃહસ્થો એવી ભુલ બતાવશે તેમનાં નામ ઉપકાર સાથે ખીજા આવૃત્તિમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે.

મુસ્લિમોને વિનંતિ

હવે હું મુસલમાન ભાઈઓને વિનવીશ કે તેઓ આ પુસ્તક પોતાની ખાનુઓ અને બાળકોના હાથમાં મુકવાની કાશીશ કરશે અને પોતે પણ ખ્યાનપુર્વક વાંચશે. કેમકે હ. રસુલુલ્લાહ સલ્લાલ્લાહે અલ્લયહે વસલ્લમની જીંદગી મુસલમાનોની દીની અને દુનયવી પ્રગતિ અને સુધારાનું સૌથી બળવાન સાધન એટલે વસીલો થઈ શકે છે. આપણી ખરાખીનું માત્ર એજ કારણ છે કે આપણે આપણા હાદી

અને આપણા રસુલ (સ૦) નું જીવન ચરિત્ર જાણતા નથી અને અજાણ્યા હોવાથી પુરી રીતે તેમની પેરવી (અનુકરણ) કરી શકતા નથી. કોર્સમાં દાખલ થવી જોઈએ.

બ્રીટીશ સરકારના ફળવણીખાતાના કેટલાક અમલદારોએ આ પુસ્તકના મુસવદ્દા જોઈને મને કહ્યું હતું કે આ પુસ્તક રકુલો અને કોલેજોના કોર્સમાં દાખલ થવા લાયક છે. અથવા સરકારી ફળ વણી ખાતાની લાયબ્રેરીઓ અને ધનામો માટે મંજૂર કરવું જોઈએ. હું પણ ધાંદું છું કે જો એમ થાય તો સ્ત્રીઓ અને બાળકોને ઘણું ઉપયોગી થશે. કેમકે મારી મકસદ એવી છે કે હ, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી વ સલ્લમના જીવન ચરિત્રથી દુનીયા આખીના અને ખસુસ રીતે હિન્દના દરેક માણસે વાકેફ થવું જોઈએ અને એ વાત ત્યારેજ બની શકે છે કે જ્યારે આ પુસ્તક સરકારી કોર્સમાં દાખલ થાય અથવા કોઈ બીજી રીતે બાળકોના હાથમાં મુકાય. એમાંની કોઈ વાત કોઈ કોમ કે ધર્મની વિરુદ્ધ કે નથી રીકાપાત્ર તેથી આ પુસ્તક કોર્સમાં દાખલ થવું અઘરું નથી.

મેં મારી ફરજ બજાવી

સારાંશ કે મેં મારી ફરજ બજાવી છે. અને હું અલ્લાહતાલાનો પાડ માનું છું કે મેં મારા હાથે એક મહીનાની ટુંકી મુદતમાં હખીમે પાક મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી વ સલ્લમનું જીવન ચરિત્ર તૃપ્તિયાર કરાવ્યું. હવે જો તેની ઇચ્છા થશે તો આ પુસ્તક મારફતે નાના મોટા સ્ત્રી પુરુષ લાલ મેળવશે અન્યથા જેવી તેની ઇચ્છા.

દિલ્હી } (હઝરત ખામ) હસન નિઝામી, (સાહેબ)
૧૬ જુલાઈ ૧૯૩૦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

સીરતે નખવી.

એટલે

હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ નું જીવન ચરિત્ર.

અરબસ્તાનની ભૂગોળ.

સીમા.

અરબસ્તાન એશિયા ખંડમાં એક દ્વિપકલ્પ છે. એની ઉત્તર દિશાએ શામ દેશનું રણ, ખયતુલ મુકદ્દસ, મારમોરા સમુદ્ર અને અકાબા છે દક્ષિણ દિશામાં એડનની ખાડી, મકલ્લા અને હદ્ર-મુતનો પ્રદેશ છે, પુર્વ દિશામાં અરબી સમુદ્ર તથા યમન અને જહાહ વગેરે છે.

પ્રખ્યાત પ્રાંત

અરબસ્તાનમાં સૌથી વધારે મશહુર હિજાઝનો પ્રાંત છે. જેમાં મક્કા શરીફ અને મદીના શરીફ મોટાં શહેર છે. નજ્દ અને યમનનાં રાજ્યો પણ ઘણાં પ્રખ્યાત છે જહાહ, મોખા અને એડન વગેરે ખંદરો પણ ઘણાં પ્રખ્યાત છે.

હવા પાણી.

અરબસ્તાનનો આખો દેશ પહાડી અને રેતાળ રણ છે. યમન અને નજ્દના પ્રાંતોમાં ટેંક ફળદ્રુપ જમીન છે. પરંતુ હિજાઝ પ્રાંત ઘણો સુખો અને લીલાતરી વગરનો છે, અહીં તાપ વધારે પડે છે.

પ્રજા.

અરબસ્તાનમાં હમેશાથી સ્વતંત્ર અને ધરબાર વગરના તાયફા (કપીલા) વસ્તા આવ્યા છે. ખાસ ખાસ મથકો વગર, જંગલના લોકો એકજ જગ્યાએ ઠરીને નથી રહેતા, હરતા ફરતા રહે છે. એ લોકો કામળાના નાના તંબુ ઉભા કરીને તેમાં રહે છે.

ઉત્પન્ન

અરબસ્તાનમાં ઘોડા અને ઉંટ ઘણા પેદા થાય છે. ગુગલ, મેથા, ગુંદર, ઉન અને મીઠું પણ ઉત્પન્ન થાય છે. એ વસ્તુઓનો જુદા જુદા બંદરોને રસ્તે બીજા દેશો સાથે વેપાર ચાલે છે. બુનદાણા પણ અહીંનું ઉત્પન્ન છે.

કાબાનું આંધકામ.

હિજાઝનું પહેલું શહેર.

અરબસ્તાનના હિજાઝ પ્રાંતમાં હજરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામે મક્કા વસાવ્યું અને ત્યાં ખુદાની બંદગી માટે એક મસજીદ આંધી જેનું નામ કાબા પાડ્યું આ મસજીદનું આંધકામ હજરત ઇબ્રાહીમ (અ.) અને તેમના બેટા હજરત ઇસમાઇલે મળીને કર્યું હતું.

હજરત ઇબ્રાહીમનું વતન

હજરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ઘણા મોટા પયગમ્બર હતા અને ઇરાકે અરબમાં રહેતા હતા ત્યાં અત્યારે બગદાદ, બસરા અને કુફા વગેરે છે. હજરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના શહેરનું નામ ઉર હતું અને ત્યાં નમરુદ્દનું રાજ્ય હતું.

હઝરત ઇસ્માઈલિનું વતન

હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્લામે પોતાનાં એક બીબી હઝરત હાજરા (રઝીઁ) તથા તેમના બેટા હઝરત ઇસ્માઈલને ધરાકે અરબથી લાવીને મક્કામાં વસાવ્યા હતા અને હઝરત ઇસ્માઈલે અહીં રહેવા માંડ્યું હતું. હઝરત ઇબ્રાહીમ (અઁ) પણ કદી કદી ઇરાકથી મળવા આવ્યા કરતા હતા.

હઝરત ઇસ્માઈલની કુરબાની

હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.) ને સ્વપ્નામાં પોતાના બેટા હઝરત ઇસ્માઈલ (અ.) ની કુરબાની કરવાનો હુકમ મળ્યો અને હઝરત ઇબ્રાહીમ પોતાના બેટા ઇસ્માઈલની રળમંદીથી કુરબાની કરવા તૈયાર થયા તથા છેવટે ખુદાએ બેટાની કુરબાની માફ કરી. એ જગ મશહુર બનાવ આ કાબાના મચકેજ બન્યો હતો. તેજ વખતથી મુસલમાનોમાં કુરબાનીનો રીવાજ દાખલ થયો છે.

હઝરત પયગમ્બર સલ્લઁ ના પુર્વજો.

હઝરત ઇસ્માઈલનો વંશ

હઝરત ઇસ્માઈલનો વંશ વધ્યો અને મક્કાથી નીકળી આખા અરબસ્તાનમાં ફેલાયો. પણ એ વંશમાની એક શાખા કાબાની સેવા અર્થે મક્કામાં પણ વસાહત કરીને રહી, જેઓએ થોડા સંધકા પછી ગુમરાહ (અધર્મી) થઈને મુર્તિઓની પુજા કરવા માંડી. હઝરત ઇબ્રાહીમના બેટા હઝરત ઇસ્હાક (અ.) ના વંશમાં હઝરત મુસા (અ.) અને હઝરત હસા (અ.) વગેરે પયગમ્બરો થયા જેઓ શામ દેશ અને બયતુલ મુકદ્દસના દેશોમાં હતા પણ હઝરત

ધરમાઈલના વંશજો દિગ્ગજમાંજ રજા હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.)
એજ વંશમાં હતા.

મુઝર.

હ. રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વઆલેહી વ સલ્લમના ઓગણી-
સમા દાદા મુઝર હતા. જેમની અછલમંદી અને અનુભવના હેરત
ભર્યા બનાવની વાતો ધખ્ને અસીર અને તિબરીના ઇતિહાસોમાં
લખેલી છે. એથી એમ લાગે છે કે મુઝર ચમત્કારીક મહાપુરુષ હતા.
કુસઈ.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ- અ. વ.) ના છટ્ટા દાદા કુસઈ હતા.
તેમને બળવાન વલીઅલ્લાહ બુઝુર્ગ ગણવામાં આવે છે. તેઓએ
પોતાના ખાનદાનનો જથ્થો બાંધ્યો હતો અને તેનું નામ કુરેશ પાડ્યું
હતું. ત્યારથી રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) નું ખાનદાન કુરેશને નામે
ઓળખાવા માંડ્યું.

અબ્દે મનાફ.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ના ચોથા દાદા અબ્દે મનાફ
હતા. તેમને ત્યાં બે બાળકોનું જોડું પેદા થયું હતું જેમને તરવાર
વડે છુટા પાડવામાં આવ્યા હતા. એકનું હાશમ અને બીજાનું ઉમેયા
નામ હતું. હાશમના પરપોત્ર હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] છે.

હાશમી ફરઝંદ,

હાશમના બેટા અબ્દુલ મુત્તલિબ થયા અને અબ્દુલ મુત્તલિબ
ના બેટા અબ્દુલ્લા. અબ્દુલ્લાનાં હઝરત આમેના સાથે લગ્ન થયાં
અને હ. આમેનાને પેટે હ. મોહમંદ રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે
વસલ્લમ અવતર્યા.

બની હાશમ અને બની ઉમૈયા.

હાશમનો લાગવગ.

અબ્દે મનાફના બેટા હાશમ કાબાના વહીવટદાર (મુતવલ્લી) હતા અને કાબાના હાજીઓની ખાતર ખરદાસ રાખતા હતા તેથી તેમના ભાઇ ઉમૈયાએ અદેખાઈ કરવા માંડી અને હાશમનો અધીકાર ઘટાડવા કોશીશો કરતા રહ્યા.

હાશમની વફાત.

હાશમનાં લક્ષ્મ મદીના શરીફમાં થયાં હતાં. હાશમના બેટા અબ્દુલ મુત્તલિબનો જન્મ મદીનામાં થયો હતો. હાશમનું મૃત્યુ બયતુલ મુકદ્દસના રસ્તામાં ગઝઝા મથકે પચ્ચીસ વર્ષની વયમાં થયું એટલે અબ્દુલ મુત્તલિબનું પાલણુ પોપણુ એમના નાનાએ કર્યું.

અબ્દુલ મુત્તલિબનો અધિકાર.

હાશમના મરણ પછી તેમના બેટા અબ્દુલ મુત્તલિબ મદીનાથી મક્કા આવ્યા અને પોતાના પિતાની જગ્યાએ કાબાના વહીવટદાર થયા. તેઓએ પિતા કરતાંય કાબાની વધારે સેવા કરી મોટું નામ મેળવ્યું.

અબ્દુલ મુત્તલિબની દુરવેશી.

અબ્દુલ મુત્તલિબે પુરાઇ ગયેલો ઝમઝમનો કુવો ફરી ગળાવ્યો અને કાબામાં ઘણા સુધારા કર્યા, તેઓ ઘણો વખત હીરાની ખીણમાં જઈને ચિલ્લા કરતા હતા તેથી તેઓ ઘણા લોક પ્રીય થયા હતા.

ઉમૈયાનો ઓલાદ.

ઉમૈયાનો પુત્ર હરબ, તેનો બેટો અશુ સુફિયાન, તેનો પુત્ર માવિયા અને તેનો બેટો યઝીદ. ઉમૈયાની બીજી પત્ની ઘણી ઓલાદ હતી. તે બધા અક્કલમંદ અને પોલીટીશીયન હતા અને હમેશાં

બની હાશમનો વિરોધ કરતા, હ. રસુલુલ્લાહને પણ એ લોકોએ ધણુ પળવ્યા હતા.

હઝરત પયગમ્બર સલ૦ ના પિતા

અબ્દુલ મુત્તલિબની બાધા.

અબ્દુલ મુત્તલિબે બાધા લીધી હતી કે ખુદા તેમને દશ બેટા આપે અને તે બધા જવાન થાય તો એક બેટા પોતાના દાદા ઇબ્રાહીમ અને ઇસ્માઈલ (અ.) ની સુન્નત પ્રમાણે ખુદાને માટે કુરબાની કરશે.

અબ્દુલ્લાના કુરબાની.

ખુદાએ અબ્દુલ મુત્તલિબને દશ બેટા આપ્યા અને તે બધા જવાન થઈ ગયા ત્યારે તેઓએ કુરબાની માટે પાસા ફેંક્યા અને પાસામાં અબ્દુલ્લાનું નામ નીકળ્યું. અબ્દુલ મુત્તલિબે અબ્દુલ્લાને પછાટી ગળા ઉપર છરી ફેરવવા માંડી, ખાનદાનના બધા લોકો દોડ્યા અને અબ્દુલ મુત્તલિબને અટકાવ્યા.

કાહિનાનો ફેસલો

અબ્દુલ મુત્તલિબે કહ્યું:—મેં બાધા લીધેલી છે એટલે અબ્દુલ્લાને જરૂર ઝુબેલ કરીશ. અંતે બધા ભેગા થઈને એક કાહિનાની પાસે ગયા તે કાહિનાએ અબ્દુલ્લાનું મ્હોડું બેઠાને કહ્યું એના ચહેરા ઉપર એક ગેખી નુર છે એને ઝુબેલ ન કરો, એના બદલામાં ૨૦૦ ઊંટ કુરબાન કરો.

એ કુરબાનોયોના ફેરઝંદ

છેવટે હઝરત અબ્દુલ્લાના બદલામાં ૨૦૦ ઊંટ કુરબાન કરવામાં આવ્યા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ ફરમાવ્યું છે કે હું એ કુરબાનીઓનો ફેરઝંદ છું એટલે હ. ઇસ્માઈલ અને હ. અબ્દુલ્લાહ.

૬. આમેના સાથે લગ્ન.

હઝરત અબ્દુલ્લા ધણા ખુશસુરત હતા અને ધણી સ્ત્રીઓ તેમની સાથે પરણવાની આરજીમંદ હતી. પણ હઝરત આમેના સાથે હઝરત અબ્દુલ્લાનાં લગ્ન થયાં અને તેઓ મક્કામાં હઝરત આમેના સાથે જીવન ગાળવા લાગ્યા.

૬. રસુલુલ્લાહ [સ.] નાં માતા

હઝરત આમેના

૬. રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી વસલ્લમનાં માતાનું નામ આમેના હતું. તેઓ વહયનાં બેટી હતાં જેઓ અબ્દે મનાફના બેટા હતા. આવી રીતે ૬. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના દાદાના વંશમાં હતાં, હઝરત આમેનાં ધણાં સદગુણી અને ધીરજવાન બાનુ હતાં. તેમને ઘરેણાં અને કાપડનો લોભ નહોતો.

વિધવા થયાં.

હઝરત આમેનાનાં લગ્નને થોડાક મહીના થયા હતા અને તેઓ હમેલથી હતાં કે તેમના પતિ અબ્દુલ્લા પોતાના પિતા અબ્દુલ મુત્તલિબની સાથે શામની મુસાફરીએ ગયા અને રસ્તામાં મહીના ખાતે હઝરત અબ્દુલ્લાની વફાત થઇ અને તેમને ત્યાંજ દફન કરવામાં આવ્યા.

હઝરત આમેનાની ધીરજ

હઝરત આમેનાને પતિના મરણની ખબર થઇ ત્યારે બીજી સ્ત્રીઓ માફક હાય વાય ન કરતાં ભારે ધીરજ ધરી અને આંખો માંથી આંસુની ધાર વહવા માંડી અને સખ કરી ચુપ રહ્યાં, ત્યારે ૬. મહંમદ રસુલુલ્લાહ (સ.) તેમના હમલમાં હતાં.

અખદુલ મુત્તલિખનો આશ્રય

અખદુલ મુત્તલિખ મુસાફરીથી પાછા આવ્યા ત્યારે તેઓએ પોતાના મરહુમ બેટા અખદુલ્લાનાં પાતુને પોતાના આશ્રયમાં લીધાં અને હ. આમેનાના આરામ અને સુખ ચેન માટેની સરસ ગોઠવણ કરી આપી, એટલે હઝરત આમેના નચિંત જીવન ગાળવા લાગ્યાં.

ગેબી દેખાવો

હઝરત આમેના કહે છે કે હમલના દીવસોમાં તેમને હેરત ભર્યા સ્વપ્નાં દેખાતાં હતાં અને અજ્ઞયળ રીતે સલામના ગેબી અવાજ સંભળાતા હતા પણ કોઈ સલામ કરનાર દેખાતો નહોતો. એ ગેબી સલામ તેમના પેટમાંના બાળકને થતા હતા.

અસ્હાબે ફીલનો હુમલો.

નૈતિક ગુણ

હ. રસુલુલ્લાહ(સ.) ના જન્મ પહેલાં અરબ પ્રજાનો નૈતિક ગુણ નષ્ટ થયો હતો દારૂ જનાકારી, મુર્તિપુજા જુગારના દુગુણો બધા તાયફા વાળામાં સામાન્ય રીતે ફેલાયેલા હતા.

કુરેશના સ્થિતી.

મક્કામાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના ખાનદાન કુરેશ કબીલાની પણ એજ સ્થિતી હતી, તેમનામાં પણ ઘણા લોકો મુર્તિપુજક અને દુગુણોમાં ફેસેલા હતા, પરંતુ બની હાશમવાળા કબીલામાં એ દુગુણો ઘણા ઓછા હતા.

અબ્રહાનો હુમલો,

યમનના શીધી રાજા અબ્રહાએ કાબા તોડવા માટે મક્કા ઉપર ચઢાઈ કરી અને પોતાની ફોજમાં હાથી પણ લાવ્યો તેથી તે લોકોને

અસહાએ શીલ એટલે હાથીવાળા કહે છે. આ ચઢાઇ હ. રસુલુલ્લાહ સલ૦ નો જન્મ થયો તે વર્ષમાં થઇ હતી.

અબાબીલની ફેજ

અબ્રહા હાથીયાનું લશ્કર લઇને કાબાની પાસે આવ્યો ત્યારે આકાશ ઉપર અબાબીલ (દિવચકલીઓ)ની ફેજે દેખાવ દીધી. અબાબીલોએ ફેજ ઉપર એટલી કાંકરીઓ વરસાવી કે તે બધા મરી ગયા, કેટલાક લોકો કહે છે કે અબ્રહાની ફેજમાં શીતળાનો રોગ ફાટી નીકળ્યો હતો.

અબ્દુલ મુત્તલિબની કરામત.

હ. રસુલુલ્લાહના(સ.)દાદા અબ્દુલ મુત્તલિબે અસહાએ શીલના ગેબી નાશની આગાહી કરી હતી લોકોએ જ્યારે અસહાએ શીલનો આકાશી ફેજ તરફથી નાશ થતો જોયો ત્યારે બધા લોકો અબ્દુલ મુત્તલિબમાં વિશ્વાસ લાવી તેમને શુઝુર્ગ (સંત પરપ) તરીકે માનવા લાગ્યા.

હ૦ રસુલુલ્લાહ સલ૦નો જન્મ

હઝરત આમેનાતું સ્વપ્નું

હમલના નવ મહીના પુરા થયા ત્યારે હઝરત આમેનાને કોઇએ સ્વપ્નામાં કહ્યું કે તારે ત્યાં પુત્ર પેદા થશે. તે પેદા થાય ત્યારે કહેજો કે એકના એક ખુદાને સોંપ્યો અને તેનું નામ મોહમ્મદ (સ.) રાખજો. જન્મનું વરસ

હ૦ રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] તા. ૯ મી રબીઉલ અવ્વલ ને સોમવારના પેરાઠીયે એટલે તા ૨૦ મી એપ્રિલ સને ૫૭૧ ઇ. માં પેદા થયા, નવશેરવાન બાદશાહનું રાજ્યાભિષેકી વરસ ૨૨ મું હતું અને એજ વરસે કાબા ઉપર અસહાએ શીલની ચઢાઇ થઇ હતી.

જન્મ પ્રસંગના બનાવ.

હજરત આમેના ફરમાવે છે કે જ્યારે હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] પેદા થયા ત્યારે તેમના બન્ને હાથ દુઆ માગતા હોય તેવી રીતે આગળ વધેલા હતા અને તેમની આંખો આકાશ તરફ હતી.

મોહમ્મદ નામ પાડ્યું.

હજરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) પેદા થયા ત્યારે તેમના દાદા અબ્દુલ મુત્તલિબ ધરમાં આવ્યા અને પોતાના અનાથ પૌત્રને ખોળામાં લઈ લાડ લડાવ્યાં અને મોહમ્મદ (સ.) નામ પાડ્યું. હજરત આમેનાના સ્વમાની વાત સાંભળી ઘણા રાજી થયા.

દુકાળ ગયો.

હજરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ના જન્મને વરસે અરબસ્તાનમાં ભારે દુકાળ પડ્યો હતો, લાંબા વખતથી વરસાદ પડ્યો નહોતો. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો જન્મ થતાં ઘણો વરસાદ પડ્યો અને દુકાળ સુકાળમાં ફેરવાઈ ગયો.

શારીરીક તન્દુરસ્તી

હૃદય રમુણીલ્લાહની તન્દુરસ્તી.

હજરત આમેના (રઝી.) અને બધાં બાનુઓ કહે છે કે હૃદય રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ઘણું ખુબસુરત હતા. જન્મ પછી બે માણસ તેમને જોતો તે કહેતો કે આ બાળક તો કેટલાય મહીનાનું અવતરેલું લાગે છે. કેમકે શરીરની તન્દુરસ્તી ઘણી સારી હતી.

અરબોનો રીવાજ

કુરેશ કુટુંબ અને ખીજાં અરબ ખાનદાનોમાં એવો રીવાજ હતો કે તેઓ પોતાનાં બાળકોને જન્મ થતાજ દુધ પાવા માટે કોઈ ખીજા ગામ અને કુટુંબમાં મોકલતા હતા એટલે હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) નો જન્મ થતાં તેમનાં માતા અને દાદાએ પણ એજ ધરિદો કર્યો.

હલીમા સાઅદિયા (૨.)

સાઅદ કબીલાનાં એક બાતુ જેમનું નામ હલીમા (રઝીં) હતું. ગામડાની ખીજા સ્ત્રીઓ સાથે દુધ પીનારાં બાળકોને લેવા માટે મક્કામાં આવ્યાં. દુધ પાવાનો તેમને સારો બદલો આપવામાં આવતો હતો.

યતીમને કોઈ એ ન પુછ્યું.

ગામડામાંથી આવેલી સ્ત્રીઓએ મોટા મોટા સરદારો, અને અમીર ઊમરાવોનાં બાળકોને દુધ પાવા માટે લઈ લીધાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] યતીમ હોવાથી તેમને કોઈએ પુછ્યું નહી. હઝરત આમેના એથી દીલગીર થયાં અને તેમને પોતાના મરહુમ ભરથાર યાદ આવી ગયા.

હલીમા (૨.) નું સદભાગ્ય

છેવટ હલીમા સાઅદિયા (૨.) એ બાળકને દુધ પાવા લીધુ. એ પહેલાં આપનાં માતૃશ્રીએ દુધ પાયું અને અણુ લહનની દાસી સવીબાએ પણ થોડા દીવસ દુધ પાયું હતું. તે પછી હલીમા (૨.) આપને પોતાને ગામ લઈ ગયાં.

ચાર વરસની વય સુધી.

કયા કુટુંબમાં દુધ પીધું.

હવાઝન નામનો કખીલો અરબસ્તાનમાં ઘણો મશહુર હતો. તેનાં લાવણ્ય અને લાષા કળાને અરબસ્તાનના બધા કખીલા માનતા હતા. હલીમા સાઅદીયા (૨.) તેજ કખીલામાંનાં હતાં. હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ.) એજ કખીલાનું દુધ પીધું અને અરબી લાષા લાલિત્ય પણ એજ કખીલામાં શીખ્યું. હઝરત પોતાની ધાવ હલીમા (૨.) તરફ ભારે હેત રાખતા હતા.

બકરાં ચાર્યાં.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) પોતાની ધાવને ત્યાં ઉછર્યાં, ચાર વરસની ઉંમરે હલીમા (૨.) નાં બાળકો સાથે વગડામાં બકરાં. ચારવા જવા માંડ્યું, આપે અહીં ઘણા દીવસ સુધી બકરાં ચાર્યાં.

છાતી ચીરાઇ

એક દીવસ વગડામાં હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] બકરાં ચારતા હતા તેટલામાં આકાશમાંથી ફરિશતા આવ્યા અને રસુલુલ્લાહની છાતી ચીરી તેમાં નુર લયું, હલીમા (૨.) નાં બાળક આ બનાવ જોઇ ડરી ગયાં અને પોતાની મા પાસે દોડી જઈ કહ્યું કે ભાઈ મોહમ્મદ (સ.) ને કોઈએ મારી નાંખ્યા.

હલીમા (૨) નું હેત.

એ વાત સાંભળીને હલીમા દીલગીર થઇ વગડા તરફ દોડ્યાં, હજી રસુલુલ્લાહ (સ.) હસતા તેમને મળ્યા અને કહ્યું દીલગીર ન થાઓ એ તો ફરિશતા હતા, મને સરસ માણસ બનાવવા તેઓ મારામાં નુર ભરી ગયા.

પથરાએ સલામ કરી.

બાળપણમાં હ૦ રસુલુલ્લાહ(સ.) વગડ.માં જતા ત્યારે પર્વતના પથરોમાંથી અવાજ સંભળાતો કે “ હે અલ્લાહના રસુલ (સ૦) તને સલામ” ત્યારે રસુલુલ્લાહ(સ.)ને અચંબો થતો અને ચારે તરફ જોતા.

મદીનાની પહેલી મુસાફરી.

જુતનો વહેમ.

હલીમા (૨) ના ભરથારે એ વાતો સાંભળીને કહ્યું કે બાળક ઉપર જુતનો ઝપેટો છે. તેથી એની મા પાસે મોકલી આપો. આ ઉપરથી હલીમા (૨.) હઝરતને મક્કા લઈ ગયાં.

માતાની પાસે.

દાઘ હલીમા (૨) રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને સાથે લઈ મક્કા આવ્યાં, તેઓએ હઝરત આમેનાને કહ્યું કે તમારા બાળકને ઝપેટો લાગે છે. કહે છે કે પર્વતના પથરા તેને સલામ કરે છે. એક દીવસ એ માણસોએ તેનું પેટ ચીર્યું અને તરત સાજો થઈ ગયો.

માતાનું સ્વપ્ન.

હઝરત આમેના [રઝી] એ હલીમા (૨.) ને કહ્યું કે તેને ઝપેટો નથી, એ પછી હમેલ અને જન્મના દીવસોની બંધી હેરત બરી વાતો કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે તમે કશી ચિંતા ન રાખો, એ બાળક તો જન્મથીજ એવું છે.

મક્કામાં વસવાટ.

છેવટ આમેના [રઝી.] એ પોતાનું બાળક હલીમા(૨.) પાસેથી લઈ લીધું. હવે રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) એ મક્કામાં પોતાનાં

માતા સાથે રહેવા માંડ્યું, અહીં પણ તેમની કુતુહલ વાતોની ચર્ચા થવા માંડી. એટલે હજરત આમેના [રઝી.] એ મદીના જવાનો વિચાર કર્યો જ્યાં તેમના ભરથારની કબર હતી.

આપની કબર ઉપર

હજરત આમેના (રઝી.) પોતાના યતીમ બાળકને સાથે લઈ મદીના ગયાં. પોતાના ભરથારના મઝારનાં દર્શન કર્યાં, પાંચ વરસના રસુલુલ્લાહ [સ.] તેમની સાથે હતા. પિતાની કબર ઉપર પહોંચ્યા પછી પિતા સંબંધી માતાને ઘણી વાતો પુછી.

માતા અને દાદાની વફાત.

માતાનો વિયોગ..

મદીનાથી મક્કા આવતાં રસ્તામાં હજરત આમેના માંદાં પડ્યાં અને અચવા ગામે તેમની વફાત થઈ. અહીંજ તેમનો મઝાર છે. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] ઉમ્મે અયમન વજેરેની સાથે મક્કા આવ્યા.

દાદાના બેળામાં.

મક્કા આવ્યા ત્યારે હજરત અબ્દુલ મુત્તલિબ હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] ને બેળામાં લઈને ખુબ રડ્યા અને કહ્યું કે અફસોસ તારાં માં અને આપ બન્ને મરી ગયાં, પણ તું ગભરાઈશ નહીં, હું જીવતો છું ત્યાં સુધી તને કરી તકલીફ થવા દઈશ નહીં. દાદાની વફાત.

થોડા દિવસ પછી અબ્દુલ મુત્તલિબ પણ ખીમાર પડ્યા એટલે પોતાના બધા બેટાઓને બોલાવીને પુછ્યું કે મારા પૌત્રને કાણ

પોતાના આશ્રામાં લેવા માગે છે. બધા બેટાઓએ એ કામ ઉપાડી લેવાની ઇચ્છા બતાવી. પણ અણુ તાલિબની સરપરસ્તી હઝરત અબ્દુલ મુત્તલિબે મંજૂર કરી.

અણુ તાલિબના આશરામાં.

દાદાની વફાત પછી હૃં રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] એ તેમના કાકા અણુ તાલિબના આશરામાં રહેવા માંડ્યું. તેઓ મા બાપ કરતાં પણ વધારે લાડ લડાવતા હતા. કેમકે તેઓ એક સગા કાકા હતા બાકીના બધા સાવકા કાકા હતા.

શામ દેશની પહેલી મુસાફરી.

ઉમરનો હિસાબ.

ચાર વરસની વય સુધી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] હલીમા [ર.] ની પાસે રહ્યા. બે વરસ માતાની પાસે, એક વરસ દાદાની અને આઠ વરસની ઉમરમાં કાકાની પાસે આવ્યા.

હું શામ આવીશ.

બાળપણમાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) સામાન્ય બાળકો માફક રમતા નહોતા કે હા અથવા પગવણી કરતા નહોતા પણ તેમના કાકાએ શામ દેશ જવા માંડ્યું ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) હા કરતાં કહ્યું હું સાથે આવીશ.

કાકાનું હેત.

અણુ તાલિબે કહ્યું બેટા તમે બાળક છો. મુસાફરી લાંબી અને કઠણ છે, મુસાફરીના તકલીફો તમે નહીં વેડી શકો, હૃં રસુલુલ્લાહ [સ.]એ ફરમાવ્યું—હું નવ વરસનો છું, પણ કશી તકલીફથી ડરતો નથી માટે મને સાથે લ્યો અણુતાલિબે કબુલ કર્યું.

જીવકેવાળા મોહમંદ (સલ૦)

હજરત અયુ તાલિખ મકકાથી ચાલ્યા ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહ(સ૦) ના વાળ તેમના ખભા ઉપર ચિખરાયેલા હતા તેથી કાળાં જીવકાંની અંદરથી તેમનો ચહેરો ઘણો સુંદર લાગતો હતો.

ખ્રીસ્તી સાધુ

આ કાફલો શામ દેશના બુસરા શહેરમાં પહોંચ્યો ત્યાં બુહેરા નામનો એક મશહુર ખ્રીસ્તી સન્યાસી મળ્યો તેણે કાફલાને મીળખાની આપી. હ૦ રસુલુલ્લાહ(સ.) ને ધ્યાનથી જોઈ કહ્યું “હા આ તેજ છે જેની અમે વાટ જોતા હતા.”

પાદરીના સવાલ.

અયુ તાલિખને કહ્યું.

ખ્રીસ્તી સન્યાસીએ અયુ તાલિખને કહ્યું—“આ છોકરો છેલ્લા યુગનો છેલ્લો પયગમ્બર છે. મેં જોયું કે આકાશના વાદળ અને વગડાના ઝાડ તેની ઉપર છાંયડો કરે છે તમે એને પાછો લઈ જાઓ નહીં તો યહુદી અને ખ્રીસ્તીઓ એને મારી નાંખશે.”

છોકરો તમારો કોણ છે.

ખ્રીસ્તી સન્યાસીએ અયુ તાલિખને પુછ્યું—“આ છોકરો તમારો કોણ છે.” તેઓએ કહ્યું—“મારો બેટા છે.” સાધુએ કહ્યું—“એનો બાપ જીવતો હોવો જોઈએ નહીં” અયુ તાલિખે કહ્યું—“તમે ખરું કહો છો એનો બાપ મારો લાઈ હતો અને એના જન્મ પહેલાં મરણ પામ્યો હતો.

હું રસુલુલ્લાહ [સ.] ને પુછ્યું.

અધા લોકો મુઘ ગયા પછી ખ્રીસ્તી સન્યાસી હ. રસુલુલ્લાહ (સં)ની પાસે આવ્યા અને પુછ્યું કે તમને સ્વમાં આવે છે? રસુલુલ્લાહ (સં)એ કહ્યું—હા, અને પોતાનાં અગ્રયખી ભર્યાં સ્વમાં કહ્યાં ફરી તેણે રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પુંદ ઉપર મહોરે નખવતનું ચિન્હ જોયું અને કહ્યું “એ શક તમેજ છો.”

અબુતાલિબની હેરત.

ખ્રીસ્તી સન્યાસીની વાતો સાંભળીને અબુતાલિબ ભારે આશ્ચર્ય પામ્યા તેઓએ કહ્યું કે હું નહોતો જાણતો કે પયગમ્બર કેવા હોય છે. ત્યારે તે ખ્રીસ્તીએ અધા પયગમ્બરોની હકીકત કહી સંભળાવી. રોમન શાહેનશાહના અસ્વાર.

સાધુ સાથે વાતો થતી હતી ત્યાં કેટલાક લશ્કરી અસ્વાર આવ્યા અને સાધુને પુછ્યું કે શહેનશાહને કોઈ ગેબની વાતો જાણનારાએ કહ્યું છે કે આજે આ દેશ જીતનારો પયગમ્બર અહીં આવ્યો છે તેને પકડવા અમે આવ્યા છીએ.

સન્યાસીનો જવાબ.

સન્યાસીએ કહ્યું જો તે પયગમ્બર હોય તો તેને તમે નહીં પકડી શકો. જાઓ નકામા હેરાન ન થાઓ. એ પછી અબુ તાલિબને તાકીદ કરી કહ્યું તમારો માલ વેચીને તાકીદે મક્કા ચાલ્યા જાઓ. એટલે અબુતાલિબ મક્કા ચાલ્યા આવ્યા.

જવાની

બકરાં ચારતા હતા.

હજરત રસુલુલ્લાહ [સ.] બાળપણમાં અને જવાન થયા પછી પણ અરબસ્તાનના રીવાજ પ્રમાણે વગડામાં બકરાં ચારતા હતા. સવારથી સાંજ સુધી વગડામાં રહેતા અને રાત્રે કાકાને ત્યાં આવીને સુષ રહેતા.

બરાબ સોબતની સાવધાની

હજરત રસુલુલ્લાહ (સ.) મક્કાના રેદીયાળ અને દુર્ગુણી બાળકો સાથે કદી બેઠા નથી. બધાથી જુદા રહેતા એટલે આપના સદગુણ અને સદાચારની વાતો લોકોને મહોદે ચઢવા માંડી કેમકે બાળપણથી જવાની સુધીની આપની ચાલ ચલગત બધા લોકો જાણતા હતા.

અમીનનો ખેતાબ.

બાળપણ અને જવાનીના દીવસોમાં રસુલુલ્લાહ (સ.)ની સરચાઈ અને સદગુણ જોઈને મક્કાના બધા લોકો આપને “અમીન” (દયાનતદાર) કહીને ખેલાવતા હતા. અને આપની ઘણી ઇજ્જત કરતા હતા.

કાબાનું આંધકામ.

રેલ આવ્યાથી કાબાની ઇમારત ભાંગી ગઈ હતી બધા કબીલાવાળાએ સાથે મળીને નવી ઇમારત આંધી, હજરે અરવદ તેની જગ્યાએ ગોઠવવાનો હતો, પણ દરેક કબીલાનો સરદાર એ મોટાઈ મેળવવાની માગણી કરતો હતો, આ લઠ એટલી વધી કે ખુનામરફી થવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો.

પહેલી સરદારી

છેવટ એમ હતું કે કાલે સવારે બધાથી પહેલાં કાળામાં જે આવે તેનો ચુકાદો બધાએ કબુલ રાખવો, બીજે દીવસે સાથી પહેલાં હ.રસુલુલ્લાહ (સ) કાળામાં આવ્ય. બધા લોકોને હર્ષ થયો કે તેઓ દયાનતદાર છે એટલે એમનો ચુકાદો અમને કબુલ છે આપે આ બધાનો સુંદર ચુકાદો આપ્યો.

નોકરી અને વેપાર

બીબી ખદીજા. (રઝી)

મક્કામાં એક વિધવા બાનુ રહેતાં હતાં. તેમનો ઘણો ખહેલો વેપાર હતો શામ વગેરે દેશોમાં તેમના નોકરો વેપાર કરવા જતા હતા, તે બાનુ સદાચારી અને બુદ્ધિશાળી હતાં.

નોકર રહ્યા

આખી કોમે હ૦ રસુલુલ્લાહ(સ.) ને “અમીન” નો ખેતાબ આપ્યો અને જ્યાં ને ત્યાં તેમની નેકી અને સમ્મ્યાધ મશહુર થઇ ત્યારે બીબી ખદીજા (રઝી) એ તેમને શામ દેશમાં વેપાર સારૂ મોકલી નોકરી રહેવા જણાવ્યું. હ. રસુલુલ્લાહ[સ.] એ તે સદગુણી બીબીની માગણી કબુલ કરી લીધી.

મુસાફરીનો અનુભવ

વેપારી લાઈન દરમ્યાન ઘણી કોમે અને ઘણા દેશો આવે ખ્યાન પુર્વક જોયા, તેમના સદગુણો અને દુર્ગુણોની ભારે અસર આપના મન અને મગજ ઉપર થઈ. એ મુસાફરીઓનો અનુભવ છેલ્લા દિવસોમાં ઘણો કામ આપ્યો.

લગ્નનું પેગામ

હજરત ખદીજ [રઝી.] એ રસુલુલ્લાહ [સ.] ની વેપારી કાબેલીઅત જોઈ ત્યારે તેઓએ નીકાહ કરવાની ઇચ્છા બતાવી. હ. રસુલુલ્લાહે (સ.) આ માગણીની ખબર પોતાના કાકા અબુ તાલિબ અને પોતે કરી.

લગ્ન.

સંબંધની મસલહત.

હજરત અબુ તાલિબે પોતાના જ્ઞાનદાનના માણસો સાથે સલાહ કહી કે ખદીજની ઉંમર વધારે છે એટલે આ સંબંધ યોગ્ય છે કે નહીં. પરંતુ એ ચાર વગર બધાએ એ સંબંધ પસંદ કર્યો કેમકે તેમનો દરેક માણસ હજરત ખદીજ [ર.] ના ઉંચા ગુણોને જાણતો અને માનતો હતો.

સંબંધ મંજૂર

હજરત અબુ તાલિબે ફરમાવ્યું મારા ભાઈના એટા મોહમ્દ (સ.) ની ઉંમર ૨૫ વર્ષની છે અને ખદીજ (રઝી) ની ચાલીસ વર્ષની છે પણ હું આ સગપણ મંજૂર કરું છું કેમકે મારા ધારવા પ્રમાણે સ્વભાવ અને ગુણોની ખુબીઓ બન્નેમાં સરખી છે, તેથી આ નાતો બન્નેને આરામ અને સુખમાં રાખશે.

હજરત ખદીજ (રઝી.)

ત્યારે હજરત અબુ તાલિબે પેગામ કબુલ કર્યું ત્યારે હજરત ખદીજએ પોતાના કુટુંબીઓને બેગા કરીને ખબર આપી કે હું એક માણસ સાથે નિકાહ (લગ્ન) કરવા માંગુ છું જે એક મોટા

માણસનો પૌત્ર છે અને જે દરેક માણસની નજરમાં સાચો તથા દયાનતદાર (અમીન) છે. આ સાંભળતાં દરેક જણે હઝરત ખદીજ (રઝી) ના ધરાદાને ટેકા આપ્યો.

નાકાહની રસમ.

ઈસ્લામ જાહેર થયા પહેલાં અને પયગમ્બરીથી પહેલાં પણ નીકાહનો રીવાજ એવોજ હતો જેવો પયગમ્બરી પછી ઠરાવવામાં આવ્યો, પરંતુ કેટલીક રસમો કાફરો અને મુશરક લોકોના લગ્નોમાં થતી હતી જે ખરાબ હતી પણ હઝરત [સ.] ના નિકાહમાં તેમાંની કોઈ રસમ ન થઈ.

લગ્ન થઈ ગયાં.

છેવટ હઝરત અબુ તાલિબ અને બધા મોટા મોટા સરદારો હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને સાથે લઈને હઝરત ખદીજ (રઝી.) ને ત્યાં ગયા અને ત્યાં હઝરત (સ.) નાં લગ્ન થયાં, લગ્ન પછી હઝરતે ત્યાંજ રહેવા માંડ્યું જ્યાં હઝરત ખદીજ (રઝી) રહેતાં હતાં તે ઘર ઘણું સાફ હતું.

મક્કામાં વેપાર.

લગ્ન થયા પછી હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) વેપાર સાફ કદી મક્કાની બહાર નથી ગયા પણ જ્યારે તેમના ખાનદાનના માણસો વેપાર સાફ શામ તથા ધરાન જતા ત્યારે આપ પણ તેમની સાથે હઝરત ખદીજ [રઝી] નો માલ વેચવા માટે મોકલતા હતા અને મક્કામાં વેપાર પણ કરતા હતા.

વિચાર કરવાની ટેવ

લગ્ન થયા પછી પણ હરમુલુલાહ (સ.) સાધારણ લોકોથી અલગ રહેતા હતા. વેપારી વાતચીત સીવાય કોઈની સાથે મેલમીલાપ વધારતા નહોતા, આપનો સ્વભાવ હતો કે કોઈ વસ્તુ જોવામાં આવતાં કેટલીય વાર સુધી તેની ઉપર વિચાર કર્યા કરતા હતા, એથી જણાતું હતું કે તે વસ્તુની આપના મન ઉપર ઉઠી અસર થઈ છે અને તેની ઉપર વિચાર કરી રહ્યા છે.

જીવતી છોકરી દાટી

એક દીવસ આપે સાંભળ્યું કે કોઈ અમીર માણસે પોતાની દુધમળ છોકરીને જીવતી દાટી દીધી અને કહ્યું કે હું કોઈને મારો જમાઈ બનાવવા માગતો નથી, તેથી છોકરીને કતલ કરી નાખવામાં આવી કે કોઈનો સસરો થવું પડે નહીં. આ વાત સાંભળતાં હજરતને ઘણું દુઃખ થયું.

દુઃખના વાતો.

આ ગમગીન ખખર સાંભળીને ઘરમાં આવ્યા ત્યારે આપે દુઃખ સાથે હજરત ખદીજ (રઝી.) ને કહ્યું, મારી કેમ કેવી દયાહીન છે જે જીવતી છોકરીઓને દાટી દે છે હજરત ખદીજ (રઝી.) એ પોતાના પતિના વિચારને ટેકો આપ્યો અને કેટલાય વખત સુધી બન્ને એ દુઃખની વાતો કરતા રહ્યા.

કાકા પાસે

એ બનાવની હજરત રસુલુલાહ (સ. અ. વ.) ના મન ઉપર એટલી બધી અસર થઈ હતી કે પતિ સાથે વાત કર્યા પછી પોતાના કાકા અબુ તાલિખની પાસે ગયા અને કહ્યું કે નિર્દોષ છોકરીઓના

જીવ ઉગારવા માટે કંઈક ગોઠવણ કરવી જોઈએ. હઝરત અણુ તાલિએ કહ્યું એ વાત ઘણી મુશ્કેલ છે.

અબ્યાસ (૨ઝી) ને કહ્યું.

હઝરત અણુતાલિએ લાચારી બતાવ્યાથી હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) પોતાના બાળ કાકા અબ્યાસ (૨.) ની પાસે ગયા તે વેળા ત્યાં આપના ત્રીજા કાકા હમઝા (૨.) અને ચોથા કાકા અણુ લહબ પણુ બેઠા હતા. એ ત્રણેએ હઝરત (સ.) ની વાત સાંભળીને કહ્યું તમારો ખેદ વ્યાજબી છે પણ અમારામાં એ રીવાજ બંધ કરવાની શક્તિ નથી,

એક ચાહુદી સાથેની વાતો.

તેજ દીવસો દરમ્યાન વેપાર સારૂ મહામાં આવેલા એક ચહુદીને મળ્યા અને જીવતી છોકરીઓ દારી દેવા વિષે તેની સાથે વાતો કરી. તેણે કહ્યું આવી જાતના જીલમાટ ગુજરવાને સખમેજ તમારી કોમ આખી દુનિયામાં હલકી અને નીચ પ્રજા ગણાય છે. ચાહુદીનો જવાબ સાંભળીને હઝરત (સ.) વધારે ગમગીન થયા.

મારી કોમ સારી છે.

ચહુદીએ એમ પણ કહ્યું કે તમારી કોમ તો જંગલી અને મુર્ખ પ્રજા છે તેને માણસ જાત પણ કહેવી નકામી છે. હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] એ ફરમાવ્યું નહીં, મારી કોમ તો ઘણી સારી છે પણ તેમાં થેડાક દુર્ગુણ જરૂર છે અને તે દુર થઈ શકે છે.

ચહુદીઓની ટેવ.

એ ચહુદીને હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) એ એમ પણ કહ્યું કે મારી કોમ લાજ શરમમાં બધી કોમોથી ચઢીયાતી છે, શું તમે

તમારી યહુદી કોમની શરમ નથી જોતા કે તે તો બસ રૂપીયાજ ભેગા કરે છે અને આબરુદાર ટેવાની તેને ખબરજ નથી તેમ દરકાર પણ કરતી નથી.

એક વર્ષના મહેનત.

હવે થયા પછી એક વરસ સુધી હ. રસુલુલ્લાહ(સ.)એ પોતાની કોમના મોટા મોટા સાદારોને સમજાવ્યા કે છોકરીઓ કતલ કરી નાંખવી એ ઘણું ખરાબ કામ છે. એ રીવાજ અંધ કરવો જોઈએ. આ વિષે ઘણા લોકો હઝરત (સ.) ના વિચારોને મળતા થયા અને એ રીવાજ લગભગ અંધ જેવો થઈ ગયો.

હવે પછીનું બીજું વર્ષ.

ધરાની વેપારી.

ધરાનના થોડાક વેપારીઓ મકકામાં આવ્યા હતા. તેઓ મકકા વાળાની મુર્તિપુજા અને મુખાંધની મશકરીઓ કરતા હતા. તેમની પાસેથી હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) પસાર થતાં આપે (સ.) પણ તેમની વાતો સાંભળી અને પોતાની કોમની નાલેશી અને અપમાનની વાતો સારી ન લાગી, આપે ધરાનીઓને પોતાને ત્યાં જમવાનું નોતરું દીધું.

નોતરાના વાતો.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.)એ જમાડયા પછી ધરાની સોદાગરોને કહ્યું—તમે મારી કોમને વળાડી રહ્યા હતા કે તે મુખને મુર્તિ પુજક છે, ખતાવો ? શું તમારી કોમ મુર્તિઓની પુજા નથી કરતી અને તમે બધાજ ટેળવાયેલા છો તથા તમારામાંનો કોઈ ખરાબ નથી કે ?

ધરાનીઓનો જવાબ

અમે તો તુર અને નાર (જ્યોતિ અને દેવતા)ની પુજા કરીએ છીએ. પથ્થર કે લાકડાંની મુર્તિઓની પુજા નથી કરતા. અમારા માંના મોટા ભાગને લખતાં વાંચતાં આવડે છે અને અમે ધરાની બાહરની પ્રજાઓ ઉપર પણ રાજ્ય કરીએ છીએ.

અમે અમારા હાકેમ છીએ

હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—તમે ખીજના હાકેમ છો અને મારી કોમ પોતાની હાકેમ છે. તેની ઉપર કોઈ રાજની હકુમત નથી. જ્યોતિ (રોશની) અને આગની પુજાને પણ હું તો મુર્તિ પુજા ગણું છું. આજ સુધી મેં કોઈ મુર્તિની પુજા નથી કરી.

દરેક વસ્તુ ગરમાઈથી જીવે છે.

ધરાનીઓએ કહ્યું—ગરમાઈથીજ દરેક વસ્તુમાં જીવંતી છે તેથી અમે આગની પુજા કરીએ છીએ. હં રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) કહ્યું—ત્યારે ગરમાઈમાં જીવંતાની ક્યાંથી આવે છે? આ સાંભળીને ધરાનીઓ ચુપ થઈ ગયા. કશો જવાબ આપી શક્યા નહી.

ખુદા બે છે.

ધરાનીઓ બોલ્યા અમે બે ખુદા માનીએ છીએ. એક ભલા-ધનો ખીજે ભુંડાઈનો. તુરમાં નેકીનો પ્રકાશ છે અને નાર (આ.) માં ભુંડાઈ પ્રગટે છે. હં રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) કહ્યું—રોશની અને આગ તો માણસના કબજામાં આવી જાય છે એટલે જે વસ્તુ ઉપર માણસ કબજો કરી શકે તે ખુદા (ઇશ્વર) થઈ શકે કે ?

તમારો ખુદા કોણ છે !

ધરાનીઓએ પુછ્યું—છેવટ તમે કોને ખુદા કહો છો ? હ.

રસુલુલાહે (સ.) કહ્યું—હું કંઈ નથી જાણતો પણ તમે બતાવેલા ખુદામાંનો કોઈ મને ગમતો નથી. કેમકે એ બધા માણસોના મોહતાજ લાગે છે અને મુર્તિઓ તો બધાથી વધારે પરવશ છે.

ચાલો ધરિન આવો.

ધરાનીઓએ કહ્યું—તમે ઘણા સમજી લાગો છો. ચાલો ધરન આવો ત્યાં જઈ બધું શીખો. હ. રસુલુલાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું. મારી કોમને જંગલી અને દિંસક કહેનારાઓ કનેથી હું કશું નથી શીખતો. હું તો ધરન ઉપર કબજો કરી તેને શીખવાડવા માગું છું ધરાનીઓ આ વાત સાંભળીને હસી પડ્યા અને ધરન ચાલ્યા ગયા.

અબુ લહુબનો સવાલ.

એજ વરસે હઝરત (સ.) ના કાકા અબુ લહુબે એક દીવસ કહ્યું—તમે કાબામાં બંદગી કરવા નથી આવતા. એ તો તમારા આપ દાદાનું મંદિર છે. હઝરત રસુલુલાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—ત્યાં લાથે ઘડેલી મુર્તિઓ છે અને તેમનામાં મારો વિશ્વાસ નથી.

અબુ લહુબને રીસ ચઢી.

અબુલહુબે રીસે ભરાઈ કહ્યું—તમારા આપદાદા, એજ લાઘની ઘડેલી મુર્તિઓની પુજા કરતા હતા. હ. રસુલુલાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—મેં મારા આપને નથી જોયા. તેઓ મારા જન્મ પહેલાં મરણ પામ્યા હતા અને દાદાને પણ મુર્તિ પુજતાં જોયા નહોતા.

તમારા કાકાને જોઈલ્યો.

અબુ લહુબે કહ્યું—તમારા કાકા અબુતાલિબ અને મને જોઈ લ્યો. અમે બધા એ મુર્તિઓની પુજા કરીએ છીએ. હ. રસુલુલાહે

(સ. અ. વ.) કહ્યું—મને એવી મુર્તિ દેખાડો જેને મનુષ્યે ન બનારી હોય અને તેમાં માણસથી વધારે કૌવત હોય.

શું તું ધર્મ બ્રહ્મ છે ?

અશુભહમે કહ્યું—તે તારા બાપદાદાનો ધર્મ મુકી દીધેલો શ્રામે છે. તું ધર્મ બ્રહ્મ થઈ ગયો છે. હં રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—હું સૌથી વધારે સાચા ખુદાની શોધમાં છું. ધર્મની હું ના નથી પાડતો પણ મને સમજવો કે મુર્તિપુજામાં શા શા લાભ છે. **મોઢું સંતાડી લીધું.**

એક દીવસ હં રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) જોયું કે કાબામાં મુર્તિયોની પુજા થાય છે અને બધા માણસો નાગા છે, તેમના શરીર ઉપર એકે લુગડું નથી. હં રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) પોતાનું મોઢું કપડામાં સંતાડી લીધું અને કહ્યું કે આ કેવા બેશરમ લોકો છે.

અખ્યાસે [૨.] કહ્યું.

રસ્તામાં હં રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.)ના કાકા હઝરત અખ્યાસ (રઝી.) મળ્યા. રસુલુલ્લાહે (સ.) તેમને કહ્યું કે એ લોકો કાબામાં નાગા થઈને કેમ આવે છે. તેઓએ કહ્યું જે લુગડાંમાં તેઓએ પાપ કર્યાં છે તેને બંદગી વેળા ઉતારી નાંખે છે કે નાપાક લુગડાંમાં ખુદાની સામે આવે નહીં.

આપની ટીકા.

હ. રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—પાપ તો શરીર કરે છે તેમાં લુગડાંનો શો વાંક. શું એ લોકો પોતાનાં શરીર બદલી શકે છે ? તેમને કહો કે તેઓ પાપ કરવાનું મુકી દે કે જેથી કાબામાં બેશરમી ન થાય. અખ્યાસ (૨.) એ કહ્યું એ અશક્ય જેવી વાત છે.

લગ્ન પછીનું ત્રીજું વર્ષ.

કાફરોની હજ.

ધર્મલાભથી પહેલાં પણ અરબ લોકો દર વરસે કાબાની હજ કરવા આવતા હતા. જુદા જુદા કબીલાની ઝોરતો અને મરદો મોટી સંખ્યામાં ભેગા થતા હતા, મક્કામાં મોટી બજાર પણ ભરાતી એ બધી કોમો અરબ જાતિની હતી અને બધી જાતો મુતીઓની પુજા કરતી. હજના પ્રસંગે પણ મુર્તિ પુજા થતી હતી.

અથુ તાલિમની પરોણાગત.

બની હાશમ કાબાના વહીવટદાર હતા. હજની બધી ક્રિયાઓ તેમની દેખરેખ તજે થતી હતી. હજરત અથુ તાલિમ પોતાના પુર્વજોને પગલે ચાલી કાબાના હાજીઓની પરોણાગત પણ કરતા હતા અને એમાં તેમનું ભારે ખર્ચ થતું હતું. ખાનદાનવાળા પણ અથુ તાલિમની મદદ કરતા હતા.

કાકા સાથે યજમાની

૯. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] પણ પોતાના કાકા અથુતાલિમની સાથે હજના પરોણાગતની ખાતર બરદાસમાં રાત દીવસ રોકાયેલા રહેતા, તેથી જુદા જુદા કબીલાવાળાની ટેવો અને રહેણી કરણી જોવા અને અનુભવવાનો પ્રસંગ મળતો હતો. અરબોની વિચિત્ર પ્રકારની દરકતોની આપના મન ઉપર ઉંડી અસર થતી હતી.

કુદકા અને સીટી.

૯. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) જોતા હતા કે અરબ લોકો હજ કરવા માટે કાબામાં આવતા હતા. ત્યારે તેમાંના કેટલાક તદ્દન

નામા થઈ જતા, કેટલાક ગાંડા માણસો પેઠે કાળામાં કુદકા મારતા અને સીસોટીઓ વગાડતા હતા. અને એજ હરકતોને હજની ક્રિયા ગણતા હતા.

કાળામાં વાજીંત્ર.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) જોતા હતા કે કાળામાં મુકેલી મુર્તિઓ આગળ યાત્રીઓ વાજીંત્ર પણ વગાડતા હતા તેમની ઓરતો મુર્તિઓ આગળ નાચતી હતી, આની રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર માડી અસર થતી અને આપના મનમાં તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થતો.

ગિલાફ પકડીને દુઆ કરી.

અરબોની બેહુદી વાતો જોઈ જોઈને એક દિવસ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને એટલું દુખ થયું કે આપે કાળાનો ગિલાફ પકડીને દુઆ કરી કે “ યા અલ્લાહ મારી કોમને સમજાણુ આપ કે તે આ બધી બેહુદી વાતો મુકી દે. અને મને હિમ્મત આપ કે હું તેમને સુધારી શકું ”

કાફર હાજીઓના તંબુ.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) હજના દિવસોમાં કાફર હાજીઓની ખાતર અરદાસથી પરવારતા ત્યારે તેમના તંબુઓમાં જઈને પુછતા હતા કે કોઈને કશી વસ્તુની જરૂર હોય અથવા તકલીફ હોય તો મને કહો. હાજી લોકો કહેતા હતા કે અણુ તાલિયના લાખનો બેટો સરસ પરોણા ચાકરી કરનારો છે.

ચહુદીઓની મશખરી.

એક દિવસ હજના દિવસોમાં રસુલુલ્લાહ (સ.) બજારમાં જતા હતા ત્યાં સાંભળ્યું કે ચહુદી વેપારી હજની મશખરીઓ કરે છે આપ ત્યાં ઊભા રહ્યા અને તેમને કહ્યું શું તમે તમારા માંદા લાખ-ઓની મશખરીઓ કરો છો ! અને શું તમે તમારા રોગોને મશખરી લાયક નથી ધારતા. ચહુદી આ વાત સાંભળીને ચુપ થઈ ગયા.

એક ઇસાઈ વેપારી.

હજની ગુજરીમાં શામનો એક ઇસાઈ સોદાગર પણ આવ્યો હતો. હઝરત રસુલે ખુદા (સ.) એ તેને પુછ્યું કે તમને કશી જરૂર હોય તો મને કહો. ઇસાઈએ કહ્યું મને કશી જરૂર નથી પણ આજે ગુજરી ઉઠ્યા પછી રાત્રે મારે તમારી સાથે કંઈક વાત કરવાની છે. કેમકે અહીંના બધા માણસોમાં તમેજ મને એવા લાગે છે કે જેની સાથે વાતો કરું.

રૌમન કેસરનાં વખાણ.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) વાયદા પ્રમાણે રાત્રે ઇસાઈ વેપારીની પાસે ગયા અને તેની સાથે વાતો કરી. ત્યાં ઇરાનનો સોદાગર પણ ખેડો હતો. ઇસાઈ સોદાગરે પોતાના રૌમન શહેનશાહ કેસરનાં ઘણાં વખાણ કર્યાં. અને કહ્યું કે અરબોએ પણ તેની રૈયત થઈને રહેવું જોઈએ એટલે તેઓ પ્રગતિ કરી ઘણાં સુધરી જશે.

ઇરાની વેપારી.

ઇસાઈ સોદાગરની વાતનો રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કશો જવાબ આપ્યો નહીં પણ એક ઇરાની સોદાગરે કહ્યું; તમે રૌમન શહેનશાહનાં કરેલાં વખાણમાં ઘણી થોડી સચ્ચાઈ છે વળી અરબસ્તાનના કબીલા વાળા કદી કોઈ બાદશાહના તાબેદાર થઈને રહ્યા નથી અને અરબો કેસરના તાબામાં રહે એટલી કાબેલીયત હું રૌમન શહેનશાહ કેસરમાં જોતો નથી.

કેસરનાં વખાણ.

એ પછી ઇરાની વેપારીએ પોતાના શહેનશાહનાં અને તેના રાજ્યનાં ઘણાં વખાણ કર્યાં અને કહ્યું કે ઘણી વાતોમાં અરબો ઇરાનીઓને મળતા આવે છે. તેમનો રંગ પણ એક છે તેથી અરબોએ

અમારા શહેનશાહ કિસરાના તાબામાં રહેવું જોઈએ એમાં અરબોને ફાયદો પણ છે.

અરબ અમારી આજુમાં છે.

ધરાની અને ઇસાઇ વચ્ચે બોલાચાલી થવા માંડી ત્યાં સુધી રસુલુલ્લાહ (સ.) બન્નેની વાતો સાંભળતા રહ્યા. દરેક કહેતો કે અરબ સ્તાન અમારા રાજ્યની અસર તળે છે એટલે તે અમારા તાબામાં છે અને અરબોએ અમારા તાબામાં રહેવું જોઈએ.

અરબ તો બધાનો અધિકારી છે.

છેવટ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સ્મીત કરતાં કહ્યું:—તમે પરસ્પર ન વઢો, અરબસ્તાન કોઇના તબામાં નથી તેને તો ખુદાએ અધિકાર ભોગવવા ઉત્પન્ન કર્યો છે. અત્યારે જે કે મારી કોમ ખરાબ હાલ-તમાં છે પણ તે કોઇની તાબેદાર નથી અને હું તેને કોઇના તાબામાં જવા દઇશ નહીં. તમે અમારી ઉપર અધિકાર ભોગવવાનો વિચાર કાઢી નાંખો.

ઘેર આવીને રડી પડ્યા.

ગુજરીમાંથી ઘેર આવતાં રસુલુલ્લાહ (સ.) રડી પડ્યા. બીબી ખદીજા (૨૦) એ રૂઠન કરવાનું કારણ પુછ્યું, ત્યારે આપે અરબોની દુઃખ ભરી હાલત અને દેસર તથા કિસરાના રાજલોભની વાત કરી કહ્યું કે એ બધી વાતોથી માંડે મન કકળા ઉઠે છે. તેથી મને રડવું આવે છે. બીબી ખદીજા [૨] એ આપને દીલાસો આપ્યો.

— • —

સાત પછીનું ચોથું વર્ષ.

એક ઇસાઈ સાથેના ચર્ચા.

બયતુલ મુકદ્દસનો એક ઇસાઈ મક્કા આવ્યો હતો, એક દીવસ

રસુલુલ્લાહ (સ.) ને મળ્યો. તેણે કહ્યું 'શું તમે ખુદાના બેટા મસીહની હકીકત સાંભળી છે? રસુલુલ્લાહે (સ) ફરમાવ્યું-મેં નથા સાંભળી. વળી ખુદાને છોકરાં બધ્યાં નથી તેથી તેના બેટાની વાત સાંભળવાની મને કશી જરૂર નથી.

યહુદીની કઠોરતા.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) તે ઇસાઇ મુસાફર સાથે વાતો કરતા હતા ત્યાં એક યહુદી પણ આવી ચડ્યો અને તેણે હઝરત મસીહ [અ.] બાબે કઠોર શબ્દો વાપર્યા હૉ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું-હું કોઈ માણસને ખરાબ કહેતો નથી અને કોઈની ખુરાઈ સાંભળવા માગતો નથી તેથી તમે મસીહ (અ.) ને કંઈ ન કહો.

ઈરાની શાહ નામું.

મક્કામાં રીવાજ હતો કે લોકો રાત્રે બેગા થતા અને કોઈ ઇરાની કે અરબ ઇરાનના આદશાહોની વાતો માંડતો. હ. રસુલુલ્લાહે (સ) કેટલીયવાર એ વાતો સાંભળવાનો ઇરાદો કર્યો પણ એવી વાતોમાં તેઓ કહે છે કે મને કશોય રસ પડતો નહોતો. મને એવો વિચાર આવતો કે આવી વાતોમાં જુદાણું વધારે હોય છે.

રૂમ અને ઇરાનની વાતો.

અરબ સોદાગરો બેગા થતા ત્યારે રૂમ અને ઇરાનનાં રાજ્યોની અગમચળી ભરી વાતો એક બીજાને કહેતા હતા. એક દીવસ રસુલુલ્લાહ(સ.)ની સામે પણ એ વાતો કહેવામાં આવી ત્યારે આપે ફરમાવ્યું અમારી સામે નહોય એવી દુરની વસ્તુ ખુશ કરી શકતી નથી. તમે તમારી દામની દાવન જુઓ તે તમારી આંખો આગળ છે.

ખજાનાની વાતો

એક દીવસ થોડાક માણસો રૂમ અને ઇરાનના ખજાના, સોના,

ચાંદી, અને ઝવેરાતની વાતો કરતા હતા, હ. રસુલુલ્લાહે [સ.] ફર-
માવ્યું—ખીજની દોલતની વાતો નકામી છે. તમારી કોમની કંગાળી-
અતની વાતો કરો, કે કોમની તકલીફ દુર થઈ શકે; કેમકે પોતાને
સુધારવો એ મોટું ખાતનું છે.

હજનો મેળો

રાખેતા પ્રમાણે હજનો મેળો ભરાયો, જુદા જુદા કબીલાના
માણસો મક્કામાં આવ્યા. અને રીવાજ પ્રમાણે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)
પોતાના કાકા સાથે હાજીઓની ખાતર બરદાસમાં રાત દીવસ રહેવા
લાગ્યા. ઘણા હાજીઓનું જન્મવાનું હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના ઘરમાં
હઝરત ખીખી ખદીજ (ર.) ની દેખરેખ તળે રંધાતુ હતું.

હજનો મુશાએરો [કવિ સમ્મેલન]

તે વરસે અરબસ્તાનના મોટા મોટા શાએરો (કવિઓ) પણ
હજના મેળામાં આવ્યા હતા. અને તે બધાનો એક મુશાએરો
[સમ્મેલન] પણ થયો હતો. હઝરત રસુલુલ્લાહ સલ્વં પણ એ મુશા-
એરો (કવિ સમ્મેલન) માં ગયા. આપે બધા શાએરો (કવિઓ) ની
શાએરી (કવિતાઓ) સંપૂર્ણ વિચાર અને ખ્યાન દઇને સાંભળી અને
એક જગાએ છાના માના બેસી રહ્યા. કોઈ જાતનો અભિપ્રાય
આપ્યો નહીં.

શાએરોની વધુ પડતી વાતો.

મુશાએરો [સમ્મેલન] માં હ. રસુલુલ્લાહે [સ.] જોયું કે દરેક
શાએર પોતાની અને પોતાના કબીલાની તારીફમાં હદ વટાવનારી વધુ
પડતી વાતો કરે છે એ વધુ પડતી વાતો જુઠાણાની હદથી પણ આગળ
વધી જતી હતી. એ વધુ પડતી વાતો સાંભળીને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને
ઘણું દુઃખ થયું પરંતુ ધીરજ સાથે તેમની શાએરી સાંભળતા રહ્યા.

સમ્મેલનમાં લડાઈ

એક શાએરે કોઈ ખીજ કખીલાની નાલેશી કરી, તે કખીલાના એક જવાને તરવાર તાણીને તે શાએરને મારી નાંખ્યો. એ પછી મુશાએરા (સમ્મેલન) માં તરવારો ચાલવા માંડી એટલે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પોતાના ઘેર ચાલ્યા આવ્યા એ લડાઈ ઘણીવાર સુધી ચાલતી રહી. કામના અવિવેકનું દુઃખ

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘેર આવ્યા ત્યારે આપને પોતાની કામના અવિવેકનું ઘણું દુઃખ થયું. આપ ઘણીવાર સુધી પોતાના મકાન આગળ આંટાફેરા ખાતા રહ્યા અને મુશાએરામાં થયેલી લડાઈનાં કારણો ઉપર વિચાર કરતા રહ્યા. છેવટ આપે ફરમાવ્યું “યા અલ્લાહ! શું આવીજ રીતે હમેશાં મારી કામ બરબાદજ થતી રહેશે.”

લગ્ન પછીનું પાંચમું વર્ષ.

એક તલાકવાળી ઓરત

ખીખી ખદીજ [રઝી.] પાસે એક ઓરત આવી. તેણીએ ફરીયાદ કરી કે તેનો ઘણી ખીજ ઓરતના પ્યારમાં પડવાથી વગર વાંકે અને કારણે તેણીને તલાક આપી છે. રસુલુલ્લાહ (સ.) ધ્યાન દઇને એ વાતો સાંભળી. આપના મન ઉપર પોતાની કામના જુલમાટની ઉંઠી અસર થઇ. કેમકે એ લોકો વગર કારણે કે લેવા દેવા વગર ઓરતો ઉપર જુલમ કરતા હતા.

એક વિધવા ઓરત.

ખીખી ખદીજ [રઝી.] એ કહ્યું પાંડાશમાં રહેતી એક વિધવા બાઇને ખાવા પહેરવાનું ઘણું દુઃખ છે, કેમકે કાંઈ કમાનાર નથી. અને ઘડપણ હોવાથી તેણી પણ કશું કામ કરી શકતી નથી. રસુ-

લુલ્લાહે (સ.) ફરમાવ્યું. ત્યાં સુધી તમે તે ગરીબ ઓરતના ખાવા પહેરવાનો અંદાજસ્ત ન કરો ત્યાં સુધી તમારે પોતે કંઈ ખાવું પહેરવું નહીં તેમ મને પણ ખાવા પહેરવાનું આપવું નહીં.

એક આંધળી ઓરત.

હઝરત રસુલુલ્લાહ(સ.) અઝરમાં જતા હતા, ત્યાં એક આંધળી બાઇને ઠોકર ખાઈ પડી જતી જોઇ અઝરવાળા હસવા મંડ્યા. આ પડી પડ્યા અને ઓરતને ઊઠાવી તેનો હાથ ઝાલી ધેર પહોંચાડી દીધી. ફરી દરરોજ તેને પોતેજ ખાવાનું પહોંચાડવા જતા હતા.

એક મજૂર ઓરત.

હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ.) જોયું કે એક મજૂર બાઇ લાકડાંનો ભારો ઉપાડી અઝરમાં જતી હતી અને અઝરવાળા તેની મશખરીઓ કરતા હતા, આપે તેમને ધમકાવ્યા અને કહ્યું તમને શરમ નથી આવતી ? તેણીને મદદ કરવાને બદલે પગવણી કરો છો.

ઓરતને મારો નહીં.

અઝરમાં એક જણ પોતાની ઓરતને મારતો હતો. તમાશો જોવા ઘણા માણસો ભેગા મળ્યા વતા. હ. રસુલુલ્લાહે (સ.) જોરથી ફરમાવ્યું—ઓરતને ન મારો, અને અઝરમાં તેની ફજોતી ન કરો. ઓરતને મારવી એ બહાદુરનું કામ નથી તમે તો બધા બહાદુર છો.

હઝરત કાસિમની બીમારી.

શાદીના બીજા વરસે હઝરત બીબી ખદીજા (રઝી) ને ત્યાં એક ખેટાનો જન્મ થયો હતો તેનું નામ કાસિમ રાખવામાં આવ્યું હતું એથા રસુલુલ્લાહ [સ] ને અબુલ કાસમ કહેતા હતા, આ વરસે તે માંદા પડ્યા જેથી કેટલાય દીવસ આખું ઘર ચિંતામાં રહ્યું અને મક્કામાં જેટલા સારા દવાવાળા હતા તે બધાને બોલાવવામાં આવ્યા.

હઝરત કાસમનો ઇલાજ.

હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ) પોતાના પુત્ર કાસમની દવા માટે ઘણી કાશીશ કરી. હઝરત ખીખી ખદીજ અને તેમના પહેલા પતિના બેટા હિન્દ પણ કાસમની માવજતમાં સાત દીવસ રોકાયેલા રહેતા હતા. છેવટ ખુદાએ કાસમને સાજા કર્યા, એથી હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ને ઘણું હર્ષ થયો.

ખીખી ઝયનખનો જન્મ.

આ વરસે ખીખી ખદીજ (રઝી) ને ત્યાં એક બેટીનો જન્મ થયો જેનું નામ ઝયનખ રાખવામાં આવ્યું. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ પુત્રીને ઘણું વાઝ લગાવતા અને કહેતા—મને છોકરીઓ ઘણી વ્હાલી લાગે છે. વખતો વખત ઝયનખને બોળામાં લઇ ચુંબન કરતા હતા.

હિન્દનું પાલણુ પોષણ.

હઝરત ખીખી ખદીજ (ર.)ના પહેલા ભરથારનો હિન્દ નામનો એક બેટો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) તે છોકરા તરફ ઘણું હેત રાખતા, તેના પાલણુપોષણનું પુરું ધ્યાન રાખતા અને હિન્દ પણ રસુલુલ્લાહ (સ) ની પોતાના સગા બાપ જેવી તાબેદારી કરતો હતો.

હિન્દનું લાલિત્ય.

એ છોકરામાં ભાષા લાલિત્ય અને ઝૂંઝારની કાબેલીઅત વધારે હતી ત્યારે કોઇ વસ્તુની વાત કરતો ત્યારે એવી રીતે કરતો કે તે બાબતનું શબ્દોમાં આખો આગળ ચિત્ર ઉભું થઇ જતું. હિન્દના ભાષા લાલિત્યથી રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘણા ખુશ થતા.

ઝેદને બેટો બનાવ્યો..

હઝરત ખીખી ખદીજ (રઝી) નો ઝેદ નામનો એક ગુલામ હતો. હ. રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) તેને મ્હોં બોલ્યો બેટો બનાવ્યો

હતો. ન્યારે આપના બેટા હઝરત કાસિમની વફાત થઈ ત્યારે ઝેઠની મહોબ્બત વધી ગઈ. ઝેઠ અને હિન્દ હમેશા આપની તરબીબતમાં રહેતા હતા.

હિન્દની પરીક્ષા.

એક દીવસ હ. રસુલુલ્લાહે [સ.] હઝરત ખીખી ખદીજ (રઝી.) ના બેટા હિન્દને પુછ્યું કે કાપામાં શું થાય છે? હિન્દે તેના જવાબમાં મુતિઓની પુળ અને ખીજ બાબતોનું શબ્દોમાં એક ચિત્ર દોર્યું. હ. રસુલુલ્લાહે (સ. અ. વ.) ફરમાવ્યું—શું એ સારી વાત છે? હિન્દે કહ્યું—ખરાબ વાતો છે અને મને નથી ગમતી.

હઝરત કાસિમની વફાત.

આ વરસની આખરીએ હઝરત કાસિમ પાછા ખીમાર પડ્યા અને જો કે દવા દાર કરવામાં આવી પણ ફાયદો ન થયો અને હઝરત કાસિમ વફાત પામ્યા. હ. રસુલુલ્લાહે [સ.] અને ખીખી ખદીજ (રઝી.) ને ઘણું દુઃખ થયું પણ ખીખી ખદીજ અને હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ.) હાયવાય કરી નહી માત્ર આંસુ સાર્યા હતાં.

કાસિમ [ર.] ની કબર.

એક દીવસ હ. રસુલુલ્લાહે [સ. અ. વ.] જહાલા બેટા કાસિમની કબર આગળ ગયા અને કેટલીયવાર સુધી ઉભા ઉભા કબરને જોતા રહ્યા, ફરી ઘેર આવ્યા અને ખીખી ખદીજ (રઝી.) ને કહ્યું—આજે મેં કાસિમની કબરની અંદર જોયું કે તે સ્મીત સાથે મને જોતો હતો, ખીખી ખદીજ એ સાંભળીને રડી પડ્યાં ફરી ફરમાવ્યું—હું પણ તેને જોઈ રહી છું.

ઓલાદની મહોબ્બત.

ખીખી ખદીજનાં આંસુ જોઈ હઝરત રસુલુલ્લાહે (સ.) ફરમાવ્યું

તમારૂં રૂઢન હીક છે એ આંસુ જીગરનું લોહી છે. લોહી પોતાના લોહી તરફ ઢળે છે પણ જે લોકો વધારે જીમો પાડે છે, ચીચીયારીઓ મારે છે તેઓ માણસ જાતની ધીરજને લાંછન લગાડે છે.

લામ પછીનું છઠું વર્ષ

ગુલામો તરફ દિલસોજી

૯. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને લુંડી ગુલામો તરફ ઘણી દીલસોજી હતી, તેઓ પોતાના ઘરનાં લુંડી ગુલામો સાથે સગાં બાળકો જેવું વર્તન રાખતા હતા અને બીજાઓના લુંડી ગુલામો તરફ પણ ઘણી દીલસોજી રાખતા હતા; કોઈ લુંડી કે ગુલામને તકલીફમાં જોતા ત્યારે તેની મદદે ઉભા થઈ જતા હતા.

એક ગુલામની ઘંટી ફળી.

આપે જોયું કે એક ગુલામ ઘંટીમાં લોટ ઢળે છે અને રડે છે. આપે તેની પાસે જઈને જોયું તો તે બીમાર હતો પણ માલીકના જોર જીવથી ફળતો હતો. ૯. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘંટી ઉપર બેસી ગયા અને તેને ખસેડી પોતે લોટ ફળવા માંડ્યો અને કહ્યું કે તને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે લોટ ફળવા માટે મને બોલાવી લેજો.

ઇસાઈ ગુલામ આઝાદ કર્યો.

બીબી ખદીજાની પાસે એક ઇસાઈ ગુલામ પણ હતો. એક દીવસ તે ગુલામે રસુલુલ્લાહ [સ.] ને કહ્યું—આપ બીજા લોકોના ગુલામોની મદદ કરો છો, મને આઝાદ કરાવવા માટે પણ મદદ કરો. હજરત રસુલુલ્લાહ (સ.) બીબી ખદીજાને કહીને તેને આઝાદ કરાવ્યો. તે ઇસાઈ આશીર્વાદ દેતો પોતાને દેશ ગયો.

મોહમંદ (સ.) તારી પાસે છે.

અણુ સુફ્યાનનો એક ગુલામ માંદો પડ્યો. હ. રસુલુલ્લાહે [સ] સાંભળ્યું કે તે ગુલામ કેટલાય દીવસથી માંદો છે અને કોઈ તેની ખબર લેતું નથી એટલે આપ રાત્રે તેની પાસે ગયા અને આખી રાત માવજત કરતા રહ્યા. વારંવાર તેને કહેતા ગલરાઈશ નહી મોહમંદ (સ) તારી પાસે છે.

એક દુઃખી લુંડીની ફરીયાદ

બની ઉમૈયાનો એક ઉમરાવ પોતાની લુંડીને માર મારતો હતો. “ ફરીયાદ ! ફરીયાદ ! ” ની ચીસો પાડતો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ સત્ર. તેને ત્યાં ગયા અને તે ઉમરાવને જુલમાટ નહીં કરવા અમમળ્યો. તે ઉમરાવે કહ્યું કે મારી લુંડીની વાતમાં તમારે દખલગીરી કરવી નહી હ. રસુલુલ્લાહે [સ.] ફરમાવ્યું. એક ચોરતના મામલામાં મારે જરૂર દખલ દેવી જોઈએ.

આખી રાત ન ઉંઘ્યા.

લુંડીનો બનાવ દીવસનો હતો. આપ રાત્રે ઘેર ગયા તો આખી રાત ઉંઘ્યા નહીં. વારંવાર કહેતા કે નબળી ચોરત જાત ઉપર જુલમ કરનારી કેમનું શું થવા બેઠું છે. હું તેણીની મદદ કરું અને બની ઉમૈયા જુલમ ન કરે તો કેટલું સારું કહેવાય.

લુંડી ખરીદી આઝાદ કરી.

ખીખી ખદીજએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની તકલીફ જોઈ કહ્યું કે આપ બેચેન ન થાઓ. સવારે એ લુંડીને ખરીદી આઝાદ કરી દઈશ. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સાંભળીને ખુશ થયા. સવાર પડતાં ખીખી ખદીજ (ર.)એ તે લુંડીને મોટી કીમતે ખરીદી આઝાદ કરી દીધી.

હુંડી ગુલામ દોર છે.

એક દીવસ અણુ સુદિયાને હ. રસુલુલ્લાહ [સ] ને કહ્યું, તમે હુંડી અને ગુલામોનો પક્ષ કરી તેમની ટેવ બગાડો છો. તે લોકો અમારા ઉંટ અને ઘોડા જેવાં એક જાતનાં દોર છે, રસુલુલ્લાહ [સ] ફરમાવ્યું પણ તે તો માણસ છે અને તમે પણ માણસ છો.

એક ઘરડો ગુલામ

એક ઘરડો ગુલામને બગીચામાં પાણી દેતો હ. રસુલુલ્લાહ [સ] જોયો. કુશમાંથી પાણી ખેંચતાં તેના હાથ ધુજતા હતા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) તેના પાસે ગયા અને ડાલ હાથમાં લઈ પાણી ખેંચવા મંડયા અને બગીચામાં પાણી પુરું પાડ્યું. ફરી ફરમાવ્યું ફરી કદી તમને મારી મદદની જરૂર લાગે તો બોલાવજો.

એક બાળ ગુલામ

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ઠંડીમાં ધુજતો ધુજતો એક છોકરાને જતો જોયો તેની પાસે કાઠ ગરમ લુગડું નહોતું, આપે તેની પાસે જઈ હકીકત પુછી બાળકે કહ્યું હું એક ચતીમ ગુલામ છું અને મારો ઘણી મારી ઉપર ઘણો જીલમ કરે છે. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સાંભળીને રડી પડ્યા અને બાળકને દિવાસો દીધો.

ગુલામનો ભાર ઉપાડી લીધો.

બીજા દીવસે હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) જોયું કે તેજ છોકરો મોટો ભાર લઈને જતો હતો. અને તેની ગરદન વળી જતી હતી. આપે તે છોકરાનો ભાર પોતાના ખભા ઉપર લઈ લીધો અને તેને જ્યાં જવાનું હતું ત્યાં પહોંચાડી દીધો. ફરી ફરમાવ્યું—બાળક ! તને તકલીફ હોય ત્યારે હમેશા મોહંમદ [સ.] ને બોલાવજો.

માંદા ગુલામની માવજત.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)ને ખબર પડી કે કોઈ ચહુદીનો ગુલામ ધણો માંદો છે. આપ તેને જોવા ગયા ત્યારે અંધાઈ થઈ ગયું હતું. એ ગુલામ લુગડું ઓઢીને સુતો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)નો સાદ સાંભળીને કહ્યું શું મારા ધણીએ મારી માવજત માટે માણસ મોકલ્યો છે. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું—હા, હું તને મદદ કરવા આવ્યો છું. આખી રાત તે માંદા ગુલામની પાસે બેસીને ખીદમત કરી. સવાર પડતાં ચહુદીનો ગુલામ રસુલુલ્લાહ (સ) ને પોતાની પાસે જોઈને ગભરાઈ ગયો અને કહ્યું કે હે અરબ સરદાર તું તો ગુલામનો ધણી સલામત છે. આખી રાત તે મારા જેવા ગુલામની ચાકરી કરી. મેં તો ધાયું હતું કે મારા ચહુદી માલીકે કોઈ ગુલામને મોકલ્યો છે, હ. રસુલુલ્લાહે (સ) ફરમાવ્યું—તારી આશીષનો મને હર્ષ થયો. પણ તું એવી આશીષ આપ કે મારી કોમ ગુનાહોની ગુનામીમાંથી આઝાદ થાય. જેના દુઃખે મને પરેશાન કર્યો છે ચહુદીના ગુલામે કહ્યું:—જે કોમમાં તમારા જેવા લોકો મોજુદ છે તે દરેક દુઃખથી મુક્ત થઈ જશે.

બીબી ખદીજા (ર.) ના સંબંધીની ફરિયાદ.

હઝરત બીબી ખદીજા (રઝી.) ના એક સંબંધીએ ફરિયાદ કરી કે તમે મોહમ્મદ (સ) ની સાથે નીકાહ કર્યો છે ત્યારથી તમારો બધો માલ વેડફાઈ રહ્યો છે. લુંડી ગુલામો આઝાદ થાય છે અને મક્કતનો નવાલો ખાનારાઓને ખોરાક અને લુગડાં વહંચવામા આવે છે આવી રીતે તો તમારી બધી દોલત ખરબાદ થઈ જશે. તમે તમારા ખરચનો બંદોબસ્ત શા માટે નથી કરતાં ?

હઝરત ખદીજા [રઝી.] એ પોતાના સંબંધીને જવાબ આપ્યો કે:—મેં મારી જાત અને મારી દોલત મારા ભરથારને સોંપી દીધી છે.

મારો ભરવાર જે રીતે વાપરે છે તેને હું ખરાબ નથી ગણતી, મને ગરીબ થઇ જવાની કશી ચિંતા નથી કેમકે તે સારાં કામમાં વાપરે છે, હઝરત ખદીજ (રઝી.) ની વાત હજુ તો પુરીય નહોતી થઇ તેટલામાં હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘરમાં આવી ગયા. આપે બધી વાત સાંભળીને કહ્યું. દોલત ખુદાએ માણસ જાતિની જરૂરીઆતો પુરી કરવા માટે પેદા કરી છે. જે લોકોની જરૂરીઆતો પુરી કરવા માટે હું માલ ખર્ચ કરું છું તેઓ માનવ જાતીના હકમાં મારી સાથે જોડાયેલા છે અને આવું ખર્ચ દોલતમાં વધારો કરે છે.

ખીખી ખદીજ (ર) ની માંદગી.

આ વરસે હઝરત ખીખી ખદીજ ઘણાં માંદાં પડ્યાં. એ ખી-મારીના દીવસોમાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] રાત દીવસ તેમની પાસે રહી પુરી ચાકરી કરતા હતા. ખીખી ખદીજ (ર.) કહેતાં વધારે ઉબ્બગરા ન કરો. માંદા પડી જશો. પણ હઝરત કહેતા કે પતિ પોતાની ઓરતનો અને ઓરત પોતાના ઘણીની રક્ષક છે, તમારે મારા ઉબ્બગરાની ચિંતા કરવી નહી.

લગ્ન પછીનું સાતમું વર્ષ.

અબુતાલિબની માંદગી.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ના કાકા હઝરત અબુ તાલિબ ઘણા માંદાં પડ્યા. તેમને ન્યુમોનીયાનો રોગ હતો. તે કાળમાં દવાઓનો વધારે રિવાજ નહોતો, પણ હઝરત અબુ તાલિબ માટે તાયફથી એક ઇસાઇ તખીબને ઓલાવવામાં આવ્યો. તેણે આઠ દીવસ સુધી દવા કરી. કાકાની ખીમારીમાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ(સ.)એ ઘણી મહેનત સાથે

આવજત કરી. તાવની ગફલતમાં કહેતા ‘યા મોહં મહ’ ત્યારે રસુ-
લુલ્લાહ (સ) હાથ ઝાલી લેતા અને કહેતા “ લખયક યા અમ્મી ”
(કાકાજી હાજર છું) અથુ તાલિખ આંખ ઉઘાડીને કહેતા “તારો
કાકો તારી બલાઇ અને સદ્ગુણ હમેશા યાદ રાખશે. ”

હઝરત અલીનો જન્મ

આ સાતમા વરસે હઝરત અથુ તાલિખને ત્યાં એક પુત્ર પેદા
થયો, તેનું નામ અલી પાડયું. તેના જન્મ માટે ઘણી ખુશાલી ઉજ-
વવામાં આવી. આખા બની હાશમ કુટુંબમાં ખુશાલી હતી અને
રસુલુલ્લાહ(સ)ને પણ ઘણો હર્ષ હતો. હ. રસુલુલ્લા (સ.) હઝરત અથુ
તાલિખને ત્યાં ગયા અને અલી (ર.)ને ખોળામાં લઇ ખ્યાર કર્યો,
આંખ્યો અને ગાલ ઉપર ચુંબન લઇ કહ્યું—મને આ પિત્રાઇભાઇ
ઘણો વ્હાલો લાગે છે. મારો સગો ભાઇ નથી એટલે હું તેને સગો
ભાઈ ગણીશ. અથુ તાલિખ કહેતા—હા ! એ તારો ભાઇ છે.

એક હાશમીનું દેવું

એક દીવસ રસુલુલ્લા(સ.)એ બજારમાં જોયું કે કોઇ યહુદી એક
હાશમી ઉપર સખતાઇ કરે છે કે માફ દેવું જલદી પતાવી આપ.
રસુલુલ્લા(સ.) થેર આવ્યા અને હાશમીના દેવાનાં નાણાં પોતાની
પાસેથી યહુદીને આપ્યાં. ફરી તે હાશમીને કહ્યું—એટલું દેવું ન કરો
જે ભરી ન શકાય અને ગેર કોમ આગળ શરમાવું પડે.

માંદા ઊંટના મદદ

હ. રસુલુલ્લા (સ.)એ જોયું કે એક માણસ માંદો ઊંટ લઈ
બચે છે અને તેની ઉપર ઘણો ભાર લાદવામાં આવ્યો છે. હ. રસુલુલ્લા
(સ.)એ તે માણસની પાસે જઈને કહ્યું “ તું તારા ઊંટ ઉપર દયા
કર એ ધરડો અને વળી માંદો છે” ઊંટવાળાએ કહ્યું—“જો ઊંટની

ખીમારીનો ખ્યાલ કરે તો મારાં છોકરાં હૈયાને કવી રીતે પાળું. ”
તે વેળા હજરત અબુબકર (ર.) સાથે તેમની મીત્રાચારી હતી.
આપે તેમને કહ્યું કે કેટલાક લોકો જાંટ, ઘોડા, ખચ્ચર અને ગધેડાં
ઉપર ઘણો જુલમ કરે છે. અને તેમને સમજાવવામાં આવે છે ત્યારે
પેટ પાળવાનું બંધાનું આગળ કરે છે. એ વિષે તમે શું કહો છો ?
નબળા, માદા અને બેજબાન જનવરોની દયા ખાવી એ ઘણું
સારું કામ છે, જે લોકો પોતાનું અને છોકરાં હૈયાનું બંધાનું કાઢી
જુલમ કરે છે તે લોકો પોતાનાં હૈયાં ઉપરજુ જુલમ કરે છે, કેમકે
બેજબાન જનવરોપરનો જુલમ જલેમ અને તેની ઓલાદને પાયમાલ
કરી નાંખે છે.

તરસી બકરી

હ૦ રસુલુલ્લા (સ.)એ જોયું કે એક માણસ બકરીને ઝખેલ
કરવા માંગે છે પણ બકરી તરસી હોવાથી પાણી તરફ જવા
બેચેન જણાતી હતી અને ઝખેલ કરનાર પોતાની તરફ તાણતો હતો.
રસુલુલ્લા (સ.) તરતજ બકરીની પાસે પાણી લઈને ગયા અને
પાણી પાયું અને કહ્યું ઝખેલ કર્યા પહેલાં જનવરની ભુખ તરફ જોઈ
લેવી જોઈએ. એક જગ્યા આપે જોયું કે કોઈ માણસ બકરી ઝખેલ
કરવા માંગે છે અને પાસેજ બકરીનાં બે લવારાં ચીસો મારે છે રસુલુલ્લાહે
(સ.) તેની પાસેથી લવારાં સાથે બકરી વેચાતી લઈ લીધી. ફરી
ફરમાવ્યું—તારે કદી લવારાંવાળી બકરી ઝખેલ કરવી નહીં એ કામ
નિર્દયપણાનું છે.

એક યતીમ બાળક

હ૦ રસુલુલ્લા (સ.)એ જોયું કે એક યતીમ બાળક ઉઘાડા માથે
અને નાગા પગે રહન કરતો ચાલ્યો જાય છે. આપ તેને જોઈને

કકળી ઢિઠ્યા. તે બાળકને ખોળામાં ઢિપાડી લીધું. કહેવામાં આવ્યું કે તેના માત પીતા મરી ગયાં છે. અને એ ટંકની લાંઘણ છે. તેને ઘેર લઇ ગયા અને કેટલાય દીવસ પોતાને ત્યાં રાખ્યો, તે પછી બાળકનાં સગાં તેને લઇ ગયાં.

નાના પક્ષીઓનું શિકાર.

એક દીવસ આપે મિત્ર અબુબકર (૨) ને કહ્યું કે જ્યારે કોઈ નાનાં પક્ષીઓને મારે છે ત્યારે મને ઘણું દુઃખ થાય છે, મોટા જનવરનું માંસ કેટલાય માણસોનું પેટ ભરે છે પણ નાના પક્ષીઓ ઘણાં માર્યા છતાં પેટ ઘણું ઓછું ભરાય છે.

હકીમ બિન હઝામના મીજબાના.

એક દીવસ કુરેશ કબીરના એક મોટા સરદાર હકીમ બિન હઝામને રસુલુલ્લા (સ.)એ મીજબાની આપી, પયગમ્બરી મળ્યા પહેલાં તેઓ રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે ઘણો વખત બેસતા હતા, જમ્યા પછી કોમની મુર્તિ પુજા અને અવિવેકની વાતો થતી રહી, હકીમ બિન હઝામે કહ્યું—“ખુદાની ઇચ્છા ન થાય ત્યાં સુધી માણસ પોતાને સુધારી શકતો નથી.

ઝમાદ બિન સાઅલબા.

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ના એક ભાઈબંધ ઝમાદ બિન સાઅલબા તખીબી અને મલ્લમ પટ્ટીનો ધંધો કરતા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ તેમને પુછ્યું કે મોત અને ઘડપણની દવા છે કે ? ઝમાદે કહ્યું—મોતની દવા મોત અને ઘડપણની દવા ઘડપણ છે. ફરી હસીને કહ્યું—ખુદા પોતે કોઇ દવા પેદા ન કરે ત્યાં સુધી એ રોગોની દવા નથી.

કૈસ બિન સાયબ.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)વેપાર કરતા હતા ત્યારે તેમના એક ભાગીદાર કૈસ

બિન સાયબ પણ હતા. એક દીવસ તેઓએ રસુલુલ્લાહ (સ.)ને કહ્યું
 બધા વેપારીઓના ભાગીદારોમાં વાંધા પડે છે પણ આપણી વચ્ચે
 કદી વાંધો પડતો નથી. રસુલુલ્લાહ(સ.)એ હલકું હસીને જવાબ આપ્યો:-
 એ વાતજ શું ઓછી છે કે આખી કોમના રીવાજથી આપણે
 ઉલટા ચાલીએ છીએ.

વ્યવહારની ચોખવટ.

કેસ બિન સાયબ મખજુમી કહે છે કે રસુલુલ્લા [સ.] પયગમ્બરી
 મળ્યા પહેલાંના વેપારી વ્યવહારમાં ઘણા ચોખ્ખા અને ઈમાનદાર
 હતા. પોતાના ભાગીદારોની સાથેનો તેમનો વ્યવહાર ઘણો સરસ હતો.
 તેમના કોઈ ભાગીદારને કદી રાવ કરવાનું કારણ નથી મળ્યું. મારા
 અંગત અનુભવને આધારે આ વાત કહું છું.

વેપારની રીત.

પયગમ્બરી મળ્યા પહેલાં રસુલુલ્લાહ (સ.) વેપાર કરતા ત્યારે
 ધરાકો જે વસ્તુ તેમની પાસેથી લેતા તેના ગુણદોષ સમજાવી દેતા
 અને જે દોષ હોય તે દુર કરવાની રીત પણ બતાવતા. આ રીતના
 વ્યવહારથી ધરાકો ઘણા રાજી થતા અને હોંસ સાથે તેમને ત્યાં
 આવતા હતા.

યમનની પીછાડીનું વેચાણ.

એક દીવસ આપની પાસે યમનની પીછાડી લેવા એક ધરાક
 આવ્યું આપે કહ્યું તેમાં લાલ રંગ વધારે છે એટલે પુરુષોને શોભે
 એમ નથી જો તમારે માટે લેવી હોય તો લેશો નહીં અને જો તમારી
 બીબી, બેટી કે જાહેન માટે લેવાની જરૂર હોય તો લ્યો. ધરાક પર
 તેની ઘણી અસર થઈ.

લંગડો ઉંટ.

એક વેળા ૧૦૦ ઉંટનું ટોળું આપે વેચ્યું, આપને ખબર નહોતી કે તેમાં એક ઉંટ લંગડો છે. લેનાર ઉંટ લઇને ફેટલાય માઈલ ગયા પછી આપને ખબર થઇ એટલે આપ ઘોડે ચઢીને તેની પાસે ગયા અને કહ્યું એમાં એક ઉંટ લંગડો છે તેની કીમત લ્યો અને ઉંટ પાછો આપો.

મુર્તિનું નામ ન લ્યો.

એક વેળા આપના બેટા કાસિમને એક લુંડીએ અબદુલ ઉઝા કહીને ખોલાવ્યા. ઉઝા એક મુર્તિનું નામ હતું. હ. રસુલુલાહ (સ.) એ હઝરત ખદીમ રહી. ને કહ્યું:—જાત અને ઉઝાને પડતા મુકો અને તે લુંડીને કહો કે મારા બાળકોને મુર્તિઓના નામ સાથે ન બોળાવે. હઝરત ખદીમ રહી. એ તુરત એ હુકમ ઉપર અમલ કર્યો અને લુંડીને મનાઇ કરી.

કુન્નગરની લડાઈ.

એક દીવસ હ.રસુલુલાહ (સ.)ને પુછવામાં આવ્યું કે આપ કુન્નગરની લડાઈમાં શામેલ થયા હતા. ફરમાવ્યું:—હા ! હું ત્યારે સોળ વર્ષનો હતો. એ લડાઈ મારા કુરેશ ખાનદાનવાલા અને કચસ કખીલાવાલા સાથે થઈ હતી, પણ મેં કોઈની ઉપર હાથ ઉપાડ્યો નહોતો, કેમકે જે મહીનામાં લડાઈ કરવાની મનાઇ હતી તે મહીનામાં એ લડાઈ થઇ હતી.

હલકુલ કુઝલ.

હ. રસુલુલાહ(સ.)એ ફરમાવ્યું કુન્નગરની લડાઈ પછી મારા ખાનદાનના મોટા મોટા માણસોએ ભેગા થઈ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે અમારા માનો દરેકજણ દુખીયાની મદદ કરશે. અને મક્કામાં કોઇ જલ્લમ

રહેવા પામશે નહીં હું પણ એ પ્રતિજ્ઞામાં હતો અને અત્યારે પણ
જો એવી જાતની પ્રતિજ્ઞા લેવામાં આવે તો હું શામેલ થઈશ.
હરખે કુંજખર નામ એટલા માટે પડ્યું હતું કે એ લડાઈ પવિત્ર
મહીનાઓમાં થઈ હતી જે મહીનામાં લડાઈ કરવાની મનાઈ છે અને
હલકુલ કુંજલ નામ એટલા માટે પડ્યું છે કે તે પ્રતિજ્ઞાના યોજકોનાં
નામમાં કૃત્રીલતના ગુણવાળા સરખા શબ્દો હતા એ બન્ને શબ્દો
અરબસ્તાનમાં ઘણા મશહૂર હતા.

લગ્ન પછીનું આઠમું વર્ષ.

તવહીદ પરસ્ત મિત્રો

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કોઈ દીવસ મુર્તિની પુજા કે ગુનોહ
કર્યો નથી અને આપના બધા મિત્રો પણ એવા હતા જેઓએ
મુર્તિઓ પુજવાનું મુકી દીધું હતું. એ લાઘ્યિંધો સાથે આપ એસતા
હતા ત્યારે પરસ્પર ઘણી સારી વાતો થતી હતી. હ. રસુલુલ્લાહ(સ.)ના
જે લાઘ્યિંધો મુર્તિપુજનની વિરુદ્ધ હતા તેમનાં નામ નીચે મુજબ
છે. અબુ બકર, કિસ બિન સાઅદા, વરકા બિન નોફલ, ઉબયદુલ્લા
બિન હજ્જાશ, ઉસમાન બિનઅલવારિસ, એદ બિન ઉમર બિન નુફલ
વગેરે, તેમાંના કેટલાક ઇસાઈ થઈ ગયા હતા અને કેટલાક મુર્તિ-
પુજામાં નહીં માનનારા એકેશ્વરવાદી હતા.

કિસ બિન સાઅદાનું લાપણું

અરબસ્તાનમાં અકાઝા નામનો એક મોટો મેળો ભરાતો હતો.
એક વાર રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ પોતાના લાઘ્યિંધ કિસ બિન
સાઅદા સાથે એ મેળામાં ગયા હતા. ત્યાં કિસ બિન સાઅદાએ

ધણું સરસ અને ભાષા લાલિત્યમાં વિવેક સુધારવા વિષે ભાષણ કર્યું જે રસુલુલ્લાહ (સ.)ના સમાગમના અસરનો નમુનો હતું.

તૈયબનો જન્મ

આ વરસે રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ત્યાં એક પુત્રનો જન્મ થયો જેનું નામ તૈયબ રાખવામાં આવ્યું. જે નામોમાં મુર્તિઓની પુજનો સંકેત હોય એવાં નામ આપ રાખતા નહોતા. તેથી આપના બાળકોનાં નામ બધાથી જુદાં પડતાં અને સારાં હતાં. તૈયબ ઘણા રૂપાળા હતા તે થોડા દિવસ જીવીને વફાત પામ્યા હતા.

ગારે હુરા

મક્કાની પાસેના પર્વતમાં એક ગુફા 'હતી' જેને હુરા કહેતા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ.)ના દાદા અબ્દુલ મુત્તલિબ ઘણો વખત એ ગુફામાં બેસીને ઇમાદત કરતા હતા. હવે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પણ એ ગુફામાં જઈને બેસવા માંડ્યું જન્મવાનું સાથે લઈ જતા અને કલાકો સુધી એકાંતમાં બેઠા રહેતા.

હઝરત ઇબ્રાહીમનો ધર્મ

હ. રસુલુલ્લાહ(સ.)ના મિત્રો જ્યારે એક ઠેકાણે ભેગા થતા ત્યારે વાતો કરતા હતા કે હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.)કયો ધર્મ પાળતા હતા. બધા લોકો કહેતા હતા કે મુર્તિઓ પુજવાનો ધર્મ હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.)નો થઈ શકતો નથી. આપણે બધા ઇબ્રાહીમ (અ.)ની ઓલાદ છીએ એટલે તેમનો ધર્મ શોધી કાઢવો જોઈએ. રસુલુલ્લાહ [સ.] બધાથી વધારે એ ધર્મની શોધમાં હતા.

ઈસાઈ મઝહબ

હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.]ના એક ઇસાઈ મિત્રે કહ્યું કે-અમે ઇસાઈઓ જે ધર્મ પ્રમાણે ચાલીએ છીએ તે ધર્મ હઝરત

ધાધાહીમ(અ.)નો હતો. રસુલુલ્લાહ(સ.)એ ફરમાવ્યું—શું ધાધાહીમ માનતા હતા કે ખુદાને ઓલાદ થાય છે ? ઇસાઇ ભાઈબંધ એ સવાલનો જવાબ આપી શક્યો નહીં. હઝરત ખદીજ [રઝી.]ના પીત્રાઇ હકીમ બિન હકામે કહ્યું—હું પણ નથી માનતો કે ખુદાને ઓલાદ થાય છે. ત્યારે ઇસાઇ લોકો કહે છે કે હઝરત ઇસા ખુદાના બેટા હતા. હું ધારું છું કે ઇસાઇ ધર્મ કદી પણ ધાધાહીમી ધર્મ નથી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું ત્યારે ધાધાહીમી ધર્મ કેવો હતો ? એ સાંભળીને બધા ચુપ થઈ ગયા.

મુસાફરી.

આ વરસે રસુલુલ્લાહ (સ.) વેપાર માટે યમનની મુસાફરીએ ગયા અને કેટલાક મહીના પછી મક્કામાં પાછા ફર્યા, ત્યારે ફરનાવ્યું કે જ્યારે હું મક્કામાં આવું છું ત્યારે મારી કોમની હાલત જોઈને મને ઘણું દુઃખ થાય છે. હું નથી સમજી શકતો કે આ કોમનું શું થવા બેઠું છે, કે તે દરેક જાતના દુર્ગુણોમાં ફસાયેલી છે.

સગ્ન પછીનું નવમું વરસ.

મક્કાનો વસવાટ

આ વરસે આપે કોઈ મુસાફરી કરી નહીં અને મક્કામાંજ રહ્યા. આપનો મામુલ હતો કે દીવસે થોડો વખત વેપાર કરતા, ફરી કદી ગારે હુરામાં જઈને ચુપચાપ બેસી રહેતા અથવા ગરીબો અને કંગાળોને ત્યાં જતા અને તેમની મદદ કરતા અથવા પોતાના એક ખુદાને માનનારા ભાઈબંધોમાં બેસીને વાતો કરતા.

ઝેદની વાતચીત

એક દીવસ ઝેદ બીન ઉમર બીન નુફેલે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ને

કહ્યું મારું જ્ઞાનદાન મુર્તિઓની પુજા કરે એ મને ગમતું નહોતું. હું શામ દેશમાં જઈ ચલુદી અને ઇસાઈ વિદ્વાનોને મળ્યો પણ કોઈ મારી તસલ્લી કરી શક્યું નહીં. છેવટ હું મક્કામાં આવ્યો અને મેં કહ્યું હું મુર્તિઓની પુજા નહીં કરું અને એજ મારા દાદા ઇબ્રાહીમનો ધર્મ છે. એક બિન ઉમરે રસુલુલાહ (સ.)ને એમ પણ કહ્યું કે પુત્રીઓને જીવતી દાટી દેતાં મેં ઘણા માણસોને અટકાવ્યા પણ કોઈએ મારી વાત માની નહીં. હવે હું એ કરું છું કે જ્યારે કોઈ છોકરી સંબંધી એવો ભય ઉભો થાય છે ત્યારે તેના માત પિતા પાસેથી માંગી લાવું છું અને હું તેને પાળું છું એટલે તેમનો જીવ બચી જાય છે.

વરકા બિન નોફલ.

એક દીવસ વરકા બિન નોફલે હ. રસુલુલાહ (સ. અ. વ.) ને કહ્યું કે અમે ચાર જણ એક મેળામાં ગયા હતા. ત્યાં મુર્તિઓની જેવી રીતે પુજા થતી હતી; તે જોઈને પથરના પુતળાને નમન કરતાં અમને શરમ આવી, તે દીવસથી અમે પથરા પુજવાનું મુકી દીધું અને હું ઇસાઈ થઈ ગયો. હઝરત રસુલુલાહ (સ. અ. વ.) એ ફરમાવ્યું—મેં ચલુરીઓને પણ જોયા છે અને ઇસાઈઓને પણ જોયા છે અને મારી કોમને પણ જોઈ રહ્યો છું. છતાં મારા મનને તેથી શાંતિ વળતી નથી, મને લાગે છે કે જાણે હું પાણી પી રહ્યો છું પરંતુ તરસ મટતી નથી અને જાણે દીવો બળે છે પણ અંધારું જતું નથી.

એક રાતની મીજલસ

એક રાત્રે હ. રસુલુલાહ (સ. અ. વ.) પોતાના ખાસ ભાઈ-બંધો સાથે બેઠા હતા. એ બધા મુર્તિપુજાને ધિક્કારતા અને સત્ય

ધર્મની શોધમાં હતા. ઇસાઇ ભાઈબંધે કહ્યું—રખીઆ અને ગરસાન કખીલાના લોકો ઇસાઇ થઈ ગયા છે એટલે આપણે પણ ઇસાઇ થવું જોઈએ. આ બાબત ઉપર ઘણો વાદવિવાદ ચાલ્યો.

ચહુદિ ધર્મ સરસ છે.

મીજલસમાં બેઠેલા એક ભાઈબંધે કહ્યું અરબસ્તાનના હમીર, બનુ કનાના, બનુ હરસ બિન કાઅબ અને કન્દા કખીલાવાળા ચહુદી થઈ ગયા છે. અને જગેજગ ચહુદીઓએ તવરેતનું શિક્ષણ પણ આપવા માંડ્યું છે. એજ ધર્મ હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.)નો લાગે છે એટલે આપણે ચહુદી ધર્મ અખત્યાર કરવો જોઈએ.

પારસી ધર્મ

એક ભાઈબંધે કહ્યું કે અરબસ્તાનનો તમીમ કખીલો ઝરથોસ્તી (પારસી) થઈ ગયો છે અને દેવતાની પુજા કરે છે. ઇરાનના શહન-શાહ કિસરાનો પણ એજ ધર્મ છે. બધા હસી પડ્યા અને કહ્યું જી હા એને લીધેજ તમીમ કખીલાના સરદાર ઝરારાએ પોતાની બેટી ઘરમાં ઘાલી છે.

અબુલ કાસમનો અભિપ્રાય

હઝરત અબુલ કાસિમ મોહમ્મદ (સ. અ. વ.)એ બધાની વાતો સાંભળીને આકાશ તરફ જોયું અને આંખોમાં આંસુ લાવીને ફરમાવ્યું—યા અલ્લાહ! તુંજ અમને સીધો અને અસલી રસ્તો બતાવશે. તે રસ્તો જે અમારા દાદા ઇબ્રાહીમ (અ.)નો હતો. હવે રસુલુલ્લાહ (સ.) ની એ હાલત જોઈને બધા ભાઈબંધો પણ આમીન! આમીન! કહેવા લાગ્યા. એ પછી હવે રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.]એ ફરમાવ્યું હું કોઈ ધર્મને ભુલો નથી કહી શકતો કેમકે મને ખબરજ નથી કે ઇસાઇ, ચહુદી અને ઝરથોસ્તી ધર્મમાં કેવી ખુખીઓ અને અવગુણો છે, પણ માફ મન જે વાત શોધે છે તે એ ધર્મોમાં દેખાતી નથી.

લગ્ન પછીનું દશમું વર્ષ.

સ્વપ્નાં.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.)એ આ વર્ષમાં એક વિચિત્ર સ્વપ્નું જોયું, કે આકાશ ઉપરથી એક ગ્રંથ ઉતર્યો છે, મુરજ જેવો ચળકાટ મારે છે અને કોઇ કહે છે કે ગ્રંથમાં 'ધખાહીમ (અ.) નો ધર્મ' લખેલો છે. થોડા દીવસ પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ ફરી એક સ્વપ્નું જોયું કે હજરત અબુ તાલિબ એક વાઘનું બચ્ચું હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ખોળામાં આપે છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ વાઘનું બચ્ચું ખોળામાં લીધું એટલે એ બચ્ચું વાતે વળગ્યું એથી આપને ધણી હેરત થઇ.

અબુતાલિબની અગમચેતી

હ. રસુલુલ્લાહ (સં) એ સ્વપ્નાની વાત પોતાના કાકા અબુતાલિબને કરી તેઓએ તાબીર [ફળ]આપતાં કહ્યું કે તે બચ્ચું મારો ભેટા અલી છે જે મેં તને આપી દીધો. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એથી ધણા ખુશ થયા અને ઘરમાં જઈને અલી મુરતુઝાને ખોળામાં લઇ ખુબ લાડ લડાવ્યાં.

નેઝા બાઝી.

કુરેશ કબીલાના લોકો મક્કામાં ઘોડ દોડ અને નેઝા બાઝીનાં દંગલ કાયમ કરતા હતા. એ દંગલોમાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ ભાગ લેતા હતા. આપ પોતે પણ નેઝા બાઝી કરતા. અને દોડવાની શરતોમાં ભાગ લેતા. પણ એ શરતોમાં રૂપિયા પૈસાની રમત નહોતી. એક વેળા પર્વતની તળેટીમાં દોડવાની શરત થઈ. બંને જણની જોડી દોડતી અને જે આગળ વધે તેની ધણી વાહ વાહ થતી હતી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ દોડમાં જોડાયા અને ત્રણ ચાર કુટુંબોના મશહુર દોડનારાઓ કરતાં આગળ વધી ગયા.

કાકાના ઘરમાં

૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) નો નિયમ હતો કે દરરોજ એક વેળા પોતાના કાકા અશુતાલિખને ત્યાં જતા. કાકા ઘરમાં હોય તો થોડીવાર બેસીને વાતો કરતા અને નહોય તો કાકાના બેટા અલીને જોઈને પાછા આપ્યા આવતા. હઝરત અશુતાલિખ પણ કદી કદી ૬૦ રસુલુલ્લાહને ત્યાં પણ જતા રહેતા હતા.

અશુ સુફિયાન સાથે વિવાહ

એક દીવસ હરબ બિન ઉમૈયાના બેટા અશુ સુફિયાને ૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કહ્યું. વેપારની બોણીમાં તમે કાઈ મુર્તિનું નામ દો છો. ૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો—મુર્તિઓનું વેપારમાં કંઈ લાગતું વળગતું નથી. અને તેમનું નામ દેવાથી વેપારમાં લાભ થતો હોય એવું હું ધારતો નથી.

અશુ જેહલ સાથે વિવાહ.

અશુ સુફિયાન સાથે વાતો થતી હતી તે દરમિયાન અશુ જેહલ પણ ત્યાં આવી ચઢ્યો અને ૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) નો જવાબ સાંભળીને કહ્યું—અમારા દરેક કામમાં મુર્તિઓના નામથી બરકત થાય છે અને કાઈ કામ મુર્તિનું નામ દીધા વગર કરતા નથી એટલે તમારે પણ મુર્તિનું નામ લેવું જોઈએ. ૬૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું કે તમારી કેટલીય મુર્તિઓનો તો કાંઈ આકારજ નથી, અને કેટલાકનો આકાર માલુમોએ બનાવ્યો છે ત્યારે તેમનું નામ દેવાથી કે પુજન કરવાથી શો લાભ થવાનો હતો ? મેં તો કાંઈ મુર્તિની કદી પુજન કરી નથી, છતાં મને કદી નુકસાન થયું નથી.

મુળા માણુદ અલ્લાહ છે

૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ અશુ સુફિયાન અને અશુ જેહલને

કહ્યું—અસલ માણુદ અલ્લાહ છે એટલું તો તમે પણ જાણો છો અને મુર્તિઓને અલ્લાહના દરબારમાંના વસીલો ગણો છો પણ હું મારા હાથની બનાવેલી પથરાની મુર્તિઓની જગાએ પોતાનું મન ખુદા સુધી પહોંચાડવા માટે પુરો વસીલો ગણું છું. અબુ સુફિયાને કહ્યું મેં તો એ મુર્તિઓ વિના ખુદાને કદી જોયો નથી. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું શું તમે દરેક વસ્તુ જોઈનેજ કબુલ કરી છે? શું તમે મોતના ફિરસ્તાને પણ જોયો છે? જો તમે મોતને એટલા માટે ન માનો કે તેના ફિરસ્તાને તમે જોયો નથી તો શું તમે હમેશા જીવતા રહેશો.

હજી હું મરવા નથી માંગતો

અબુ સુફિયાને કહ્યું—જવાન માણસે મોતની વાતો કરવી જોઈએ નહીં. હું હજી મરવા નથી માંગતો અને મોતની વાતને ભૂંડી અને અપશુકનવાળી ગણું છું. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હસીને કહ્યું—પણ એ તો દરેક જીવતા માણસની તાકમાં લાગેલી રહે છે. અને જે મોતથી હુશિયાર હોય તેનેજ હું તો જીવતો ગણું છું જીવતા રહેવાની બાધા

હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) એ અબુ સુફિયાન અને અબ જોહલને કહ્યું—હું તમારી મુર્તિઓમાં માનતો નથી તેમજ છોકરાં જીવતાં રહેવા માટે એક છોકરાને ચણદી બનાવી દેવાંની બાધા લે છે તેમાં પણ માનતો નથી. અબુ સુફિયાને કહ્યું એલાહને ચણદી બનાવવાની રીતને હું પણ સારી નથી ગણતો કેમકે ચણદી લોકો આપણા દુશ્મન છે.

મુર્તિઓ તમારી ફીકરમાં છે

અબુ જોહલે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ને કહ્યું—તમે તમારા

આપદાદાની મુર્તિઓને નથી માનતા તેથી મુર્તિઓ તમારાથી નારાજ છે અને તમારી શીકરમાં છે. હ. રસુલુલ્લાહ [સ. અ. વ.] એ હસીને ફરમાવ્યું. પરંતુ મુર્તિઓની નારાજીની મને કશી ચિંતા નથી જો મુર્તિઓ મારાથી રીસાધ જશે તો ખુદ રાજ થઇ જશે.

બકરી મરી ગઇ

આ વાતો ચાલતી હતી તેટલામાં હઝરત ખદીજ (૨) નો બેટા હિન્દ ખખર લઇને આવ્યો કે આજે સવારે એકાએક આપણી બકરી મરી ગઇ. અશુ સુફિયાને કહ્યું—મોહંમદ [સ.] ! તમે સાંભળી લીધું ને, કે તમારી બકરી મુર્તિઓએ મારી નાંખી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હંસીને કહ્યું—હવે મુર્તિઓ રીસે ચઢી છે એટલે તે તમારી બકરીઓ અને ઉંટોને મારી નાંખશે.

માંખો પળવે છે.

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું—તમારી મુર્તિઓને માંખો પળવે છે પણ તેઓ એકે માંખા સરખીય ઉડાવી શકતી નથી. ત્યારે મારી બકરી મારવા કે જીવાડવાનું તેમના અધીકારમાં ક્યાંથી હોય ? અને કદાચ બકરાં મારી નાખવાનું કામ મુર્તિઓના કબજામાં હોય તો પણ એટલા માટે હું તેમને મારો માણુદ ગણી શકું નહીં,

અમે અરક્ષાત ઉપર નથી જતા

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ અશુ જેહાનને પુછ્યું—હજના પ્રસંગે અરખસ્તાનની બધી પ્રજાઓ અરક્ષાત ઉપર જાય છે પણ તમે કુરેશ લોકો શા માટે નથી જતા ? અશુ જેહાને કહ્યું અમે બધાથી મોટા છીએ એટલે અમને અરક્ષાત ઉપર જવાની જરૂર નથી અરક્ષાત ઉપર જવું એ અમારી શાન અને પ્રતિષ્ઠાની વિરુદ્ધ છે.

ધન્યત કષ વસ્તુ છે.

હ. રસુલુલાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—અરફાતના મેદાનમાં લોકો ખુદાની યાદ માટે ભેગા થાય છે, ત્યારે શું તમે ખુદાની યાદને તમારી ધન્યત વિરૂદ્ધ ગણો છો. અને મુર્તિઓને નમન કરી માનવ-જાતિની આખરના કાંકરા કરો છો એટલે અને સમજાવો કે ધન્યત કષ વસ્તુ છે ? તમારો એ દસ્તુર અને સમજાવો.

અમારી બધાની મુર્તિઓ જુદી છે,

અણુ જેહલે કહ્યું—અરબોના બધા કબીલાની મુર્તિઓ જુદી જુદી છે તેમ કુરેશની મુર્તિઓ પણ જુદી છે એટલે પોતાની મુર્તિઓને નમન કરવું એ ધન્યતની વાત છે. અને બીજાની મુર્તિ આગળ નમવું એમાં અપમાન છે. હ. રસુલુલાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું અરફાતમાં તો કાષ્ટ મુર્તિ નથી. અણુ જેહલે કહ્યું—અરફાતમાં ઘણા લોકો પોતાની મુર્તિયા સાથે લઇ જાય છે, પણ તે બધા હલકી પંકિતના નાના લોકો છે. અને અમે કુરેશ લોકો ઉંચી પંકિતના મોટા છીએ એટલે અમારે અરફાત ઉપર જવાની જરૂર નથી. વળી કાબાની સંભાળ રાખવાને સખબે અમે બધાથી ઉંચા છીએ અને એજ અમારી આખર છે.

હઝરત ઇસ્માઇલ [અ.] ની ઓલાદ

હ. રસુલુલાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—તમે હઝરત ઇબ્રાહીમના બેટા હઝરત ઇસ્માઇલની ઓલાદ છો. અને તેઓ મુર્તિઓ પુજતા ન હતા. અણુ જેહલે કહ્યું અમે તો અમારા બાપદાદાને મુર્તિઓની પુજા કરતાજ નોંધ્યા છે. અને તમારા બાપદાદા પણ મુર્તિઓનીજ પુજા કરતા હતા. હઝરત ઇસ્માઇલને નથી નોંધ્યા મેં કે નથી નોંધ્યા તમે.

હબલનાં તીર

અણુ સુફિયાને કહ્યું કાબાના ધાબા ઉપર હબલની મુર્તિ મુકેલી

છે અને તેની આગળ તીરોથી સ્વમાનું ફળ લેવામાં આવે છે અને એ ફળ અમારાં બધાં કામોમાં ડીક ઉતરે છે. હ. રસુલુલાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—ફુજ્જરની જગમાં હબલના તીરનું ફળ કેમ ખોટું પડ્યું હતું ? જે તમારા બાપ હરબ બિન ઉમૈયાએ લીધું હતું. અબુ સુફિયાને કહ્યું—હબલ મારા બાપથી નારાજ હતો તેથી ફળ ખોટું નીકળ્યું. પણ પાછળથી હબલની મદદના પ્રતાપેજ કેસ કબીલાની દાર થઈ હતી. હ. રસુલુલાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—હું પણ એ જગમાં હતો પણ મેં હબલની મદદ જોઈ ન હતી.

સમ પછીનું ૧૧ મું વર્ષ.

તાયફની મુલાકાત

આ વરસે હ. રસુલુલાહ (સ.) વેપાર સાર તાયફ ગયા હતા. આપે ત્યાંની હંડક અને લીલાં ઝાડ ધ્યાન સાથે જોયાં ત્યારે આપને વિચિત્ર લાગ્યું કે મક્કામાં આટલો બધો તાપ અને અહીં આટલી બધી હંડી કેમ ? તાયફ તો મક્કાની પાડોશમાંજ છે. તાયફના એક ચડુદી વેપારીને હ. રસુલુલાહ (સ.) એ પુછ્યું કે મક્કામાં ખડ સરખુંય પેદા નથી થતું અને આજકાલ સખ તાપ પડે છે ત્યારે તેની પાડોશના તાયફમાં આટલી બધી હંડી અને ખાતલાતના મેવા પેદા થાય છે એનો શો બેદ છે.

ખુદાની મહેર

ચડુદીએ કહ્યું કેટલીક જગા પર ખુદાની મહેરની નજર હોય છે ત્યારે તેને હંડી અને ફળદ્રુપ બનાવે છે. અને તાયફ ઉપર ખુદા ઘણો મહેરબાન છે. હ. રસુલુલાહ (સ. અ. વ.) એ ફરમાવ્યું મક્કામાં તો ખુદાનો ઠાંબો છે, ત્યાં તેની મહેરની નજર શા

માટે નથી એમાં ઋણનોજ કંઈ ભદ હોવો જોઈએ. ફરી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ યહુદીને કહ્યું—જેવી રીતે લીલા-તરીની આખાદી ખુદાએ પેદા કરી છે એવીજ રીતે ગરમી ખુશ્કી પણ તેણેજ પેદા કરી છે. ખુદાને બધી મખ્મલુક પ્યારી છે અને તે બધા ઉપર મહેરની નજર રાખે છે. એટલે મક્કાની ગરમી અને ખુશ્કી તેની મહેર નજરથી દુર ન રહી શકે.

એક પયગમ્બર આવનાર છે

યહુદીએ કહ્યું:—અમારા ધર્મગ્રંથો ઉપરથી જણાય છે કે આજ-કાલ એક પયગમ્બર પેદા થનાર છે. એ પયગમ્બર તમારા જેવા લોકોના સવાલના જવાબ આપશે. હું તમારા સવાલનો જવાબ આપી શકતો નથી કેમકે મને એની ખબર નથી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—તમારો પયગમ્બર પેદા થાય ત્યારે મને ખબર કરજો હું પણ તેને મળીશ. શું તે તાયફામાં પેદા થશે? યહુદીએ કહ્યું—બધા પયગમ્બર શામ અથવા પેલેસ્ટાઇનમાં થાય છે એટલે તે પયગમ્બર પણ શામ કે પેલેસ્ટાઇનમાં પેદા થશે અને હું તમને તેની ખબર કરીશ.

યહુદી નીશાળ

તાયફામાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ યહુદીઓની એક નીશાળ પણ જોઈ. જ્યાં યહુદી ધર્મનું સિક્કણ અપાતું હતું. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ત્યાંના એક મોટા વિદ્વાનને પુછ્યું કે તમે હઝરત ઇસાને કેવો ધારો છો. તેણે કહ્યું તેઓ રોમન બાદશાહના બળવાખોર હતા એટલે તેમને સુળી દેવામાં આવી હતી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ યહુદી વિદ્વાનને પુછ્યું:—શું ઇસા પયગમ્બર ન હતા. યહુદીએ કહ્યું અમે તેમને પયગમ્બર નથી ગણતા. તેઓ તો ખુદાના નખી મુસા અને ખુદાના ગ્રંથ તવરેતનો ખુદ્દો વિરોધ કરતા હતા. ત્યારે એવા માણસને પયગમ્બર કેવી રીતે કહી શકાય. ત્યાં એક ઈસાઈ

પણ ઉભા હતો તેને યહુદી વિદ્વાનના જવાબ ઉપર રીસ ચઢી. તેણે કહ્યું 'તમે લોકોએજ ખુદના બેટા ઇસા (અ.) ને રામન બાદશાહના હાથે સુળાએ ચઢાવ્યો તેથી એ પાપ માટે કથામત સુધી તમે અધમ અને ગુલામ બનીને રહેવાના છો.

મારી કોમ એવી કેમ ?

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ઇસાઇને કહ્યું કે તમે નારાજ ન થાઓ. જો યહુદી કોમ હજરત ઇસા (સ.) ના સબબે અધમ અને ગુલામ થઇ ત્યારે મારી કોમે કયું પાપ કર્યું હતું કે આજે મુર્તિ-પુજામાં ફસાઇ ગઇ છે અને ભાત ભાતની ભુંડી વાતો કરે છે. એ એક મર્મ છે અને એનો ઉકેલ સમજાવતો નથી.

રૂકેયાનો જન્મ

આ વરસે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ત્યાં એક બેટી પેદા થયાં જેમનું નામ રૂકેયા પાડ્યું. તેણીનો જન્મ તૈયબ [ર.] ની વફાત પછી થયો હતો તેથી એક ગમગીની પછી આ ખુશાલીએ હજરત ખદીજા (ર.) અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને ઘણા આનંદી બનાવ્યા. એજ વરસે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પોતાના માતા હજરત ખીખી આમેનાના મઝારની ઝીયારત કરવા અબવા ગયા. આ મુસાફરીમાં હજરતના ગુલામ ઝેદ અને હજરત ખદીજાના બેટા હિન્દ પણ સાથે હતા. અબવામાં આપ એક અડવાડીયું રહ્યા.

એક ઠેકાણે ત્રણ દીવસ રહ્યા

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના વેપારમાં એક માણસ ભાગીદાર હતો, એક દીવસ તેણે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કહ્યું આપ અહીં ઉભા રહો હું આવું છું તે ગમે અને હજરત રસુલુલ્લાહ [સ.] ત્રણ રાત અને ત્રણ દીવસ ઉભા રહ્યા, ત્રણ દીવસ પછી તે આવ્યો ત્યારે તેણે માફી માગી કહ્યું કે હું ભુલી ગયો હતો.

વચન પાળનારજ માણસ છે.

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ કહ્યું મેં ઉભા રહેવાનું વચન આપ્યું હતું તેથી અહીંથી ખસ્યો ન હતો. અને તેનેજ માણસ ગણ્યું છું કે જે પોતાનું વચન પાળે છતાં તમે બીન ગુનેહગાર છો કેમકે તમે ભુલી ગયા હતા, યાદ ન રહે તો વચન આપવું નહીં ને લેવું પણ નહીં. નોતરાની ના

આ વરસે અમુ જોહલે મુતિપુળના અવસરે ધણા લોકોને નોતર્યા હતા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને પણ નોતર્યું આપ્યું હતું. પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું હું મુતીની કીયાને લગતી કોઈ મીજબાનીનું નોતરું કબુલ કરી શકતો નથી. મારું મન મુતિપુળની દરેક ક્રિયાને ધિક્કારે છે પણ એ ધીક્કારના કારણની મને ખબર નથી.

લગ્ન પછીનું બારમું વર્ષ.

અરફાતમાં ગયા.

આ વરસની હજમાં કુરેશના શરિવાજ વિરુદ્ધ હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) અરફાતના મેદાનમાં ગયા. અને એ વાતની કુરેશ લોકોમાં ધણી ચર્ચા થવા માંડી કે ખાનદાની પ્રતિષ્ઠાનો ભંગ કરી મોહંમદ (સ.) અરફાતમાં શા માટે ગયા. હઝરત અમુ તાલિબે કહ્યું મોહંમદ [સ.] ને તેની મરજી ઉપર મુકી દો. હજ પછી એક દીવસ અમુ તાલિબે રસુલુલ્લાહ (સ.)ને પુછ્યું કે તમે આપણા ખાનદાનની રૂઠી તોડીને અરફાતમાં શા માટે ગયા હતા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જવાબ આપ્યો એ જોવા કે ત્યાં બધા લોકો શું કરે છે અને આપણા ખાનદાનવાળા ત્યાં કેમ નથી જતા. હઝરત અમુ તાલિબે પુછ્યું:— તમે ત્યાં શું જોયું? રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું આપણા ખાન-

દાનની માન મરજદનો ભંગ કરતી હોય એવી કોઈ વાત ત્યાં મારા જોવામાં આવી નહીં. અશુભતાલિખે કહ્યું કાખાના સંરક્ષક હોવાને સખખે કુરેશ લોકો બધા કખીલાઓ ઉપર સરસાઈ ભોગવે છે એ મોટાઇને લીધે કુરેશ લોકોએ અરક્ષાતમાં જવાનું બંધ કર્યું છે.

કાકા અને ભાઇ

એક દીવસ હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ હઝરત હમઝા સાથે વાતો કરતાં કહ્યું તમે મારા કાકા છો છતાં જેનું તમે દુધ પીધું હતું તેનુંજ દુધ મેં પીધું છે એટલે તમે મારા ભાઇ પણ છો એટલે તમારી સાથે મને ઘણું હેત છે. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ બજારમાં જોયું કે એક જણને બે માણસો માર મારે છે રસુલુલ્લાહ (સ.) તરત તે માર ખાનારાની મદદે દોડ્યા, મારનારાઓએ કહ્યું,—ખસી જવ. વચમાં ન પડો. હઝરતે ફરમાવ્યું:—એ મારો પાડોશી છે. હું એની જરૂર મદદ કરીશ.

ગુફાનો અવાજ

આ વરસે નિયમ પ્રમાણે રસુલુલ્લાહ (સ.) ગારેદુરામાં બેઠા હતા ત્યાં આપે એક અવાજ સાંભળ્યો. કોઈ કહે છે કે “બકરાં છુટાં છે એનો અવાજ આકાશમાંથી આવ્યો.” ફરી અવાજ આવ્યો “મોહંમદ, મોહંમદ, મોહંમદ (સ.)” રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ચારે ગમ જોયું પણ કોઈ દેખાયું નહીં. એજ વરસે ફરી એક દીવસ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ગારેદુરામાં ગેખી અવાજ સાંભળ્યો. કોઈ કહે છે કે “ખુદા પોતાની મખલુક સાથે મહોખખત કરે છે અને જે આખી દુનીયાનો દીવાસોજ હોય તેજ ખુદાનો મેહખખ થઇ શકે છે” હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ બાહેર આવી ઘણી તપાસ કરી પણ બોલનાર જણાયો છે.

ઝેનબની અજબબ વાત

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] નાં બેટી હઝરત ઝેનબ જે બાળક હતાં તેઓએ એક દીવસ હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને કહ્યું તમારી પાધડીનો ચંદ્રમા મને આપો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કહ્યું, બેટા ! મારી પાધડીમાં ચંદ્રમા ક્યાંથી ? પણ ઝેનબ (રઝી) એમજ કહેતાં રહ્યાં કે જુઓ તમારી પાધડીમાં કેટલો મોટો ચંદ્રમા છે.

બની ઇસ્માઈલ સરસ છે.

મક્કાના એક યહુદીએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ને કહ્યું કે હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.) ના બેટા હતા; ઇસ્માઈલ અને ઇસ્હાક. અમે જો કે હઝરત ઇસ્હાકના વંશમાં છીએ પણ હઝરત ઇસ્માઈલને સરસ ગણીએ છીએ, કેમકે તેઓ પેલોડીના હતા. અને કુરબાની માટે પણ ખુદાએ તેમનેજ પસંદ કર્યા હતા. અમારી તોરેતમાં પણ એજ લખ્યું છે કે પેલોડીનો બેટો અફઝલ (સરસ) છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ યહુદીને જવાબ આપ્યો કે હું દાદા ઇબ્રાહીમ [અ.] ના બન્ને બેટા ઇસ્હાક અને ઇસ્માઈલની એક સરખી ઇજત કરું છું. કેમકે તે બન્ને પયગમ્બર અને પયગમ્બરના બેટા હતા. બન્ને વચ્ચે બેદ પાડવાની કશી જરૂર નથી. એ સાંભળીને યહુદી ઘણો રાજ થયો.

લખ પછીનું તેરમું વર્ષ

તાહિરની વફાત

આ વરસે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ના બેટા તરહિર (રઝી) ની વફાત થઈ. હઝરત ખદીજા [રઝી.] ને એનો બહુ સદમો થયો. અને

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ એ બાળકની વફાતથી કેટલાય દીવસ અમગીન રહ્યા. નયુવત પહેલાં અને નયુવત પછી પણ રસુલુલ્લાહ (સ.)ની ઉપર સાધારણ માણસો માફક સુખ દુખની અસર થયા કરતી હતી. કાબાની જિયારત.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો દરરોજ એકે વખત કાબા શરીફમાં જવાનો મામુલ હતો અને કાબાને ખુદાનું ઘર ગણી તેની જિયારત (દર્શન) કરીને ચાલ્યા આવતા હતા. કાબામાંની કોઇ મુર્તિની પુજા કરતા નહોતા. આપ એવા વખતે કાબામાં જતા કે જે વખતે મુર્તિ પૂજનારાઓમાંનો કોઈ ત્યાં આવતો નહોતો.

હજરે અસવદને ચુંબન

પયગમ્બરીથી પહેલાં પણ રસુલુલ્લાહ (સ) ન્યારે કાબામાં જતા ત્યારે હજરે અસવદને ચુંબન કરતા હતા એ કાળા રંગનો એક પથ્થર હજરત ઇબ્રાહીમ [અ] ના વખતથી કાબામાં છે તેથી ઇસ્લામ પહેલાં પણ એ પથ્થરની ઈજ્જત કરવામાં આવતી હતી. હજના પ્રસંગે યમનથી આવેલા એક માણસે હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ને પૂછ્યું કે તમારા લોકોમાં હજરે અસવદ સંબંધી કોઇ જગડો થયો હતો કે ? હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું. ઝઘડાનો અદેશો હતો પણ તે મારા ફેસલાથી અટકી ગયો. યમન વાળાએ કહ્યું મને એની વીગત સમજવો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ ફરમાવ્યું ન્યારે અધા કબીલાના માણસોએ મળીને કાબાની મરામત કરી લીધી ત્યારે હજરે અસવદ તેની જગાએ ગોઠવવા વિષે સરદારોમાં વાંધો પડ્યો, દરેક કહેતો એ મોટાઇ હું લાઇશ. વાત એટલી વધી કે તરવારો મ્યાનમાંથી તણાઇ અને ખુતામરકી થવાનો વખત આવ્યો ત્યારે નકકી થયું કે કાલે સવારે જે માણસ પહેલ વહેલો કાબામાં આવે તે ચુકાદો આપે

હું દરરોજ સવારમાં ઘણો વહેલો કાળામાં જતો તે પ્રમાણે તે દીવસે પણ ગયો એટલે તે લોકોએ મને અમીન ગણીને ચુકાદો આપવાનું કામ સોંપ્યું. ત્યારે મેં મારી ચાદર પાથરી તેની ઉપર હજારે અવસદ મુક્યો. ફરી બધા સરદારોએ મળીને મારી ચાદર ઉંચકી અને એ બધાની તરફથી હજારે અસવદને મેં દીવાલ પાસે મુક્યો.

લગ્ન પછીનું ચૈદમું વર્ષ

ઉમ્મે કુલસુમનો જન્મ

આ વરસે હ. રસુલુલ્લાહ[સ]ને ત્યાં એક બેટી પેદા થયા જેમનું નામ ઉમ્મે કુલસુમ રાખવામાં આવ્યું આ ત્રીજી બેટી હતાં, પહેલાં અયનબ બીજાં રકમ્યા અને ત્રીજાં ઉમ્મે કુલસુમ તથા ચોથા સાથી ન્હાનાં ફાતમા (રઝી.) હતાં જેઓ પયગમ્બરી મળી તેજ વર્ષે પેદા થયાં હતાં અને હઝરત અલી [રઝી] સાથે શાદી થઇ હતી.

લોક સેવા

આ વરસે રસુલુલ્લાહ સહ. એ લોકોની ધણી સેવા કરી. વેપારનું કામ ઘણું થોડો વખત કરતા એ પછી ગરીબો અને મોહતાબેને ત્યાં જતા અને તેમની ખર્ચ અંતર પુછતા. જેટલી થઇ શકતી તેટલી તેમની મદદ કરતા, નાવારસ ઓરતો અને બાળકોને મદદ પહોંચાડવાનો આપને ઘણો ખ્યાલ રહેતો હતો. દરરોજ મસ્જાવાળા બેતા કે હ. રસુલુલ્લાહ સહ. બજારમાંથી જાય છે અને તેમના બન્ને ખાલા ઉપર લાર મુક્યો છે. આ તે નબળી અને મોહતાબ ઓરતોના સામાન હતો જે તેઓ પોતે બજારમાં જઈને

પોતાની જરૂરીઆતની ચીજો લાવી શકતી નહોતી તેથી તેમનો સામાન ખરીદીને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) તેમને ત્યાં પહોંચાડતા હતા.

હું હાશમનો પરપૌત્ર છું

એક દીવસ અણુ સુફિયાને હ. રસુલુલ્લાહ(સ.)ને કહ્યું તમે કમીન અને નીચ પંકિતના માણસોનો સામાન તમારા ખભે ઉંચકીને લઈ જાઓ છો, તમે અમારી આખર અને પ્રતિષ્ઠામાં બદો લગાડ્યો છો. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું હું હાશમનો પરપૌત્ર છું જેઓ દરેક અમીર ગરીબની સેવા બજાવતા હતા, અને ગરીબોને લલકા ગણતા નહોતા હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ યઝીદના દાદા અણુ સુફિયાનને એમ પણ કહ્યું કે મારા પરદાદા હાશમને એટલા માટે હાશમ કહેતા હતા કે તેઓ બધા અમીર અને ગરીબને શુરવામાં રોટલા મસળાને ખવાડ્યા કરતા અને ગરીબોની દાવત તથા ખીદમતને પોતાની આખર અને શાનની વીગદ નહોતા ગણતા. એક દીવસે કુરેશના એક સરદારે રાંધેલુ ગોશત હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) સાથે મોકલ્યું અને રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ખજર પડી કે એ ગોશત એવા જાનવરનું છે જે મુનિઝાના નામે ઝખેલ કરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે એ ગોશત આપે પાછું ફેરવ્યું અને કહ્યું કે એ ગોશત હું કે મારા બાળ બચ્ચાં-માંથી કોઈ ખાશે નહીં.

લગ્નપછીનું પંદરમું વર્ષ

નથુવતના ચિન્હ

હવે રસુલુલ્લાહ (સ.) ની ઉંમર પુરા ૪૦ વર્ષની થઈ ગઈ હતી અને ગારેહુરાની શુદ્ધામાં ઘણો વખત જઈને બેસતા હતા. લોક

સેવા વિના માણસો સાથે મળવાનું પણ ઘણું ઓછું કરી દીધું હતું. આપને દરરોજ હેરત ભર્યા સ્વપ્નાં દેખાતાં હતાં અને ગેબી અવાજો પણ સંભળાતા હતા. એક દીવસ આપ એકલા ખજુરાના ખગીચામાં બેઠા હતા. અચાનક આપે સાંભળ્યું કે એક ઈંચા ખજુરાના ઝાડમાંથી અવાજ આવ્યો “ તું આખી દુનિયા માટે આશિર્વાદ (રહમત) અને બરકત છે અને તું ઇબ્રાહીમનો ધર્મ છે. ” રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ચારે પાસ ખ્યાન પુર્વક જોયું પણ કોઈ માણસ દેખાયો નહી. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સ્વપ્નામાં જોયું કે હઝરત અલી (રઝી.) કાબા શરીફની ઉપર એક મોટો વાવટો હાથમાં લઇને ઉભા છે અને આકાશ તરફ જોઇ રહ્યા છે. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સ્વપ્નામાં જોયું—યા અલી ! શી ખબર છે ? તેઓએ કહ્યું આકાશ વાણીઓ સાંભળું છું અને આપને પૃથ્વી તથા આકાશની વચ્ચે જોઇ રહ્યો છું.

પહેલી વહીનો દીવસ.

અંગત ઓળખ.

હવે રસુલુલ્લાહ (સ.) દરરોજ દુરાની ગુફામાં જતા અને દીવસનો મોટો ભાગ ત્યાં જ ગાળતા હતા એક દીવસ આપે જોયું કે એકાએક અંધારું થયું અને પછી એક ગેબી નુર (પ્રકાશ) જાહેર થયું. એ નુરમાં પોતાના ચહેરા જેવો એક માણસ જોયો જે પૃથ્વી અને આકાશ વચ્ચે ઉભો હતો અને સ્મીત કરી રહ્યો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પોતાના ચહેરાવાલા ગેબી માણસને

હેરત સાથે જોઈ રહ્યા હતા એટલામાં કુંજસમાં ચોમેરથી રસીલા અવાજ સંભળાયા, તે અવાજ એવા સરસ હતા કે રસુલુલ્લાહ (સ.) તે સાંભળીને ચકચુર થઈ ગયા. આપે કુંજરના પથરા બન્ને હાથે ઝાલીને સ્મીત કરતા માણસને જોવા માંડ્યો. સ્મીત કરનારા માણસે કહ્યું—મોહંમદ ! તમારી છાતી જુઓ. રસુલુલ્લાહ (ર) ચકચુર હતા તેઓએ માથું નમાવ્યું અને છાતી ઉપર નઝર નાંખી એટલે આપની આંખ બંધ થઈ ગઈ અને આપે જાણે રવખુ જોવા માંડ્યું કે આખી દુનીયા આપની સામે છે અને ભાત ભાતનાં દુઃખ સુખમાં લોકો પડેલા છે. રસુલુલ્લાહ (સ.) તું માથું છાતી તરફ નમેલું હતું, આંખો બંધ હતી અને ચકચુર હાલતમાં હતા. રસ બર્ખા અવાજ ચોપાસથી સંભળાતા હતા. એજ હાલતમાં આપે જોયું કે દુનિયાના સેંકડો બાદશાહ પોત પોતાના દરબારમાં બેઠા હતા અને રૈયતને જીલમાટ બર્ખા હુકમ આપતા હતા.

ગુલામો ઓરતો અને બાળકો

બાદશાહોનો દેખાવ ફેરવાઈ ગયો ત્યારે રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ગુલામોને જોયા કે તેઓ માલિકોની સેવા કરે છે પણ માલિકો તેમને માર મારે છે અને જાત જાતનાં દુઃખ દે છે. ગુલામો ચીસો પાડીને કહી રહ્યા છે કે—યા અલ્લાહ ! અમે પણ માણસ જાત છીએ, અમને અમારા જેવાજ માણસોની ગુલામીથી બચાવ ! ફરી દેખાવ પલટાયો અને રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જોયું કે જુદી જુદી કોમો, દેશો, પોશાક અને ચહેરાની ઓરતો હાથ બાંધીને આકાશ તરફ જોઈ રહી છે અને ચીસો પાડી કહી રહી છે કે યા ખુદા ! અમને પુરોના જીલમાટ અને સીતમથી બચાવ, તેઓએ અમને જાનવરોથી પણ હલકી પંકિતએ મુકી છે. એ પછી રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જોયું કે

ઝોરતો નજર આગળથી બસી ગઈ અને કાળા, ગોરા, પીળા અને સૂતા રંગનાં હજારો બાળકો ભેગાં થયાં છે અને એ બધાં રોઈ રોઈને કહે છે-અમે યતીમ છીએ, અનાથ છીએ, અમારા હક કમકવામાં આવે છે અને અમારો કોઈ દીલસોજ મદદગાર નથી. પોતાને જોયા

ફરી એકાએક દેખાવ ફેરવાયો અને રસુલુલ્લાહ (સ.)એ પોતાને જોયા કે તેમની કોમવાળા તેમને ગાળો લાંડે છે, પથરા મારે છે, તરવારો અને બરછીઓ લઈને મારવા આવે છે અને ચીસો પાડી કહી રહ્યા છે, કે મોહંમદને મારી નાંખો, મોહંમદને મારી નાંખો. એ જોઈને રસુલુલ્લાહ (સ.)એ કુંગરના પથરા ફરી બન્ને હાથે મજબુત પકડ્યા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ એજ સ્વમાની હાલતમાં સાંભળ્યું કે બધી રસીક વાતો બંધ થઈ ગઈ અને બધા દેખાવો ફરી ગયા. એ પછી એક રસીક અને મનહર મીઠો અવાજ સંભળાયો. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને એમ લાગ્યું કે કોઈ કહે છે કે મોહંમદ ! આ બધું થઈ રહ્યું છે અને એ બધું થશે તથા એ પછી જે થશે એ પણ જુઓ. જોવાનો હુકમ સાંભળીને રસુલુલ્લાહે [સ.] એ સ્વમામાં આંખ ઉઘાડી. તેઓએ જોયું કે રોમન શહનશાહ કમસર, ઈરાની શહનશાહ કિસરા અને બીજા ઘણા બાદશાહ હાથ બાંધીને આપની સામે ઉભા છે અને કહે છે કે અમે બધા તાબેદાર છીએ. ફરી જોયું કે આપની કોમ અને બધા અરબસ્તાનના સરદારો પણ એવીજ રીતે હાથ બાંધી રહ્યા છે. એજ સ્વમાની હાલતમાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.]એ જોયું કે કાળું અંધારું છવાયેલું છે અને તેમાં એક ઘણી મોટી રોશન આંગળી છે. તે આંગળી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને સકેત કરતી આસ્તે આસ્તે આગળ આવે છે અને રસીક અવાજમાં કોઈ કહી રહ્યું છે કે

“ મોહંમદ એજ છે અલ્લાહનો રસુલ એજ છે. ” એ પછી સાદ સંભળાયો—સાંભળનારા સાંભળ ! તુ માણસ છે, અને તુ તુહ છે, તુંજ ધખ્ખાહીમ, મુસા તથા ઇસા પણ તુંજ છે. મોહંમદ ! અને તુ મોહંમદ (સ.) પણ છે. માણસ થા અને માણસોને તેમના માણુદ તરફ બોલાવ. તે માણુદ (ઈશ્વર) એક છે અને તેના જેવો અન્ય નથી. દરેક ઠેકાણે અને દરેક દિશામાં તે એકજ છે અને બસ. ફરી તેજ રસીલા અને મીઠા સાદમાં સાંભળ્યું=મોહંમદ (સ) ! તારા ઉપર બાર મુકવામાં આવશે એ બારથી તારી કેડ વળી જશે. ફરી તે બાર ઉઠારી લીધા પછી ચોદિશ ચર્ચા થશે, સંકટો ધેરાશે, એ કપટો પછી ચોમેર સરળતા વ્યાપશે. ગાભરો ન થા અને રસુલો (પયગમ્બરો) માફક હીમ્મત રાખ.

વહી (પ્રેરણા)નો પહેલો દીવસ.

તારી પરીક્ષા થશે.

રસીલા અને મીઠા અવાજમાં સાંભળ્યું કે તારી પરીક્ષા થશે. અને બધાજ નખીઓની શારીરીક સંકટો, મન અને મગજનાં કષ્ટો, બોલાદ, દોલત, ઉત્પન્ન અને જનવરોના પરિતાપથી અજ-માયશ થઈ હતી. સાંભળ ! સાંભળ ! આ માનવી અને અબદુલ્લાના પુત્ર ! ખુદાની વાતો [ઈશ્વરવાણી] સાંભળ. ૬૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] ની આંખ અચાનક ઉઘડી ગઈ અને ગુફામાં કશુંય દેખાયું નહી કે ન સંભળાયો મીઠો સાદ. આપને સહેજ ધુળરી ચઢી, ફરી ચમત્કારીક રીતે એક આકાર અદ્દર ઉમેલો જોયો. તે આકાર અદબ સાથે હાથ આંધીને એમ કહેતો સંભળાયો—“હું જબ્રિલ છું. ખુદાનો પેગમ લાવનારો ફરિશ્તો. ”

જીઆઈલ સાથે વાતો

ફરિશ્તાએ કહ્યું આદમ (અ) થી માંડીને અત્યાર સુધીના અધા પેગમ્બરો પાસે હું આવતો હતો તેમ મને હુકમ મળશે ત્યાં સુધી તમારી પાસે પણ આવતો રહીશ. હું વધામણી આપું છું કે તમે તમારી કોમના અને આખી દુનિયાના પેગમ્બર છો. ખુદાએ પોતાનો પેગામ પહોંચાડવા તમને નીમ્યા છે તમે છેલ્લા પેગમ્બર છો અને તમને અધી કળાઓ આપી છે. ફરિશ્તાની વાતો સાંભળતાં રસુલુલ્લાહ (સ.) ના મોંમાંથી અણુધાર્યા સ્પષ્ટો નીકળ્યા “લખ્ખયક! લખ્ખયક” (હું હાજર છું, હું હાજર છું!) ફરિશ્તાએ કહ્યું મુસા (અ) એ પર્વત ઉપર સાંભળ્યું હતું તે તમે અહીં સાંભળશો. દરેક નખી અને પેગમ્બરને કહેવામાં આવતું તે તમને કહેવામાં આવશે, પણ તે વાતો મારી નહીં હોય. હું તો માત્ર વધામણી આપનારો છું. પહેલી વહી

ફરિશ્તાની આ વાતો સાંભળીને કેટલીયવાર સુધી હ. રસુલુલ્લાહ (સ) બેલાન જેવી દશામાં આવ્યા, આંખો અંધ કરીને કંઈક વિચારમાં પડ્યા, અચાનક આંખ ઉઘડી અને જગૃતાવસ્થામાં વહીને પોતાના મન, મગજ અને જીભ ઉપર આવતી અનુભવી. એ વહી (પ્રેરણા) અરખી લાખામાં હતી વહી-ખુદાની વાતને કહે છે અને જે નખી, પેગમ્બર અને રસુલના મન, મગજ તથા જીભમાં ઉતરે છે તેને વહી (પ્રેરણા) કહે છે. એજ ખુદાની વાત વહી હતી જે આજે મોહંમદ (સ.) ઉપર પહેલીવાર ઉતરી હતી અને તે એવી હતી—

અરખી લાખામાં ઉતરેલી તે પહેલી વહીનો તરજુમો એ છે કે:— “હે મોહંમદ (સ.) તે ખુદાનું નામ લે જેણે દરેક વસ્તુ ઉત્પન્ન કરી છે. જેણે માણસને માંસના લોચામાં જીવ સરળ્યો છે, તારો ખુદા મોટો છે તે

તે છે કે જેણે કલમ વડે માણસોને વિદ્યા શીખવી છે, તે તે છે કે જે વાતો માણસ નહોતો જાણતો તે વાતો તેને શીખવી છે,” આ પહેલી વહી કુરાન શરીફના ૩૦ મા સીપારાના ઇકરાની સુરતમાં મોજુદ છે,

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ઉપર પહેલી વહી ઉતરી, જીજ્ઞાસુ દરિયાને જોયો અને જોયી ચમત્કારોમાંથી પસાર થયા ત્યારે ખુદાના અલ્લાહીક પ્રભાવ—હેબતથી શરીર ઘુજી ઉઠ્યું અને કમકમાટી થવા માંડી. એજ હાલતમાં આપ ગુફામાંથી નીકળી ઘેર આવ્યા ત્યાં સુધી શરીરમાં ઘુજરી ચાલુ હતી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પોતાનાં પત્નિ હઝરત ખદીજા [રઝી.]ને કહ્યું:—મને કપડામાં ઢભુરો; કપડાં ઓઢાડો. હઝરત ખદીજાએ લુગડાં ઓઢાડ્યાં. એ પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ વહીનો આખો બનાવ હઝરત ખદીજા (રઝી.) ને કહ્યો અને ફરમાવ્યું ખુદાએ મને પોતાનો પેગમ્બર બનાવ્યો છે. તમે મારી ઉપર ઇમાન લાવો અને મુસલમાન થાઓ.

પહેલાં મુસ્લિમ બાનુ

આ વાત સાંભળીને હઝરત ખદીજા (રઝી.) એ તરતજ ઉત્તર આપ્યો હું ઇમાન લાવી અને મેં કબુલ કર્યું તથા મેં સ્વીકાર્યું કે ખુદા એક છે અને મોહંમદ [સ.] તેના રસુલ છે. ઇસ્લામનો આ પહેલો પેગામ પહેલ વહેલાં એક બાનુએ કબુલ કર્યો, જેણી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની દરેક ગુપ્ત વાત જાણતી હતી તેથી તેમનું ઇમાન સાચું અને સંગીન હતું.

બીજો મુસલમાન એક બાળક

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) લુગડામાં ઢભુરાયેલાજ હતા કે અણુતાલિબના બેટા હઝરત અલી (રઝી.) આવ્યા એટલે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.]એ ફરમાવ્યું કે ખુદાએ મને પોતાનો પેગમ્બર બનાવ્યો છે. તમે ઇમાન લાવો.

હઝરત અલી (ર.)તરત કલ્લમો પઢીને મુસલમાન થયા. બાળકોમાં સૌથી પહેલા મુસલમાન હઝરત અલી (રઝી) હતા.

ત્રીજો મુસલમાન ભાઈબંધ

થોડીવાર પછી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] બહાર નીકળ્યા. માર્ગમાં હઝરત અબુઅકર [રઝી.] મળ્યા તેઓ આપના જુના મિત્ર હતા. તેમને પણ વહીવાળો બનાવ કહ્યો, તેઓએ તરત કલ્લમો પઢ્યો. પુખ્ત ઉમરના પુરૂષોમાં તેઓ સૌથી પહેલા મુસલમાન હતા.

ચોથો મુસલમાન ગુલામ.

એ પછી હ. રસુલુલ્લાહ સદ્. ના આઝાદ ગુલામ એકે ઇસ્લામ કબુલ કર્યું, એમને રસુલુલ્લાહે પોતાનો બેટો કહ્યો હતો. આવી રીતે પહેલી વહીના દીવસે ચાર માણસે ઇસ્લામ ધર્મ કબુલ્યો હતો, એક બાનુ, એક બાળક, એક ગુલામ અને એક પુખ્ત વયનો પુરૂષ.

નબુવતનું પહેલું વર્ષ.

હૉ અબુઅકર (ર) ની તબલીગ.

હઝરત અબુઅકર સીદીકે [રઝી.] મુસલમાન થતાં વેંતજ પોતાના ભાઈબંધો અને મેળ મુલાકાતવાળાઓમાં ઇસ્લામનું પ્રચાર કાર્ય કરવા માંડ્યું. તેમના પ્રયાસથી હઝરત હિસમાન, હઝરત ઝુબેર, હઝરત અબ્દુલરહેમાન બિન ઓફ હઝરત સાઅદ બિન વકાસ (ઇરાન સર કરનાર) અને હઝરત તલહા (રઝી) મુસલમાન થયા. શરૂઆતમાં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ઇસ્લામના પ્રચાર કાર્યમાં ભારે સંભાળ રાખી. કેમકે એકદમ વિરોધ થવાની બ્હીક હતી. આ છાના પ્રચાર કાર્યથી હઝરત અકરમા, સાઅદ બીન એદ

અમદુલ્લા ઇબને મઝહિન, ઉત્તમદા અને સખહા રૂમી મુસલમાન થયા. હ૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] ફરરૌજ હઝરત અલી (ર.)ને લખને પર્વતની ગુફાઓમાં ચાલ્યા જતા અને ત્યાં બન્ને મળીને ખુદાની બંદગી કરતા એક દીવસ હઝરત અલી [ર.] ના પિતા અબુ તાલિબ ત્યાં જઈ ચઢ્યા અને પોતાના ભત્રીજા તથા બેટાની ભક્તિનું ધ્યાનપૂર્વક અવલોકન કર્યું. ઇબાદત બંદગીથી પરવાર્યા પછી અબુતાલિબે પુછ્યું કે તમે શું કરતા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું ખુદાની બંદગી. અબુતાલિબે ફરી પુછ્યું. એ કયો ધર્મ છે રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જવાબ આપ્યો. મારા દાદા ઇબ્રાહીમનો પણ એજ ધર્મ હતો. એ ધર્મના ફેલાવા અર્થે ખુદાએ મને પેગમ્બર બનાવ્યો છે. હઝરત અબુતાલિબે ફરમાવ્યું તમો બન્નેને એ ધર્મ પાળવાની પરવાનગી છે. કોઈ માણસ એ ધર્મ પાળતાં અને એની બંદગી કરતાં અટકાવશે તો હું તમને મદદ કરીશ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું. આપ પણ એ ધર્મ કબુલ કરો. ઉત્તર આપ્યો. અત્યારે હું તેને ફડચો ન કરી શકું.

વહી અટકી

પહેલી વહી આવ્યા પછી થોડાક દીવસ વહી ન આવી એનું રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ઘણું દુઃખ થયું. અચાનક રીતે ફરી વહી આવી અને ખુદાએ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને તસલી આપી હુકમ કર્યો કે પહેલાં તારા સંમંધીઓમાં પ્રચાર કાર્યની શરૂઆત કર અને તેમને મુતિ-પુખ્તના દુષણમાંથી ઉગારવા ઇસ્લામનો સંદેશ પહોંચાડ. આ હુકમ મળતાં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સફા પર્વત ઉપર ચઢીને કુરેશ કબીલા-વાલાને બોલાવ્યા. તે લોકો ભેગા થયા ત્યારે ફરમાવ્યું, જો હું એમ કહું કે પર્વતની પાછળ દુશ્મનની ફોજ આવે છે તો તમે માની લેશો કે નહીં ? બધાએ કહ્યું અવશ્ય અમે માની લઈશું.

કેમકે તમે હમેશા સાચું જ બોલતા આવ્યા છો. આ સાંભળીને રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કહ્યું જો તમે મને સાચ્યો ગણ્યો હોય તો હું તમને ખાત્રી પુર્વક ચેતવણી આપું છું કે જો તમે ઇમાન નહીં લાવો તો તમારી ઉપર ખુદાનો ક્રોધ ટુટી પડશે. આ સાંભળીને અને કંઈક રવાદી (મુનકીર) લોકોને રીસ ચઢી અને રસુલુલ્લાહના કાકા અબુલહથે ન કહેવાની વાતો કહી એ પછી બધા લોકો પોતાને ઘેર પાછા ફર્યા.

હઝરત અલી (ર.) ની મીજબાની

થોડા દિવસ પછી હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હઝરત અલી (ર.) ને કહ્યું કે મીજબાનીની ગેઠવણ કરો અને બધા બની હાશમને નોતરો. હઝરત અલી (ર.) એ મીજબાની આપી. તેમાં રસુલુલ્લાહ (સ.) ના કાકા અબુતાલિબ, અબ્યાસ અને હમઝા પણ આવ્યા હતા. જમ્યા પછી રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું. ઇસ્લામના ફેલાવવામાં કાણ કાણ મારે પડ્યે હિલા રહેશે ? મીજબાનીમાં આવેલામાંથી કાંઈ એકે પણ ઇસ્લામના ફેલાવાના કામને ટેકો આપ્યો નહીં. ત્યારે હઝરત અલી (ર.) એ હિલા થઇને કહ્યું—મારી આંખો આવે છે, મારા પગ પાતળા છે અને હું બાળક છું છતાં ઇસ્લામના ફેલાવામાં આપને બધી મદદ આપીશ. રસુલુલ્લાહ (સ.) અને હઝરત અલી. (ર.) નાં વિવેચનો પુરાં થયા પછી અબુલહથે કહ્યું—તેં અમને નકાસું કષ્ટ આપ્યું, જાઓ તમે બન્ને ઇરાન અને રોમના રાજા અને પ્રધાન થઇ જાઓ. તમારે પડ્યે હિલા રહેવાની અમે કશી જરૂર જોતા નથી એટલુંજ નહીં પણ તમારો આ નવો ધર્મ અમને જરાય ગમતો નથી એટલે અમે તેનો વિરોધ કરીશું. એ પછી બધા બની હાશમ ચાલ્યા ગયા.

નપુવતનું ખીજું વર્ષ.

પહેલો હુમલો.

એક વરસ સુધી ૬૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] છાની રીતે ઇસ્લામનું પ્રચાર કાર્ય કરતા રહ્યા મુસલમાનોની સંખ્યા વ્યાપીસની થઇ ત્યારે એક દીવસ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કાખાની અંદર જઈને ખુદાનાધર્મની જાહેરાત કરી. આ સાંભળી ચોમેરથી લોકો તેમની ઉપર ટુટી પડ્યા અને મારવા માંડ્યા, દીને ઇસ્લામ જાહેર થયા પછી રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર આ પહેલો હુમલો હતો. ૬૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] ઉપર થયેલા હુમલા વેળા હજરત હારિસ ખીન અબુ હાલા (ર.) પોતાના ઘરમાં હતા. તેઓ શોર બકોર સાંભળીને રસુલુલ્લાહ (સ.) ની મદદે દોડ્યા અને અધર્મીઓનો હુમલો અટકાવવા પ્રયત્ન કર્યો, તેઓએ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને મુકા દીધા અને હારિસ (ર.) ને એટલી તરવારો મારી કે તેઓ શહીદ થઈ ગયા.

મોટા દુશ્મન

મક્કાના બધા માણસો રસુલુલ્લાહ (સ.) ના દુશ્મન થઇ ગયા. તેઓ કહેતા મોહમ્મદ અમારી મુર્તિઓની નિંદા કરે છે તે કહે છે કે હું ખુદાનો રસુલ છું તમે એક ખુદા (ઇશ્વર) ને માનો અને મુર્તિઓની પુજા મુકી દો, આ દુશ્મનાવટમાં આગળ પડતો ભાગ લેનારા મક્કાના મોટા મોટા સરદારો હતા. જેમના નામ આ પ્રમાણે છે. મક્કામાં ત્રણ માણસો સર્વથી વધારે દુશ્મન હતા તેમના નામ સાથે અબુ શબ્દ આવતો હતો. પહેલો અબુ સુફિયાન, અમીર માવીયાનો બાપ ખીજો અબુ લહય રસુલુલ્લાહ (સ.) નો કાકો અને ત્રીજો અબુ જેહલ કબીલાનો મોટો સરદાર હતો. એ ઉપરાંત ખીજા પણ ત્રણ શત્રુ હતા

એકનું નામ વલીદ બીન મુગેરા, તે હઝરત ખાલિદ બિન વલિદના પિતા કુરેશ કબીલાના સૌથી મોટા સરદાર હતા, બીજો આસ બીનવાયઝ રખીઆ, અમીર માવીયાનો નાનો (માનો બાપ)અને મક્કાનો આગેવાન ઉમરાવ. ઉપર કહેલા ૬ ઉપરાંત બીજા ૭ ઉમરાવો પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) ના દુશમન હતા. ૧ અવસદ બિન અમદુલ મુતલિબ, ૨ અસવદ બિન અબ્દે યગુસ, ૩ નદર બિનલ હર્સ બિન કલદા, ૪ અખનસ બિન શરીફ નકશી, ૫. અમ્મ બિન ખલફ, અને ૬, અકબા બિન મુઇત અમવી. એ ૭ ઉમરાવ સરદારો પણ રાત દીવસ રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનોને દુખ દેવાની કોશીશો કર્યા કરતા.

બની ઉમૈયાની અદાવત

હ૦ રસુલુલ્લા (સ) હઝરત હાશમના વંશમાં હોવાથી હાશમના બાઇ ઉમૈયાના વંશજો જેઓ બની ઉમૈયાના નામે ઓળખાતા તેઓ દુશમનાવટમાં સૌથી આગળ હતા. અને તેમને બારે ઇર્ષ્યા હતી કે હાશમના વંશમાં પેગમ્બરી શા માટે આવી. આગળ ચાલતાં રસુલુલ્લાહ (સ.) ના સંકટો અને કષ્ટોનું વર્ણન આવશે ત્યારે એ નામો દરેક જાણે ગોખી રાખવાં જોઇએ એથી હવે પછીના બનાવો રહેલાઇથી સમજી શકાય અને સાથેજ જાણી શકાય કે તે દુશમનોની ઓલાદે મુસલમાન થયા પછી ઇસ્લામની કેવી મદદ કરી છે.

હ૦ રસુલુલ્લાહના મદદગાર

આટલા બધા દુશમનો વચ્ચે રસુલુલ્લાહ (સ) નો એક પણ મદદ ગાર નહોતો અને આપના કાકા હઝરત અબુ તાલિબ વગર કોઈ કાકો કે સંબંધી તેમની મદદે ધાવાની હીમ્મત કરી શકતો નહિ કેમકે મક્કાના બધા મોટા મોટા સરદાર આપના દુશમન હતા અને તેમની

સામે ઉભા થવાનું કામ રહેલું નહોતું. પણ ધન્ય છે હઝરત અશુ-
તાલિખને કે તેઓએ કોઈ દુશ્મનની દરકાર કરી નહીં અને રસુલુ-
લ્લાહ(સ.)નો મર્ધ કયુલ્યો નહોતો છતાં બધા દુશ્મનોના મુકાબલામાં
રસુલુલ્લાહ સં ના પડખે ઉભા રહ્યા અને પોતાના બેટા હઝરત અલીને
રસુલુલ્લાહ સં ની મદદ માટે વકફ કરી દીધા હતા.

અધર્મીઓનો બળવો

એક દીવસ મક્કાના બધા આગેવાન સરદારો ભેગા થઈને
રસુલુલ્લાહના કાકા અશુ તાલિખની પાસે આવ્યા અને તેમને કહ્યું કે
તમારો ભત્રીજો અમારા ઇશ્વરોનું અપમાન કરે છે તેને :અટકાવે
નહીં તો તેને અને તેના મદદગારોને અમે મારી નાંખીશું અથવા
એની વતી તમે અમારી સાથે લડાઈ કરો. અધર્મી સરદારોની
ધમકી સાંભળીને હઝરત અશુતાલિખે હં રસુલુલ્લાહ સં ને
કહ્યું:—જ્હાલા ભત્રીજા મારા ઉપર એટલો બધો ભાર ન નાંખ
જે મારાથી ઉચ્ચ શકાય નહીં. એ પછી દુશ્મનોએ કહેલી
બધી હકીકત સમજાવી. રસુલુલ્લાહ સં ને પોતાના મદદગાર અશુ
તાલિખની વાત સાંભળી ઘણું દુઃખ થયું, અને કહ્યું તમે એની
ચિંતા ન કરો.

દ્રઢ જવાબ

ફરી ફરમાવ્યું:—ખુદાના સમ ! જે મક્કાના અધર્મી લોકો મારા
એક હાથમાં ચંદ્ર અને બીજા હાથમાં સુરજ મુકે તો પણ હું મારા
કાર્યમાં પાછો નહીં ખસું. ખુદા દીને ઇસ્લામનો ફેલાવો કરશે, અથવા
હું તેની ઉપર કુરઆન થઈ જઈશ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના દ્રઢ નિર્ધારની
તેમની ઉપર ઉંઠી અસર થઈ. અશુતાલિખે કહ્યું, બેટા તું તારું કાર્ય
ચાલુ રાખ અને દુશ્મનોની ચિંતા ન કર. હું જીવું છું ત્યાં સુધી

મક્કાના દુશમનો તારો વાળ પથ્થુ વાંકો નહીં કરી શકે. અચુતાલિએ કહ્યું હતું તે પ્રમાણે છેવટની ધડી સુધી રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનોને પડખે ઉભા રહ્યા.

જુલમાટની અવધી

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પેગમ્બરીનો દાવો કર્યો હતો ત્યારથી તેમની ઉપર તથા જે લોકો મુસલમાન થયા હતા એમની ઉપર અધર્મી લોકો સખત જુલમાટ કરતા હતા. એની વીગતો આગળ આવશે. આ એ વરસ ધણી સખતાઈનાં હતાં અને રસુલુલ્લાહ સ૦ તથા મુસલમાનોએ એ બધો જુલમ સહન કર્યો અને કોર્મીના સામે હાથ ઉગામ્યો નહીં, અંતે યઝીદનો નાનો અતબા ખીન રખીઆ અધર્મીઓ તરફથી રસુલુલ્લાહ સ૦ પાસે આવ્યો. તેણે કહ્યું હતું હું મોહંમદ સન૦ નો પેગમ્બરીનો દાવો ખોટો ઠરાવીશ કેમકે તે દોલતમંદ કે મોટો માણસ થવા માગે છે અથવા કોઈ રૂપાળા ચોરત મેળવવાનો લોભ છે એથી તેણે પેગમ્બરીનો દાવો કર્યો છે. અતબા ખિન રખીઆ રસુલુલ્લાહ સલ૦ ની પાસે આવ્યો ત્યારે કહ્યું—મોહમદ તમે શું માગો છો ? શું મક્કાનું રાજ ? કે ઉંચા કુટુંબમાં લગ્ન અથવા ધન દોલત ? તમને જે જોઈતું હોય તે બધું અમે તમને આપીશું પણ તમે પયગમ્બરીનો દાવો અને અમારી મુતીઓની નિંદા મુકી દો. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ તેના જવાબમાં કુર્આનની આયતો સાંભળાવી, જેનો અર્થ નીચે પ્રમાણે છે.

ખુદાએ કહ્યું—“હે મોહમદ [સ] ! અધર્મી (મુનકીરો) ઓને કહે કે હું તમારા જેવાજ એક માનવી છું. મારી ઉપર વહી આવી છે કે તમારો ખુદા માત્ર એક ખુદા છે એટલે સીધા તેનીજ તરફ આવો અને તેની માફી માગો.” અતબા કુર્આન શરીફની આયતો સાંભ-

વળીને હેરતમાં પડ્યો, અને તેની ઉપર એટલી બધી છાપ પડી કે તે એક પણ શબ્દ કહી શક્યો નહીં અને અધર્મીઓની પાસે ચાલ્યો ગયો.

મોહમ્મદ (સ) ની વાતો.

અત્યાચ્છે અધર્મી કાફરોને જઈને કહ્યું મેં મોહમ્મદને લાલચ દઈ પયગમ્બરીનો દાવો મુકી દેવા સમજાવ્યો. પણ તેણે કંઈક વાંચ્યું જે વિષે તે કહે છે કે તે ખુદાની વાણી છે. મારા મન ઉપર તેની ઉંડી છાપ પડી, તે અલંકારી કવિતા નહીં પણ કોઈ અન્ય વસ્તુ છે. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે તેને તેની હાલત ઉપરજ રહેવા દેવા પણ કાફરોએ એ વાત કબુલી નહીં.

નબુવતનું ત્રીજું વર્ષ.

ખુઆબ બિન અરત પર જુલમ.

ખુઆબ, તમીમ કબીલાના હતા. કોઈ લડાઈમાં ગુલામ મનાવવામાં આવ્યા હતા ઇસ્લામની શરૂઆતમાં તેઓ મુસલમાન થયા ત્યારે માત્ર પાંચ સાત મુસલમાનો હતા. અબુ જહલ અને ઉમૈયા બિન ખલફ તેમની ઉપર જુલમ કરતા હતા. બળતી રેત ઉપર ચતાપાટ સુવાડતા અને એક માણસ તેમની છાતી ઉપર પગ દઈને ઉભો થતો અને તેમની પુંઠમાંથી ચરબી ન નીકળે ત્યાં સુધી ઉભો રહેતો.

હઝરત બિલાલ (ર.) ઉપર જુલમાટ.

હઝરત બિલાલ (ર.) ઉમૈયા બિન ખલફ નામના કાફરના ગુલામ અને જાતે શીધી હતા. બરોબર મધ્યાહ્ન વેળા ઉમૈયા તેમને બળતી રેતી ઉપર સુવાડતો અને ભારે પથરો તેમની છાતી ઉપર મુકતો અને કહેતો કે મોહમ્મદ (સ.) અને તેના ખુદાને માનવાનું

મુકી દે પરંતુ તેઓ કહેતા “ અલ્લાહ અહફુન, વ મોહંમદ રસુલુન ”
(અલ્લાહ એક છે અને મોહંમદ (સ.) રસુલ છે.)

અમાર પર અત્યાચાર

હઝરત અમાર [૨] બિન યાસર યમનના રહેવાસી હતા. તેમના પિતા માતા પણ મુસલમાન થયાં હતાં. કાફર લોકો એ ત્રણેને એટલો બધો માર મારતા હતા કે એ ત્રણે બેહોશ થઈ જતા પણ ધરલા-મનો ઇનકાર કરતા નહતા. હઝરત અમાર મુસલમાન થયા ત્યારે દુનિયામાં ફક્ત ૩૦ મુસલમાન હતા.

અબુ ફકીહા પર સીતમ

અબુ ફકીહા સફવાન બિન ઉમૈયાના ગુલામ હતા અને હઝરત બિલાલની સાથે મુસલમાન થયા હતા. ઉમૈયાએ સાંભળ્યું ત્યારે બારે જોરથી ગળચી દાખી. લોકો સમજ્યા કે અબુ ફકીહા મરી ગયા પણ ખુદાએ તેમનો જીવ બચાવી લીધો પણ ગળચી દબાયાથી તેમની જીભ બહાર નીકળી પડી હતી તેથી ઘણા દીવસ માંદા રહ્યા. તેઓ ધરલામ ઉપર મજબુત રહ્યા.

લખીના પર અત્યાચાર

હઝરત ખીખી લખીના (૨.) હઝરત ઉમરના દાસી હતાં હઝરત ઉમર મુસલમાન થયા પહેલાં તેમને સખત માર મારતા હતા. મારતાં મારતાં હાથ દુઃખી જતા ત્યારે કહેતા કે હવે હું થાકી ગયો છું. થોડોક વીસામો લઈને ફરી મારીશ. ત્યારે ખીખી લખીના કહેતાં હું માર ખાતાં હજુ થાકી નથી. હું તો જોજ કહેતી રહીશ કે અલ્લાહ એક છે અને મોહંમદ તેનો રસુલ છે.

ઝનીરા પર કુલમ

હઝરત ખીખી ઝનીરા પણ દાસી હતાં. હઝરત ઉમર (ર.) તેમની ઉપર પણ સીતમ ગુજારતા હતા. એક વેળા અબુ જેહલે તેમને એટલો માર માર્યો કે બન્ને આંખો કુટી ગઈ ત્યારે ઝનીરાએ સંપૂર્ણ જીરસામાં કહ્યું—ખુદાનો મોટો પાડ થયો. કેમકે હવે હું દુનિયામાં હૉ રસુલુલ્લાહ (સ) ના કોઈ દુશ્મનને જોવાની નથી.

નહદીયા અને ઉમ્મે અબયસ (ર.)

એ બન્ને પણ દાસીઓ હતી અને મુસલમાન થઈ હતી. કાફરો તેમને ફટકા મારતા ત્યારે આકાશ તરફ જોઈને કહેતી “ તે દયા કરી પોતાનો પયગમ્બર મોકલ્યો જે દાસીઓ અને ગુલામોને છુટાપણું આપવા આવ્યો છે. અમારી ઉપર આ છેવટનો જીવમાટ છે. હવે પછી દુનિયાનાં બધાં દાસ દાસી સ્વતંત્ર મનુષ્યો થશે તેથી આ અત્યાચાર અમે આનંદે સહન કરીશું ” હઝરત અબુબકર (રઝી.) દુઃખી મુસલમાનોની મદદ કરતા. તેઓએ હઝરત ખિલાલ, આમિર ખિન ફહીરા, ખીખી ઝનીરા, ખીખી નહદીયા ખીખી ઉમ્મે અબયસને મોટી મોટી કીમતો આપીને વેચાતાં લઈને આઝાદ કર્યાં. તેમના એ ઉપકારોએ દુનિયાના દરેક માણસનો મોહ જીતી લીધો હતો.

હઝરત ઉસમાન ઉપર સીતમ

હૉ રસુલુલ્લાહ (સ.) ના ત્રીજા ખલીફા હઝરત ઉસમાન મુસલમાન થયા ત્યારે તેમના સગા કાકાએ દારકા વતી બાંધીને એટલો બધો માર માર્યો કે બેભાન થઈ ગયા, હોશમાં આવ્યા ત્યારે કાકાએ કહ્યું—બોલ, મોહમ્મદ (સ.) વિષે શું કહે છે ? હઝરત ઉસમાને કહ્યું તેઓ સાચા છે અને સન્નાહ તેમની પાસે છે. એટલે કાકાએ ફરી મારવા માંડ્યા.

હઝરત અબુઝર ઉપર જુલમ.

હઝરત અબુઝર (રઝી) મોટા સહાબી હતા. રિવાયત છે કે તેઓ પહેલાં મુસલમાનોમાંના છે. તેમની પહેલાં ફકત છ જણ મુસલમાન થયા હતા. તેઓએ મુસલમાન થતાંજ પોતે મુસલમાન થયાની વાત કાબામાં જઈને જાહેર કરી. કાફરાએ મારતાં મારતાં તેમને જીવ કાઢી નાંખ્યો પણ ધમાન અને આસ્થામાં ફેર પડ્યો નહીં.

હઝરત ઝુબેર પર જુલમ.

હઝરત ઝુબેર વિષે રિવાયત છે કે તેઓએ પાંચમા મુસલમાન હતા. એટલે તેમની પહેલાં ફકત ચાર જણ મુસલમાન થયાં હતા. તેમને પણ તેમના કાકાએ એક સાદીમાં બાંધીને નાકમાં ધુમાડો કરી ગુંગળાવી દબને પુછ્યું—ધરલામ મુકી દો નહીંતો મારી નાંખીશ, પણ તેઓએ ધરલામ છોડ્યું નહીં.

સધદ બિન એદ ઉપર સીતમ

હઝરત સધદ, હઝરત ઉમરના પીત્રાઈ હતા તેમના પિતા ૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ) ના ખાસ ભાઈબંધોમાં હતા અને પયગમ્બરીનો દરજ્જો જાહેર થયા પહેલાં મુતિપુજા મુકી દીધી હતી, તેથી તેમના બેટા સધદ વહેલાં મુસલમાન થયા હતા. મુસલમાન થયાંની વાત સાંભળીને હઝરત ઉમરે [ર.] તેમને દોરડાથી બાંધી બની શકે એટલો બધો સીતમ ગુજાર્યો હતો પણ તેઓ ધરલામથી ફર્યા નહીં.

સાઅદ બિન વકાસ પર સીતમ.

હઝરત સાઅદ શરૂઆતના મુસલમાનોમાં હતા. પાછળથી તેઓએ જ ધરાન દેશ જત્યો હતો. તેઓ મુસલમાન થયા ત્યારે તેમના બનુ અસદ કબીલાવાળાએ પુષ્કળ સીતમ વરસાવ્યો. નિર્દયતા, નિષ્કૃસ્તા અને જુલમાટ કરવામાં કશી મજા રાખી નહી. છતાં પણ તેઓ

ધરલામ ઉપર કાયમ રહ્યા. અને છેવટે તેઓ ધરાનના કિર્તીવંત વિજેતા થયા. આ બનાવો વિષે એક ઇસાઇ ઇતિહાસકારે એપોલોજી ગોડફ્રીજીન્સમાં લખ્યું છે કે “મોહંમદે (સ.) પોતાના અનુયાયીઓમાં ઇસલામનો એવો મદ ઉત્પન્ન કર્યો હતો કે હઝરત ઇસા (અ.) ના શિષ્યોમાં નહોતો કેમકે હઝરત ઇસા (અ.) ને સુળાએ ચઢાવવા લઇ ગયા ત્યારે તેમના શિષ્યો નાશી ગયા પણ મોહંમદ (સ.) ના શિષ્યો તેમની ઉપર કુરઆન થઇ ગયા.

નબુવતનું ચોથું વર્ષ

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ૦) નું મક્કમપણું

ત્રણ વર્ષના હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ના પ્રચાર કાર્યમાં બે ચાર ઉમરાવો અને મોટા માણસો ઉપરાંત જેટલા મુસલમાન થયા તે બધા ગરીબ હતા કે દાસ દાસી હતાં. તેમને કોઇનો ટેકો નહોતો કે નહોતો કોઈ મદદગાર એથી મક્કાના કાફરો તેમની ઉપર મનમાનતો જુલમ કરતા હતા.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર જુલમાદ

છેલ્લા ત્રણ વર્ષમાં પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને લાંડવામાં આવતા, તેમના માર્ગમાં કાંટા પાથરવામાં આવતા અને મશખરીઓ કરવામાં આવતી હતી. નબુવતના આ ચોથા વર્ષમાં સખતાઇઓ ઘણી વધી ગઈ હતી, પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) દરેક સીતમ અને સખતાઇ સહન કરતા પણ પોતે એક શબ્દ વટીક બોલતા નહીં કે કોઇ ઉપર હાથ ઉપાડતા નહીં. મક્કાના કાફર લોકો મુસલમાનો ઉપર જુલમ કરતા ત્યારે હ૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] ની પાસે આવી બધી હકીકતો કહેતા. એ

સાંભળી હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) કહેતા—તમે ધીરજ રાખો. કોઈનો સામનો ન કરો અને દરેક જુલમાટ સહન કરો, આ જુલમાટ કરનાર બધા મુસલમાન થશે એવો વખત પાસે છે. એક માણસે અરજ કરી કે અમે ગણત્રીના થોડા મુસલમાન છીએ એક પણ માણસ અમારો સહાયક કે મદદગાર નથી એટલે અમે ધીરજ ન ધરીએ તો બીજું શું કરીએ? જો અમારામાં લડવાની અને બચાવ કરવાની તાકાત હોય તો અમે પુરો જવાબ આપીએ. કેમકે અમે સત્ય ઉપર અને તેઓ અસત્ય ઉપર છે. જે કોમ કોઈથી દબાતી નથી તેમાંનાજ અમે છીએ. હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું—મેશક તમે માણસ અને અરખ છો. કોઈ માણસ અને અરખ પોતાના જાતિલાઈઓથી જુદા રહેવાનું પસંદ કરતો નથી. પણ તમે બધાએ ખુદાના હુકમના તાબામાં રહેવાનું કબુલ કર્યું છે એટલે ખુદા તમને સામનો કરવાનો હુકમ ન આપે ત્યાં સુધી દુશ્મનોની સખતાઈ સહન કરો અને એક શબ્દ પણ કહો નહીં. હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું મને ગાળો ભાંડી ઇબ્ન કરવામાં આવે છે ત્યારે માનસ સ્વભાવની રૂએ મને રીસ ચડે છે. પરંતુ અલ્લાહ તરફથી મને ધીરજનું શિક્ષણ મળ્યું છે, એટલે આ સંકટોમાં મને મજા પડે છે. તમે પણ ખુદા તરફ ધ્યાન રાખશો તો એ સંકટો સારાં લાગશે.

બની હાશમના મદદ.

હૃં રસુલુલ્લાહ સં એ એવું પણ કહ્યું કે મારા કાકા અબુલહબ વગર બધા બની હાશમની મારી તરફ દિલસોજી છે, તેઓ મારી પથ ગમ્મરીનો વિશ્વાસ નથી કરતા છતાં ખાનદાની સંબંધને લીધે તેઓ મારી મદદ માટે તૈયાર રહે છે તો પણ હું તેમની કે અલ્લાહ વગર

કોઇ ખીજની મદદ કે હિમાયત માગતો નથી. તમે પણ અણ્ણાહમાં વિશ્વાસ રાખો. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) આખો દિવસ જુદા જુદા લોકોમાં અમારું કાર્ય કરતા અને બેચાર જગા વિના બધે ઠેકાણે ગાળો પડતી, ત્યારે કેટલીકવાર ગભરાઇને ઘેર આવતા ત્યારે હજરત ખીખી ખદીજ (ર.) તેમને દિલાસો આપતાં. હજરત [સ.] પોતે ફરમાવે છે કે ખીખી ખદીજ (રઝી) ના દિલાસાથી મને રાહત મળતી હતી.

નબુવતનું પાંચમું વર્ષ

અબ્દુલ્લા ઇબને મસઉદ પર સીતમ

જે લોકો મુસલમાન થતા તેઓ કાબામાં જઈ શકતા પણ જોરથી કુરાનનો પાઠ કરી શકતા નહોતા આ વરસે હજરત અબ્દુલ્લા બિન મસઉદ મુસલમાન થયા ત્યારે તેઓ એ કાબામાં જઈ મકામે ઇબ્રાહીમ પાસે ઉભા રહીને સુરએ રેહમાન જોરથી પઢવા માંડી, કાફરો ચોમેરથી મારવા દુટી પડ્યા અને લોકોમાં તળબોળ થઇ ગયા છતાં સુરત પુરી કર્યા વગર ખસ્યા નહી.

હિજરતનો હુકમ

છેવટે અલ્લાહતાલાએ વહી મારફતે હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને રજા આપી કે દુઃખી મુસલમાનોએ હિજરત કરીને હબશાન દેશમાં આપ્યા જવું ત્યાં નગ્નશી ઇસાઇ રાગનું રાજ હતું તેનો અદલ મનસાફ ધણો વખણાતો હતો. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મુસલમાનોને ભેગા કરીને અલ્લાહનો હુકમ સંભળાવી દીધો. ખુદાના હુકમ મુજબ ૧૧ પુરૂષો અને ૪ સ્ત્રીઓ હિજરત કરવા તૈયાર થયાં. જેમાં હજરત ઉસમાન (રઝી) અને તેમનાં બાનુ રૂકૈયા. (ર.) ને હ૦

રસુલુલ્લાહ [સ.] ના બેટી] પણ હતાં. આ કાફલો જાતી રીતે મક્કાથી હબશાન જવા ઉપડી ગયો. હું રસુલુલ્લાહ (સ.) એ બધા માણસોને પોતાની પાસે બોલાવી દીધાસો. દર વીદાય કર્યા તેમનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે હઝરત હિસમાન (ત્રીજા ખલીફા) ફક્રેમા (રસુલુલ્લાહનાં બેટી), અબુ હઝિફા, અતબા, સહલા યુબેર (રસુલુલ્લાહના પિત્રાઈ) મસઅબ બિન ઓફ (અશરા મુબરશરામાંના હતા.) અબુસલમા, ઉમ્મેસલમા, હિસમાન બિન મઝ્ઝિન, આમરા બિન રખીઆ, લયલા, અબુખર્રા, હાતિબ બિન ઉમર, સલહા બિન બેઝા, અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ અને જાફર બિન અબુતાલિબ (ર.) આ મુહાજરીન (હીજરત કરનાર-પ્રવાસી) મક્કાથી હબશાન ગયા પછી શાંતી અને આરામમાં રહેવા લાગ્યા અને વેપાર કરવા માંડ્યો. આ ખબર મક્કાના કાફરોને થઈ ત્યારે તેઓએ હબશાનના રાજા નન્જશી પાસે માણસો મોકલી માંગણી કરી કે અમારા યુનેહગારોને પોતાના દેશમાંથી કાઢી મુકો અથવા અમોને સોંપી દો.

કાફરોના એલચી

મક્કાના કાફરોએ અબ્દુલ્લા બિન રખીઆ, ઉમર બિન આસ [મીસર જીતનાર] ને એલચી તરીકે હબશાનના રાજા નન્જશી પાસે બેટ સોગાદો આપીને મોકલ્યા અને દરબારીઓ માટે પણ બેટો મોકલી હતી કે તેઓ સીધારશ કરીને મુસલમાનોને હબશાનથી કઢાવી મુકે. બારે દોર દમામ સાથે એ એલચી રવાના થયા. નન્જશી સદગુણી અને અઝ્ઝલમંદ ઇસાઈ બાદશાહ હતો. મક્કાના કાફરો તરફના એલચી તેની હજુર આવ્યા ત્યારે તેણે કહ્યું. મારો આશરો લેનારા માણસોને તમે યુનેહમાર ગણા પકડીને લઈ જવા માંગો છો તો તે માણસોને મળ્યા અને હકીકત જાણ્યા વગર હું

તમારા હાથમાં સોંપી શકું નહીં. બીજા દીવસે બધા મુસલમાનોને નગ્નશીના દરબારમાં બોલાવવામાં આવ્યા. હઝરત અલી (રઝી.) ના બાઇ હઝરત બક્રે મુસલમાનો તરફથી નગ્નશી સાથે વાત કરી. નગ્નશીએ પુછ્યું તમે કયો ધર્મ શોધ્યો છે જે ઇસાઈ અને મુર્તિ-પુજની વિરૂદ્ધ છે. અને જેના સખમે તમારી જાતના લોકો અમારી પાસે આવ્યા છે.

હ. બક્રેનું વિવેચન

હ. બક્રે કહ્યું સાંભળ રાજા ! અમે અગ્નિ હતા, બાઇ ઉપર બાઇ જીવન કરતો. તે દરમિયાન અમારામાં એક પુરુષ પેદા થયો એણે બધા દુગુણો દુર કરવા કોશીશ કરી, ખુદાએ તેને પુસ્તક આપ્યું અને પોતાનો પયગમ્બર નીમ્યો. નગ્નશીએ કહ્યું—તમારા પયગમ્બર ઉપર ઉતરેલું પુસ્તક જો તમને યાદ હોય તો મને સંભળાવો, હ. બક્રે (ર.) સુરએ મરીયમની થોડીક આયતો સંભળાવી. નગ્નશી પર તેની ઉંડી અસર થઇ. તેની આંખોમાંથી આંસુ વહેવા માંડ્યાં, ફરી તેણે કહ્યું. ખુદાના સોગન આ પુસ્તક અને ઇંજીલ બન્ને એકજ છે અને બન્નેમાં એકજ દીવાની રોશની દેખાય છે.

તમારા પયગમ્બરનો હુકમ શું છે.

ફરી નગ્નશીએ સવાલ કર્યો, તમારો પયગમ્બર તમને કેવો હુકમ કરે છે. હ. બક્રે કહ્યું—અમારે પથરા પુજવાનું મુકી દેવું, સાચું બોલવું, ખુનરેજ ન કરવી, અનાથ યતીમોનો માલ ખાવો નહીં; પાડોશીયોને સુખી કરવા, સદાચારી ઓરતોને બદનામ ન કરવી, ખુદાની ભક્તિ કરવી, રોઝા રાખવા, નમાઝ પઢવી, ઝકાત આપવી, તેથીજ અમારી જાતના લોકો અમારા દુશ્મન થયા છે.

નગશીએ હ. જાફર (ર.) ની વાતો સાંભળીને પુછ્યું તમે કોણ છો ? હ. જાફરે કહ્યું હું હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)નો પીત્રાધ છું. રાજાએ કહ્યું તમે મારા દેશમાં સુખે રહો. તમારા દુશ્મનોના હાથમાં તમને નહીં આપું. તે પછી કાફરોના એલચીઓને કહ્યું તમે પાછા જાઓ. મુસલમાનોને તમારા હાથમાં સોંપવામાં આવશે નહીં. નગશીનો ચુકાદો સાંભળી કાફરો નિરાશ થયા ત્યારે ઉમર ખીન આસે એક યુક્તિ શોધી કાઢી અને નગશી પાસે જઈને કહ્યું કે મુસલમાનો હઝરત ઇસાને ખુદાનો બેટો નથી માનતા એટલું જ નહીં પણ તેમનું અપમાન કરે છે. આ વાત સાંભળીને નગશી છંછેડાઈ ગયો અને મુસલમાનોને પોતાની પાસે હાજર કરવા હુકમ કર્યો અને કહ્યું જો તેઓ હઝરત ઇસાનું અપમાન કરતા હશે તો હું તેમને સજા કરીશ.

બીજો દરબાર.

ફરી મુસલમાનોને દરબારમાં તેડયા. રાજા નગશીએ હ. જાફરને પુછ્યું-ઇસા ખિન્તે મરિયમ (અ.) વિષે તમારો શો ધર્મ છે હ. જાફરે કહ્યું-અમારા પયગમ્બરે (સ.) બતાવ્યું છે કે ઇસા ખુદાના બંદા, પયગમ્બર અને કલમતુલ્લાહ (ખુદાની વાત કહેનારા) હતા. રાજા નગશીએ કહ્યું, બરાબર તેઓ એવા જ હતા. તમે સાચું કહો છો. દરબારીઓ તરફ જોઈને રાજા નગશીએ કહ્યું મુસલમાનો ઇસા [અ.] ને ખુદાના બંદા, પયગમ્બર અને ખુદાનો કલમો માને છે અને એ માન્યતા બરાબર છે. આપણે તેમને ખુદાના બેટા તરીકે ગણીએ છીએ તેની મતલબ એવી છે કે ખુદાને હઝરત ઇસા તરફ એટલું બધું હેત હવું જેવું એક બાપનું પોતાની ઓલાદ તરફ હોય છે, તેથી મુસલમાનોને હું તેમના દુશ્મનોના કબજામાં સોંપી

શકતો નથી. કાફરોના એકચી હબશાનથી નિષ્ફળ પાછા ફર્યા અને બધી હકીકત જાહેર કરી, ત્યારે અણુ સુફિયાન અને અણુ જેહલે કહ્યું અણુતાઝિબનો બેટો જાફર મોટો જાદુગર છે. તેણે નજીશી ઉપર જાદુ કર્યું, નહીતો મુસલમાનો જાફર અમને સોંપાયા હોત અને અમે તેમને કતલ કર્યા હોત.

હઝરત હમઝા.

હઝરત હમઝા. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.]ના સગા કાકા અને દુધ-ભાઈ હતા. કેમકે તેઓએ અણુલહબની દાસી સોબીયાનું દુધ પીધું હતું. તેઓ બહાદુર અને શીકારી માણસ હતા. આખો દિવસ શિકાર રમ્યા કરતા સાંજરે શિકાર કરીને પાછા ફરતા ત્યારે હમેશાં કાબામાં જઈ તવાફ કરતા. એક સવારે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) કાબા શરીફમાં આવ્યા અને ઇબ્રાહિમમાં બેઠા એટલે અણુ જેહલે હમલો કરી આપને દુઃખ દીધું. હ. હમઝાની દાસી પોતાના દરવાજામાંથી એ બનાવ જોઈ રહી હતી. સાંજરે હ. હમઝા શીકારમાંથી પાછા ફર્યા એટલે દાસીએ આખો બનાવ તેમને કહી સંભળાવ્યો અને કહ્યું કે તમારા ભત્રીજા મહમદ ઉપર આજે બેહદ જીલમ ગુજરવામાં આવ્યો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર જીલમ થયાની વાત સાંભળીને હમઝાને ઘણી રીસ ચઢી. તીર કમાન લઈને કાબામાં ગયા અને અણુ જેહલને કમાનનો સપાટો મારી કહ્યું. તે મોહમદ (સ) ને શા માટે માર્યો. તું એસ ધારે છે કે બધા બની હાશમ મરી ગયા છે ? લે સાંભળ હું પોતે મુસલમાન થઈ ગયો છું.

હમઝા (૨.) મુમલમાન થયા.

અણુજેહલને હઝરત હમઝા (૨.)એ કહ્યું હતું કે હું મુસલમાન થઈ ગયો છું પણ એ વાત તેઓએ જોશમાં કહી હતી. છતાં

તેઓ મુસલમાન થયા નહોતા. અબુજેહલને સગ્ન કરી ઘરમાં આવ્યા પછી કેટલીય વાર સુધી વિચાર કરતા રહ્યા. છેવટ હ. રસુલુલ્લાહ (સ. અ. વ.) ની પાસે આવ્યા અને કહ્યું:—“ભત્રીજા હું તારો દીન કયુલ કંઈ હું મને મુસલમાન કર.” હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) તેમને ભેટી પડ્યા અને મુસલમાન કર્યા હ. હમઝા (ર.)ના મુસલમાન થવાની વાત ફેલાતાં કાફરોમાં ભારે ખળભળાટ મચી ગયો. અને મુસલમાનોને તેટલોજ હર્ષ થયો કેમકે એક બહાદુર અને વગવાળો સરદાર મુસલમાન થવાથી બળ વધ્યું હતું. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને પણ પોતાના દુધભાઈ અને કાકા મુસલમાન થવાથી ધણો આનંદ થયો હતો.

હઝરત ઉમર (ર.)

૨૭ વર્ષના બહાદુર સરદાર હતા. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ના મોટા દુશમન હતા અને મુસલમાનો ઉપર હમેશ જુલમ કરતા હતા. એક દિવસ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ દુઆ માંગી કે યા ખુદા ! અબુજેહલ અથવા ઉમરને ઇસલામ કયુલ કરવાની ખુદી આપ. એ દુઆ કયુલ થઈ અને હઝરત ઉમરને મુસલમાન થવાના હવે સંજોગો મળ્યા. એક દિવસ હ. ઉમરે વિચાર કર્યો કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને કતલ કરી નાંખવા જોઈએ, તરવાર લઇને નીકળ્યા. રસ્તામાં એક મીત્રને પોતાનો વિચાર કહ્યો તેણે કહ્યું પહેલાં તમારાં બહેન અને બનેવીની ખબર લ્યો. તે બંને પણ મુસલમાન થઇ ગયાં છે, એટલે તેમને સુધાર્યા પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)નો ઘરાદો કરજો. તેમને મારવા કંઈ શકેલ નથી. એ વાત સાંભળીને હ. ઉમર (ર.) બહેનને ત્યાં આવ્યા. તે વેળા બંને ઓરત મરદ કુરાન શરીફ પઢતા હતા. ઉમરના પગલાનો અવાજ સાંભળીને કુરાનનાં પાનાં સંતાડી દીધાં. તેઓએ અંદર આવતાંજ બનેવીને મારવા માંડ્યા. બહેન પતિને બચાવવા વચ્ચે પડ્યાં

તેમને પણ એટલો બધો માર માર્યો કે લોહી લુહાણ થઇ ગયાં હતાં. હ. ઉમર [૨.] ખેન બનેવી ઉપર જીલમ કરી ચુક્યા. ખેન લોહીમાં તરબોળ થઈ ત્યારે હ. ઉમરના કાળજી ઉપર વીજળી પડી. તેઓએ કહ્યું. તમે જે વાંચતા હતા તે મને સંભળાવો. ખેને કાળજીમાં લખેલી કુરાનની આયતો આગળ ધરી. એ વાંચીને તેમના મન ઉપર એટલી બધી અસર થઇ કે તરત કલમો પડ્યો અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની હજુરમાં જવા માટે ઊભા થઈ ગયા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) હ. અકરમ સહાબીને ત્યાં બેસતા હતા અને ત્યાંજ છુપી રીતે મુસલમાનો આવ્યા કરતા હતા હ. ઉમરે ત્યાં જઈ ખારણું ઠોક્યું હાથમાં તરવાર બેંધને સહાબાને તેમના નકારા ધરાદાની શંકા ગઇ. પણ હ. હમઝા [૨.] એ કહ્યું ચિંતા ન કરો, આવવા દો, મારા હાથમાં પણ તરવાર છે. ઘેરથી તરવાર લઇ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કતલ કરવાના ધરાદાથી નીકળેલા હ. ઉમર (૨.) ગેબની ચમત્કારીક વીજળીથી ધવાયા, હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ની સામે આવ્યા, રસુલુલ્લાહ [સ.] ઊભા થઈ ગયા અને તેમનો છોડો ઝાલીને કહ્યું. કેવો ધરાદો કરીને આવ્યા છો ? હ. ઉમર (૨.) ધુળ ઉઠ્યા. એજ કંપારીમાં અદખ સાથે કહ્યું મુસલમાન થવા આવ્યો છું. હ. ઉમરના (૨.) મોંમાંથી “મુસલમાન થવા આવ્યો છું” એ શબ્દો સાંભળીને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ તકબીરની ગર્જના કરી. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.]ના અવાજમાં અવાજ મેળવીને બધા સહાબાએ તકબીરની ગર્જના કરી મક્કાની તમામ ડુંગરીઓ ગળવી મુકી, એ પછી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.]એ હ. ઉમર (૨) ને મુસલમાન કર્યા. અત્યાર સુધી માત્ર ચાલીસ જણ મુસલમાન થયા હતા.

કાબામાં જઈને નમાઝ પઢી.

હ. ઉમરે [૨.] મુસલમાન થતાંજ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને કહ્યું “હવે

સંતાઈને નમાઝ પઢવાની જરૂર નથી ચાલો કાબામાં જઈને નમાઝ પઢીએ ” આ શબ્દો કહેતાંની સાથે તરવાર મયાનમાંથી તાણી લીધી અને હ. રસુલુલ્લાહ (સં)ની આગળ ચાલ્યા અને કહેતા જતા કે ઉમર (૨) મુસલમાન થઈ ગયો છે એટલે હવેથી જે હ. રસુલુલ્લાહની સામે થશે તેનું માથું આ તરવાર કાપી નાખશે. એ પછી બધાએ સાથે મળીને કાબામાં નમાઝ પઢી.

નબુવતનું સાતમું વરસ.

ઘેરાની યોજના

હ. અમીર હમઝા(૨.) અને હ. ઉમર (૨) મુસલમાન થવાથી તથા હબશાનના રાજા નન્નશીએ મુસલમાનોનો પક્ષ કર્યાથી મકકાના કાફરોને ઘણી રીસ ચઢી હતી. તેથી તેઓએ રસુલુલ્લાહ (સં) ની સામે કાવત્રાની જાળ બીછાવવા માંડી. તેઓએ હ. રસુલુલ્લાહ (સં) અને તેમના આખા કુટુંબને એક જગાએ કેદ કરવાની યોજના રચી કે કોઈ બીજા સાલુસને મુસલમાન કરી શકે નહીં. કાફરોએ એક ખાનગી સભા બરીને ઠરાવ કર્યો કે કોઈ માણસે બની હાશમમાં સગપણ કરવું નહીં, કોઈ વસ્તુ આપવી નહીં, કોઈ ચીજ લેવી નહીં, ખાવા પીવા કે પહેરવાનો સામાન આપવો નહીં. એ ખાનદાન મોહંમદ સ. ને કતલ કરવા માટે ન સોંપે ત્યાં સુધી બોયકોટ ચાલુ રાખવો. કાફરો તરફથી મનસુર મિન અકરમાએ અંતે એક પ્રતિજ્ઞા પત્રનો ખરડો તૃપ્ત્યાર કર્યો જેમાં ઉપર કહેલી બધી શરતોનો સમાવેશ હતો. એ પ્રતિજ્ઞા બધા લોકો લઈ શકે એવા હેતુથી પ્રતિજ્ઞા પત્રની નકલ કાબા શરીફના દરવાજા ઉપર ચોઢવામાં આવી એટલે હ. રસુલુલ્લાહ (સં) બધા મુસલમાન અને બની હાશમને એ યોજનાની

ખપ્પર પડી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ના કાકા હ. અયુતાલિએ પોતાના ખાનદાનના માણસોને ઘોડાવી સલાહ કરી ત્યારે અયુલહથ વગર આખા ખાનદાને કહ્યું કે અમે જોકે મોહંમદ સ. નો મજહબ કયુલ નથી કર્યો છતાં પણ આપણા ખાનદાનના કોઈ માણસને મારી નાખવા દુશમનને સોંપી શકાય નહી. હ. અયુતાલિએ એ મતને મળતા થયા. હ. રસુલુલ્લાહ સ. ના કાકા હઝરત હમઝાએ કહ્યું અત્યારે હું મુસલમાન છું પણ જો હું મુસલમાન નહી હોત ત્યારે પણ બની ઉમ્મયાની આ કપટજળનો સામનો કરતો. તેઓએ બની હાશમના આખા ખાનદાન સામે કાવત્રાની જાળ પાથરી છે, મને ખપ્પર છે કે આ જાળનો આગેવાન બની ઉમ્મયાનો નંદાર સરદાર અયુ સુફીયાન છે. અયુજલ તેનો સંયોજક છે.

અયુ લહબની વાતો.

હ. રસુલુલ્લાહ સ. ના કાકા અને દુશમન અયુ લહબે કહ્યું બેશક બની ઉમ્મયા આપણા દુશમન છે અને અયુ સુફીયાન આ યોજનાનો આગેવાન છે એ વાત પણ ખરી છે પણ મોહંમદ સ. ને પેગમ્બરી દાવો કરતાં અને મુર્તિઓને ખરાબ કહેતાં તમે લોકો શા માટે નથી અટકાવતા કે જેથી આખું ખાનદાન મુસીબતમાં ન પડે. પણ બધા લોકોએ અયુલહબનો વિરોધ કર્યો. હ. અયુતાલિએ કહ્યું મોહંમદ સ. મારો બેટા છે. મારો બેટા અલી અને હાઈ હમઝા પણ તેની સાથે છે, બની હાશમના ખીજ માણસો પણ મુસલમાન છે. એમનો મજહબ આપણા દાદા ઇબ્રાહીમનો મજહબ હોય તો આપણે કયુલ કરવો જોઈએ અને જો તેમ નહી હોય ત્યારે પણ અમે મોહંમદ સ. ને મુકી શકીએ નહી.

અયુતાલિબની ગુફા

અંતે બધા બની હાશમને લઇને હ૦ અયુતાલિબ શોઅમે અયુતાલિબમાં ચાલ્યા ગયા, તે પર્વતની એક ગુફા હતી અને બની હાશમના વારસાની જમીન હતી. હ. રસુલુલ્લાહ સ. અને બની હાશમને ખાવા પીવાની કોઈ વસ્તુ ન મળી શકે એટલા માટે તે ગુફાને મકકાના કાફરોએ ચોમેરથી ઘેરે ઘાલ્યો.

ત્રણ વરસનો ઘેરો

હ. રસુલુલ્લાહ સ. અને બધા બની હાશમ આ ગુફામાં ત્રણ વરસ કેદ રહ્યા અને ત્રણ વરસ સુધી ખાવા પીવા કે પહેરવાની કોઈ વસ્તુ બહારથી મેળવી શક્યા નહીં હ. અયુતાલિબે ખાવા પીવા અને પહેરવાનો જે સામાન ગુફામાં રાખ્યો હતો તે ત્રણ વરસ સુધી ચાલ્યો. પણ અંતે એ લોકોને ઘણાં સંકટોમાંથી પસાર થવું પડ્યું. ઘેરામાં કેદ થયેલા બની હાશમ પાસે ખાવાનું ન રહ્યું ત્યારે ઝાડનાં પાંદડાં અને તલહા નામનું ઘાસ ખાઈને દીવસો વીતાડતા, મુખેલું ચામડું પાણીમાં ડિકાળીને ખાતા અને ભુખ્યાં બાળક, ટળવળતા સ્ત્રી પુરુષ અને બાળકો બધાંજ એ પીડા સહન કરતાં હતાં. ઘેરામાંની કેદમાં હ૦ રસુલુલ્લાહ સ. અને બની હાશમના માણસો ભુખમરો વેદતાં એટલા બધા નબળા પડી ગયા હતા કે કોઇનો ચહેરો ઝાળખાતો નહોતો છતાં તેમનામાં એક પણ માણસ એવો નહોતો જેણે એ સંકટોમાંથી કંટાળી કાફરોની તાબેદારી કરવાનો ઇરાદો કર્યો હોય, બધા પોતાના કોલ ઉપર કાયમ હતા, એક રાત્રે હઝરત અયુ તાલિબે પોતાના ખાનદાનના બાનુઓ અને પુરુષોને કહ્યું કે આપણને આ કેદમાં ત્રણ વરસ વીતી ગયા છે, ખાવું પીવું અને દરેક વસ્તુ બંધ કરવામાં આવી છે અને આપણા

મોતનો વખત પાસે આવ્યો છે ત્યારે શું તમારામાં કોઈ એવો માણસ છે કે જે આ ત્રણ વરસના સંકટો પછી હ. મોહમદ સલ. ને દુશમનોના હાથમાં સોંપવા માગતો હોય ?

બની હાશમની મરદાનગી

અશક્ત અને નબળા બની હાશમવાળાએ જવાબ આપ્યો. અમે અધાં સંકટો સહન કરી શકીએ છીએ પણ બાળકોની પીડા જોઈ શકાતી નથી, મોત હવે પાસે આવ્યું છે અને તે આ બધી વેદનાઓનો અંત લાવશે, છતાં પણ અમારામાં એક પણ માણસ એવો નથી, જે આ સંકટોથી કાયર થઈ હૃ. મોહમદ સલ. ને દુશમનના પંજામાં સોંપવા માગતો હોય. જેવી રીતે અણુ સુફિયાનના પૌત્ર યઝીદની ફોજ કરબલાના મેદાનમાં હ. રસુલુલ્લાહ સલ. ના નવાસા હઝરત મમામ હુસેનનાં બાળકોને ટળવળતાં જોઈ ખુશ થતા તેવી રીતે અણુ સુફિયાન પણ બની હાશમના બાળકોને રડારોળ કરતાં સાંભળીને ખુશ થતો અને કહેતો કે હવે એ બધા મરી જશે. આ ત્રણ વરસની કેદમાં હ. રસુલુલ્લાહ સલ. નાં આનું હઝરત ખદીજ (રઝી.) તથા તેમનાં બાળકોને પણ ઘણી તકલીફ હતી છતાં તેઓ કદી અધીરા થયા નહીં, હઝરત ફાતમા (ર.) નવ વરસનાં બાળક હતાં પણ પોતાના માતપીતા સાથે ધીરજ સાથે ભુખ અને તરસનું દુઃખ સહન કરતાં હતાં અને રોટલા માટે કદી રૂઠ કરતાં નહીં. ત્રણ વરસના આ ઘેરા દરમિયાન હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) દરરોજ પોતાની સાથે કેદ થયેલા મુસલમાનોને ભેગા કરી ઇસ્લામનું શિક્ષણ દેતા, રાત દિવસ ધર્મ કથાઓ ચાલતી. કુરાન શરીફ પણ ઉતર્યા કરતું અને ખુદા તરફથી રસુલુલ્લાહ [સ.] ને ધીરજ રાખવાની તાકીદ થતી અને કહેવામાં આવતું કે ગભરાઓ નહીં સુખના દિવસ પાસે છે.

જુલમનો ગઠ લાંગ્યો.

ત્રણ વરસ પછી જુલમાટનો આ કિસ્સો પોતાની મેળે લાંગી પડ્યો. કાફરોમાંના દયાળુ લોકોએ મોટા મોટા સરદારોને કહ્યું કે જુલમાટ હદ વટાવી ગયો છે. ભુખ અને તરશથી બની હાશમ મોતના પંજમાં સપડાયા છે અને રાત દીવસની બાળકોની રડારોળ સહન ન થાય તેવી છે તેથી હવે કેદનો ઘેરો તોડી નાંખવો જોઈએ. અંતે અબદુલ મુત્તલિબના નવાસા ઝુબેર અને એક બીજો સરદાર હુશામ મળીને મુત્તમ બિન અદીની પાસે ગયા, બખતરી ઈબ્ને હુશામ તથા ઝમઆ બિન અસ્વદે પણ ટેકા આપ્યો. ઝુબેર મક્કાના લોકોને બેગા કરી બની હાશમની તરફેણમાં કરણા રસીક લાંપણ કયું અને કહ્યું કે પ્રતિજ્ઞાપત્ર ફાડી નાંખવું જોઈએ. અબુ જેહલે જવાબ આપ્યો કોની મકદુર છે કે પ્રતિજ્ઞાપત્રને હાથ લગાડી શકે ? અબુ જેહલની વાત સાંભળીને મુત્તમ બિન અદીએ કહ્યું. જો હું ફાડી નાંખુ છું. એ પછી તેણે ઉભા થઈ કાબાના દરવાજા ઉપર લટકાવેલું પ્રતિજ્ઞા પત્ર ખેંચી લઇને ફાડી નાંખ્યું. અબુજેહલ અને અબુસુફિયાન જોતાજ રહી ગયા અને કશું કહી શક્યા નહીં. કમકે મુત્તમનો પક્ષ ધણો બળવાન હતો.

કેદમાંથી છુટયા.

પ્રતિજ્ઞાપત્રનો નાશ થયા પછી દયાળુ દીલના કાફરો હથીયાર બાંધીને બનીહાશમની પાસે ગયા અને બધા માણસોને ઝુકામાંથી બહાર લાવ્યા, બનીહાશમ પોતપોતાના ઘરમાં રહેવા લાગ્યા. ત્રણ વરસનો આ ઘેરો મને ૧૦ નબવીમાં પુરો થયો. ઘેરાના ત્રણ વરસ દરમ્યાન જે બન્યું તેની ટુંકી હકીકત ઉપર કહેવામાં આવી છે. તેમાં કેટલીક રીવાયતો એવી છે કે મેરાજ પણ એજ ઘેરાના દીવસોમાં થઈ હતી.

પરંતુ ખરું એ છે કે મેરાજ સને ૧૧ નખવીની શરૂઆતમાં અથરા સને ૧૦ નખવીના છેવટના દીવસોમાં થઇ હતી, પાંચ વખતની નમાઝો પણ મેરાજમાંજ રૂઝ થઇ હતી.

નખુવતનું દસમું વર્ષ

સાતથી નવ વરસ સુધી.

આપણે જાણ્યું કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નખુવતના સાતમા વરસમાં શોઅબે અબુતાલિબમાં ઘેરાયા હતા અને એ ઘેરે ત્રણ વરસ સુધી રહ્યો હતો એટલે સને ૭, સને ૮ અને સને ૯ ઘેરામાં જ પસાર થયા હતા તેથી સીરતેનખવી હવે સને ૧૦ નખવીથી શરૂ કરવામાં આવે છે.

મેરાજ.

અરબી લાપામાં મેરાજ ઉપર ચઢ્યા કે ઉંચા જવાને કહે છે ઉરદુમાં પણ પ્રગતિ અને ઉપર ચઢવાના અર્થમાં વપરાય છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘેરાનાં દુઃખ ઉઠાવી ચુક્યા ત્યારે ખુદાએ તેમને પેતાની મુલાકાત માટે આકાશ ઉપર જોલાવ્યા. એને મેરાજ કહે છે. ઘેરે ઉઠ્યો, હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) બધા મુસલમાન અને બની-લાશમ પોતાને ઘેર આવ્યા ત્યારે એક રાત્રે ખુદાએ જબ્બરહિ ફરિશ્તાને મોકલ્યો તે વખતે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) સુઇ રહ્યા હતા ફરિશ્તાએ ઉઠાડ્યા અને કહ્યું ચાલો તમને આકાશ ઉપર જોલાવ્યા છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) તરત તૈયાર થઇ ગયા.

ખુર્રાક તૈયાર હતો.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ઘરમાંથી નીકળી જોયું કે એક અસ્વારી ઉભી છે. તેનું મોઢું આદમી જેવું અને બાકીનું શરીર ઘોડાનું અને

એ પાંખો છે. ફરિસ્તાએ કહ્યું એનું નામ ધુરંક છે. અને ખુદાએ આપની અસ્વારી માટે મોકલ્યો છે, હ રસુલુલ્લાહ (સ.) ધુરંક ઉપર બેઠા તે ત્યાંથી ઉડીને બચતુલ મુકદ્દસ આવ્યો.

બચતુલ મુકદ્દસ

મીસર અને શામની પાસે બચતુલ મુકદ્દસ [જેરસલેમ] મથકુર જગ્યા છે ઇસાઇઓ અને મહુદીઓનો તે કિબલો હતો અને મુસલમાનો પણ પહેલાં એ તરફ નમાઝ પઢતા હતા. હ. સુલેમાન પયગમ્બરના વખતની ત્યાં મસજીદ છે. ઇસાઇઓની માન્યતા પ્રમાણે હ. ઇસાને અહીંજ સુળીએ ચઢાવવામાં આવ્યા હતા. પણ મુસલમાનો કહે છે કે તેઓ અહીંથી આકાશ ઉપર ગયા હતા.

નમાઝ પઢીને આકાશે ગયા.

ધુરંક ઉપરથી ઉતરીને બચતુલ મુકદ્દસમાં નમાઝ પઢી તે પછી ધુરંક ઉપર બેઠા અને તે આકાશ ઉપર લઈ ગયો. આકાશના દરવાજા ઉઘડ્યા તે પછી ખીજા અને છેવટ સાતે આકાશમાં થઈને ખુદાના અર્શે આઝમ ઉપર પહોંચ્યા દરેક ઠેકાણે ફરિસ્તા અને પયગમ્બરોની અરવાહોએ માન આપ્યું.

ખુદાને જોયો.

અર્શે આઝમ ખુદાનો મોટો તખ્ત છે. ત્યાં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ખુદાને જોયો. ખુદાએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ને પોતાની પાસે બેસાડ્યા. એટલા પાસે કે એક ગળથી પણ થોડો અંતર હતો, અને વાતો કરી, ખાસ હીકમતો શીખવી, પાંચ વખતની નમાઝ પઢવાનો હુકમ કર્યો અને ત્રણ વર્ષના ઘેરામાં ધીરજ સાથે સંકટો સહેવા માટે મુબારકબાદી આપી.

જ્યારે કષ્ટ આવે

ખુદાએ હૃદય રસુલુલ્લાહ (સ) ને એમ પણ કહ્યું કે દુનિયામાં દુઃખ પડે ત્યારે નમાઝ પઢો અને ધીરજ ધરો, એથી દુઃખ દુર થશે અથવા દુઃખ વેઠવાની તમારામાં તાકાત આવશે. તમારાથી અને તમારા સોબતી મુસલમાનોથી હું ખુશ છું. કેમકે તમે દુઃખમાં કાયર થયા નહીં અને કસોટીમાં સાચા નીવડ્યા, ફરી ખુદાએ હુકમ કર્યો કે જાઓ જન્નત અને દોઝખ જુવો. જેથી મુસલમાનોને સમજાવી શકો કે જે સારાં કામ કરશે તેને જન્નત મળશે અને જે ભુલકા કામ કરશે તેને દોઝખમાં નાંખવામાં આવશે. હૃદય રસુલુલ્લાહ (સ) એ દોઝખ અને જન્નત જોઈ પછી જમીન ઉપર આવ્યા અને ઘેર આવીને સુધ ગયા, હૃદય રસુલુલ્લાહ (સ) આકાશ ઉપરથી આવીને ખીજાણે ગયા ત્યારે ખીજાણું ગરમ હતું, એટલે આપ આકાશ અને ખુદાની મુન્નાકાત કરી એટલા જલદી :પાછા આવ્યા કે ખીજાણું વટીક ઠંડુ થયું ન હતું, આવી રીતે ખુદાએ ખતાવ્યું કે ખુદાની તાકાત અને કુદરત માણસોની અક્ષમથી ઘણી જાંચી છે, અકકલવાળા કહે છે કે હૃદય રસુલુલ્લાહ [સ.]એ મેરાજ સ્વપ્નામાં જોઈ હતી.

એક ડોશીની મદદ

મેરાજ થઈ તે રાતની સવારે પેરોઝીયાના અંધારામાં હૃદય રસુલુલ્લાહ [સ.]કાબામાં નમાઝ પઢવા આવ્યા ત્યારે રસ્તામાં રૂદન કરતી એક ડોશી મળી. આપે તેનું કારણ પૂછ્યું. ડોશીએ કહ્યું હું એક ચહુદીને ત્યાંનો લોટ દળું છું. તાવ ચઢવાથી આજે મોડું થયું છે એટલે તે મને મારશે. એ બીકથી રૂદન કરું છું.

ડાશીનો બાર ઉપાડ્યો.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ ડાશીનો બાર પોતાના ખભે ઉચકી કહ્યું:—રદન ન કર, ચહુદીને સમજાવવા હું તારી સાથે આવું છું. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ ચહુદીને કહ્યું ડાશી માંદી પડી હતી તેથી સખ્તાઈ કરતા નહી, તેણી ગરીબ ઓરત જાત છે. તેની સજા ભોગવવા હું તૈયાર છું.

શું તમે જ આકાશ ઉપર ગયા હતા.

ચહુદીએ વિસ્મીત થઈ પુછ્યું, શું આજે રાત્રે તમે જ આકાશ ઉપર ગયા હતા ? અને ખુદાને મળ્યા હતા, રસુલુલ્લાહ (સ) એ કહ્યું:—હા, પણ તને ક્યાંથી ખબર પડી, મેં અત્યાર સુધી કાંઈને વાત કરી નથી, ચહુદી મુસલમાન થયો અને તેણે કલમો પઢી કહ્યું:—મારા આકાશી પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે છેલ્લા યુગનો પયગમ્બર મેરાજની આવીને એક ડાશીની મદદ કરશે.

કાબામાં અણુ જહલ મળ્યો.

ચહુદી મુસલમાન થયો અને ડાશીની ખતા માફ કરી તે પછી હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કાબામાં આવી નમાઝ પઢી ત્યાં અણુ જહલ મળ્યો તેણે હસીને કહ્યું-કહો મોહંમદ [સ.] આજે રાત્રે પણ કેાઈ વહી આવી ! હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ મેરાજની વાત કહી સંભળાવી ત્યારે અણુ જહલ હસી પડ્યો અને કહ્યું જુહો છે, એ વાત શુદ્ધિમાં આવે એવી નથી.

હજ અણુખક [ર] મળ્યા

અણુજહલે સીધા અણુખકરની પાસે જઈને કહ્યું કે તમારો મિત્ર મોહંમદ ગાંડો થઈ ગયો છે કહે છે કે હું બચતુલ મુકદ્દસ ગયો અને ત્યાંથી સાતે આકાશ અને અર્શ ઉપર જઈ ખુદાને મળ્યો.

જન્નત દોઝખ જોધને તરત પાછો આવ્યો ત્યારે ખીછાણું પણ
ગરમ હતું. હ. અણુમકરે કહ્યું—તેઓ જે કહે છે તે બરાબર કહે છે
હું તેમને સાચો ગણું છું.

અણુ તાલીબની માંદગી.

આ વરસે હ. અણુતાલિબ માંદા પડ્યા, હં રસુલુલ્લાહ સ. અને
હઝરત અલી રાત દીવસ ખીદમત કરતા હતા. હં રસુલુલ્લાહ સ. નાં
ખીખી હઝરત ખદીજ પણ ચાકરી કરતાં હતાં હઝરત અણુતાલિબ
તેમની ચાકરીથી ઘણા ખુશ થતા અને આશિર્વાદ આપતા હતા.

હં અણુ તાલિબની વફાત.

માંદગી ઘણી વધી, બધા સરદારો ભેગા થયા, અણુજહલ વગેરે
પણ આવ્યા હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ કાકાને કલમો પઢવા કહ્યું. અણુ
લલણ સામે થયો. હ. અણુ તાલિબના હોદ્દા હાલ્યા. હ. અગ્ન્યાસે કાન
દધને લાંબણું અને કહ્યું—મોહંમદ [સ] ! મારો ભાઇ એજ બોલે
છે જે તમે કહ્યું હતું. અત્યાર સુધી હં અગ્ન્યાસ મુસલમાન
થયા ન હતા.

હજી વધુ અજમાયશ કરો.

હં રસુલુલ્લાહ (સ.) ને પોતાના પાળનાર અને રક્ષક કાકાની
વફાતનું ઘણું દુઃખ થયું. પોતે રડ્યા એટલે ખુદાએ વહી મોકલી કે
હે મોહંમદ ! હજી તો વધુ અજમાયશ થવાની છે. ધીરજ ધરો અને
કસોટીમાં પુરા ઉતરો જેથી મારા હૃદયને લાયક બંતા.

હં ખદીજની માંદગી

હઝરત અણુતાલિબની વફાત પછી હઝરત ખીખી ખદીજ માંદાં
પડ્યા. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પોતાનાં જાણુકાર અને સેવા લાવી
ખીખીની દવા અને માવજતમાં ઘણી મહેનત કરી. હઝરત ખદીજની

બેટીઓ, પુત્ર હિન્દ અને ગુલામો પણ રાત દીવસ ચાકરી કરતાં હતાં. પણ વખત આવી પહોંચવાથી કશું વળ્યું નહીં. છેવટ હઝરત ખીખી ખદીજાએ દેહ છોડ્યો. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ઘણું દુઃખ થયું અને આપે પોતે કબરમાં ઉતારીને દફનાવ્યાં, તેમની ઉંમર ૬૫ વરસની હતી. હજુન મધ્યકમાં આપ દફન થયાં. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કાકા અને જીંદગીનાં સાથી ખીખીની વફાતનું ઘણું દુઃખ થયું.

તાયફમાં તબલીગ.

આ દુઃખદાયક બનાવ પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) મક્કાથી તાયફ ગયા અને ત્યાંના સરદારને ઇસ્લામનું આમંત્રણ કર્યું, પણ તે ક્ષોડાએ સખતાઇ વાપરી ઘણો કડવો જવાબ આપ્યો, તાયફના બદમાશ અને તોફાની છોકરાઓએ પથરા મારવા માંડ્યા એટલે ત્યાંથી નિરાશ થઈ પાછા આવ્યા.

મુતઘમ બિન અદીની હીમાયત.

કાફરોના મશહૂર સરદાર મુતઘમ બિન અદીએ ઘેરાનું કરાર પત્ર ફાડી નાંખી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] તરફ દિલસોજ બતાવી હતી. હ. અબુ તાલિબની વફાત અને તાયફની નિરાશા પછી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] મે મુઘતમને કહ્યું—હું તમારા રક્ષણમાં આવું છું મુતઘમે એ માગણી કબુલ રાખી કેમકે એ અરબોની એક જુની રીત હતી.

હથીયાર બાંધીને કાબામાં આવ્યો

મુતઘમ પોતાના પુત્રો સાથે હથીયાર બાંધીને નાગી તરવારોના જાંચડે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કાબામાં લાવ્યો. અને જુઓ પાટીને કહ્યું—મેં મોહમ્મદને રક્ષણ આપ્યું છે હવે કાઈ માણસ તેની સામે હાથ ઉંચકી શકવાનો નથી જતાં હું મુસલમાન નથી થયો, આ વાત

સાંભળીને બધા કાફરો હેબતાઈ ગયા અને રસુલુલ્લાહ [સ.] એ નયીત થઈને નમાઝ પઢી.

મુતઈમ મુસલમાન નથી થયો.

મુઘતમે ઘણા ગંભીર સંજોગોમાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો મક્ક લીધો હતો, છતાં તે મુસલમાન થયો નહી. એનાથી રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘણા ખુશ હતા તે કુફરની સ્થિતિમાં મરણ પામ્યો ત્યારે આપે મુસલમાન શાયર હ. હસ્સાન રદીઁને તેનો મરસીયો લખવ અને તેનાં વખાણ કરવા કહ્યું. અને ફરમાવ્યું કે તમારા ઉપર કોઈ ઉપકાર કરે તો હમેશાં તેનો આભાર માનો.

હજમાં તબલીગ

નબુવત મળ્યા પછી હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) દર વરસે હજના દીવસોમાં બાહરથી આવતા અરબ કબીલાવાળામાં ઈસ્લામની તબલીગ કરતા, આપ ઘેરામાં કેદ હતા તે ત્રણ વરસ દરમ્યાન તબલીગનું કામ બંધ હતું આ વરસે હજના દીવસો આવ્યા એટલે જુદા જુદા કબીલાવાળામાં ઈસ્લામની તબલીગ કરવા માંડી પણ કોઈ મુસલમાન ન થયું.

કબીલાવાળાનો મત

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] કબીલાવાળા અરબોમાં જમને ઇસલામ વિષે વાતો કરતા હતા અને કુરાન સંભળાવતા ત્યારે લોકો કેહતા કે એ અજબ પ્રકારનું નિર્મળ સાહિત્ય છે. તે માણસ જાતનું બનાવેલું નથી જણાતું છતાં મુસલમાન થવાની ના પાડતા અને કેહતા કે એકદમ બાપદાદાનો ધર્મ મુકી દેવાનું કામ રહેલું નથી.

નપુવતનું અગિયારમું વરસ.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર જુલમ

હઝરત અશુતાલિખની વફાત થયા પછી કાફર સરદારોએ ફરી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને પળવવા માંડ્યા. અશુ લહખ અને તેની સ્ત્રી સ્તામાં કાંટા પાથરતી અને ખીજ કાફરોની સાથે મળીને નમાઝની મશકરી કરતા. સીજદામાં આપની પુંઠ ઉપર ઉંટની ઓઝરી લાવીને નાંખી દેતા. અને મળામાં આદર નાંખીને મુંઝળાવી નાંખતા. મક્કાના કાફરો ધારતા હતા કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને જાદુ આવડે છે તેથી આપની ઉપર જુલમ કરતા ત્યારે જાદુના ભયથી મોઢામાં કુચો દેતા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) જોરથી કુરાન પઢતા ત્યારે કાફરો કાનમાં આંગળીયો નાંખતા અને શોર મકોર કરતા કેમકે તેઓ કુરાનને જાદુ ધારતા હતા. એક દિવસ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) કાબામાં નમાઝ પઢતા હતા. તેટલામાં અકબા નામના કાફરે અશુ જહલના કહેવાથી ઉંટની હોઝરી લાવીને હઝરતના મળામાં નાંખી અને બધા મળીને મશખરી કરવા લાગ્યા. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની બેટી ફાતમા (ર.) જે તે વેળા અગિયાર વરસનાં હતાં ઘરમાંથી નીકળ્યાં અને ઓઝરી કાઢી ફેંકી દીધી.

અશુ લહખની શેતાનીયત

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)નો કાકો અશુ લહખ બધા કરતાં મોટો દુશ્મન હતો. જ્યારે રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપદેશ કરતા અથવા કબીલાવાળામાં તબલીગ કરવા જતા ત્યારે જુઓ પાડીને કહેતો કે મોહમદ (સ.) જુઠો છે. તેની વાત કોઇએ માનવી નહીં ઉપદેશ અને તબલીગ વખતે અશુ લહખ હમેશાં સાથ રહેતો. અશુ જેહેલ પશુ તેવા પ્રસંગે આવતો અને ધુળ ઊડાડતો હતો.

હકીમ બિન હઝામ.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના જુના મિત્ર અને હઝરત ખદીજા (ર) ના સંબંધી હતા, લાંબા વખતની મુસાફરીથી પાછા ફર્યા ત્યારે તેઓએ જોયું કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) કાબાની પાસે જઈ રહ્યા છે અને તેમની પાછળ છોકરા ધુળ ઉડાવી ઘોંઘાટ કરી રહ્યા છે. તેઓએ ધુજધું મોહંમદ [સ.] ગાંડા થઈ ગયા છે; હકીમને તેથી ધણું દુઃખ થયું હકીમ બિન હઝામ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે ગયા અને કહ્યું તમે જાણો છો કે હું વૈદ છું અને તમારા ગાંડપણની દવા કરી શકું છું. રસુલુલ્લાહ [સ.] હસ્યા અને તેની તરફ જોઈ કુરાન શરીફની થોડીક આયતો સંલભાવી. હકીમ ધુજવા માંડ્યો અને કહ્યું મોહંમદ (સ.) ગાંડા નથી અને આ વાતો તો અક્કલ પેદા કરનારી છે. નબુવતનું અગિયારમું વરસ ઉપદેશ અને તબલીગમાં વીત્યું અનેક જાતના જુલમાટ રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનોએ સહન કર્યા પણ પોતાના કામથી ડગ્યા નહી. કાફરોમાં ઇસ્લામનો ફેલાવો ઘણો થોડો થતો, મહીનામાં બે ત્રણથી વધારે માણસો મુસલમાન થતા નહી અને સામાન્ય રીતે ગરીબ તથા નબળાજ મુસલમાન થતા.

નબુવતનું બારમું વરસ.

મદીનાનો કાફલો.

આ વરસે મદીનાનો એક કાફલો હજ કરવા આવ્યો. મદીનાનું અસલનામ યસરબ હતું. હ. રસુલુલ્લાહે (સ.) હીજરત કરીને ત્યાં ગયા ત્યારથી તેનું નામ મદીના મશહુર થયું. આ વરસે પણ યસરબ (મદીના) વાળાની પાસે પણ ગયા. મદીનામાં બે કબીલા વસતા હતા.

એકનું નામ એસ અને બીજાનું ખઝરજ હતું. એ બન્ને વચ્ચે સખત અદાવત હતી. તે બન્ને યહુદીઓને કહેતાં સાંભળતા હતા કે આખર જમાનાનો પયગમ્બર આવનાર છે. યહુદીઓ કહેતા કે તે પયગમ્બર આવશે ત્યારે અમારી અને તમારી તથા બંધાનીઃઉપર દાખ નાંખશે અને તે અમારો પક્ષ કરશે, હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો ઉપદેશ સાંભળીને મદીનાવાળાઓ પરસ્પર કહ્યું—શું યહુદીઓ કહેતા હતા તે જ પયગમ્બર આ હશે. જો તે એજ હોય તો આપણે તેનો પેગામ કબુલ કરી લેવો અને તેને આપણે પક્ષકાર બનાવી લેવો. કેમકે તે યહુદીઓનો પક્ષકાર થઈને આપણને પરાજીત ન કરે અને આપણે તેની મદદથી યહુદીઓને તાબે કરીએ.

યહુદીઓનો જીલમ.

મદીનામાં યહુદીઓ ઘણા બળવાન હતા અને મદીનાના અરબોને હમેશાં પગ્યા કરતા. તે એટલે સુધી કે ફતીયુન નામનો યહુદીઓનો એક સરદાર મદીનાની છોકરીઓને અનાચાર માટે જુટવી લેતો અને મદીનાના અરબ લોકો નબળા હોવાથી કશું કરી શકતા નહીં. સને ૧૦ નબવીમાં મદીનાના છ માણસો મુસલમાન પણ થઈ ગયા હતા.

મુસલમાન થયા

મદીનાવાલાઓ એક તો યહુદીઓની બંધીકથી બીજી છ મુસલમાનોની સમજવટથી ત્રીજું કુરાન શરીફ સાંભળીને ઠરાવ કર્યો કે મોહમ્મદ (સ.) અલ્લાહના પયગમ્બર છે એટલે અમારે મુસલમાન થવું જોઈએ, અને રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કહ્યું કે ધરલામનું શિક્ષણ આપવા માટે એક માણસ અમારા શહેરમાં મોકલો. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હઝરત હાસમના પૌત્ર મસઅબ બિન

ઉમેરને, જેઓ સરસ ઉપદેશક અને રસીલા કારી હતા, મદીના મોકલ્યા ત્યાં તેમના ઉપદેશની એટલી બધી અસર થઇ કે જુજ માણસો સિવાય મદીનાના બધા અરબો મુસલમાન થઇ ગયા. તેમનું જીવન એટલું બધું સુદર બન્યું કે તેમને જોઇ દરેક માણસ મુસલમાન થવા લાલચાતો હતો.

નયુવતનું તેરમું વર્ષ.

૭૨ માણસો

આ વરસે મદીનાના ૭૨ માણસો હજ પ્રસંગે આવ્યા અને તેઓ મનાના અકબા મથકે રસુલુલ્લાહ (સ.) ના હાથ ઉપર મુસલમાન થયા. ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની સાથે તેમના કાકા હઝરત અબ્બાસ પણ હતા. તેઓ જો કે મુસલમાન નહોતા થયા પરંતુ તેઓએ મદીના વાળાઓને કહ્યું કે તમારે મુસલમાન થવા પહેલાં સારી રીતે જાણવું જોઇએ કે રસુલુલ્લાહ [સ.] ના હજારો દુશ્મન છે.

અમે તેમની હીમાયત કરી

હઝરત અબ્બાસ (ર.) એ કહ્યું—અમે મોહમદ (સ.) ને રસુલ તરીકે નથી કબુલ કર્યો પણ દુશ્મનોના મુકાબલામાં હમેશાં તેમના પક્ષમાં રહ્યા. હવે જો તમે મોહમદને તમારા શહેરમાં લઇ જવા માગો તો સમજી લેવું કે આખી દુનિયાની દુશ્મનાવટ માથે લેશો. જો દુનિયાના મુકાબલામાં ટકી શકવાની હીમત હોય તો લઈ જાઓ નહીં તો એ વિચારજ માંડી વાળો બસ તમે મુસલમાન થયા એજ પુરતું છે.

અમે તરવારોના ખોળામાં પરવરશ થયા છીએ.

મદીનાવાળાએ હઝરત અબ્બાસને જવાબ આપ્યો કે અમે તરવારોના ખોળામાં પરવરશ થયા છીએ. તમારે ખાત્રી રાખવી કે

જે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) અમારે ત્યાં પધારશે તો અમે અમારું સર્વસ્વ કુરબાન કરીશું અને આખી દુનિયાનો મુકાબલો કરી શકીશું કેમકે ખુદા અને તેનો રસુલ અમારી સાથે રહેશે. મદીનાના એક માણસે કહ્યું—યા રસુલુલ્લાહ (સ.) અમે ચહુદીઓ, બધા કાફર અરબો અને આખી દુનિયાના કાફરોનો સામનો કરવા તૈયાર છીએ પણ આપણી શક્તિ વધી જાય ત્યારે આપ અમને મુકીને પાછા મક્કા ચાલ્યા આવશો કે કેમ ? રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હસીને કહ્યું તમારું લોહી મારું લોહી છે, તમે મારા છો હું તમારો છું હું હમેશા તમારી વચ્ચેજ રહીશ. બાર નકીબ.

ફરી રસુલુલ્લાહ [સ] એ મદીનાના મુસલમાનોમાંથી બાર માણસો ચુટયા અને તેમને પોતાના પ્રતીનીધી નીમ્યા કે તમે મદીના જઈને મારી તરફથી ત્યાંના લોકોને મુસલમાન બનાવો એ બાર નકીબો (પ્રતીનીધીઓ) એ આખા મદીના શહેરના લોકોને મુસલમાન કર્યા, એટલે ઇસલામીઓને મદીનામાં ઘણું બળ મળ્યું.

કાફરોમાં ઉશ્કેરણી

મક્કાના કાફરોને બપોર પડી કે મદીનાના બધા માણસો મુસલમાન થઈ ગયા છે ત્યારે તેમનામાં ઘણી ઉશ્કેરણી ફેલાઈ તે બધાએ મળીને સલાહ કરી કે હવે મોહંમદ (સ.) ને કતલ કરી નાંખવા જોઈએ. દરેક કબીલામાંથી અડકે માણસ લેવો અને બધાએ મળીને તેનું ખુન કરવું કે મોહંમદ (સ.)ના ખાનદાન વાળા કોઈ કબીલા પાસે ખુનના બદલો માંગી શકે નહીં.

હીજરતનો હુકમ

કાફરોએ ઉપરની સલાહ કરી ત્યારે ખુદા તાલાએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને વહી મારફતે હુકમ કર્યો કે તમે મક્કા મુકીને મદીના

ચાલ્યા જાઓ, પણ તમારાં બાનુ અને બાળકોને મચ્છામાં મુકી જાઓ એકલા એકજ માણસને સાથે લઇને જાઓ. અલ્લાહનો આ હુકમ સાંભળીને હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] પોતાના મિત્ર હઝરત અબુ-બકરની પાસે ગયા અને અલ્લાહનો હુકમ સાંભળાવી કહ્યું તમે મારી સાથે ચાલો, આ વાત સાંભળીને હ. અબુબકર ધણા ખુશ થયા અને હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ પોતાના સોબતી તરીકે તેમને પસંદ કરવા માટે પાઝ માન્યો. હ. અબુબકરનાં બાનુ અને બેટીએ બાથું તૈયાર કર્યું. છાની તૈયારીઓ કરી જેથી દુશ્મનો મુસાફરીની વાત જાણી શકે નહીં.

અમાનતો

કાફર લોકોએ અમાનત રાખવા આપેલી વસ્તુઓની હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને વધારે ચિંતા હતી કેમકે ત્યાં કાફરો રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર જીલમ કરતા ત્યાં પોતાની કીમતી વસ્તુઓ તેમને ત્યાં અનામત તરીકે રાખતા હતા. અને કહેતા હતા કે મોહમંદ (સ.) થી વધારે દયાનતદાર માણસ અમારી કોમમાં કોઇ નથી કે તેની પાસે અમે અનામત મુકીએ.

હ. અલી (ર.) ને હુકમ

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હ. અબુબકર [ર.] સાથે વાત કર્યા પછી બાઇ અલી (રઝી.) ને બોલાવી કહ્યું મને હીજરત (દેશત્યાગ) નો હુકમ થયો છે. મારી પાસે લોકોની ઘણી વસ્તુઓ અનામત પડી છે તે બધી તમારી પાસે રાખો અને રાત્રે મારા બીસ્તર ઉપર સુઇ રહો. કે કાફરોને મારી મુસાફરીની ખબર ન થાય. હઝરત અલી [રઝી.] એ કબુલ કર્યું. હઝરત અલીની આ બહાદુરી દરેક માણસ કબુલ કરે છે કે મોતની દરકાર રાખ્યા વગર રાત્રે રસુલુલ્લાહ (સ.) ના બીસ્તર ઉપર સુઇ રહ્યા. તેઓ જાણતા હતા કે દુશ્મનોએ

રસુલુલ્લાહ (સ.) નું ઘર ઘેરી લીધું છે અને સવાર પડતાં તેઓ ઘરમાં પેસી રસુલુલ્લાહ [સ.] ને કતલ કરવાના છે એટલે જો હું બિસ્તર ઉપર સુઇ રહીશ તો તેઓ મને કતલ કરી નાંખશે.

હિજરતની રાત.

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] મુસાફરીની બધી ગોઠવણ કર્યા પછી રાત્રે ઘરમાં આવીને સુઇ ગયા. આપે જોયું, કે ઘરને ફરતો કાફરોએ પહેરો બેસાડેલો છે. આપ જાણતા હતા કે રાત્રે કોઈના ઘરમાં પેસીને કતલ કરવાનું કામ અરબો હિયકાફ ગણતા હતા, તેથી રાત્રે તેઓ હુમલો નહીં કરે. અડધી રાત વીત્યા પછી રસુલુલ્લાહ [સ.] ઉઠ્યા. તેઓએ હ. અલી (ર.) ને જગાડ્યા. છાતી સરસા ચાંપ્યા અને કપાળે ચુંબન કર્યું. ફરી ફહું—મારા પલંગ ઉપર સુઇ જાઓ અને મારી ચાદર ઓઢી લ્યો. હું અહીં ખુદાને તમારી સાથે મુકું છું એટલું કહીને ઘરમાંથી બાહર નીકળ્યા આપે બારણાની બાહર નીકળીને જોયું કે કાફરોના મોટા મોટા સરદારો નાગી તરવારો લઈને બેઠા છે. આપે બન્ને હાથ ઉંચા કર્યા અને કાફરો તરફ થોડીકવાર જોતા રહ્યા. ફરી નમીને બન્ને મુઠીઓમાં માટી ઉપાડી લીધી. એ માટી કાફરો તરફ ફેંકી નચિંત થઇ ચાલવા માંડ્યું. જે લોકોની અક્ષરમાં ચમત્કારની વાત નથી આવતી તેઓ કહે છે કે કાફરો સુઇ ગયા હતા. પણ તેઓ અહીં સુઇ રહેવા નહીં પણ એ અગત્યના કામ સાર ચાલ્યા હતા એટલે જાગતા હતા તેથી ખુદાએ ચમત્કાર બતાવ્યો કે હઝરત સલ્લં હુશમનોની વચ્ચેથી ચાલ્યા ગયા અને કોઈ તેમને જોઇ શક્યું નહીં. કાફરોએ પોતેજ કહ્યું કે અમે જાગતા હતા પણ તેમને જતા જોયા નહીં.

હ. અલી (૨.) ઉપર તરવારો ઉપડી.

સવાર પડતાં કાફરો હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ના મકાનમાં પેઠા. તેઓએ જોયું કે રસુલુલ્લાહ (સ.) ચાદર ઓઢીને સુઈ રહ્યા છે. તેમણે તરવારો તાણી લીધી અને બધાએ સામટો હુમલો કરવા હાથ ઉંચક્યા. એટલામાં હ. અલી (૨) એ મોઢા ઉપરથી ચાદર ખસેડી જોયું કે ચારે તરફ નાગી તરવારો ઉગામેલી છે. તેઓ હસ્યા અને મોઢું ઢાંકી લીધું. કાફરો હ. અલી (૨.) નો ચહેરો જોઈ વિસ્મીત થયા અને કહ્યું મોહંમદે [સ.] મદદ કરી પોતાનો ચહેરો બદલી નાંખ્યો છે. એટલું કહીને હ. અલી (૨) એ ઓઢેલી ચાદર તાણી લીધી અને જ્યારે જોયું કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નથી ત્યારે ઘાંત કચ કચાવી કહ્યું. બતાવ, મોહંમદ (સ) ક્યાં છે ? હઝરત અલીએ કહ્યું-તેઓ તો ચાલ્યા ગયા. મક્કાવાળાએ પુછ્યું મોહંમદ(સ.) ક્યાં ગયા ? હ. અલી (૨.) એ કહ્યું-જ્યાં જવાનું હતું. એથી તેમને ઘણી રીસ ચઢી અને તેઓ હ. અલી (૨.) ને કતલ કરવા ઉશ્કેરાયા. ત્યારે દેટલાક સરદારોએ કહ્યું હ. અલી (૨ગી.) ને કતલ કરવાથી આપણો અર્થ સરવાનો નથી.

સુરની ગુફા

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] હઝરત અબુબકર [૨ગી.] સાથે નીકળીને સુરની ગુફામાં આવ્યા જે મક્કાની જમણી દીશાએ ત્રણ માઇલ ડુંગરા ઉપર છે આ ડુંગર એક માઇલ ઉંચો છે. અહીંથી સમુદ્રનાં પાણી દેખાય છે, આ ગુફામાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] અને હઝરત અબુબકર (સ.) ત્રણ દીવસ સુધી રહ્યા. હઝરત અબુબકર(૨.)ના બેટા અબદુલ્લાહ (૨.) અને તેમનાં બેટી હઝરત અસ્મા [૨] ઘેરથી રાંધીને છુપી રીતે ખાવાનું ગુફાની અંદર પહોંચાડતા હતા, અને હઝરત અબુબકર(૨.)નો ગુલામ બકરાનું ધણુ લાવીને દુધ પાઈ જતો હતો. હઝરત અબુબકર (૨ગી.) સાથે હાવાથી ગુફામાં કશી તકલીફ નહતી. રસુલુ-

લાહ (સ.)ની શોધમાં મક્કાના કાફરો ચોગરદમ ફરતા હતા તેઓ સુરની ગુફા પાસે પશુ આવ્યા અને ગુફાના મુખડા આગળ આવી પહોંચ્યા. પશુ દેવી ચમત્કારથી ગુફામાં બેઠેલા બે માણસો તેમને દેખાયા નહી. કુર્આન શરીફમાં લખ્યું છે કે કાફર લોકો ગુફાના મુખડા ઉપર આવ્યા ત્યારે હ. અબુબકર(ર.) ગભરાયા એટલે ખુદાએ ફરમાવ્યું, ખુદા તમારી સાથે છે એટલે બહીવાનું નથી. ગેર કોમના ઇતિહાસ લખનારા કહે છે કે આવી બયાનક સ્થિતિમાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) કેટલા બધા સંતોષી હતા. મક્કાના કાફરોએ જાહેર કર્યું કે જે રસુલુલ્લાહ (સ.)ને ઝિરફતાર કરીને લાવશે તેને ૧૦૦ ગિંટનું ધનામ આપવામાં આવશે. ધનામના લોભમાં સુરાકા બિન જશમ ઘોડે ચઢીને શોધવા નીકળ્યો અને રસુલુલ્લાહ (સ.)ને જતા જોઇ લીધા એટલે ઘોડો દબાવીને પાસે આવ્યો ત્યારે હ. અબુબકરે (સ.) કહ્યું દુશ્મન આવી ગયો છે. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ પાછળ જોઇને આંગળીનો કશારો કર્યો એટલે સુરાકાનો ઘોડો જમીનમાં ઊતરી ગયો. સુરાકાએ માફી માગી અને પાછા ચાલ્યા જવાનું કબુલ કર્યું ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ના બીજા ઇશારાથી ઘોડો જમીનમાંથી નીકળ્યો અને સુરાકા પાછો ગયો.

ઇસ્લામની પહેલી મસ્જિદ.

મદીનાથી ત્રણ માઇલ કુબા નામનું એક મથક છે, જ્યાં અનસારનાં કેટલાંક ખાનદાન રહેતાં હતાં. પહેલાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) અહીં ઉતર્યા એ ખાનદાનવાળાએ હરખબરો સત્કાર કર્યો. અને ખુબ મીજબાની આપી. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ અહીં એક મસ્જિદ બનાવી જે ઇસ્લામની પહેલ પહેલી મસ્જિદ હતી. રસુલુલ્લાહ (સ.) કુબામાં ૧૪ દીવસ રહ્યા અને મસ્જિદ બંધાઇ રહ્યા પછી મદીના શરીફ ગયા. ૧૪ દીવસના વસવાટ દરમિયાન મદીના અને આબુબાબુના રહેવાસીઓ ટોળાબંધ

આવતા અને આપના શિક્ષણનો લાભ લેતા હતા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) બંને જહાનના બાદશાહ હતા. પણ કુખમાં પહેલી મરજુનું ચણતર શરૂ થયું ત્યારે આપે પોતે મજુર તરીકે કામ કર્યું. બારે વજનદાર પથરા પોતાના ખભે ઉચકીને લાવતા અને દીવાલ ચણતા હતા. અનસાર જો કે આપને મહેનત નહીં કરવાનું કહેતા છતાં પણ આપ કામમાં લાગેલાજ રહેતા. મજુરોમાં અબદુલ્લા બિન રવાહા નામનો એક શાયર (કવિ) પણ હતો. તે થાક ઉતારવા માટે પોતાની કવીતાઓ ગાતો હતો. ત્યારે બીજા સહાબીયો પણ તેના સાદમાં સાદ મેળવતા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ કડીના છેલ્લા શબ્દમાં પોતાનો સાદ મેળવતા. આવી રીતે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) અનસારના થઇ ગયા હતા અને અનસારને પોતાના બનાવી લીધા હતા. આ પ્રસંગ ઉપર રચેલી અબદુલ્લા બિન રવાહાની એત નીચે પ્રમાણે છે. “તે સફળ છે જે મરજુદ બાંધે છે અને ઉકેતાં બેસનાં કુર્બાન પઢે છે, તથા રાત્રે ઉઝગરો કરે છે.” ગાવાથી મહેનતમાં થાક લાગતી નથી.

હિજરતનું પહેલું વરસ.

હિજરી સને

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) કુખમાં દાખલ થયા ત્યારથી હિજરી સને ગણવામાં આવે છે. તા. ૮ મી રબીઉલ અવ્વલ સને ૧૩ નબવી [૬સવી તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બર સને ૬૨૨] અને જુમેરાત (ગુરવાર)ના દીવસે આપ કુખમાં દાખલ થયા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ.)ની ઉંમર ત્યારે પુરા ૫૩ વર્ષની થઇ હતી અને નબુવતને પુરા ૧૩ વરસ થયાં હતાં.

હું અલી (૨.) આવ્યા.

રસુલુલ્લાહ (સ.) કુબામાં જ હતા કે હઝરત અલી (૨.) મક્કા-વાળાની અમાનતો તેમના માલીકને સોંપી મદીના આવી ગયા. હ. અલી (૨.) પેદલ આવવાથી ઘણા થાકી ગયા હતા, પગમાં ફેલ્લા પડ્યા હતા. થાકીને લોથ થઈ જવાથી કુબાની પાસે બેસી ગયા. આગળ ન ચાલી શક્યા.

રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફેલ્લા બેઠા.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને ખબર પડી કે હ. અલી (૨.) આવ્યા છે. અને થાકીને લોથ થઈ ગયા છે ત્યારે તરતજ હઝરત પોતે તેમની પાસે ગયા અને છાતી સરસા ચાંખ્યા. હઝરત અલી (૨.) ના પગમાં ફેલ્લા પડી ગયેલા બેઠા આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં અને ફેલ્લા ઉપર ચુંબન લીધું. ફરી ફરમાવ્યું—અબુબકરે [૨.] અને તમે ખુદાના રસ્તામાં મારી સાથે બાઈબંધીનો હક અદા કર્યો છે. તારા ફેલ્લાને એટલા સાફ ચુંબન કરું છું કે ખુદાના રસ્તાનાં કષ્ટ તને રાહત જણાય અને તારી પછી જે આવનારા છે તે પણ રસ્તાની તકલીફોને રાહત ગણે. આ વાતો કરતાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં.

સવારી મદીને ચાલી.

૧૪ દીવસ પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની સવારી મદીનામાં દાખલ થઈ. આખો રસ્તો, ગલીઓ અને ઘરો ઉપર માણસોની મેદની જમી હતી અને અનસારની કન્યાઓ દફ વગાડીને આવકાર આપનારાં ગીત ગાતી હતી. અત્યાર સુધી મદીનામાં કોઈ પણ માણસનો આવો શાનદાર સત્કાર થયો નહોતો. દરેક નાનો મોટો માણસ આનંદમાં હર્ષધેલો દેખાતો હતો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની

સાંઢણી મદીનામાં દાખલ થઇ ત્યારે ચોગરદમથી સ્ત્રીઓ અરબીમાં ગાઈ રહી હતી કે:—“પર્વતની શુદ્ધાઓમાંથી ચંદ્રમા નીકળી આવ્યો છે. અમારે ખુદાનો પાડ માનવો જોઈએ. અમે નજર ખાનદાનની બેટીઓ છીએ. મોહમ્મદ (સ.) કેવા સરસ પાડોશી મળ્યા છે. ”

હક વગાડતી અને એ ગીત ગાતી હતી.

મારે ત્યાં ઉતારો.

સાંઢણી ઉપર અસ્વાર થયેલા હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) મદીનામાં જઈ રહ્યા હતા. ટોળાખંધ લોકો આવતા અને હાથ ખાંધીને અરજ કરતા:—હજુર મારે ત્યાં પધારો. દરેક અનસારીની ઇચ્છા હતી કે રસુલુલ્લાહ (સ.) મારા પરોણા થાય. પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) કહેતા કે ખુદાના હુકમથી મારી સાંઢણી જ્યાં બેસી જશે ત્યાં હું પરોણા તરીકે રહીશ.

હૃ૦ ઐયુબની કીસ્મત.

અંતે સાંઢણી હઝરત અબુ ઐયુબ અનસારીના ઘર આગળ આવીને બેસી ગઇ. મદીનાના લોકોને હઝરત અબુ ઐયુબ અનસારીની નસીબદારીની ઇર્ષ્યા થવા માંડી. હ. અબુ ઐયુબ, રસુલુલ્લાહ (સ.)ના દાદા હ. અબ્દુલ મુતલિબના મામાના ખાનદાનમાં હતા. એટલે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની સાંઢણી એવી જગ્યાએ જઈને બેઠી જ્યાં રસુલુલ્લાહ (સ.)નો સગપણનો સંબંધ પણ હતો.

હુજરાઓનું બાંધકામ.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) હ. ઐયુબ અનસારીને ત્યાં સાત મહીના રહ્યા તે દરમિયાન મસ્જિદે નજવી અને તેની આજુ બાજુના હુજરાઓ તૈયાર થઇ ગયા ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) તે હુજરાઓમાં રહેવા ગયા. આ હુજરાઓ કાચી બાંધણીના હતા. છાપરા ઉપર

મજુરીનાં પાંદડાં છાયાં હતાં. રસુલુલ્લાહ (સ.) પોતે મરજુદ અને ડુનરાઓ બાંધવામાં મજુરીની માફક કામ કરતા હતા.

મજુરોનું ગૌરવ ગીત.

મરજુદે નવખીના બાંધકામમાં ન્યારે રસુલુલ્લાહ [સ.] મજુરીનાં કપડાં પહેરીને કામ કરતા ત્યારે સહાબા એક રસીકું ગૌરવ ગીત ગાતા અને રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ તેમની સાથે જોડાતા ગીત એવું હતું—“ હે ખુદા, ફળ માત્ર પરલોકની સફળતા છે. હે ખુદા મુહાબરીન અને અનસારને માફ કર. ” રસુલુલ્લાહ [સ.] ઘણે ભાગે પોતાનું કામ પોતેજ કરતા હતા.

બાલબચ્ચાંઓ લાવ્યાં.

ડુનરા તૈયાર થયા પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મક્કા શરીફથી બાલ બચ્ચાં બોલાવી લીધાં. હ. રૂકૈયા પોતાના પતિ હ. ઉસમાન સાથે હબશાનમાં હતાં અને હઝરત ઝેનબના પતિ મુસલમાન નહોતા તેથી તેમને ન મોકલ્યાં. ફક્ત હઝરત ફાતમા ઝોહરા[ર.] તથા હઝરત ખીખી સુદા. (ર.) અને હઝરત ખીખી આયશા. (ર.) મક્કાથી મદીના આવ્યાં.

સુફાનું બાંધકામ.

મરજુદે નવખીમાં એક ચોતરો બનાવવામાં આવ્યો અને તેની ઉપર છાપરું પણ છાવામાં આવ્યું અને એનું નામ સુફા રાખવામાં આવ્યું. જે લોકો હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પાસે શિક્ષણ લેવા આવતા તે લોકો તેમાં રહેતા હતા. તેમનું કોઈ ઘર ન હતું તેથી રાત દિવસ ત્યાંજ રહેતા. સાધુજનો માટે સુફીનો શબ્દ એજ સુફા ઉપરથી લેવામાં આવ્યો છે. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મરજુદની પાસે પોતાના રહેવા માટે બાંધેલા ડુનરાઓ સાત સાત હાથ પહોળા અને દસ દસ હાથ

લાંબા હતા અને છાપરં એટલું ઉંચું હતું કે આદમી ઉભો રહીને હાથ ઉંચો કરે તો છાપરાને ઝાલી શકે. પારણાને કમાડ નહોતાં અંધારામાં રહેતા હતા. હજરત રસુલુલ્લાહ (સ.) અને તેમનાં પાલખચવાનું ગુજરાન એવી રીતે થતું કે હજરત સાઅદ બિન અબ્બાદા (ર.) સાઅદ બિન મઝાર (ર.) અમારા બિન હઝમ (ર.) અને અબુઅયુબ [ર.] વગેરે દોલતમંદ અનસારી આપને ત્યાં કદી દુધ અને કદી ખાવાનું મોકલતા હતા. અને કદી કોઇને ત્યાંથી ન આવતું ત્યારે હજરત લાંબણુ કરી લેતા એવી રીતે ગુજરાન ચાલતું.

અઝાનનો કાયદો

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ની ઇચ્છા હતી કે નમાઝ માટે લોકો વખતસર આવી જાય અને નમાઝ પડી જાય એવી જોઈવણુ કરવી. કોઈએ કહ્યું શરમાઈ વગાડવી, કોઈએ કહ્યું ઘંટ વગાડવા હજરત અબ્દુલ્લા બિન ઝેદ (ર.) અને હજરત ઉમરે (ર.) અઝાન કહેવાની તજવીજ બતાવી અને છેવટે તે તજવીજ મંજુર થઈ અને અઝાન દેવા માટે હજરત બિલાલને નીમવામાં આવ્યા.

લાઈચારો

જે લોકોએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ની અને ઇસ્લામની મહોબ્બતમાં મક્કાથી હીજરત કરી હતી તેમને મુહાજરીન કહેતા હતા. અત્યાર સુધી એવા ૪૫ માણસ હતા. જે લોકોએ હ. રસુલુલ્લાહે (સ) ને રાખ્યા તે લોકોને અનસાર કહે છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ અનસાર અને મુહાજરીનને ભેગા કરી લાઈચારો કાયમ કર્યો એટલે એક એક મુહાજર અને એક એક અનસારને લાઈ બનાવ્યા અનસાર મુહાજરીનના લાઈ થયા ત્યારે તેઓએ પોતાનો બધો માલ અને મીલકતો અડધી અડધી વહેંચીને મુહાજરીનને આપી.

એક અનસારીએ તો પોતાની બે સ્ત્રીઓમાંની એક સ્ત્રીને તલાક દઈ પોતાના મુહાજર બાઈને આપવાની ઇચ્છા બતાવી પણ તેઓએ ઉપકાર સાથે ના પાડી. આ લોકો પરસ્પર સગા બાઈ કરતાં પણ વધારે હેત રાખતા અને પ્રેમમાં ઓતપ્રોત થઈ ગયા હતા.

મુહાજરીનનો વેપાર.

થોડા દીવસ પછી હઝરત અબુઅકર (ર.) હઝરત ઉસમાન [ર.] અને હઝરત ઉમર (ર.) વગેરે મુહાજરીને મદીનામાં વેપાર કરવા મંડયો અને થોડાજ દીવસમાં એટલી કમાણી કરી લીધી કે અનસારે આપેલી બધી વસ્તુઓ પાછી ફેરવી દીધી છતાં અનસાર બરાબર ગરીબ મુહાજરીનની ખીદમત અને મદદ કરતા રહ્યા.

ચહુદીઓ સાથે કરાર.

મદીનાની આબુબાબુ મોટી સંખ્યામાં વસ્તા ચહુદી લોકો ઘણા દોલતમંદ અને બળવાન હતા અને અનસાર લોકોને પરસ્પર લડાવી રહ્યા હતા. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) મદીનામાં આવ્યા ત્યારે આપે ચહુદીઓ અને અનસારીયોને ભેગા કરી તેમની વચ્ચે એક કરારનામું કરાવી આપ્યું.

હિજરતનું ખીનું વરસ.

કિબ્લો બદલાયો.

પહેલાં રસુલુલ્લાહ (સ.) બયતુલ મુકદ્દસ તરફ નમાઝ પઢતા હતા પણ સને ૨ હિજરીમાં વહી આવી કે કાબા તરફ મ્હોં કરીને નમાઝ પઢો. એટલે સને ૨ હિજરીથી બધા મુસલમાનોનો કિબ્લો કાબા ઠર્યો. એ વાતથી ચહુદીઓ ઘણા નારાજ થયા કેમકે તેમને

અભિમાન હતું કે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) અમારા કિબલા તરફ સિજદા કરે છે. મદીનામાં અબદુલ્લા બિન અબ્દુલ નામના એક સરદારને અનસારના લોકો પોતાનો બાદશાહ બનાવનાર હતા તેના માટે તાજ પશુ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) મદીનામાં પધાર્યા તેથી તેની તાજપોશી અટકી અને બધા અનસાર હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) તરફ દોરાયાથી અબદુલ્લા બિન અબ્દુલ રસુલુલ્લાહ (સ.)નો સખત દુશ્મન થઈ ગયો.

મક્કાનો લયનાક પત્ર.

મક્કાના કાફરોએ અબદુલ્લા બિન અબ્દુલ્લિ એક લયનાક પત્ર લખ્યો કે તમે મોહંમદ (સ) ને રક્ષણ આપ્યું છે. ખુદાના સોગન ખાઈ, અમે તમને લખીએ છીએ કે તમારે તેને કતલ કરી નાંખવો અથવા મદીનાથી કાઢી મુકવો નહીં તો અમે તમારા ઉપર અઢાઈ કરીશું અને તમારી સ્ત્રીઓને બાંદીઓ બનાવીશું. આ કાગળની મદીનામાં ઘણી ચર્ચા થઈ.

સુલેહની કોશીષ.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) ને એ કાગળની ખબર થઈ અને તેઓએ જાણ્યું કે અબદુલ્લા બિન અબ્દુલ રસુલુલ્લાહ [સ] અને મુહાજરીનને કતલ કરવાની ગોઠવણ કરી રહ્યો છે ત્યારે પોતે તેની પાસે ગયા અને શાખામણ આપી છેવટે સુલેહ થઈ છતાં પણ પ્રસંગ મળે તો રસુલુલ્લાહ [સ] ને કતલ કરવાની છાની ગોઠવણો કરતા રહ્યા.

મુસલમાનોનો જોશ.

એક દીવસ એક રસ્તા ઉપરથી હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) જતા

હતા તેની ધુળ ઉડીને ઇન્ને અબધના ચહેરા ઉપર પડી તેથી તિર-
સ્કાર બતાવતાં તેણે કહ્યું ધુળ ન ઉડાવો. અને કહ્યું કે— મોહંમદ !
મારી પાસે ઇસ્લામની વાતો કરવા ન આવે. જે તમારી પાસે આવે
તેને સંભળાવો. આ તિરસ્કારથી મુસલમાનોને ધણો જોશ ચઢ્યો.
ધીરજ એ મારું કામ છે.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મુહાજરીન અને અનસારને કહ્યું—
અને ખબર છે કે ઇન્ને અબધ અને યહુદીઓ મઝકાવાળા સાથે
મળી જઈ મારી અને તમારી ઉપર હુમલો કરવા ધારે છે. પણ
ખુદાની તરફથી હુકમ ન મળે ત્યાં સુધી હું તેમની સામે તરવાર ઉપા-
ડવા માગતો નથી અને તેર વરસથી ધીરજ ધરતો આવ્યો છું
તેવી જ ધીરજ રાખીશ અને તમારે પણ ધીરજ રાખવી જોઈએ.
કતલનું કાવતરું.

મઝકાના કાફરોએ ઇન્ને અબધને ફરી કામળ લખ્યો અને
યહુદીઓને લખ્યું કે જો તમે મોહંમદને કતલ કરો તો અમે તમને
ધણો મોટો બદલો આપીશું. આ વાતની મુસલમાનોને ખબર પડતાં
હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સલામતીની જોઠવણ કરી. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)
પોતે પણ જોખમભરી રાત્રે આખી રાત ઉઝાગરો કરતા હતા. અને
મોટા મોટા બહાદુર માણસો આપના ઘરવાળ ઉપર પહોંરો બરતા હતા.
રાત્રે આવવું નહીં.

એક સહાબી માંદા પડ્યા અને મરણુ ઘડી આવી ત્યારે તેઓએ
વસીયત કરી કે રસુલુલ્લાહ (સ.) રાત્રે મારી મૈયત ઉપર ન આવે
કેમકે ફુશમન તેમનો જીવ લેવાની ફીકરમાં છે. મારા જેવા હઝરો
તેમની ઉપર કુરબાન થાય, મારા સાર તેઓએ બચમાં ઉતરવું નહીં.
મતલબ કે ચારે તરફના અધર્મી અને યહુદીઓ રસુલુલ્લાહ (સ.)

નું લોહી રેડવા તકપી રહ્યા હતા. છેવટ અસ્થાહતાલાએ વહી મારફતે રસુલુલ્લાહ [સ.] અને મુસલમાનો તરફ હુકમ મોકલ્યો “તે લોકો સાથે અસ્થાહ સાફ લડાઈ કરો જેઓ તમારી સાથે લડે જે અને લડાઈ કરવા માગે છે” આ હુકમ સાંભળીને હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પણ પોતાનો અને મુસલમાનોનો બચાવ કરવાની ગોઠવણો કરવા માંડી

પહેરેગીર વોલંટીયર

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] ને ખુદાનો હુકમ મળ્યા પછી મુસલમાન વોલંટીયરોની દુકડીઓ ઉભી કરી અને એકેક સરદારના વડપણ તળે દુશ્મનોની ગોઠવણો જોવા મદીનાની આસપાસ મોકલ્યા અને મદીનાના રક્ષણનું કામ પણ તેમને સોંપ્યું. એ દુકડીઓને દુશ્મનોના જનસુસો કે લશ્કરી દુકડીઓ મળતી તેમની સાથે ઝપાઝપી પણ થઈ જતી.

અબવા વુદાનની મુલાકાત.

માહે સફર સને ૨ હીજરીમાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ) સાથે મુહાજરીન સાથે પોતાનાં માતૃશ્રીના મઝાર ઉપર અબવામાં ગયા, તેને વુદાન પણ કહે છે. થોડા દીવસ અહીં રહીને બનુ દમરા નામના કબીલાવાળા સાથે સુલેહના કરાર કર્યા. એવી રીતે બીજા પણ જુદા જુદા મથકે સુલેહ કરી શાંતી સ્થાપવા માટે માણસો મોકલ્યા.

કરઝ ફહરીનો હુમલો

આ મુસાફરીના એક મદીના પછી મક્કાના એક મશહુર સરદાર કરઝ બિન જબિર ફહરીએ મદીના ઉપર ચડાઈ કરી અને રસુલુલ્લાહ (સ) નાં દોર લુંટી લીધાં. હૃં રસુલુલ્લાહ [સ.] ના પહેરેગીરોએ પુઠ પકડી પણ તે બચી ગયો. એ પછી મક્કાવાળાએ મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવાની તૈયારી કરવા માંડી.

છબને હઠરમીનું ખુન

રજબ સને ૨ હીજરીમાં હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ અબ્દુલ્લા બિન હજશને બાર માણસો સાથે મક્કાના કાફરો તરફથી જતી લશ્કરી ગોઠવણોની તપાસ કરવા મોકલ્યા. રસ્તામાં મક્કાના વેપારીઓનો કાફલો મળ્યો. અબ્દુલ્લાએ તેની ઉપર હુમલો કર્યો અને કાફલાનો સરદાર ઉમર બિન હઠરમી માર્યો ગયો. અબ્દુલ્લા એ માણસોને કેદ કરી માલમતા સાથે મદીને પાછો આવ્યા.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની ખફગી

અબ્દુલ્લા માલ લઇને હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે આવ્યો ત્યારે આપ બહુ નારાજ થયા અને કહ્યું—તમે કાફલો શા માટે લુટ્યો અને નિરપરાધીઓને કેમ માર્યા ? મેં તમને દુશ્મનોની હીલચાલ તપાસવા મોકલ્યા હતા, કાફલો લુટવા કે માણસોનું ખુન કરવા મોકલ્યા નહતા. અબ્દુલ્લાહ ઘણા શરમીંદા થયા પણ જે થવાનું હતું તે થઇ ગયું. મક્કામાં ઈબ્ને હઠરમીના ખુનની ખબર પડતાં ત્યાંના કાફરો બારે ઉશ્કેરાઇ ગયા. અને પુરી તૈયારી સાથે મદીના ઉપર હુમલો લઇ જવાનો ઠરાવ કર્યો. પહેલાં મદીનાના યહુદીઓ અને ઇબ્ને અબ્દુલ્લ વગેરે અધર્મીઓને તૈયાર રહેવા લખ્યું કે લડાઇ પ્રસંગે તેઓ મક્કાવાળાની મદદ કરે. સને ૨ હીજરીના રમઝાન માસમાં રસુલુલ્લાહ (સ.)ને ખબર મળી કે અબુ સુરીયાન શામદેશમાંથી વેપારીઓના કાફલા સાથે લડાઇનો ઘણો સરંજામ લઇને આવે છે એ સરંજામ મદીના પર હુમલો કરવા માટે જાય છે તેથી એ જંગી સરંજામ મક્કા નહી જવા દેતાં રસ્તામાં અટકાવી રાખવાની યુક્તિ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ શોધી કાઢી.

જંગી મશવીરત

હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] એ બધા મુહાજરીન અને અનસારને ભેગા કરી મશવરત કરી અને કહ્યું—મક્કાવાળા આપણી ઉપર ચઢાઈ લાવવાની તૈયારીઓ કરી રહ્યા છે. તેઓએ શામદેશથી લડાઈનો ધણો સરંજામ મંગાવ્યો છે અથુ સુફિયાન એ સરંજામ લઈને વેપારી કાફલા સાથે મક્કા જાય છે, જે આપણે આગળ વધીને એ સરંજામ અટકાવીશું તો દુશમનોનું બળ ઘટી જશે.

હુમલાનો ઠરાવ

બધા મુહાજરીન અને અનસારે એકમતે ઠરાવ કરી કહ્યું. લડાઈનો સરંજામ અટકાવવા આપણે અવશ્ય જવું જોઈએ, નહીં તો દુશમનો સંપૂર્ણ થઈને આવશે ત્યારે મામલો ધણો મુશ્કેલ થઈ જશે. અનસારની ગર્વ ભરી વાતો ધણી જુરસાદાર હતી, એ સાંભળીને રસુલુલ્લાહ [સ.] એ તૈયાર થવા કહ્યું. આ ચઢાઈ માટે મદીનાના ૩૧૩ મુસલમાનો તૈયાર થયા. જેમાં ૬૦ મુહાજર અને બાકીના અનસાર હતા. વેપારી કાફલામાંથી ફક્ત લડાઈનો જ સામાન અટકાવવાનો હતો અને કોઈ મોટી લડાઈ લડવાની નહતી. તેથી મદીનાના બીજા મુસલમાનોની જરૂર નહતી. તા. ૧૨ મી રમજાન અને ૨ હીજરીમાં આ ૩૧૩ માણસો રવાના થયા.

મક્કાની ફોજ.

મક્કામાં ખબર પહોંચી કે રસુલુલ્લાહ (સ.) આપણો લડાઈનો સરંજામ રસ્તામાં અટકાવવા માગે છે એટલે તેઓ ૧૦૦૦ માણસો સાથે મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવા નીકળ્યા જેમાં મક્કાના બધા મોટા મોટા સરદારો હતા, રસુલુલ્લાહ [સ.] ના કાકા હઝરત અબ્બાસ અને બીજા એનબના પતિ એટલે રસુલુલ્લાહ (સ.) ના જમાઈ પણ હતા અને લડાઈનો સંપૂર્ણ સામાન સરંજામ તેમની પાસે હતો.

જાગે બદર.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) બદર નામના ગામડામાં પહોંચ્યા જ્યાં દર વરસે મેળો ભરાતો હતો. બદર ગામ મદીનાથી ૮૦ માઇલ હતું. ત્યાં ગયા પછી ખબર મળી કે અણુ સુરીયાન કાફલા સાથે પોતાનો સામાન સલામત લઇને નીકળી ગયો છે પણ મક્કાથી ૧૦૦૦ માણુ-સોની ફોજ લડવા માટે આવે છે અને બદરની પાસે આવી પહોંચી છે. મશવરો અને તૈયારી.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ બધા સોજતીઓને ભેગા કરી ફર-માણું-આપણે લડાઇ માટે નહી પણ બચાવની ગોઠવણ કરવા માટે આવ્યા હતા, તેથી આપણી સાથે વધારે માણુસો નથી આવ્યા. પણ અહીયાં ખબર પડી છે કે ૧૦૦૦ સીપાહોનું લશ્કર પુરી ગોઠવણો સાથે આવી પહોંચ્યું છે તેની સાથે આપણે લડાઈ કરવી કે પાછા મદીના જવું ?

અમે મુસાની કોમ નથી.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) ના ગોઠીયાઓએ કહ્યું—અમે મુસાની કોમ નથી જેઓએ જેખમ ભર્યા વખતે કહ્યું હતું કે જાઓ તમે અને તમારો ખુદા લડાઈ કરો અમે તો અહી બેઠા છીએ, યા રસુલુલ્લાહ ! અમે બધા આપની ઉપર કુરબાન થઇ જઈશું. દુશ્મનો વધારે હોય તેની ચિંતા નથી અમે પાછા નહી જતાં અહીંજ લડાઇ કરીશું.

દુશ્મનમાં ભંગાણુ.

દુશ્મનની ફોજ જો કે ઘણી વધારે હતી પણ તેમનાં મન આંગેલાં હતાં અને તેમની વચ્ચે પક્ષાપક્ષી ને વિરોધ પણ હતો. કોઇ કહેતો કે ઇબ્ને હદરમીના ખુનનું વેર વાળવા હુમલો કરવો જોઇએ ત્યારે કોઈ કહેતો કે આપણો કાફલો સલામત નીકળી ગયો છે

એટલે લડાઈની જરૂર નથી. પણ અણુ જહલ લડાઈની ઉશ્કેરણી કર્યા કરતો એટલે બધા કાફરોએ લડાઈનો ઠરાવ કર્યો.

લડાઈ.

બન્ને તરફનું લશ્કર સામસામી હારો બાંધીને ઉભું થયું ત્યારે ઈબ્ને હદરમીનો ભાઈ મેદાનમાં આવ્યો અને હઝરત ઉમરના ગુલામે તેને બોંય બેગો કર્યો. તે પછી ફોજનો સેનાપતી અતબા પોતાના ભાઈ અને બેટા સાથે મેદાનમાં ઉતર્યો. અતબાની છાતી ઉપર બગલાનાં પર હતાં. તેમની સાથે લડવા ત્રણ અનસારી જવાન આગળ આવ્યા. અતબાએ મેદાનમાંથી કહ્યું—મોહમદ અમે મદીનાવાળા સાથે નહીં લડીએ, અમારી સામે અમારા ખાનદાનના ભાઈઓનેજ મોકલો. એ સાંભળીને હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] એ હમઝા (ર.) અલી [ર.] અને ઉબયદા [ર.] ને મોકલ્યા અને અનસારને પાછા બોલાવતાં કહ્યું—“ એ લોકો માગે તેમને મોકલો.”

ત્રણે સરદાર મરાણા.

હઝરત હમઝાનો અતબા સાથે, અને અતબાનો બેટો વલીદ હઝરત અલી (ર.) સાથે લડાઈમાં ઉતર્યો. હઝરત હમઝા (ર.) એ અતબા અને હઝરત અલી (ર.) એ વલીદને મારી નાંખ્યો, પણ અતબાના ભાઈ શીબાએ હઝરત ઉબેદાને ધાયલ કર્યા એટલે હઝરત અલીએ શીબાને તરવારનો એક એવો હાથ માર્યો કે બે કકડા થઈ જમીનપર પડ્યો.

અણુ જહલની કતલ.

અણુ જહલ હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) નો સૌથી મોટો દુશમન હતો. અનસારના બે યુવકો મઉઝ અને મઆઝ તેની શોધમાં હતા. સંજોગ વશાદ તે બન્ને અણુજહલ પાસે જઈ પહોંચ્યા અને તેને કતલ

કરી નાંખ્યો. અણુજહલના ખેટા અકરમાએ મઆઝ ઉપર હુમલો કરી એક હાથ કાપી નાંખ્યો. પણ એ બંને ધણા આનંદી હતા કેમકે તેઓએ મોટામાં મોટા દુશ્મનને કતલ કર્યો હતો.

અબદુલ્લા ઇબ્ને મસઉદ (૨.)

મઆઝ અને મઉઝ અણુજહલને મરી ગયેલા ધારી ચાલ્યા આવ્યા પણ પાછળથી અબદુલ્લા બિન મસઉદ અણુ જહલની પાસે પહોંચ્યા ત્યારે તે જીવતો જણાયો. ઇબ્ને મસઉદે અણુ જહલનું માથું છુટું કરવા તરવાર ઉગામી ત્યારે તેણે કહ્યું—ઓ બકરાં ચારનાર માંડે માથું જાતી આગળથી કાપી નાખ કે માંડે માથું શાનદાર દેખાય. પણ ઇબ્ને મસઉદે તેનું માથું ગળામાંથી કાપી નાંખ્યું.

ફરિશ્તાની ફોજ

આ લડાઈમાં ખુદા તાલાએ મુસલમાનોનાં મન રાખવા માટે ફરિશ્તાની ફોજ પણ મોકલી હતી જેઓ લીલી પાંદડીઓ બાંધેલા અસ્વારોના રૂપમાં મુસલમાનોની સાથે દેખાતા હતા. કેમકે મુસલમાનો ગણત્રીમાં ધણા થોડા હતા અને કાફરો ધણા વધારે હતા. ફરિશ્તાઓને જોઈને મુસલમાનોની હિમ્મત ધણી વધી મંદ હતી.

મરાયા અને પકડાયા.

૩૧૩ મુસલમાનોએ ૧૦૦૦ કાફરોને હરાવ્યા તેમના બધા સરદાર મરાયા કે કેદ પકડાયા. મુસલમાનોની આ પહેલી લડાઈએ કેટલેક અંશે કાફરોની હિમ્મત તોડી નાંખી. કેમકે આ લડાઈમાં અણુલહય વગર મક્કાના બધા મોટા અને આગેવાન સરદારો માર્યા ગયા કે કેદ થયા હતા, જેમાં સૌથી અગ્રેસર અણુજહલ હતો.

શરૂઆત કોણે કરી.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ખુદાએ કુરાન શરીફમાં એવો હુકમ

આવ્યો હતો કે “ તમારી સાથે લડાઈ કરે તેમની સાથે તમારે લડવું અને તમારે શરૂઆત કરવી નહી. ” એટલે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનોને પોતાનો બચાવ કરવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો હતો. તેથી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] અને મુસલમાનો કદી પણ પહેલાં લડાઈમાં ઉતર્યા નહી, તેઓ હંમેશાં પોતાનો બચાવ કરવાજ લડ્યા છે. મદીના પહોંચેલા કેદીઓ.

કેદી લોકો મદીનામાં દાખલ થયા ત્યારે તેમના હાથ બાંધેલા હતા. કેદીઓમાં રસુલુલ્લાહ (સ.) ના કાકા અને જમાઇ પણ હતા. અબ્બાસને સખત રીતે બાંધવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ હાથ હાથ કરતા હતા. કેદીઓનું કુખ જોઈને રસુલુલ્લાહ (સ.) ખેચેન થઈ ગયા અને રાત્રે તેમની પાસે જઈને દોરડાની ગાંઠો ઢીલી કરી દીધી, કેદીઓ છોડી મુક્યા.

થોડા દીવસ કેદમાં રાખીને બધા માણસોને દંડ લઈ છોડી મુક્યા, કેદના દીવસોમાં કેદીઓના ખાવા પીવા અને આરામની સરસ ગોઠવણ કરી આપી હતી, રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનોના આ સારા વ્યવહારની કેદીઓ ઉપર જાડી છાપ પડી અને તેમના અંતરમાં ધર્યામની સન્ન્યાસની સરસ અસર થઈ.

૬૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) રડ્યા.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના જમાઇએ પોતાના દંડના બદલામાં પોતાના બાનુની હાંસડી રજુ કરી ત્યારે રસુલુલ્લાહ (સ.) રડી પડ્યા અને કહ્યું-આતો ઝેનબની મા બદીજાએ દેજદાનમાં આપી હતી. સહાબાએ ચરજ કરી અમે એ હાંસડી પાછી આપીએ છીએ. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું હું જમાઇને કદી છુટ આપવા માગતો નથી જે હાલત બધાની તે તેની. પણ સહાબાએ હાંસડી

પાછી આપી. બહરની લડાઇના પરિણામે આજુ બાજુના યહુદીઓ અને રસુલુલ્લાહ [સ.] ઉપર હુમલો કરવાની ગોઠવણો કરતા હુશમન કબીલા વાલાઓ દબાર્થ ગયા અને થોડા દીવસ સુધી મુસલમાનોની રાત દિવસની ચિંતા દુર થઇ, પણ મક્કાના કાફરોમાં ઉશ્કેરણી ધણી વધી ગઈ. તેઓએ આખું વરસ બીજી લડાઇની તૈયારીમાં પસાર કર્યું.

રોઝો, ઇદની નમાઝ અને કિતરો.

માહે રમઝાન સને ૨ હીજરીમાં બહરની લડાઈ થઈ હતી. એજ વરસે રમઝાનના રોઝા ફરઝ થયા અને ઇદની નમાઝ વાજબ થઈ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જમાત સાથે ઇદની નમાઝ પઢાવી અને શીતરોનો સદકો પણ વાજબ કરવામાં આવ્યો જે અત્યાર સુધી ચાલ્યો આવે છે. પાંચ વખતની નમાઝ મક્કામાં ફરઝ થઇ હતી.

સતુની લડાઈ.

જંગે બહર પછી અણુ સુફિયાને પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી કે બ્યાં સુધી બહરમાં માર્યા ગયેલા માણસોતું વેર નહી વાળું ત્યાં સુધી ન્હાઇશ નહી કે માથામાં તેલ નાંખી વાળ ઓળીશ નહી. એટલે તેણે ૨૦૦ સાંઢણી સવાર લઇને મદીના ઉપર ચઢાઇ કરી. યહુદીઓએ તેને મદદ કરી પણ માત્ર એક અનસારીનો જીવ લઇને નાશી ગયો. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ તેની પુંઠ પકડી પણ સતુ (જવની ધાણીનો લોટ) ના કોથળા ફેંકીને નાશી ગયો. એથી આ લડાઈ સતુની જંગને નામે ઓળખાય છે.

હ. ફાતમા (ર.) નાં લગ્ન.

અણુ સુફિયાન જીવ લઇને નાકો અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) મદીના આવ્યા ત્યારે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] નાં ન્હાનાં બેટી હઝરત ફાતમા (ર.) નાં લગ્નની તજવીજ થઈ, હઝરત અલી સાથે સગપણ

થયું હતું. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ હઝરત અલી (ર.) ને પુછ્યું તમારી પાસે મેહર (સ્ત્રીધન) આપવા માટે કેટલો માલ છે. અરજ કરી માત્ર એક બખતર છે. ફરમાવ્યું લાવો. મહેર અને દેજદાન.

હઝરત અલી એ મેહરમાં એક બખતર, એક ચમની ચાદર, અને ઘેટાનું એક ચામડું આપ્યું અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ દેજદાનમાં વાણનો એક ખાટલો, ચામડાનો એક ગાદલો, પાણીનું વાસણ, એક મશક પાણીની, બે ઘંટી, અને પાણીના બે ઘડા આપ્યા. આ તેમનાં બેટીનું દેજદાન હતું જેઓ હઝરો બાદશાહોના ધણી છે. યહુદીઓ દેશપાર

કીનકાઆના યહુદીઓ સાથે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નું સુલેહ નામું થઈ ચુક્યું હતું, પણ જંગે બદર પછી તેઓએ શરતોના ભંગ કર્યો. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ સમજાવ્યા પણ તેઓએ ઉદ્ધત જવાબ આપ્યા અને એક અનસારની સ્ત્રીને રસ્તામાં નાગી કરી મશખરી કીધી અને એક મુસલમાનને કતલ કર્યો. એ ગુનાહ માટે રસુલુલ્લાહ (સ.) એ જવાબ માગ્યો. અને યહુદીઓના મિત્ર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાએ આપેલા ચુકાદા ઉપરથી તેમને દેશપાર કરવામાં આવ્યા.

હિજરતનું ત્રીજું વરસ.

હઝરત હક્રસા સાથે લગ્ન.

આ વરસે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હઝરત ઉમરનાં બેટી હઝરત હક્રસા (ર.) સાથે લગ્ન કર્યાં. હઝરત હક્રસા (ર.) જંગે બદરમાં વિધવા થયાં હતાં અને રસુલુલ્લાહ (સ.) ને હઝરત ઉમર (ર.) ની મરજી જાળવવી હતી તેથી તેમનું માન વધારવા તેમનાં બેટી સાથે નીકાહ કર્યો. હઝરત હક્રસા (ર.) ધણી કાબેલ બાનું હતાં.

હૃં ઉમ્મે કુલસુમનાં લગ્ન.

આ વરસે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પોતાનાં બેટી હઝરત ઉમ્મે કુલસુમના લગ્ન હઝરત ઉસમાન (ર) સાથે કરી આપ્યાં. કેમકે હઝરત ઉસમાનનાં પહેલા બાળુ હૃં રૂકૈયા વફાત પામ્યાં હતાં. જેઓ પણ હૃં રસુલુલ્લાહ (સ) નાં બેટી હતાં તેથીજ હઝરત ઉસમાનને “ઝુન્નુરયન” કહે છે.

વારસનો કાનુન.

આ વરસે કુરાન શરીફમાં વારસાનો કાનુન ઉતર્યો અને મુશ્કેલ ઓરતો સાથે લગ્ન કરવાની મુસલમાનોને મનાઈ કરવામાં આવી આ વરસના રમજાન મહીનાની પંદરમી તારીખે હઝરત અલી અને હઝરત ખીખી ફાતમા (ર.) ને ત્યાં હઝરત ઇમામ હસન [સ.] પેદા થયા. અબુ સુફિયાનની ખીજ ચઢાઇ.

મકકાના કાફરોને બદરની હાર અને પોતાના સરદારો મરાયાનો બારે ડાંસ હતો અને તે વેર લેવાની તૈયારી કર્યાંજ કરતા હતા. કવિઓ અને ઓરતો લડાઈ કરવાની ઉશ્કેરણી કર્યાં જતા હતા. અંતે અબુ સુફિયાન મોટું લશ્કર લઈને મદીના ઉપર ચઢાઇ કરવા નીકળ્યો. મદીનાની તૈયારી

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) નાં કાકા અબ્બાસ મકકામાં હતા પણ મુસલમાન થઇ ગયા હતા. તેઓએ સાંઢણી સવાર મોકલી આ ચઢાઇની હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ને ખબર આપી એટલે હ. રસુલુલ્લાહે (સ) ખત્રાવ અર્થે મદીનામાં તૈયારીઓ કરવા માંડી. તા. ૫ મી શવ્વાલે ખબર મળીકે કાફરો નજીક આવી પહોંચ્યા છે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) પણ મુહાજરીન અને અનસારને લઈને મદીનાની બહાર નીકળ્યા.

જંગે ઓહહ.

મદીનાથી ડાઠ માઇલ ઉપર આવેલા ઓહહ નામના પર્વતની પાસે કાફરોના લશ્કરે લડાઇ માટે સફે બાંધી હતી. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) એ પણ તેમની સામે મુસલમાનોને સફે સમારીને ઉભા કર્યાં, કાફરોની પાસે હજરો માણસો હતા. ત્યારે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે માત્ર ૭૦૦ જંગી માણસો હતા. જંગનો મેદાન તૈયાર થયો ત્યારે અબુ સુફિયાનની સ્ત્રી હિન્દા ૧૧ ઓરતો સાથે મેદાનમાં આવી તેણે કહ્યું જનક ગાયન ગાઇ પોતાના બાપ અતબા અને ખીજા માર્યા ગએલાઓનું વેર લેવાની ઉશ્કેરણી કરી. એ કહ્યાજનક મરસીયાથી કાફરો ધણા ઉશ્કેરાયા અને લડાઇ શરૂ થઈ, કાફરોનો ધજા ધારી આગળ વધ્યો અને તેણે કહ્યું “મારી સાથે લડવા આવે એવો કોઈ મુસલમાન છે જે મને દોઝખમાં મોકલે અથવા મારા હાથે સ્વર્ગમાં જાય. હઝરત અલી (ર.)એ આગળ આવી કહ્યું હા, હું છું, એટલું કહીને તરવારનો સળંગ ધા કર્યો અને તે બે કટકા થઇને ભોંય ભેગો થઈ ગયો.

ધજા ધારીનો ખેટો

હઝરત અલી (ર.) ના પહેલાજ ધાથી ધજા ધારી માર્યો જતાં તેનો ખેટો ધજા લઇને સામે થયો. હઝરત હમઝાએ એકજ ધામ તેને કતલ કર્યો અને સાથેજ ગર્જના કરી કે મારો ધા જળવ, હાજી એને પાણી પાનારા અબ્દુલ મુન્તિબિયનો હું ખેટો છું.

ત્રણ વીજળીઓ

કાફર લોકોની ફેજ કાળાં વાદળ હતાં તેમાં ત્રણ વીજળીઓ ઝળકારા મારતી હતી. એક હઝરત હમઝા (ર) બન્ને હાથે તરવાર અલાવતા હતા. ખીજા હઝરત અલી દુશ્મનોની હારો પીંખી અંદર

પેસી ગયા હતા, ત્રીજા અણુ દુળના જેમને હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ તરવાર આપી હતી. એ ત્રણેએ તરવારો ચલાવીને દુશ્મનોને મેદાનમાંથી નસાડી મુક્યા.

ઐયરતોને ન મારી.

અણુ દુળના હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ આપેલી તરવાર મારતા મારતા દુશ્મોની ફેજમાં પેસી ગયા ત્યાં અણુ સુરીયાનની ઐરત હિન્દા સામે આવી, તેઓએ તેણીના માથા ઉપર તરવાર મુકીને કહ્યું 'આ રસુલુલ્લાહ (સ.)ની તરવાર છે ઐરતો ઉપર નથી ચલાવવાની નહીં તો તુ જીવતી રાખવા લાયક નથી.

હઝરત હમઝાની શહાદત

કાફરો હારી ગયા હતા અને તેમનામાં ભંખાણુ પડ્યું હતું એટલામાં પાછળથી એક વહશી નામના શીધી ગુલામે હઝરત હમઝા (ર.) ઉપર ધા યરી શહીદ કરી દીધા. તેમની શહાદતથી મુસલમાનો ચિંતામાં પડ્યા. આ તકનો લાભ લઇ નાસતા કાફરો પાછા ફર્યા અને છેવટનો જીવ લેણુ હુમલો કર્યો અને સાથેજ જુમો પાડવા મંડ્યા કે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) શહીદ થઈ ગયા, કે જેથી મુસલમાનોનો ઉત્સાહ મંદ પડે.

હિન્દાએ કાળજી આપ્યું.

હઝરત હમઝા (ર.) શહીદ થયા એટલે અણુ સુરિયાનની સ્ત્રી હિન્દા તેમની લાશની પાસે આવી અને હઝરત હમઝા (ર.) નું કાળજી કાઢી ને ચાવી ખાધું અને નાક, કાન પણ કાપી નાંખ્યા, કેમકે હઝરત હમઝા [ર] એ જંગે બદરમાં તેણીના બાપ અતબાનો જીવ લીધો હતો અને હિન્દાએ તેમનું કાળજી ચાવી ખાવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. તેણીએ કાપી લીધેલા નાક અને કાન ગળામાં

પહેરી લીંઘા. ખાલિદ બિન વલીદ અત્યાર સુધી મુસલમાન અ્યા નહોતા તેઓએ રસુલુલ્લાહ [સ.] ઉપર હુમલો કર્યો અને પુઠ પાછળના પહેરેગીરને મારી નાંખ્યો. સામેથી ઇબ્ને કમીઆ કાફરે આવી હૉ રસુલુલ્લાહ [સ.] ના ચહેરા ઉપર ધા કર્યો એ ધાથી માથાના ઉપરના બખતરના મંકોડા ચહેરામાં પેસી ગયા.

દાંત પડી ગયા.

એક કાફરે તાણી મારેલા પથરાના ધાથી દાંત પડી ગયા અને ધમાલ મચી ગઈ કે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) શહીદ થઈ ગયા. પરંતુ હઝરત મસઅબ બિન ઉમેર (ર.) શહીદ થયા હતા જેઓ ધગ્ન ધારી હોવા સાથે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) સાથે તેમનો ચહેરો ઘણો મળતો હતો, તેથી લોકો શંકામાં પડ્યા હતા.

હુદરી ઝુલફીકાર

હાર થઈ ત્યારે માત્ર ૧૧ મુસલમાનો હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે રહી ગયા હતા જેમાં હઝરત અબુબકર (ર.) સાઅદ બિન વકાસ (ર.) ઝુમેર બિન અવાઝ, અબુદુજના (ર.), તલહા. (ર.) અને અલી (ર.) પણ હતા, તે પ્રસંગે હઝરત અલી ઝુલ્ફીકાર તરવાર એવી રીતે ચલાવતા કે કોઈ પાસે આવી શકતો નહી, એમરથી કાફરો હ. રસુલુલ્લાહ ઉપર તીર વરસાવતા હતા, હઝરત અબુ દુજના સિંહની માફક તીર પોતાના શરીર ઉપર ઝીલતા. તરવારના ધા સામે રસુલુલ્લાહ (સ.) નો બચાવ કરતાં તલહા (ર.) નો હાથ કપાઈ ગયો, એવીજ રીતે અબુતલહા અને સાઅદ બિન વકાસ પણ જન નિસારી દેખાડતા હતા.

એક બહાદુર એમરત.

જે વેળા મુસલમાનો હારી ગયા અને હૉ રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે જુજ માણસો રહી ગયા ત્યાંને હઝરત ઉમ્મે અમારા (ર.) નામનાં

એક મુસ્લિમ બાતુ તલવાર હાથમાં લઇને આવ્યાં અને રસુલુલ્લાહની ચોમેર ફરી વળેલા હુશમનો સાથે લડવા માંડ્યું, તેઓએ ઈબ્ને કમી માને અને કમીયાએ તેણીને ધાયલ કર્યાં.

હ૦ ફાતમા (ર.) એ જખમ ધોયા.

હારની ખબર સાંભળીને હઝરત ફાતમા [ર.] પણ મેદાને જંગમાં દોડી આવ્યાં અને તેઓએ પોતાના પિતા હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ના જખમ સાફ કર્યાં અને ચટાઈ બાળીને જખમોમાં ભરી. હઝરત આયશા (ર.) વગેરે બાનુઓ પણ ધાયલોની સારવાર, મલમ પટ્ટી અને ખીદમત કરવા મેદાનમાં ફરતાં હતાં.

રસુલુલ્લાહ (સ.) કેવા છે.

એક અનસારી ચોરતના બાપ, ભાઈ અને ભરથાર જંગે ચોહદમાં શહીદ થયા હતા. તેઓ મેદાને જંગમાં આવ્યાં ત્યારે લોકો તેમને દિલાસો આપતા, ત્યારે તેઓ કહેતાં હતાં કે બાપ, ભાઈ અને ભરથાર દીન ઉપર કુરબાન થયા એ ઘણું સાફ થયું, પણ અતાવો કે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) જીવતા છે ને? મને તો બધાથી વધારે તેમની ચિંતા છે.

કાઅમ બિન અશરફ.

આ વરસે જંગે ચોહદ પહેલાં અબુ સુફિયાને એક યહુદી શાઆ કાઅમ બિન અશરફને રસુલુલ્લાહ [સ.] ને કતલ કરવા મદીના મોકલ્યો હતો. તે હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)ની બદગોઈમાં કવિતાઓ પણ લખતો તથા મુસલમાનોને અંદર અંદર લડાવી મારવાની ઉશ્કેરણી પણ કરતો. તેને હઝરત મોહમ્મદ બિન મુસલિમમાંએ રસુલુલ્લાહ [સ.] ની રખથી અડધી રાત્રે એક હીકમત સાથે કતલ કર્યો.

હિજરતનું ચોથું વરસ.

હારના અસર.

બદરની ફતેહથી તમામ કબીલા વાલા દબાઈ ગયા હતા પણ આહલની હારથી તેઓએ ફરી વિરૂદ્ધ યજ્ઞવળ કરવા માંડી અને આસપાસના કબીલાવાલાઓએ મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવાની તૈયારી કરવા માંડી. પરંતુ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ દરેક ફિતનો વખત પહેલાં કાબુમાં લઈ દબાવી દીધો અને જ્યાં યજ્ઞવાની શંકા હતી ત્યાં લશ્કર મોકલાવ્યું.
એ લડાઈઓ.

જંગે આહલના એક મહીના પછી માહે મોહરમ સને ૨ હી. માં કુતન કબીલાના સરદાર તલહા અને ખવેલદે મદીના ઉપર હુમલો લઈ જવાનો વિચાર કર્યો. હઝરત અબુ સલમાએ ૧૫૦ મુળ-હીદ સાથે જઈ તેમને દબાવી દીધા. ફરી એજ મહીનામાં તીયાન કબીલા વાલાએ યજ્ઞવો કર્યો. હઝરત ઇબ્ને અનીસે તેના સરદાર સુફિયાનને કતલ કરી યજ્ઞવો દબાવી દીધો હતો પણ સને ૪ હીજ-રીના સફર મહીનામાં એક ભયંકર બનાવ બન્યો હતો.

હ૦ સાધુ પુરૂષોની શહાદત.

નજદી કબીલા કલ્લાબનો સરદાર અબુ ખર્સ હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે હાજર થયો અને કહ્યું કે મારી કોમને બોધ આપવા થોડાક ઉપદેશકો મોકલો, રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું નજદવાલાની મને બહીક છે. અબુ ખર્સ એ કહ્યું હું જામીન છું. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ સુફાનાં ૭૦ ભક્ત પુરૂષો (દુરવેશો) ને તેની સાથે મોકલ્યા. ખર્સએ તેમને પોતાના ઇલાકામાં લઈ જઈ કતલ કરી નાંખ્યા, ફક્ત એક જથ્થો જીવતો મુક્યો.

શોક પ્રગટ કર્યા

અસહાએ સુદાના ૭૦ સહાયાની શહાદત અને નજદીઓની બેવફાઈનું હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ધણું દુઃખ થયું કેમકે તે દુરવેશો ફળવાયેલા ઉપદેશક હતા, એ ગમ અને શોકમાં એક મદીના સુધી ખુનીઓને શ્રાપ-(બદ્દુઆ) દેવામાં આવ્યો, એ દુરવેશોની શહાદતના દુઃખ જવું દુઃખ હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને કદી થયું નથી.

બીજો દગો.

આ વરસે અદલ અને કારા કખીલા વાલાએ ઇસ્લામી શિક્ષણના ફેલાવા માટે દશ મુસલમાન ઉપદેશકો માગ્યા અને તેમને લઈ જઈને કતલ કર્યા. તેમાંના બે હઝરત ખખીખ (૨) અને હઝરત એદ [૨.] ને મકકાના કાફરોએ ખરીદી બદરમાં માર્યા ગયેલા કાફરોનું વેર વાળવા શહીદ કર્યા. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) ને એ શહીદોનું પણ ધણું દુઃખ થયું.

તારી જગ્યાએ મોહંમદ (સ.)

મકકાના કાફરો હઝરત એદને શહીદ કરવા લાગ્યા ત્યારે અણુ સુક્રિયાને પુછ્યું-જો તારી જગ્યાએ મોહંમદ (સ) કતલ થયા હોય તો તને ધણો હર્ષ થયો હોત ? હઝરત એદે કહ્યું જો હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) ના પગમાં કાંટો વાગે તો તેનું મને મારા મરણ કરતાં પણ વધારે દુઃખ થાય. માઈ મ્હોં મદીના તરફ રાખીને મને કતલ કરો. હ. એનખ (૨.) નો નીકાહ.

આ વરસે હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ હઝરત એનખ (૨) સાથે નિકાહ કર્યો તેઓ રસુલુલ્લાહ (સ) નાં નજીકનાં સંબંધી હતાં પણ ગુલામોના તિરસ્કાર દુર કરવા માટે તેમનાં લગ્ન પોતાના આઝાદ કરેલા ગુલામ એદ સાથે કરી આપ્યાં હતાં. હઝરત એદને ગુલામીથી આઝાદ કરી પોતાના મ્હોં બોલ્યો બેટો કહ્યો હતો, તેથી આ નિકાહની લોકોમાં ચર્ચા થઈ.

શુભાભોની સુગ.

અરબોમાં આવતા આવેલા રીવાજ પ્રમાણે હઝરત ઝેનખ (૨) હઝરત ઝેદને આઝાદ કરેલા શુભામ ગણી તેમની સુમ કરતાં હતા. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ સમગ્રવ્યું કે કોઈ માણસ વગર લાચારીએ કોઈનો શુભામ થતો નથી, પણ તેઓ માન્યાં નહીં એટલે ઝેદ તેમને છુટા છેડા આપ્યા. હઝરત રસુલુલ્લાહ એ તેમની રંજીતી દુર કરવા માટે પોતાની સાથે નીકાહ કરી લીધા કેમકે હઝરત ઝેનખ, રસુલુલ્લાહ (સ.) ના ખાનદાનમાં હતા.

કુરાનમાં ઝેદ (૨.) નું વર્ણન.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના કોઈ સોબતીનું નામ કુરાનમાં નથી. પણ હઝરત ઝેદનું નામ આવ્યું છે. ખુદાએ કહ્યું છે કે-કોઈને બેટો કહેવાંથી તે બેટો થતો નથી. મોહંમદ એ વિચાર જાહેર કરતાં શરમાય છે. કેમકે જાલથી કહેલો બેટો ખરો બેટો થઈ શકતો નથી; તેથી આ વાત ખુદા જાહેર કરે છે. આજ વરસે હ. ઝેનખ (૨) ની વફાત પણ થઈ ગઈ.

અન્ય ભાષા શીખવવાનો હુકમ.

આ વરસેજ હઝરત ઝેદ બિન સાબિતને હુકમ કર્યોકે તમે ખુદીઓની ઈશ્તાની ભાષા શીખો એટલે તેઓએ પંદર દીવસમાં એ ભાષા શીખી લીધી. આ ઉપરથી અન્ય ભાષાઓ શીખવાનો આધાર શેવામાં આવે છે, કેમકે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ખીજી ભાષાઓ શીખવાની તાકીદ કરી હતી.

સલ્લે ૪ હિજરીના બનાવ

આ વરસે હઝરત ઉમ્મે સલમા સાથે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પોતાનો નીકાહ કર્યો કેમકે તેમના બરધાર જહાદમાં શહીદ થયા હતા અને ઓલાદ નહીં થવાનું તેમને ધણું દુઃખ હતું. આ વરસના

જાળાનમાં હજરત ઇમામ હુસેન [અ] પેદા થયા. હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ને હસન (ર) હુસેન (ર) ના જન્મની ધણી ખુશાલી થઇ, હજરત ઇમામ હસન (ર.) એક વરસના હતા અને મોટા ભાગે હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ના ખોળામાં રહેતા હતા.

બલુ નદીર દેશપાર.

બલુ નદીર નામના ચહુદી કબીલા વાલાએ મકકાવાલાના છુપા કાવત્રામાં જોડાઇ હજરત રસુલુલ્લાહ (સ) ને ધાર્મિક વાતો કરવા માટે પોતાને ત્યાં બોલાવ્યા અને કપટ કરી મારી નાંખવાનો તાગડો રચ્યો, પણ હજરતને વહી મારફતે એ કાવત્રાની ખબર થતાં પાછા આવ્યા પણ તેમને એ ગુનાહ બદલ મદીનાની આજુબાજુથી દેશપાર કરવામાં આવ્યા એટલે તેઓ ખેબરના ચહુદીઓની પાસે જઈ વસ્યા.

હિજરતનું પાંચમું વરસ.

અનમાર અને સાંલખાનો બળવો.

મક્કાના કાફરો અને ચહુદીઓના કાવત્રાને આધારે અનમાર અને સાંલખા કબીલાવાળાએ બળવો કર્યો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ૪૦૦ સહાબાને સાથે લઈને તા. ૧૦ મી મોહરમ સને ૫ હીજરી એ તે બળવાખોરોને દાખી દેવા ગયા. કબીલાવાળા તેમની આમદની વાત સાંલખાને પર્વતોમાં નાસી ગયા. ફરી દોમતુલ જન્દલમાં બળવો થયો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ એક હજાર માણસો સાથે જઈને બળવાખોરોને દાખી દીધા.

મરીસીઅનો બળવો.

એ પછી મરીસીઅમાં બળવો થયો જ્યાં પ્રભાવશાળી અને આબરુદાર કુટુંબના અરબો રહેતા હતા. પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ વખતસર ત્યાં જઈને બળવો દબાવી દીધો. કેદીઓમાં કબીલાના

સરદારની ખેટી જવરીયા (૨.) પણ હતી. હમેશાં એ કખીલાવાળા તાબામાં રહેવાના વિચારથી તેણી સાથે હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ નિકાહ કરી લીધો.

બધા કેદી છોડી મુક્યા.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કખીલાના સરદારની ખેટી સાથે નીકાહ કર્યા ત્યારે સહાબા (૨.) એ બધા કેદીઓને છોડી મુક્યા અને કહ્યું કે જે ખાનદાનમાં હજરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ નિકાહ કર્યા હોય તે ખાનદાનના માણસો કેદી કે ગુલામ થઈ શકતા નથી. પોતાના બાઈ-બંધોના આ વર્તનથી હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ધણો આનંદ થયો. કોઈપણ પેગમ્બરના ઇતિહાસમાં આવા ફરમાન બરદાર અનુયાયી-ઓનો દાખલો મળતો નથી.

હ. આયશા રદીઠ પર તોહમત.

લડાઈમાંથી પાછા ફર્યા પછી હજરત આયશા (૨.) જંગલમાં દિશાએ ગયાં હતાં અને અસાવધાનીમાં કાફલો રવાના થઈ ગયો. ખીજ દીવસે એક સહાબી હજરત આયશાને ઊંટ ઉપર બેસાડી પોતે પેદલ ચાલીને મદીનામાં લાવ્યા. આ ઉપરથી કાફરો અને યહુદીઓએ હજરત આયશા ઉપર તોહમત મુક્યું પણ કુરાન શરીફમાં હજરત આયશા (૨.) ના પતિવ્રતપણાની આયતો ઉતરી અને એ તોહમત દુર થયું.

જંગે ખંદક.

આ વરસના છેલ્લા દીવસોમાં મદીનાઓથી જે મોટી લડાઈનો અદેશો હતો તે લડાઈ થઈ. બધા બળવા આ મોટી લડાઈની રચના તરીકેના હતા. આ લડાઈ માટે યહુદીઓ અને મક્કાના કાફરો કખીલાવાળાને ઉશ્કેરી રહ્યા હતા. આ લડાઈને અહઝાબની લડાઈ પણ કહે છે. કેમકે એ લડાઈમાં અરબના ધણા કખીલાવાળા ભેગા થયા હતા. આ લડાઈ જંગે ખંદકને નામે પણ ઓળખાય છે.

૨૪૦૦૦ નું લેરકર.

આ લડાઈમાં મક્કાના કાફરો, અરબ કબીલાવાળા, અને બધા યહુદીઓ જોડાયા હતા. અને ૨૪૦૦૦ શુરવીર સીપાહો હતા. યઝી-દનો દાદા અણુ સુફિયાન આ ફોજનો સેનાપતિ હતો. આખા અર-બસ્તાનમાં આ હુમલાની ધુમ હતી. અને અરબ લોકો કહેતા હતા કે હવે મદીનાનું નામ નિશાન પણ રહેવાનું નથી અને હ. મોહમ્મદ સાથે એક પણ મુસલમાનને જીવતો રહેવા દેશે નહીં.

જંગની તૈયારી.

આ મોટી ચઢાઈની હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ખબર થતાં સહાબા સાથે સલાહ કરી એવા ઠરાવ ઉપર આવ્યા કે મદીના શહેરની બહાર નીકળીને મુકાબલો કરવો ઠીક નથી. હજરત સલમાન ફારસી જેઓ એક ધરાની મુસલમાન હતા તેઓએ સલાહ આપી કે મદીનાને ફરતી ખાઇ ખોદવી અને ખાઇની અંદર રહીને દુશ્મનનો મુકાબલો કરવો જોઈએ.

દશ જણે દશ ગજ જમીન ખોદી.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ખાઈની માપણી કરી દશ દશ ગજ જમીન દશ દશ માણસો વચ્ચે વહેંચી આપી. ખાઇ ૫ ગજ ઊંડી ખોદવાનું હતું. ૩૦૦૦ મુસલમાનોએ વીસ દીવસમાં ખાઈ ખોદીને તૈયાર કરી. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) પણ પોતાને હાથે જમીન ખોદતા હતા અને રાત દિવસ કામ કરતા.

ત્રણ દિવસ લાંબણ.

કડકડતી ઠંડીની મોસમ હતી અને ખાઇનું કામ રાત દિવસ ચાલતું હતું. એક દીવસ થોડાક મુહાજરીન અને અનસારે કહ્યું:—અમે લાંબણથી છીએ અને પેટ ઉપર પથરા બાંધેલા છે. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ પણ પોતાનું પેટ દેખાડ્યું પેટ ઉપર એ પથરા બાંધેલા હતા.

આપે કહ્યું:-મેં ત્રણ દીવસથી કશું ખાધું નથી. સગર કરો અલ્લાહ દરેક મુશ્કેલી આસાન કરશે.

મહેનતનાં ગીત

ખાઈના ખોદકામ દરમ્યાન મુહાજરીન અને અનસાર એવું ગીત ગાતા હતા કે “અમે મોહંમદના હાથ ઉપર જેહાદ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લાધી છે. અને એ પ્રતિજ્ઞા ઉપર અમે હમેશાં કાયમ રહીશું” રસુલુલ્લાહ [સ.] પણ ગીત ગાતા હતા. “અલ્લાહે અમને સન્માન દેખાડ્યો. આપણે નમાઝ પઢીએ છીએ અને ખેરાત કરીએ છીએ. આપણી સામે બળવો થાય છે. ખુદા આપણી જીત કરે.”

આકાશી પ્રકાશ

ખાઈ ખોદતાં એક મોટો પત્થર આવ્યો અને કોઈથી બાગી શકાયો નહીં. રસુલુલ્લાહને ત્રણ દીવસની લાંબણ હતી. પણ હથોડો ઝાલીને એ પત્થરાની શિખા ઉપર માર્યો. પત્થરની શિખાના ભુકા થઈ ગયા અને તેમાંથી રોશની નીકળી એ રોશનીમાં સહાબાએ પોતાને રમ અને ધરાન ઉપર કબજો કરતા જોયા.

ચહુદી પણ મળી ગયા

દુશમનો મદીનાનો પાસે આવી જતાં બનુ કરીઝાના ચાહુદીઓ પણ તેમની સાથે મળી ગયા. અને તે ચાહુદીઓએ હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] સાથે સુલેહનામું કરેલું હતું. રસુલુલ્લાહ તેમની પાસે પોતાના માણસો મોકલ્યા ત્યારે તેઓએ કહ્યું:-મોહંમદ કાણ છે એને અમે નથી ઓળખતા તેનું સુલેહનામું કિમ્મત વગરનું છે. વેર વાળવાનો વખત આવ્યો છે અને અમે મોહંમદ (સ.) નો નાશ કરીશું.

કુર્બાની ચિત્ર

આ લડાઈની અલ્લાહતાલાએ કુર્બાન શરીફમાં આપેલી હકીકત તેનું અસરકારક ચિત્ર આંખો આગળ ખડું કરે છે “ફરમાવ્યું”

દુશ્મનો ઉપરથી અને નીચેથી તમારી ઉપર ચઢી આવ્યા. આંખોએ આંધારા અને કાળજાં મ્હોંડે આવ્યાં અને તમે ખુદા સંબંધી શંકાઓ કરવા માંડી મુસલમાનોની કસોટીનો વખત આવી ગયો અને તેઓ ધુજવા માંડ્યા.”

ઝોરતોની મલામતી

હ, રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પોતાની મુહાજરીનની અને અનસારની બધી ઝોરતોને એક કિસ્લામાં મોકલી દીધી હતી. એ કિસ્લો પાસે હતો છતાં ચકુદીઓએ કિસ્લા ઉપર હુમલો કર્યો એટલે મુસલમાન સ્ત્રીઓએ પથરા અને તરવારો લઇને મુકાબલો કર્યો અને હુમલો કરનારા ચકુદીઓને મારીને ભગાવી દીધા. ચકુદી ભોકો મુસલમાન ઝોરતોની બહાદુરીથી કામર ચઢીને નાશી ગયાં.

એક મહીનાનો ઘેરો.

કાફરોએ એક મહીના સુધી મહીના ઉપરનો ઘેરો ચાલું રાખ્યો. વચમાં ખોદેલી ખાઈથી તેઓ આગળ આવી શકતા નહીં. દુર ઉભા રહીને તીર મારતા હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ પણ ખાઈમાં ફરતા મોરચા બાંધી મુસલમાનોને ખેસાડેલા હતા અને તેઓ તીર તથા પથરાનો દુશ્મનો ઉપર મારો મલાવતા હતા. છતાં પણ મુસલમાનો પાસે ખોરાકી થોડી હોવાથી ધણીને લાધણું કરવી પડતી. કાફરોની ફોજનો કમાન્ડર ઇન ચીફ અબુ સુફિયાન હતો અને તેના તાબામાં ખાલિદ બિન વલીદ, ઉમર બિન આસ, હર-બિન ખન્તાબ અને જખીરા વગેરે જનરલો કામ કરતા હતા. તેઓ એક પછી એક દરરોજ હુમલા કરતા છતાં તેમનો કોઇ જનરલ ખાઈ એળંગી શકતો નહીં કેમકે ખાઈના બધા મોરચા સુંદર રીતે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા.

ખાઈ ઓળંગી

છેવટના એક દીવસે મશહૂર સરદાર અમર ઇબ્ને અબ્દે વદ ઘોડો કુદાવી ખાઈ ઓળંગી આવે તોણે અંદર આવી ગર્જના કરી કે મારી શક્તિ એક હજાર અરબો જેટલી છે. જંગે બદરમાં ધાયલ થયા પછી તેનો બદલો ન લેવાય ત્યાં સુધી વાળમાં તેલ ઓળવાની મેં પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, આજે મારી ૯૦ વરસની ઉંમર છે પણ કોઈ મારી સામે આવી શકતો નથી કદાચ કોઈ હોય તો સામે આવે. કાફર સરદારની સાત સાબળતાં હ, અલી (ર) આગળ આવ્યા. રસુલુલ્લાહ (સ) એ તેમને અટકાવતાં કહ્યું તમે હજુ બાળક છો. અને આસપાસ જોયું પણ કોઈ આગળ ન આવ્યો કાફર ફરી ગરજ્યો ફરી હ. અલી (ર) આગળ આવ્યા, પણ તેમને અટકાવ્યા પણ કોઈ આગળ આવ્યો નહીં ફરી ત્રીજી વારની ગર્જના થતાં હઝરત અલીને લડવાની રજા આપવામાં આવી.

પાઘડી અને તરવાર.

હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) એ પોતાની પાઘડી હ અલીના માથા ઉપર મુકી પોતાની તરવાર તેમના હાથમાં આપી અને કહ્યું-જાઓ મેં તમને ખુદાના રક્ષણમાં સોંપ્યા, ઇબ્ને અબ્દેવદ તમારી સામે છે. અરબના પુખ્ત અનુભવી સરદારો સાથે લડવા જાઓ છો છતાં આકાશ ઉપર તમારો એક મદદગાર છે તે સૌથી મોટો બળવાન છે અને તે તમારી સાથે છે. હઝરત અલી દુશ્મનની સામે આવતાં તેણે કહ્યું-મારા દુશ્મનની ત્રણ શરતો હું કબુલ કરતો આવ્યો છું. માંગ તું શું માગે છે ? હ. અલી [ર] એ કહ્યું-મુસલમાન થા. તેણે કહ્યું નહીં બને, હ. અલીએ કહ્યું પાછો જા તેણે કહ્યું-એ પણ નહીં બને, હ. અલીએ કહ્યું ત્યારે લડવા તૈયાર થા તે હસ્યો અને દાવ કરવા વધ્યો તે પહેલાં તેણે પુછ્યું-છોકરા ! તુ કોણુ છે ? હ. અલી (ર,) એ જવાબ

આખો-અણુ તાલિખનો બેટો અલી છું. તેણે કહ્યું તારો બાપ મારો મિત્ર હતો. જા તુ પાછો ચાલ્યો જા. હું તારી સાથે લડવાનો નથી. હ. અલીએ કહ્યું-પણ હું તો તારી સાથે લડીશ. કાફરે કહ્યું વાર. હુમલો કર. અલી (ર.) એ કહ્યું મુસલમાન પહેલો હુમલો નથી કરતા. પહેલાં તુ હુમલો કર.

ઝલકરનેન ઉપર હુમલો.

હઝરત અલી [ર.] ને ઝલકરનેન પણ કહેતા હતા. કેમકે આપની પેશાની ઉપર બે ઘેરા ધા હતા. જેમાંનો એક આજની લડાઈનો હતો. કાફરે હઝરત અલી ઉપર ધા કર્યો તેની તરવાર માથા ઉપર પડી અને હઝરત અલીની પેશાની ઉપર ઘેરો ધા થયો. તરતજ હ. અલી (ર.) એ ગળ ના કરી-સાવધાન થા. હથે મોહમ્મદ (સ.) નો બાઇ ધા કરે છે.

એક ઘામાં બે કકડા.

હ. અલી (ર.) નું કદ ઠીગણું હતું અને કાફર ઘણો લાંબો હતો. હ. અલીએ જખમી થયા પછી પેતરો બદલી કુદકો માર્યો અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ આપેલી તરવારનો ધા કર્યો, તરવાર, ગળું છાતી, અને પેટ કાપતી નીચ ઉતરી ગઇ અને અબ્દેવદના બે કકડા થઇ જમીનપર પછડાયા. મુસલમાનોએ અલ્લાહો અકબરની ગર્જના કરી. કાફરોના સામટા ઘા.

આમ મોટા સરદારને મરતો જોઈ હ. ઉમર (ર.) ના બાઈ ઝરાર અને જુમેર નાની તરવારો લઇ હઝરત અલી ઉપર ટુટી પડ્યા. પણ હ. અલી (ર.) ની તરવાર સામે ટકી શક્યા નહી. બન્ને પાછા નાઠાહ, ઉમરે (ર.) પોતાના બાઇ ઝરાર ઉપર ધા કર્યો. એક કાફર ખાઇમાં કુદી પડ્યો અને તેણે કહ્યું:-અશરાફો જેવું મોત માયું છું. હ. અલી (ર.) ખાઇમાં કુદી પડ્યા અને તેનું માથું કાપી લેતાં કહ્યું:-લે આ અશરાફો જેવું મોત છે.

છાતી સરસા ચાંખ્યા.

હ. અથો [ર.] અખ્દેવઢ વગેરેને કતલ કરી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની પાસે આવ્યા ત્યારે તેમના કપાળમાંથી લોહી વહેતુ હતું, લુગડાં બીજાં જ્યાં હતાં. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ તેમને છાતી સરસા ચાંખ્યા અને કહ્યું, તારૂં લોહી મારૂં લોહી છે. તારૂં માંસ મારૂં માંસ છે. તારૂં આજનું કામ ક્યામત સુધીના બધા મુસલમાનોના કામથી વધી ગયું છે. તેં નિરાશા પ્રસંગે ઇસ્લામની લાજ રાખી છે.

ચાર નમાઝો કઝા થઇ.

આજની લડાઇ એટલી બધી ધમસાણની હતી કે હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] તથા મુસલમાનોને એક મીનીટની પણ કુરસત મળી નહીં અને ચાર નમાઝો કઝા થઇ ગઇ. કેટલાય દીવસની લાંધણી હોવા છતાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) હથીઆર બાંધીને બધા મોરચાની જાતી તપાસ રાખતા હતા અને મુસલમાનોનો ઉત્સાહ વધારી જુહાદ માટે જીવ આપવાની પ્રેરણા કરતા, લડાઈ ઘણી ભયંકર અને જીવ સટોસટની હતી.

માટીની મુઠી.

છેલ્લી ધડીયે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ એક મુઠી ભરીને માટી હાથમાં લઇને કાફરો તરફ ફેંકી. માટી ફેંકતાં જ વાવાઝોડાનું તોફાન આવ્યું. દુશ્મનોના તંજુ ઉડી ગયા. ઘોડાઓએ નાસવા માંડ્યું અને કાફરોની ફેજમાં ભારે ગભરાટ ફેલાયો. અણુ સુપ્રીયાન અને બીજા સરદારો જુમો પાડી પાડીને લોકોને થોભાવવા પ્રયત્ન કરતા અને કહેતા કે મોહંમદે જાદુ કર્યું છે. અમે તેનો ઉતાર કરીએ છીએ. કાફરો નાઠા.

એવી ભયંકર આંધી આવી કે એક પણ કાફર ઉભો રહી શક્યો નહીં. સરદારોએ ઘણી કોશીશ કરી પણ બધા નાશી ગયા.

અલ્લાહ તાલાએ કુર્આનમાં ફરમાવ્યું કે “હે મોહંમદ! તેં ફેકેલી મુઠી માઠી તેં નહીં પણ અલ્લાહે ફેંકી હતી.” એટલે અલ્લાહે તેમાં એવો ગુણ નાંખ્યો હતો કે માટીની એ મુઠી ફેંકતાજ આંધી આવી.

સમજી માણસોની વાતો.

કાફરોની આ હાર વિષે સમજી માણસો કહે છે કે કાફરો ૨૪ હજાર ફોજની ખોરાકની જાઠવણ કરી શકતા નહતા અને એક મુસલમાને કાફરો અને યહુદીઓ વચ્ચે કુટ પણ નાંખી હતી તથા કાફરો પોતે પણ પાછા જવાના હતા એટલામાં આંધી આવી એટલે નાસી જવાનું એક બટાનું આંધીને ગણવામાં આવ્યું છતાં પણ સમજી માણસો કમુલ કરે છે કે આટલી મોટી ફોજની હાર હેરત ભર્યો બનાવ છે,

બની કરીઝા ઉપર ચઢાઈ.

દુશમનોમાં બંગાળ પડતાં હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ હુકમ આપ્યો કે કોઈએ હથીયાર છોડવા નહી. બની કરીઝાના યહુદીઓએ કરેલા વિશ્વાસઘાતની સજા આપવા જવાનું છે અને આવા કટાકટીના પ્રસંગે બળવો કરી ઝીઓ ઉપર કરેલા હુમલાનું વેર લેવાનું છે. તેઓએ મુસલમાનો સાથે કરાર કર્યો હતો પણ કટોકટીના વખતે કહ્યું કે અમે મોહંમદને ઓળખતા નથી અને કરારનામું કઈ વસ્તુ છે એ અમે જાણતા નથી, તેથી તેમને જરૂર સજા થવી જોઈએ.

પહેલા મુલેહના સદેશા ચલાવો.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ હઝરત અલી (ર) ને બની કરીઝાની પાસે મોકલ્યા કે પહેલાં તેમના વિશ્વાસઘાત, અને બેવફાઈનો જવાબ

મલ્લો અને સુલેહ કરવા સમજવો, એ લોકો આપણા પાડોશી હોવાથી અમારી ઇચ્છા તેમની સાથે લઘાઈ કરવાની નથી. જો તેઓ ખેવફાઈ વિશ્વાસઘાત અને ઓરતો ઉપર હુમલો કરવાનું વ્યાજખી કારણ બતાવે તો સુલેહ કરી નવું કરાર પત્ર લખાવો. પણ બની કરીજાના યહુદીઓએ કિલ્લાના દરવાજા બંધ કરી લીધા અને ઉપરથી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને ગાળો લાંડી કહ્યું અમે મક્કાવાળા નથી કે તમારાથી દયાઈ નારી જઈએ. અમારી પાસે પુષ્કળ હથિયારો છે અને અમે લડાઈની કળા પણ સરસરીતે જાણીએ છીએ. બળ હોય તો અમારી સામે આવો અને તરવારનો સ્વાદ ચાખો.

ઘેરા.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) એ યહુદીઓના કિલ્લાને ઘેરો ઘાલ્યો એક મહીના સુધી આ ઘેરો રહ્યો. ઘેરાથી કંટાળ્યા યહુદીઓએ તાબે થવા પેગામ મોકલ્યું અને કહેવાવ્યું કે મહીનાવાળા સાઅદ બિન મઆઝ જુના સુલેહ કરાવનાર છે તેઓ જે ફેસલો કરશે તે અમે કબુલ રાખીશું કેમકે તેમની અને તેમની અનસારી કામ સાથે અમારી જુની લાઈ બંધી છે હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] એ માગણી કબુલ રાખી. હઝરત સાઅદ બિન મઆઝે કહ્યું કે યહુદીઓના આકાશી પુસ્તક તૌરાતના હુકમ મુજબ મારો ચુકાદો એવો છે કે લડાઈ કરવાની કાબેલીઅત રાખતા હોય તે બધા પુરષોને કતલ કરવા જોઈએ અને બાકી રહેલાઓને લુંડી અને ગુલામ બનાવી લેવા. આ ચુકાદો સાંભળીને યહુદીઓના સરદારે કબુલ કર્યું કે તૌરેતમાં એમજ લખેલું છે.

બળવાખોરોને મારી નાંખવા જોઈએ.

યહુદીઓના સરદાર અને બળવાના આગેવાનને હ૦ રસુલુલ્લાહ

[સ] ની રૂબરૂ હાજર કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું તારી સાથે દુશ્મનાવટ રાખવાની મને ચિંતા નથી પણ ખુદાની આજ્ઞાનો ભંગ કરી તેના હુકમ સામે દગો કરવાનું મને ધણુ દુઃખ છે. હવે જે થવાનું છે તે ખુદાના હુકમ પ્રમાણે થવાનું છે અને તેજ તેણે મારી ચલુદી કામ માટે તૈયારીમાં લખી આપ્યું છે.

તોફાનનાં મુળ કપાયાં

મદીના નજીક રહેતી એ બળવાન ચલુદી કામ હમેશાં મુસલમાનોની સત્તામણી કર્યા કરતી અને જંગે ખંદકમાં તેઓએ વિશ્વાસઘાત કરી મકકાવાળાને મદદ કરી મુસલમાન ઓરતો ઉપર હુમલો કર્યો હતો તેની સજામાં આજે ૪૦૦ લડાયક ચલુદીઓને કતલ કર્યા. અને બાકીના કેટલાય ચલુદી તોફાનની જડ સદા માટે કપાઈ ગઈ, તેઓ મદીના વાસીઓએ દુધ પાઈને ઉછેરેલા સાંપ જેવા હતા. હજરત સાઅદ બિન મઆઝની શહાદત

હ. સાઅદ બિન મઆઝ (ર.) જંગે ખંદકમાં ધામલ થયા હતા અને મસજીદે નબવીના યોગાનમાં તંબુ ઉભો કરી તેમને રાખ્યા હતા. રસુલુલ્લાહ (સ) પોતે તેમની સારવાર કરતા. બની કરીઝાના ચુકાદા પછી તેમને ફરી તંબુમાં લાવ્યા થોડાક દીવસ સુધી દવા કરી પણ સાજ ન થયા અતે તેઓ લડાઈના જખમોની પીડામાંજ મરણ પામ્યા,

પરદાનો હુકમ

આ વરસે હ, રસુલુલ્લાહ [સ] ને હુકમ આપવામાં આવ્યો કે મુસલમાન ઓરતો ધરની બહાર નીકળે ત્યારે તેણીઓએ મોટી ચાદર ઓઢી ધુંધટ કાઢી લેવો જોઈએ અને ગેરમરદો સાથે વાતો કરતી વેળા પડદાના ઓઠામાં રહેવું જોઈએ, રસ્તો ચાલતી વેળા લોકોનું ધ્યાન ખેંચાય એવી રીતે ચાલવું નહીં અને રસ્તે જતાં લોકો સાંજળે એવો અવાજ કરતાં ધરેણા પહેરવાં નહીં.

બીજો હુકમ.

આ વરસે મહોડેથી બનાવી લીધેલા [દત્તક] ખેડાની બી સાથે નિકાહ કરવાની છુટ મળી, બ્યભિચારીને એકસો, પતિવ્રતા બીઓ ઉપર જુડી તોહમત મુકનારને ૮૦ દત્તક મારવાનો હુકમ થયો. પાણી ન મળે ત્યારે તથામ્મમ કરવાની રબ આપવામાં આવી તલાકના નિયમો પણ કુર્આનમાં ઉતર્યા અને પહેલાંની ચાલતી રીત બંધ કરવામાં આવી.

હિજરતનું ૬ હું વર્ષ

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નું સ્વપ્નું

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ સ્વપ્નામાં જોયું કે હું મુસલમાનો સાથે કાબામાં હજ કરી રહ્યો છું, આ સ્વપ્નું જોતાં આપને કાબા શરીફની જિયારત કરવાનો શોખ થયો અને મુસલમાનોના સારા જમાવ સાથે કાબાની જિયારત કરવા રવાના થયા પણ મકકાની પાસે પહોંચતાં ખબર પડી કે કાફર બોકોએ લકાઇની તેમારી કરેલી છે, રસુલુલ્લાહ (સ) એ કહેવડાવ્યું કે હું લડવા નહી પણ કાબાનાં દર્શન કરવા આવ્યો છું.

બાવળ તળે ખેડા

મકકાની નજીક દરીબીયા મુકામ ઉપર હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ પડાવ નાંખ્યો અને હજરત ઉસમાન (સ) સાથે મુલેહનો પેગામ મોકલ્યો પણ હજરત ઉસમાનને શહીદ કર્યાની ખબર મળવાથી આપને થયું કે 'ખ થયું' બાવળના ઝાડ તળે ખેસી ગયા અને હાથ લાંબાવી કહ્યું 'આજે મરવા માટે તમારામાંથી કોણ કોણ પ્રતિજ્ઞા (બેઅત) લે છે. બેઅતે રિઝવાન

બધા મુસલમાનોએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ) ના હાથ ઉપર હાથ

મુકીને કહ્યું “ અમે બધા મરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈએ છીએ. અમને બધાને મોત વહાલી છે ” આ ઉપરથી વહી આવી કે “ ખુદા તે મુસલમાનોથી ઘણો ખુશ થયો જેઓએ મોહંમદ (સ.) ની સાથે ઝાડની નીચે મરવાની પ્રતિજ્ઞા (જૈઅત) કરી ” તેથી આ પ્રતિજ્ઞાને “ જૈઅતે રિઝવાન ” કહે છે. કેમકે અલ્લાહની રઝા (ખુશી) આ પ્રતિજ્ઞા ઉપરથી મળી હતી.

મુલેહનો પેગામ

થોડીવાર પછી અરવા બિન મસઉદ સકરી મક્કાવાળા તરફથી મુલેહનો પેગામ લાવ્યો અને ખખર મળ્યા કે હઝરત ઉસમાન સહીદ નથી થયા. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મુલેહ મંજુર કરી અને શરતો મુજબી. શરતો ઘણી સખત હોવાથી મુસલમાનો બગડ્યા પણ હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ શરતો કબુલ રાખી.

મુલેહની શરતો

આ વરસે મુસલમાનોએ પાછો ફરવું, આવતા વરસે આવે પણ હથીયાર બાંધીને આવે નહી, મક્કાનો જે માણસ મુસલમાન થઈને મદીના જાય તેને પાછો મક્કા મોકલવો, અને મદીનાથી જે માણસ નાસીને આવે તેને પાછો આપવામાં નહી આવે, મુસલમાનોએ કહ્યું શું અમે દબાએલા છીએ કે આવી શરતો કબુલ કરીએ, પણ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું એ શરતો મને કબુલ છે.

કરારપત્ર લખાવું

હઝરત અલી (ર.) એ હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) ના હુકમથી કરાર પત્ર લખ્યું ત્યારે તેમાં ઉમેર્યું કે આ કરારપત્ર મોહંમદ રસુલુલ્લાહ (સ.) તરફથી છે, કાફરોએ કહ્યું અમે તમને અલ્લાહના રસુલ તરીકે કબુલતા નથી તેથી એ શબ્દ કાઢી નાંખો, રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હઝરત અલી (ર.) ને કહ્યું—રસુલુલ્લાહ [સ.] નો શબ્દ છેકી નાંખો,

હઝરતઅલી (ર,) એ કહ્યું એ શબ્દ હું છેકી ન થકું, અંતે હઝરતે પોતે એ શબ્દ છેકી નાખ્યો,

મુસલમાનોની ખફગી

આ સુલેહનામાથી મુસલમાનો એટલા બધા નારાજ થયા હતા કે કાખાની જે કુરખાનીઓ સાથે લાવ્યા હતા તે બધી કુરખાનીઓ ત્યાંજ કરવાનો હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ,) એ હુકમ આપ્યો ત્યારે બધા ચુપચાપ બેસી રહ્યા અને અમલ કર્યો નહી, છેવટે રસુલુલ્લાહ (સ,) એ પોતાની કુરખાનીઓ કરી ત્યારે લાચાર થઈને મુસલમાનોએ પણ કુરખાનીઓ કરી, છતાં બધાની વાતોમાં અને ચહેરા ઉપર નારાજ દેખાતી હતી.

ખુદાની વહી

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઉપર વહી આવી કે આ સુલેહ તમારી ફતેહની આગાહી છે, આ વહી સાંભળીને મુસલમાનો વિસ્મીત થયા, થયું પણ એ જ કે આ સુલેહ પછી મુસલમાનોની ફતેહના દરવાજા ખુલ્લા થયા અને હર વખત થતા બળવાનો મુકાબલો કરવો પડતો તે પણ બંધ થઈ ગયા, આ વરસ અમનચેનમાં પસાર થયું.

દાવતે ઈસ્લામના કાગળ

આ સુલેહથી શાંતિ પથરાઈ એટલે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) એ મદીનામાં જઈને દુનિયાના મોટા મોટા બાદશાહો અને ઉમરાઓ ઉપર દાવતે ઈસ્લામના કાગળ લખ્યા, રોમન કયસર, ઈરાનનો શહન-શાહ, અઝીઝે મીસર, હબશાનના બાદશાહ નગરશી અને ખીન મુસ્લિમ અરબ ઉમરાવો તરફ એકઠીઓ મોકલી જુદા જુદા કાગળો લખ્યા, આ કાગળોની ઘણી સરસ અસર થઈ.

કાગળોનું લખાણ

એ બધા કાગળોમાં ઘણું ટુંકું લખાણ હતું અને લખ્યું હતું

કે ઇસ્લામ કબુલ કરો, નહીં તો તમારી આખી પ્રજાના પાપ માટે તમે જાખમદાર રહેશો. એ કાગળોની શરૂઆતમાં સૌથી પહેલા અલ્લાહનું નામ હતું એ પછી લખ્યું હતું કે મોહમદ અલ્લાહના ખંદા અને રસુલ તરફથી.....ખાદશાહ જોગ.

કાગળનો જવાબ.

રોમન ઇસાઇ કેસરે કાગળની ઘણી તાજીબ કરી અને વિવેક બર્યો જવાબ આપ્યો. પણ ઇરાનના સહેનશાહે કાગળ ફાટી નાંખ્યો અને કહ્યું મારા નામની પહેલાં મોહમદ (સ.) એ પોતાનું નામ શા માટે લખ્યું, અને યમનને સુખાને લખ્યું કે મોહમદ (સ.) ને ગીરકતાર કરી મારી પાસે મોકલી આપો, નજાશીએ ઇસ્લામ કબુલ કરી બેટ સોગાદો મોકલી, અઝીઝે મીસર તરફથી બેટ સોગાદો સાથે વિવેકબર્યો જવાબ આપવામાં આવ્યો.

અથુ સુફિયાનની બેટી.

અથુ સુફિયાન હ. રસુલુલ્લાહ [સ.) નો મોટો દુશ્મન હતો તેની બેટી ઉમ્મે હુબીબા મુસલમાન થઇ હતી અને હીજરત કરીને પોતાના બરથાર સાથે હબશાન દેશમાં ચાલી ગઈ હતી, ત્યાંથી ખબર આવી કે તેમના બરથાર ગુજરી ગયા છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કાગળ લખ્યો કે હું પોતે ઉમ્મે હુબીબા સાથે નિકાહ કરવા માગું છું. તેણીને મારા તરફથી નીકાહનો પેગામ મોકલો.

ઉમ્મે હુબીબા.

ખાદશાહ નજાશીએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો પેગામ ઉમ્મે હુબીબાને પહોંચાડ્યો તેઓએ આ સંખંધનો સ્વીકાર કર્યો. નજાશીએ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) તરફથી ખાલિદ બિન સઇદને ઇજાજ-કબુલ માટે નીમ્યા. અને પોતાની પાસેથી મહેરની ૪૦૦ અશરીફઓ મોકલી.

આવી રીતે નિકાહ થયા પછી ઉમ્મે હખીખાને મદીના મોકલ્યાં અને તેઓ સુખપુર્વક મદીના પહોંચી ગયાં.

રાજદ્વારી અગત્ય.

જુદા જુદા કખીલામાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ જેટલા નિકાહ કર્યા હતાં તેમાં એક બે વગર બાકીની બધી વિધવા અને વૃદ્ધા સ્ત્રીઓ હતી, એમા જુદા જુદા કખીલાઓને એકત્ર કરવાનો હેતુ હતો, અબુ સુફિયાનની બેટી સાથે નિકાહ કરવામાં પણ એજ મકસદ હતી કે તે રસુલુલ્લાહ [સ.] નો દુશ્મન હતો અને આ સખંધથી આપ તેની દુશ્મનાવટ દૂર કરવા માંગતા હતા.

બે સેનાપતિ મુસલમાન થયા.

આ સુલેહના દીવસો દરમ્યાન મક્કાવાળાના બે મશહૂર સેનાપતિ પોતાની મેજે મુસલમાન થવા મદીના આવ્યા. એક ખાલિદ બિન વલીદ હતા જેઓ હમેશાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) સાથે લડતા અને બીજા ઉમર બિન આસ હતા. જેઓએ પાછળથી મીસર જતું. આ બન્ને કશા પણ દયાણુ વગર, શાંતિ પાથરવાની હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની રાજનીતિ ઉપર મોહી મુસલમાન થયા હતા.

હિજરતનું સાતમું વર્ષ.

ચહુદીઓનો બળવો.

હુદેબીયાની સુલેહ પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) અને મુસલમાનો ધણા વખત સુધી અમનથી રહ્યા, પણ બેબરના ચહુદીઓ કાવત્રાં કરી રહ્યા હતાં. બની કરીઝાના પતનથી તેમનામાં ધણી ઉશ્કેરણી ફેલાઈ હતી એટલે આ વરસે તેઓએ વ્યવસ્થીત બળવો શરૂ કર્યો બેબર મદીનાથી ૨૦૦ માઇલ છે અને ત્યાં ધણા જંગી કિલ્લા હતા. ચહુદીઓના સરદાર અબુ રાફે સન્નામે મદીના પર ચઢાઇ લઇ જવાની તૈયારી કરી એટલે ગતફાન કખીલાવાળા પણ તેમની સાથે

ખેડાયા. મદીનાને નાખુદ કરવા માટે મોટી ફોજ ભેગી થઈ. ચઢુદીઓ કહેતા હતા, મોહમ્મદ અને તેના ધરનો દુનિયામાંથી નાશ નહીં કરીએ ત્યાં સુધી અમે ચેનથી બેસવાના નથી. હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મુસલમાનોનો બચાવ કરવા, ચઢુદીઓ મદીના ઉપર ચઢાઈ લાવે તે પહેલાં પોતે ખેબર ઉપર ચઢાઈ કરી, મુસલમાનો પાસે ત્યારે ૧૬૦૦ માણસો હતા. તેમાં માત્ર ૨૦૦ સવાર અને બાકીના પાયદળ હતા. હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ આ ફોજ માટે મોટા ૩ વાવટા તૈયાર કરાવ્યા. પહેલાંની લડાઈઓમાં માત્ર નાની નાની ધમ્મઓ રહેતી હતી.

ખેબરની લડાઈ.

ખેબરમાં હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ એવી જગ્યાએ છાવણી નાંખી કે ચઢુદીઓના છ કિલ્લા તેમના ઘેરામાં આવી ગયા. અને અતક્ષાન કખીદાને મદદ પહોંચવાનો રસ્તો પણ બંધ થઈ ગયો. પાંચ કિલ્લા રહેવાઈ સાથે જીતી લીધા પણ કસુમ નામનો કિલ્લો તરત વેળા જીતાયો નહીં. એ કિલ્લાનો હાકેમ મરહુમ હતો અને લાંબા વખત સુધી તેણે લડાઈ ચાલુ રાખી.

અલ્લાહ અને રસુલનો વહાલો.

એક દિવસ હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે કાલે હું ઝંડો એવા માણસને આપીશ જે અલ્લાહ અને રસુલ બન્નેનો વહાલો છે અને તે પણ અલ્લાહ રસુલ સાથે હેત દાખવે છે, અને તેનાજ હાથે કિલ્લો ફતેહ થશે. આ વધામણી સાંભળીને દરેક મુસલમાન આખી રાત એજ શોખમાં રહ્યો કે હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કામ મને સોંપશે. મોટા મોટા સહાબાએ પણ એ શોખમાં આખી રાતનો ઉગ્મ-મરો કર્યો. સવાર પડી એટલે હૃં રસુલુલ્લાહ [સ.]એ ફરમાવ્યું. અલી

ક્યાં છે ? લોકો તેમને બોલાવી લાખ્યા. તેમની આંખો આવી હતી. હં રસુલુલ્લાહ [સ]એ મોઢાનું થુક તેમની આંખોમાં આખ્યું અને એક ઝડો તેમને આપ્યા પછી કહ્યું જાઓ આ કિલ્લો ફતેહ કરો. હં અલી (ર.) એ તરત હુકમ અમલમાં મુક્યા.

મરહુમની લડાઈ.

કિલ્લાના ચહુદી હાકેમે બહાર મેદાનમાં આવી કહ્યું-દિલેર, અનુ બવી, શુરવીર અને હથીયારખંધ મરહુમ હું છું. હઝરત અલી (ર.) એ કહ્યું-જેની માતાએ સિંહ નામ પાડ્યું હતું તે હું છું અને સિંહ જેવું માફ જેર છે. તે પછી પહેલા વારથી મરહુમ માર્યો ગયો. માથા ઉપર તરવાર પડીને દાંત સુધી ઉતરી ગઈ.

હ. સફીયાનો નિકાહ.

ખેખરના બધા કિલ્લા ફતેહ થયા અને બધા હરીફો શરણ થયા એટલે ચહુદીઓના બળવા કાયમી બંધ પાડવા માટે તેમના વડા સરદારની બેટી હઝરત સફીયા સાથે નિકાહ કર્યો. તેઓ મુસલમાન થયેલાં હતાં. આ નિકાહની સારી અસર થઈ અને તે પછી ચહુદીઓએ બાગ્યેજ કાવત્રાં કર્યાં, ખેખરના કિલ્લા ફતેહ થયા પછી એક ચહુદીએ હં રસુલુલ્લાહ [સ.]ને જમવા તેડ્યા અને જમણમાં ઝેર મેળવી દીધું. હં રસુલુલ્લાહ [સ.]એ માત્ર એક કોળીયો ખાઈ હાથ ખેંચી લીધો પણ આ ઝેરની અસર આપની વફાત વેળા દેખાઈ, એ ઝેરની અસરથી ત્રણ દીવસ પછી એક સહાબી વફાત પામ્યા. તેઓએ ત્યાં વધારે ખાધું હતું. આ વરસે ખુદાના હુકમથી પંજવાણાં પક્ષી અને હિંસક પશુ (દરિન્દા) ગધેડા અને ખચ્ચરનું માંસ હરામ થયું અને મુતા પણ આ વરસે હરામ થયો. બાંદીઓ અને ચાંદી સોનાની લેવડ દેવડના કાનુનો પણ બંધાયો જે અત્યાર સુધી ફિકાહની કિતાબમાં મોબુદ છે.

ફિદકની લડાઇ.

ખેખરની ફતેહ પછી વાદીએ કુરા અને ફિદકના રસ્તે પાછા ફર્યાં. ફિદક આગળ આવતાં ચહુદીઓએ પાછળથી તીર વરસાવવા માંડ્યા. તેમની નેમ હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) ઉપર હતી. હઝરતનો ગુલામ મુદ્દમ જાંટની કાઠી ઉતારતાં ચહુદીઓના તીરથી સહીદ થયો, હઝરતે હુમલાનો હુકમ દીધો. લડાઇ થઇ અને ચહુદીઓ હાર્યાં. એટલે આ મથકે પણ મુસલમાનોના કબજામાં આવ્યાં. અક્કડ થઇને મગરૂરીની ચાલ ચાલવાની હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) મનાઈ કરતા હતા, પણ ખેખરની ફતેહ પછી છેલ્લા સુલેહ નામાના આધારે કાખાની યાત્રાએ આવ્યા ત્યારે મક્કાના લોકોએ કહેવા માંડ્યું કે મુસલમાનો ઘણા નબળા અને નમાલા લાગે છે એટલે તેમને હરાવવાનું કામ અધરૂં નથી. તેથી હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ હુકમ આપ્યો કે મુસલમાનોએ અક્કડ થઇને કાખાનો તવાફ કરવો કે જેથી મુસલમાનો મજબૂત અને પાણીદાર દેખાય.

હઝરત હમઝા [ર.]નાં બેટી.

હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) કાખાની હજ, ઉમરો અને ઝિયારતથી પરવાર્યાં ત્યારે આપે જોયું કે હઝરત હમઝા (ર.)નાં ન્હાનાં બેટી અમામા હોડતાં આવ્યાં. હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ તેમને છાતી સરસાં ચાંપી લાડ લડાવ્યાં અને તેમના પિતાને યાદ કરી રડી પડ્યા. ફરી હઝરત અલીએ ગોદમાં લઇ ખ્યાર કર્યો.

હિજરતનું આઠમું વરસ.

મુતાની લડાઇ

જે દિવસોમાં હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.)એ બધા બાદશાહોને ઇસ્લામની દાવતના કાગળ લખ્યા હતા ત્યારે એક કાગળ બસરાના બાદ-

શાહ શરહખીલ બિન અમર ઉપર પણ મોકલ્યો હતો. તે ઇસાઈ હતો અને રોમન શહનશાહનો ગવરનર હતો. શરહખીલે ૬૦ રસુલુ-લાહ (સ.) ના કાસદને કતલ કરાવ્યો હતો તેનું વેર લેવા માટે ત્રણ હજાર મુસલમાનોની ફોજ મોકલવામાં આવી.

ગુલામ સેનાપતિ તરીકે.

આ ફોજનું સેનાપતિ પદ હઝરતના આઝાદ કરેલા ગુલામ ઝેદ બિન હારિસને આપવામાં આવ્યું. હઝરત અલી (ર.) ના લાઈ બાદર (ર.) અને ખીજા નામચીન મુસ્લીમ સરદારો એ ફોજમાં હતા. અને એક ગુલામ સરદાર અને એ વાત તેમને ગમી નહીં. પણ રસુલુલાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું મારો હુકમ માનો અને ઝેદના તાબામાં રહો. આ ત્રણ હજાર મુસલમાનો શરહખીલની હદમાં પહોંચ્યા ત્યારે તે એક લાખ સીપાહોનું લશ્કર લઈ સામે થયો. આ લડાઈમાં હઝરત ઝેદ [ર.] હ. બાદર, વગેરે મોટા મોટા નામચીન સરદારો શહીદ થયા. અને હારેલી ફોજ લઈને હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (ર.) મદીના પાછા ફર્યા. આ હારનું હઝરત રસુલુલાહ [સ.]ને ઘણું દુઃખ થયું. હઝરત રસુલુલાહ (સ.)ની વફાત પછી હ. અબુઅકરે તેનો બદલો લીધો. હિંદખીયાના સુલેહનામાની મુદત પુરી નહોતી થઈ પણ મક્કાવાળાએ પેગમ મોકલ્યો કે અમે એ સુલેહનામું રદ કરીએ છીએ હવે એ સુલેહનામાની શરતો અમને બંધનકર્તા ગણવી નહી. સાથેજ રસુલુલાહ (સ.)ના મિત્ર કખીલાવાળા ઉપર હુમલો કર્યો અને કાબાની અંદર ખજાઆ કખીલાના માણસોનાં ખુન કર્યાં. ખજાઆ કખીલાવાળાએ હ. રસુલુલાહ (સ.) ને ફરીયાદ કરી અને આપે મદદ કરવા વચન આપ્યું. ૬૦ રસુલુલાહ [સ.]એ ખજાઆવાલાને મદદ કરવાનું વચન આપ્યાની વાત સાંભળીને મદીનાવાળાની હીલચાલ જોવા

અણુ સુદિયાન મદીના આવ્યો અને સીધો પોતાની બેટી ઉપર
હાજીઆ (૨.) ની પાસે પહોંચ્યો. તેણીએ હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.)
બેસતા હતા તે બીજાનું વાળી લીધું. અણુ સુદિયાને કહ્યું થું એ
બીજાનું તારા બાપની આબરૂ કરતાં હલકું છે. બેટીએ કહ્યું નહી,
તેની આબરૂ ધણી ઉંચી છે. અણુસુદિયાને કહ્યું એ બીજાનું મારા
કરતાં ઉંચું કેવી રીતે ? તેણીએ કહ્યું એવી રીતે કે તેની ઉપર
હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) બેસે છે અને તે મુશરિક (અધર્મી) છે.
અણુ સુદિયાને કહ્યું હાય અફસોસ ! મોહમદે (સ) મારી બેટી ઉપર
જાદુ કરી મારી વિરુદ્ધ ઉશકેરી મુકી છે. સાંભળ તારા બાપનું માન
આખા અરબ અને કિસરા તથા કેસરના દરબારમાં છે.

હ. રસુલુલ્લાહના દરબારમાં.

અણુ સુદિયાન રસુલુલ્લાહ (સ.) ના દરબારમાં આવ્યો અને
ઉશકેરાયેલી હાલતમાં કહ્યું:—થું તમે આપણા ખાનદાનની ઓરતોને
મક્કાથી લાવીને મદીનાના હલકા અને નીચ માણસોને સોંપી દેશો.
હોદ્દેબીયાની ટુટેલી સુલેહ પાછી કાયમ કરવા હું અહીં આવ્યો છું.
રસુલુલ્લાહ (સ)એ મોહું ફેરવી લીધું અને કશો જવાબ દીધો નહી.
અણુસુદિયાન પાછો ચાલ્યો ગયો.

મક્કા ઉપર ચઢાઇ.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ મુસલમાનોની મોટી ફોજ લઇને
મક્કા તરફ કુચ કરી. તેમનો હેતુ મુર્તિપુજનની નાપાકી કાબામાંથી
દુર કરવાનો હતો. મુસલમાનોની ફોજ મક્કાની નજીક પહોંચી ત્યારે
અણુ સુરીયાન ફરી જામુસી કરવા આવ્યો, પણ તરતજ ગીરફતાર
થયો અને હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ની આગળ રજુ કરવામાં

આવ્યો. કુટલીયવાર સુધી બોલ્યા વગર હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] તેની તરફ જોઈ રહ્યા.

અણુ સુફિયાન મુસલમાન થયો

તે પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ) એ પુછ્યું—કેમ અણુસુફિયાન ! હવે ખાત્રી થઈ કે ખુદા એક છે ? અણુ સુફિયાને કહ્યું—કોઈ બીજો ખુદા હોત તો આજે અમારા કામ ન આવ્યા હોત ? રસુલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું—અને હું ખુદાનો પયગમ્બર છું એમાં પણ કંઈ સંદેહ છે ? અણુ સુફિયાને કહ્યું—અલબત્ત એમાં સંદેહ છે ખરો. એ પછી હઝરત અબ્બાસના કહેવાથી તેણે કલમો પઢ્યો અને મુસલમાન થયો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હઝરત અબ્બાસ (ર.) ને કહ્યું—અણુ સુફિયાનને નમાઝમાં તમારી પાસે ઉભો રાખજો. નમાઝ શરૂ થઈ અને બધા મુસલમાનો રૂકુમાં ગયા ત્યારે અણુ સુફિયાને રૂકુની અંદર આજુ બાજુ અને આગળ પાછળ જોવા માંડ્યું. આખી નમાઝમાં એવીજ હરકતો કરતો રહ્યો નમાઝ પુરી થયા પછી તેણે હઝરત અબ્બાસને કહ્યું. આવું બદુ મેં આખી ઉમરમાં કદી નથી જોયું. મુસલમાન થયા પછી અણુ સુફિયાન મક્કામાં ગયો અને તેણે બધા કાફરોને ભેગા કરી કહ્યું મેં રોમન કેસરને જોયો, ધરાનના કિસરાને જોયો. પણ કોઈની એટલી ઇન્જત નથી કરવામાં આવતી જેટલી મોહંમદ (સ) ની ઇન્જત કરવામાં આવે છે. તે ઉભો થાય છે ત્યારે બધા ઉભા થઈ જાય છે, તે નમે છે ત્યારે બધા નમી પડે છે હું પણ મુસલમાન થઈ ગયો છું.

હિન્દાએ તમાચો માર્યો.

અણુ સુફિયાનની ઓરત હિન્દાએ ડાહી ડાહીને એક તમાચે માર્યો અને કહ્યું કે તને કોમે ખબરો મેળવવા મોકલ્યો હતો કે

મુસલમાન થઇ જવા ? કે અહીં આવીને મોહંમદની તાકતથી કામને પ્તીવડાવવા ? અણુ સુફિયાને કહ્યું હતું જે જોઈને આવ્યો છું તે તુ નથી જાણતી. અત્રે જાહેર કરવાની જરૂર છે કે મોહંમદે (સ.) કહ્યું છે કે જે માણસ અણુ સુફિયાનના ઘરમાં આશરો લેશે તેને સલામતીનું વચન આપવામાં આવે છે.

મક્કામાં દાખલ થયા.

હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] મુસલમાનોની ફોજ સાથે મક્કામાં દાખલ થયા. જ્યાંની પ્રજાએ તેમને દેશપાર થવાની ફરજ પાડી હતી અને નિર્ણયાર હાલતમાં સંતાઈને જન્મભુમિ છોડવી પડી હતી. આજે તેજ જન્મભુમિના દુશમનો હેબતાઇ ગયા હતા. છુટો છવાયો મુકાબલો થયો પણ વધારે ખુવારી થઇ નહી. મક્કામાં દાખલ થઇ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ હુકમ આપ્યો. મારો ઝડો હ. ખદીમ (ર.) ની કબર પાસે હજુનમાં ઉભો કરવો. ખાલિદ બિન વલીદે મક્કાના ખીજા ભાગો થોડીક ઝપાઝપી પછી કબરો ક્યાં. જોત જોતામાં આખા શહેર ઉપર મુસલમાનોનો કબજો થઇ ગયો. હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ને પુછવામાં આવ્યું આપનો ઉતારો ક્યાં રહેશે. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું:—હવે અહીંયાં માફક ધર બાકી રહ્યું નથી બધાં ઘર અણુ સુફિયાને ખરીદી લીધાં છે. મને અને મારા ખાનદાનને ઘેરો ઘાલી કેદ કરવામાં આવ્યું હતું ત્યાં હું ઉતરીશ. આ વાત સાંભળીને બની હાશમ અને મુસલમાનો રડી પડ્યા. અને રસુલુલ્લાહ (સ.) ખીફ (શઅએ અણુતાતિય)માં ઉતર્યા.

મુતિઓ ભાંગી

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ કાબામાં જઈ કુઆનની આયત પઢી “સત્ય આવ્યું અને કુફ્રનો નાશ થયો કુફ્ર નાશ થનારી વસ્તુ

હતી ” એ પછી કાળામાંની બધી મુતીઓ ભાંગી નાંખવામાં આવી, ચિત્રો ભુંસી નાંખ્યાં અને હ. બિલાસે કાળા ઉપર ચઢીને બુલંદ અવાજે બાંગ દીધી.

ફતેહમંદીનું વ્યાખ્યાન.

નમાઝ પછી મસ્જીદના બધા કાફરોને ભેગા કરી તેમની સામે એક સુંદર વ્યાખ્યાન કર્યું જે અત્યાર સુધી યાદગાર છે. એ પછી આપે જોયું કે લાગટ તેર વરસ સુધી જે લોકોએ પગવણી કરી હતી તે બધા સામે હતા કેટલીય વાર સુધી રસુલુલ્લાહ (સ.) તેમને જોતા રહ્યા. તે પછી આપે કહ્યું હું તમારી સાથે કેવી રીતે વરતીશ તે તમે જાણો છો ? કાફરો પોતાનો છેવટનો વિચાર કરી ધુજી ઉઠ્યા. તેઓએ નમનતાઈથી કહ્યું અન્તા અખુન કરીમુન વ ઈબ્નો અબિન કરીમ “ તુ અમારો માયાળુ ભાઈ છે અને માયાળુ ભાઈના બેટા છે. ” બેશક અમે તારી ઉપર ઘણો જુલમ કર્યો છે. છતાં તારી ખાનદાની જોતાં અમને મારીની ખાત્રી છે અમે ધારીએ છીએ કે તુ માફ કરશે અને જો સજ્જ કરે તો પણ અમે સજ્જને લાયક છીએ. આ જવાબ પછી કેટલીયવાર સુધી સનસની ભરી ચુપકીદી રહી. મેં બધાને માફ કર્યું

એ પછી હ. રસુલુલ્લાહ [સ] એ બુલંદ અવાજે કહ્યું—“ તમે બધા આઝાદ છો. આજે તમારી ઉપર કશો ગુનોહ નથી. મેં બધાને માફ કર્યું, ” આ શબ્દો સાંભળતાં કાફરોનાં માથાં શર્મ અને નદામતથી નીચાં નમ્યાં. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ આકાશ તરફ જોવા માંડ્યું એમ જણાતું કે જાણે તેઓ ખુદાને અરજ કરતા હતા કે મેં તારી ઈચ્છા પ્રમાણે ચુકાદો આપ્યો છે.

જંગે હુનેન,

મસ્જા ફતેહ થયા પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) પંદર દીવસ મસ્જામાં રહ્યા. અહીંની બધી ગોડવણ કરી. તે દરમ્યાન ખબર

મળી કે હવાઝન કખીલાવાળા અને સકીફ કખીલાવાળા વચ્ચે, જ્યાં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ બાળપણમાં દુધ પીધું હતું તેમની વચ્ચે લડાઈની તક્યારી ચાલે છે અને ઘણા માણસો ભેગા થયા છે. રસુલુલ્લાહ (સ.)એ તપાસ કરવા માણસો મોકલ્યા અને લડાઈની વાત ખરી પડી. હવાઝન ઉપર ચઢાઈ.

એટલે હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) ૧૨૦૦૦ સીપાહોની ફોજ લઈ હુનેન તરફ રવાના થયા. આ ફોજમાં ઘણા કાફરો પણ આવ્યા હતા જેઓ મક્કાની ફતેહ પછી તાબે થયા હતા. પણ લડાઈ શરૂ થતાં કાફરો નાહા એટલે મુસલમાનોના પગ પણ ઉખડી ગયા અને એકલા રસુલુલ્લાહ [૨.] રહી ગયા.

હ. અબ્બાસની ગર્જના

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.)ના કાકા ઘોડાનો પેગડો પકડીને ઉભા હતા તેઓએ મુસલમાનોને હાકલ કરી અને ખુદ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પણ બુલંદ અવાજે પડકાર કર્યો—“ હું પયગમ્બર છું, હું અબ્દુલ મુત્તલિબનો બેટો છું.” આ શબ્દો સાંભળતાં મુસલમાનો થંભ્યા અને પાછા વળ્યા. તેઓએ ભેગા થઈ હવાઝન ઉપર હુમલો કરી મેદાન જીતી લીધો અને બેશુમાર માલ સાથે સંખ્યાબંધ માણસોને ગીરફતાર કર્યા.

રસુલુલ્લાહના દુધ ખંદેન

હઝારો કેદીઓને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ની હજુરમાં રજુ કરવામાં આવ્યા તેમાંની એક ઓરતે કહ્યું મારું નામ શીમાઆ છે. અને હું આપની દુધ ખંદેન છું. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું તેનો પુરાવો શું છે. તેણીએ ખુંદ દેખાડી કહ્યું બાળપણમાં આપે મારી ખુંદ કરડી ખાધી હતી, હજુ સુધી દાંતના નીશાન મોજુદ છે. રસુલુલ્લાહ (સ.) એ નિશાન જોઈને રડી પડ્યા અને કહ્યું તું સાચી વાત કરે

છે. હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) એ પોતાની આઠ પાથરી ખેનને તે ઉપર ખેસાડી મહોખતની વાતો કરવા માંડી અને ઉંટ તથા બકરાંની મોટી સંખ્યા આપી કહ્યું—ખેન ! તમારી ઇચ્છા હોય તો મારી સાથે રહો અને કહો તો તમારે ઘેર મુકી આવું. તેઓએ ઘેર જવાની માગણી કરવાથી પહોંચાડવામાં આવ્યાં ને એ ખાન દાનના ધણા લોકોને છોડી મુક્યા.

તાયફ પર હુમલો

હુનેનમાંજ ખબર મળ્યા કે તાયફમાં રમખાણ થવાની તૈયારી છે. તેથી હ. રસુલુલ્લાહ [સ,] પોતે તાયફ ગયા અને વીશ દીવસ સુધી ઘેરો રહ્યો પણ કિસ્સો ફતેહ ન થયો. બધા લોકોની સલાહથી ઘેરો ઉઠાવી લઇ હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) મદીના ગયા. હવે આખા અરબસ્તાનમાં ઇસ્લામનો કોઈ હરીફ રહ્યો નહોતો. હવાઝન ફતેહ થયા પછી હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) એ ગનીમતના માલમાંથી મક્કાના કાફરોને પણ ભાગ આપ્યો ત્યારે કેટલાક અનસારોને માહું લાગ્યું. હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) એ કહ્યું તમે દોલત માગો છો કે મોહમદને માગો છો. તેઓ રડી પડ્યા અને અરજ કરી અમે આપને માગીએ છીએ. આપે ફરમાવ્યું—ત્યારે હું તમારામાં રહીશ અને તમારો થઇનેજ રહીશ. દોલત ખીજાઓને લઇ જવાદો. એ પછી આપ મદીને ગયા.

હિજરતનું નવમું વર્ષ,

તબુકની ચઢાઇ

તબુક મદીનાથી શામદેશ તરફ ચૈદ મંઝીલ (પડાવ) દુર છે. મુત્તાની લડાઈમાં મુસલમાનોની થયેલી હારનું હ. મોહમદ (સ) ને

ધણું દુઃખ હતું. રસુલુલ્લાહ (સ.)ને ખબર મળી કે શામમાં રોમન
 ભોકોએ મોટું લશ્કર ભેગું કર્યું છે અને તેઓ મદીના ઉપર ચઢાઈ
 કરવા માગે છે. તેમના મુકાબલા માટે રસુલુલ્લાહ (સ.) ૩૦૦૦૦
 સીપાહોની ફાજ લઈ નીકળ્યા અને તથુકમાં આવી ડેરા ટોક્યા.
 તથુકમાં આવ્યા પછી માલુમ પડ્યું કે રોમનોએ લશ્કર ભેગું
 કર્યું અને મદીના ઉપર ચઢાઈ કરવાની વાત ખોટી હતી. હ.
 રસુલુલ્લાહ (સ.)એ વીસ દીવસ સુધી તથુકમાં પડાવ રાખ્યો અને
 આજુ બાજુના ઇસાઈ સરદારો સાથે મીત્રાચારી બાંધી. એ બધા
 ભોકોએ સલામતીનો ટેક્ષ (જઝીયા વેરો) આપવાનું કબુલ
 કર્યું અને આપ મદીના ખાતે પાછા ફર્યા. આ વરસે હઝરત
 રસુલુલ્લાહ (સ.)એ હ૦ અબુબકર (ર.) હઝરત અલી (ર.)
 અને હ૦ સાઅદ બિન વકાસને ત્રણસો મુસલમાનો સાથે
 હજ કરવા મક્કા મોકલ્યા અને કહ્યું કે કુદરના જમાનાની
 મક્કામાં ચાલતી નઠારી વાતો બંધ કરવી. એ બધાએ ત્યાં જઈને
 હુકમ પ્રમાણે અમલ કર્યો. ઝકાતનો હુકમ પણ એ વરસેજ આવ્યો.
 નળશીના જનાઝાની નમાઝ.

આ વરસે હબશાન દેશથી ખબર આવી કે ત્યાંના મુસલમાન
 થઈ ગયેલો બાદશાહ નળશી વફાત પામ્યો. રસુલુલ્લાહ (સ) એ
 બધા મુસલમાનોને ભેગા કરી ગાયબાના જનાઝાની નમાઝ પઢી
 અને નળશા માટે દુઆ માગી, મુસલમાનોને કહ્યું તે તમારો બાઈ
 અને ઉપકાર કરનાર હતો જેણે સંકટ સમયે સહાય કરી હતી.

હિજરતનું દસમું વર્ષ.

કબીલાવાળાની ફાજે

મક્કાના કાફરો તાબે થયા પછી અરબસ્તાનના કબીલાવાળા
 ટોળાબંધ મદીનામાં આવતા અને મુસલમાન થઈને પાછા જતા.

કેમકે મહાવાળાનો તેમની ઉપર ધણો પ્રભાવ હતો. તેઓ તાબે થતાં બધા લોકો મુસલમાન થયા. કુરાન શરીફમાં એ કખીલાવાળાની ફેજો મદીના આવી મુસલમાન થયાની વાતનું વર્ણન છે.

વ્યવસ્થા અને સુધારા

તબુકથી પાછા ફર્યા પછી હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] રાત દીવસ મુસલમાનોની ધાર્મિક અને સામાજિક વ્યવસ્થા અને સુધારાની યોજનાઓ સંબંધી વિચાર કરતા. મોટામાં મોટી અને નાનામાં નાની કોઇ વાત એવી નહોતી જેનું વ્યવસ્થિત બંધારણ તેઓએ ન ધડયું હોય અને તે માટે કાયદા કાનુનો અમલમાં ન મુક્યા હોય. આખો વખત એજ બાબતોમાં રોકાયેલા રહેતા.

દીન સંપુર્ણ થયો

છેવટ અલ્લાહ તાલાએ કુઆન શરીફની એક આયત ઉતારીકે “મુસલમાનો ! આજે મેં તમારો ધર્મ સંપુર્ણ (મુકમ્મલ) કર્યો અને મારી બધી ન્યામતો તમને આપી” આ આયતમાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] વિષે ઈશારો કરવામાં આવ્યો જેને હ. અબુબકરે વફાતનો ઈશારો સમજ્યો. એથી તેઓએ રૂદન કરવા માંડયું, કેમકે જુદા પડવાનો વખત પાસે આવી ગયો હતો.

હજજે વિદાય

આ વરસના છેલ્લા દીવસોમાં હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] એ બાલ બચ્ચાં સાથે હજજની મુસાફરી કરી. બધા સહાબા સાથે હતા અને દેશના જુદા જુદા ભાગમાંથી આ હજમાં ભાગ લેવા માટે સંખ્યાબંધ કખીલાવાળા દુર દુરજથી આવ્યા હતા. કેમકે તેમને મોટો ભાગ આ વરસે મુસલમાન થયો હતો, આવી હજનો પ્રસંગ ફરી કહી આવ્યો નથી અને આવવાનો સંભવ પણ નથી.

વફાતના ઇશારા.

આ હજ દરમ્યાન રસુલુલ્લાહ (સ) વાત વાતમાં પ્રસંગોપાત એવા શબ્દો કહેતા જેમાં આપની વફાતનો સંકેત જણાતો હતો, પણ સાધારણ લોકો સમજી શકતા નહોતા. અક્ષયતા ખાસ માણસો એ શબ્દો સાંભળતા ત્યારે બેચેન થઈ રૂદન કરતા હતા. ખમ્સ કરીને હ. અબુબકર અને હ. અલી.

છેલ્લી શીખામણ.

હજની ક્રીયા પુરી થયા પછી હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ,) એ ઉંટ ઉપર બેસીને એક લાખ મુસલમાનોના જમાવમાં શીખામણ આપવા માંડી, એ શીખામણ એટલી બધી અસરકારક હતી કે મુસલમાનોએ આટલી લાંબી, આવી અસરકારક અને સાર મર્બિત શીખામણો હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) ના મ્હોડેથી સાંભળી નહોતી. આ શીખામણ વાળા વ્યાખ્યાનમાં પણ હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) એ કહ્યું હતું કે હવે પછી હું અહીં નહીં આવું આ મારી છેલ્લી હજ છે, હજો વિદાયના વ્યાખ્યાનમાં હ. રસુલુલ્લાહ (સ,) એ મુસલમાનોને ઘણી શીખામણો આપી હતી. તેમની અગત્યની વાતો અવી હતી કે પરસ્પર લડવું નહી, સ્ત્રીઓના હક્કો ખ્યાનમાં રાખવા, દાસીઓ અને ગુલામોની આઝાદી તથા આરામનો ખ્યાલ રાખવો, પહેલાં થયેલાં ખુનોનું વેર લેવાનો વિચાર મનમાંથી કાઢી નાંખવો, એ પણ ફરમાવ્યું કે મારી પછી જે તમે અલ્લાહ તાલાના પુસ્તક કુરાન અને મારા એહલે બયતને પગલે ચાલશો તો ગુમરાહ થશો નહી. આપ ભારે ખુલ્લું અવાજે શીખામણનું વ્યાખ્યાન કરતા હતા. ઉંટ ઉપર બેઠા હતા. લોકો તદ્દન શાંત હતા અને ખ્યાન પુર્વક સાંભળતા હતા તેથી દરેક માણસે આપનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું અને યાદ રાખ્યું.

હિજરતનું અગિયારમું વર્ષ.

જવાના હોય તો.

હજ કરીને મદીના આવ્યા ત્યારે મોહરમનો આખો મહીનો એવો પસાર થયો કે જાણે કોઈ જગતની મુસાફરીએ જવાના છે. એટલે દરેક વસ્તુને એવી રીતે ઠીક કરતા હતા કે તેને પોતાની સાથે મુસાફરીમાં લઈ જવાના છે. અને પોતાના ઘરના માણસો તથા મિત્રો સાથે પણ એવીજ વાતો કરતા હતા. સને ૧૧ હિજરીના સફર મહીનાની આખરીએ હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ) ના માથામાં દુખાવો થવા માંડ્યો અને તાવ પણ ચઢવા માંડ્યો, આ હાલતમાં પણ આપ માથે પાટો બાંધીને પાંચે વખતની નમાઝ પઢાવતા અને આખો દીવસ અરબસ્તાન અને મુસલમાનોની વ્યવસ્થીત ગોઠવણોનાં કામ કર્યા કરતા અને કોઈક વેળા ઘરમાં જઈને સૂઈ જતા. એક દીવસ હ૦ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ખીમારીની હાલતમાં મીઝર ઉપર ચઢીને ખુતબો પઢ્યો કે જો કોઈનો હક મારી ઉપર બાકી હોય તો આજે માગી લેવો, અથવા કોઈને મારા હાથ કે જીભથી કરી તકલીફ થઈ હોય તો તેણે બદલો લઈ લેવો. બધા મુસલમાનોએ રડીને કહ્યું:—યાર સુલુલ્લાહ (સ.) આપે હાથ કે જીભ વડે કદી તકલીફ દીધી નથી.

અકાશા ઉભા થયા.

પણ એક મુસલમાને આગળ આવી કહ્યું જેમનું નામ અકાશા હતું. એક વખત આપે મને સોડી મારી હતી ત્યારે માંડે શરીર ખુલ્લું હતું. માટે આપ પેરણ ઉતારો કે હું આપના ઉધાકા શરીર ઉપર સોડી મારી બદલો લઉં. એ વાત સાંભળીને હ૦ રસુલુલ્લાહ [સ.] એ ફરમાવ્યું હું હાજર છું સોડી મંગાવો.

અકાશની વાત સાંભળીને મસજીદના લોકો ખળભળા ઉઠ્યા ને બધા વિલાપ કરવા લાગ્યા. હઝરત અલીએ બેચેન થઇને કહ્યું— રસુલુલ્લાહ માંદા છે તેમનું ઘડપણ છે, તને દયા નથી આવતી? આ હાલતમાં તું એમને સોટી મારવા માગે છે. આવ મારા શરીર ઉપર એક નહીં દસ સોટીઓ માર. નહીં તો મુસલમાનો તને અહીં જ મારી નાખશે.

એકનો ભાર બીજો નથી ઉપાડી શકતો.

હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] એ હઝરત અલીને બોલતા અટકાવી કહ્યું—અલી ! ખુદા ફરમાવે છે કે “એકનો ભાર બીજો નથી ઉપાડી શકતો.” જો મેં અકાશને સોટી મારી હોય તો તેનો બદલો મારે જ આપવાનો છે. એ ભાર બીજો કોઈ નથી ઉપાડી શકતો. આ વાત સાંભળતાં બધા મુસલમાનો અને હઝરત અલી (ર.) ચીસો પાડીને રૂદન કરવા લાગ્યા અને કેટલાક રડતાં રડતાં બેભાન થઇ ગયા. હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] મીઝ્બર ઉપરથી ઉઠ્યા અને સ્મીત કરતા અકાશ પાસે આવ્યા અને કહ્યું મેં કોઇની સામે કદી માફ શરીર ઉધાડ્યું નથી એટલે તુ કોઠડીમાં આવ ત્યાં હું માફ પેરણ ઉતારીશ ત્યાં તુ સોટી મારજો. એમ ન થાય કે અહીં લોકો તારી ઉપર સખતાઇ કરે, અકાશએ એ વાત કબુલ કરી અને હૉ રસુલુલ્લાહ [સ.] ની સાથે કોઠડીમાં ગયા.

હૉ રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પેરણ ઉતાર્યું

કોઠડીમાં જઈને હૉ રસુલુલ્લાહ (સ) એ પેરણ ઉતાર્યું અકાશએ સોટી ફેંકી દીધી અને મોહરે નખુવતને ચુંબન કર્યું ફરી પગે પડ્યો અને પગને ચુંબન કર્યું. ફરી અરજ કરી કે માત્ર મોહરે નખુવત જોવા અને ચુંબન લેવા માટે આ યુક્તિ કરી હતી

નહીતો આપે મને કદી સોડી મારી નથી. કહ્યું જ તારી ઉપર દોઝખ હરામ છે.

વસીયત નામું.

એક દીવસ સખત તાવ ચઢ્યો હતો. એહસે ઐત અને સહાબા પાસે બેઠા હતા, રસુલુલ્લાહ (સ.) એ ફરમાવ્યું કે કાગળ, કલમ ને ખડીયો લાવો કે હું વસીયતનામું લખી આપું અને તમે મારી પછી ગુમરાહ ન થાઓ. હું ઉમરે [ર.] અરજ કરી. અમારા માટે અલ્લાહનું પુસ્તક કુર્આન પુરતું છે. કેટલાક માણસોએ કહ્યું રસુલુલ્લાહ (સ.) નો હુકમ બળવી લાવવો જોઈએ. પણ વસીયતનામું લખવામાં આવ્યું નહીં અને લોકો ઉઠીને ચાલ્યા ગયા. હું અબુબકરની ઇમામત.

તાવની તકલાફ વધી ગઈ ત્યારે રસુલુલ્લાહ [સ.] એ હઝરત ખીખી આયશા (ર.) ને કહ્યું કે તમારા પિતા અબુબકર (ર.) ને કહો કે મારી જગ્યાએ મસ્જદમાં નમાઝ પઢાવે. હઝરત આયશા (ર.) એ હુકમ પ્રમાણે અમલ કર્યો અને હું અબુબકર (ર.) એ ૧૭ નમાઝો મુસલમાનોને પઢાવી, અને એક નમાઝ હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) એ પણ તેમની પાછળ પઢી.

આખરી વખત.

એ નમાઝ પછી હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] કોઠડીમાં ગયા અને ફરી બાહર આવી શક્યા નહીં અને હાલત ગંભીર થતી ગઈ. હઝરત આયશા [ર.] ટેકો દધને બેસતાં અને હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) દાતણ કરતા હતા કેમકે રસુલુલ્લાહ (સ.) ને દાતણ સાથે મહોબ્બત હતી. અને છેલ્લી ઘડી સુધી દાતણ મુક્યું નહીં. આપના દાંત સાફ અને ચળકતા રહેતા અને છેલ્લી ઘડી સુધી બધા દાંત મોજુદ હતા. માંદગીના દીવસોમાં હઝરત ખીખી ફાતમા (ર.) અને હઝરત અલી

(૨) પણ સેવામાં હાજર રહેતા અને સારવાર કરતા હતા. હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ.) આંખ ઉઘાડતા ત્યારે હઝરત ફાતમા (ર.) તરફ જોઈને સ્મીત કરતા જાણે માયા અને મમતા દેખાડતા હતા. ખીખી ફાતમા (ર.)ના હરખનો પાર રહેતો નહોતો અને તે માટે ઘણાં મગરૂર હતાં. માંદગીની વેદના ઘણી વધી, ત્યારે હઝરત ખીખી ફાતમાએ (ર.) અરખીમાં કહ્યું—“હાય મારા પિતાનું દુઃખ” હં રસુલુલ્લાહ (સ.) એ આંખ ઉઘાડી અને ખીખી ફાતમા [ર.] ને હાથના ઇશારાથી પાસે બોલાવ્યાં અને કાનમાં કુંક કહ્યું. હઝરત ખીખી ફાતમા [ર.] એ રફન કરવા માંડ્યું. ફરી ખીખીવાર કાનમાં કુંક કહ્યું એટલે હસવા માંડ્યું. બધા માણસો વિસ્મીત હતા કે હઝરત ખીખી ફાતમા [ર.] સાથે શી વાતો થઈ.

હું જનાર છું અને તમે આવનાર છો.

વફાત પછી હઝરત ફાતમા (ર.) એ કહ્યું પહેલાં મને કાનમાં કહ્યું—હું દુનિયાથી જનારો છું. ત્યારે મેં રડવા માંડ્યું ફરી તેઓએ કહ્યું—સૌથી પહેલાં તમે મારી પાસે આવશો ત્યારે મેં હસવા માંડ્યું. થયું પણ એમજ કે હઝરત ખીખી ફાતમા (ર.) હં રસુલુલ્લાહ (સ.)ના છ મહીના પછી વફાત પામ્યાં.

છેલ્લા શબ્દો.

હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.]ના આખર વખત આવ્યો ત્યારે આપની જીભ ઉપર ઉમ્મતી ઉમ્મતી (મારી કોમ, મારી કોમ) ના શબ્દો હતા અને ફરી ફરમાવ્યું—અલ્લાહ મારો સરસ સોજતી છે અને “રફીકે આલા” એ અ. દુનિયામાં આપનો છેલ્લો શબ્દ હતો. જે પછી હઝરતની રહ સર્જનમાંથી મુકળી અલ્લાહની પાસે ચાલી ગઈ. ઉમર અને વફાતના નામો.

વફાતના વખતે હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] ની ઉમર ૬૩ વરસની

હતી, હીજરી સને ૧૩ ના રખીઉલ અવ્વલની ખીજ તારીખ અને સોમવારનો દીવસ હતો, જન્મ સોમવાર તા. ૯ મી અને વફાત પણ સોમવાર તા. ૨ જીએ થયું. વફાતની તારીખમાં જો કે મતભેદ છે છતાં ખરી વાત એ છે કે જન્મ તા. ૯ મીએ અને વફાત તા. ૨ જીએ થયું હતી. વફાતની ખબર ફક્ત એક જ જાણે છે અને બધા સહાબા ઉપર રંજ અને શોકની વીજળીઓ ટુટી પડી. હઝરત ઉમર (૨) તો ગાંડા જેવા થઈ ગયા તેઓએ તરવાર મ્યાનમાંથી તાણી લીધી અને કહ્યું—જે માણસ કહેશે કે હું રસુલુલ્લાહ (સ) મરી ગયા છે તેને હું રૈસી નાંખીશ, હઝરત અબુ બકરે કુર્આનની આયત વાંચી કે “બધાએ મરવાનું છે” ત્યારે હઝરત ઉમર ધીરા પડ્યા.

ખિલાફતની ગોઠવણ.

અરબસ્તાનમાં ફેળવણી સામાન્ય નહોતી, અને અંદર અંદરની લડાઈ ઉભી થવાનો પણ સંભવ હોવાથી સહાબાએ પહેલાં હું રસુલુલ્લાહ [સ] ની ખિલાફત અને જનશીનની ગોઠવણ કરી. બધાએ મળીને હઝરત અબુબકર [૨] ને હઝરત રસુલુલ્લાહ (સ) ના જનશીન અને ખલીફા ચુંટી કાઢ્યા તેમના હાથ ઉપર વફાદારીની પ્રતિજ્ઞા લીધી, શરૂઆતમાં અનસારે હઝરત સાઅદ બિન અબ્બાદ (૨) ને ખલીફા ચુંટવા ધાર્યા હતા પણ સૈની દ્રષ્ટિ હું અબુબકર ઉપર હોવાથી તેઓજ ખલીફા ચુંટાયા.

ફકેન ક્રિયા,

ખિલાફતની ચુંટણીનું કામ પૂરું કરી ખીજ દીવસે મંગળવારે હું અલી (૨.) અને બધા અહલુસુન્નેતે જન્મજો તૈયાર કર્યો. નમાઝ પઢવામાં આવી, હજરો માણસોનાં મુસ્દીખ બધા હતાં અને જુદીજુદી જનાઝની નમાઝ પઢતા હતા, રાત્રે હઝરત આયેશા [૨] ની કાઠ-

ડીમાં જ્યાં દેહ છોડ્યો હતો ત્યાં દફન કરવામાં આવ્યા. અને હજારત અલીએ કબરમાં ઉતરીને દફન કરવાની મોટાઇ મેળવી.

હૃં રસુલુલ્લાહ (સ.) નો ચહેરો.

રંગ ગોરો હતો. ગાલ સાફ અને સુંદર હતા, જડખાં કુલેલાં નહોતાં તેમ હાડકામાં ધસેલાં નહોતાં. આંખોની પુતળીઓ ઘેરા કાળા રંગની હતી, આંખોમાં રાતા ડોરા પણુ હતા, ડાઢી ઘટ અને ભરેલી હતી, માથાના વાળ લાંબા હતા અને ઘણે ભાગે ખભા સુધી રહેતા અને કોઈક વેળા કપાવી પણુ નાંખતા, દાંત છેવટ સુધી કાયમ હતા અને તે ખુબ સફેદ તથા ચળકતા હતા, હોઠ રાતા અને ચહેરો રૂવાળદાર હતો.

બાકીનું શરીર.

કદ ઘણું લાંબુ નહોતું કે નહોતું ઠીંગણું, શરીર નહોતું જાડું કે નહોતું પાતળું, છાતી ખુબ પહોળી અને ભરેલી હતી પીઠ ઉપર કમ્બુતરના ઇંડા જેવી ઉડેલી મોહરે નમુવત હતી. હાથપગ અનુકુળ મોટા અને ખુબ પહોળા હતા. ગરદન લાંબી હતી અને પગના તળવામાં માંસ ઓછું હતું.

ચાલ ઢાલ

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) રસ્તો ચાલતા ત્યારે પગ એવી રીતે જમાવીને મુકતા હતા કે જાણે કોઈ ઉંચી જગા પરથી નીચે ઉતરી રહ્યા છે એટલે પગ ઉપર બધા શરીરનો ભાર દબને અને પગ બરાબર જમાવીને ઉપાડતા હતા. અને ઘણા ઉતાવળા ચાલતા હતા. ચાલતી વેળા પાછા ફરીને જોતા નહતા. નજર નીચી રાખતા, આપની ચાલવાની છટા ઘણી સરસ અને દીવ્યપસંદ હતી.

ચાતચીત

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) નો અવાજ ઘણો ઉંચો અને ગર્જના

ભર્યો હતો. ન્યારે વ્યાખ્યાન (ખુતખો) કરતા ત્યારે સાંભળનારાએ ઉપર હાંડી છાપ પડતી. સાધારણ વાતચીત દરમ્યાન પણ જાળવી જાળવીને છુટા છુટા શબ્દો બોલતા હતા. અને સાંભળનાર તે શબ્દો યાદ કરી લેતો, કેટલીક વાર એક એક શબ્દને કેટલી કેટલી વાર ફેરવીને કહેતા કે સાંભળનારો સારી રીતે સમજી શકે. હ. રસુલુલ્લાહ [સ.] પોશાક ધણો તંગ પહેરતા નહોતા કે નહોતા પહેરતા ધણો ઢીલો. સામાન્ય રીતે આપનો પોશાક, ખમીસ, લુંગી અને પાધડીનો હતો. ખમીસ ઉપર ચમની ચાદર ઓઢી લેતા હતા. અને કદી ઝખખો પણ પહેરતા હતા. પાયજામું આપે જો કે પહેર્યું નથી પરંતુ ન્યારે જોયું ત્યારે પસંદ કર્યું અને કહ્યું એમાં સારો પરદો છે પગમાં સામાન્ય રીતે ચંપલ પહેરતા અને જોડા પણ પહેરતા.

ખોરાક

આપનો ખોરાક ઘણો સાદો હતો. વગર ચાજેલા જવના લોટની રોટલી ખાતા હતા, ઊંટ, બકરી ઘેરી અને દુમ્યાનું ગોસ્તપણુ પસંદ કરતા હતા, ખજુરો, દુધ, મધ અને સરકો પણ ખાતા હતા. ઘણે ભાગે રોજી રાખતા, અને ફાકા કરતા, ફળ અને લીલા મેવા પણ પસંદ હતા પણ મધ અને દુધ સોથી વધારે પસંદ હતાં. અને સુરવામાં ચોળેલી રોટલી પણ પસંદ કરતા હતા.

સ્વભાવ

મુસલમાનોની સાથે રસ્તો ચાલતા ત્યારે સરદારો માફક આજળ ચાલતા નહી, કદી તેમની વચ્ચે રહેતા અને કદી મુસલમાનોને આજળ રાખતા અને પોતે પાછળ રહેતા, રસ્તામાં અને લડાઈમાં પાછળ ફરીને જોતા નહોતા. રસ્તે ચાલતાં આપની ચાદર કાંટામાં ભરાઈ

જતી ત્યારે આદર ત્યાંજ પડતી મુકતા અને પાછા ફરીને કાઢતા નહોતા પાછળથી સહાયા આદર કાંટામાંથી કાઢી લેતા.

પરસેવો.

વહી આવતી ત્યારે આપના કપાળ ઉપર પરસેવો આવતો અને સામાન્ય રીતે આપના કપાળ ઉપર હમેશાં પરસેવાનાં બિંદુ રહેતાં અને ઠંડીની મોસમમાં પણ પરસેવો આવતો. આપના પરસેવામાં એક પ્રકારની સુવાસ હતી સહાયા અને સ્ત્રીઓ પોતાનાં લુગડાં પુછીને તબક્ક તરીકે પોતાની પાસે રાખતા હતા.

કુસ્તીનો શોખ.

પયગમ્બરી મળ્યા પછી પણ હઝરતને કુસ્તી લડવાનો શોખ હતો. એક મશહુર પહેલવાન આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે જો મોહંમદ (સ.) મને પછાડશે તો હું મુસલમાન થઈ જઈશ. આપે તેની માગણી કમુલ રાખી અને ત્રણ વાર કુસ્તી લડી અને દરેક વખતે તે પહેલવાનને પછાડ્યો એટલે તે પહેલવાન મુસલમાન થઈ ગયો.

નજીવી કીમતનાં કપડાં

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) ઘણી નજીવી કીમતનાં કપડાં પહેરતા હતા પણ કદી બેટ સોગાદમાં આવેલાં કીમતી કપડાં પણ પહેરતા હતા. એક વખત ઈદના દીવસે હઝરત ઉમરે અરજ કરી આપ પણ કોઈ સારો પોશાક ખરીદ કરો. ફરમાવ્યું—જેને પરસોકનું સુખ જોઈતું હોય તે સારાં કપડાંની ઇચ્છા રાખતો નથી, મારી ઇદ મરીયોની સાથે છે અને તેમને સારાં કપડાં મળતાં નથી.

છાજલી વાળી ટોપી.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ.) હમેશા એક સફેદ લાંબી ટોપી પહેર્યા કરતા અને તેની ઉપર કાળા પાથડી બાંધતા હતા, પણ લડાઈમાં એવી જાતની ટોપી પહેરતા જેની આગળ કાન એટલે છાજલી

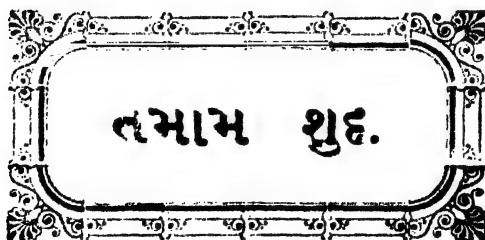
જેવી રહેતી હતી અને આંખો ઉપર તડકો ન પડે એટલા માટે એવી ટોપી પહેરતા હતા. આપની પાઘડી બારે અને ઘણી મોટી નહોતી અને છેડે પણ નહાનો રાખતા હતા.

ઢુવાલ અને ખીજાનું.

હ. રસુલુલ્લાહ (સ) વઝુ પછી એક રમાલ વડે મોઢું લુંછતા પણ પગ લુંછવાનો રમાલ જુદો હતો આપનું ખીજાનું ટાટનું હતું. તેની ઉપર બેસતા ત્યારે શરીર ઉપર તેનાં નિશાન પડી જતાં, એક અનસાર ખાતુએ આ હાલત જોઈને એક નરમ ગાદલો મોકલાવ્યો આપે એ ગાદલો પાછો ફેરવતાં કહ્યું—મને આ ટાટ (ગુણપાટ) ઘણો ગમે છે. સાદી ઉપર પણ બેસતા હતા.

શહેનશાહે દીનનો વારસો

વફાત પછી હરજત આયશા (ર) એ સહાયા [ર.] ને થીગડાં મારેલી એક ચાદર અને એવીજ એક લુંગી બતાવીને કહ્યું કે તમારા રસુલુલ્લાહ [સ.] એ આ વસ્તુઓ વારસામાં મુકી છે. હમેશાં એ જ વસ્તુઓ વાપરતા અને કહેતા હતા કે હું એક અદના માણસ છું અને અદના માણસે સારાં કપડાં કરતાં ખુદાની રઝામંદી વધારે પ્રમાણમાં મેળવવાની આરજી રાખવી જોઈએ.

થોડાક પુલાસો.

હઝરત ખાજ હસન નિકામી સાહેબને સીરતે નખવી સંબંધી પુછાયેલા કેટલાક સવાલોનો સામાન્ય ઉત્તર વાળતાં, તેઓ છેલ્લા એક પત્રમાં લખે છે કે મારી લખેલી સીરતે નખવીનો ગુજરાતી તર જુમો નેકદીલ મુસલમાનોની મદદ સાથે ફેટલીયવાર છપાઇ મફત બહેંચવામાં આવ્યાનો મને ધણો હર્ષ થયો છે. અલ્લાહ તાલા એ બધા મુસલમાનોને બન્ને જહાનમાં તેનો સરસ બદલો આપશે. હાલમાં તમે સીરતે નખવીની નવી આવૃત્તી બહાર પાડવા માગો છો તેથી આ નવી આવૃત્તીમાં અને હવે પછી બહાર પડનારી આવૃત્તીઓમાં ન્યારે પણ તે છાપવાની જરૂર પડે-મારો આ પત્ર અવશ્ય પ્રગટ થવો જોઇએ.

સીરતે નખવીના વાંચકોએ યાદ રાખવું જોઇએ કે મેં આ કિતાબ આરતો, ખાળકો, થોડું ભણેલા મુસલમાનો અને તાજેતરમાં મુસલમાન થયેલા માણસો માટે લખવામાં આવી હતી અને ધણી ઉતાવળમાં લખાઈ હતી, કેમકે રખીલ અવ્વલનો મહીનો પાસે આવી ગયો હતો. હિન્દના દરેક શહેરમાંથી મારી પાસે પત્રો આવી રહ્યા હતા કે અત્યાર સુધી હઝરત પયગમ્બર (સ.)ના જે જીવન ચરિત્ર લખાયા છે તે સહેલી, સરળ અને સાદી ભાષામાં નથી તેથી થોડું ભણેલા અને સાધારણ જુદિના માણસોને ધણી મુશ્કેલી પડે છે. એટલે મુસલમાનો સામાન્ય ખાહેશ અને જરૂરને બંધબેસતી થઇ પડે એવું જીવન ચરિત્ર લખવાનો મેં ઇરાદો કર્યો. આ કામ માટે મારી પાસે જીવન ચરિત્રના મોટા મોટા ગ્રંથો અરબી, ફારસી અને ઉર્દુ ભાષાના મોજુદ

હતા. મેં એ બધા ગ્રંથોમાંથી “ તારીખે શુખારી ” “ તારીખે તિખરી ” “ તબકાત ઇબ્ને સાઅદ ”, ‘ શમાયત તિરમીઝી ” અને મોલાના શિખલીની “ સીરતુન્નબી ” વીણી લીધા અને એ ગ્રંથો રાખીને કામ શરૂ કર્યું.

પુસ્તક લખવાનું શરૂ કર્યા પહેલાં થોડાક ઉદ્દેશ્ય મેં મગજમાં

મુકરર કર્યા અને તે એવા હતા કે

ઉદ્દેશ્ય

પુસ્તક સૌથી વધારે રહેલું અને દરેક

સમજી શકે એવું લખવું, મોટા મોટા

બનાવો જે દશ વીશ પાનામાં આવે છે તે બે ચાર લીટીમાં એવી રીતે સમાવવા કે તેમાંનો કોઈ મુદ્દો માર્યો ન જાય અને લખાણુ પણ થાય નહીં. વળી આ ઉદ્દેશ્ય પણ મરી સામે હતો કે હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના જીવનના એવા બનાવો રજુ કરવા કે જે ખીન મુસ્લિમો અને આજ કાલના સ્વતંત્રતાવાદી મુસ્લિમ યુવકોના મન ઉપર હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના જીવનની સારી છાપ પાડી શકે, આર્થ સમાજ વાળાએ હઝરત પયગમ્બર [સ.] સંબંધી ફેલાવેલી ખોટી વાતો પોતાની મેળે રદ થઈ જાય અને તેની અસર મન, મગજ અને વિચારમાંથી દુર થાય. એક એક બનાવને સ્પષ્ટ રીતે છુટો પાડવાની એટલા માટે કોશીશ કરી છે કે નાની વાત દરેક માણસને યાદ રહે છે અને લાંબી વાત કોઈ માણસ યાદ રાખી શકતો નથી.

ઉપરના ઉદ્દેશ્ય ઉપરાંત એક ખીજો ઉદ્દેશ્ય પણ જરૂરનો હતો

કે પુસ્તકમાં વર્ષ અને મહીનાનો ક્રમ

ઇતિહાસિક ચર્ચા

પણ બરાબર રાખવો જોઈએ, સાથેજ એ

પણ બ્યાનમાં રાખવાનું હતું કે અમુક

બનાવ પહેલાં બન્યો અને અમુક બનાવ પાછળથી બન્યો હતો.

કેમકે હઝરત પયગમ્બર (સ.)નું જીવન ચરિત્ર લખનારાઓએ પહેલાંના બનાવ છેવટમાં અને છેવટના બનાવ પહેલાં લખ્યા છે. જીવન ચરિત્રનાં બધાં પુસ્તકો વાંચ્યા પછી મને ધ્યાન આવ્યું કે જે તપાસ ની ઉંડાણમાં ઉતરીશ તો ત્રણ ચાર વર્ષમાં પણ આ પુસ્તક પૂરું થવાનું નથી. કેમકે પુરાતન કાળમાં કોઈક વર્ષ અને તારીખ તરફ ઝાઝું ધ્યાન આપતા નહોતા. તે એટલી હદ સુધી કે હઝરત પયગમ્બર (સ.) ની વફાત (દેવલોક પામ્યા) ની તારીખ પણ ખાતરી પુર્વક બતાવી શકતા નથી. હઝરત આયશા (રઝી) ની ઉમરમાં પણ મતભેદ છે કે તેમનાં લગ્ન હઝરત પયગમ્બર (સ.) ની સાથે કેટલાક વર્ષની ઉમરમાં થયાં હતાં. કોઈ છ વર્ષ કહે છે, કોઈ નવ વર્ષ બતાવે છે કોઈ બાર અને કોઈ અઠાર વર્ષ કહે છે. છેવટમાં મોલાના શિબલી જેવા સંશોધક અને ઇતિહાસીક પુરૂષ પણ—જેઓએ વરસોની તપાસ અને મહેનત પછી “સીરતુ-નખી” લખી હતી તેઓ પણ વર્ષ અને તારીખનો ભેદ દુર કરી શક્યા નથી. તેથી એ ચર્ચામાં ઉતરી વખતનો ભોગ આપવાનું મને યોગ્ય લાગ્યું નહી. એટલે સાદી, સહેલી અને સરળ ભાષામાં સીરતે નબવી લખવાનો ઉદ્દેશ્ય પાળવાનું પુરતું ધારવામાં આવ્યું કે સર્વ કોઈ સમજી શકે એવી ઢબે પુસ્તક લખવું અને એવા બનાવો ભેગા કરવા કે જે નવ મુસ્લિમો, ખીન મુસ્લિમો, ચોરતો, ગાળકો, અને થોડું બણેલા માણસોમાં ઉપયોગી અને અસર કારક નીવડે.

અબદુલ રહેમાન માંડવીયા સાહેબનો ગુજરાતથી મારા ઉપર

એક પત્ર આવ્યો છે જેમાં મારી લખેલી

એક પત્ર.

સીરતે નબવીના ચોક્કસ પૃષ્ઠો સંબંધી

પુછવામાં આવ્યું છે. એમના બધા સવાલો-

નો સંબંધ ઇતિહાસીક ચર્ચા સાથે હતો. મેં તેમને ઉત્તર વાળ્યો છે.

જે આ પત્રના છેલ્લા ભાગમાં છે. મારો એ જવાબ વાંચ્યા પછી વાંચકોને મારી મુશ્કેલીએનો કંઈક ખ્યાલ આવી શકે. સાથેજ તેઓ સમજી શકશે કે હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના બાળકોનાં નામો અને જન્મના દીવસ તથા તારીખોની વાતો એટલી અગત્યની નથી જેટલી અગત્ય હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના જીવનના તે બનાવોની છે કે જે વાંચીને લાખો ખીન મુશ્કેલીઓનાં મનમાં હઝરત પયગમ્બર (સ.) તરફ માન અને પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે, તે માન અને પ્રેમ વ્યક્ત કરનારા પત્રો નામ. વાઇસરોય લોર્ડ ઇરવીન, પંજાબના ગવર્નર યુ. પી. ગવર્મેન્ટ, ઘણાં અંગ્રેજ વિદ્વાનો, હિન્દુસ્તાનના હિન્દી રાજાઓ અને હિન્દુ આગેવાનો તરફથી મને મળ્યા છે. તેમાંના ઘણાએ લખ્યું છે કે એવું અસરકારક પુસ્તક હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના જીવન ચરિત્રનું આજ સુધી અમારા વાંચકોમાં આપ્યું નથી. દરેક બનાવ ઘણો સાફ અને અતિશય અસરકારક છે. એ બધા બનાવો વાંચતા અમારા મનપર હઝરત પયગમ્બર (સ.) ની પવિત્ર જીંદગીની ઘણી સરસ છાપ પડી છે. જે ખોટી વાતો અત્રે વાંચી અને સાંભળી હતી તે બધી અમારા મન અને મગજમાંથી દૂર થઈ છે.

વર્ષ, તારીખ, બાનુઓ [અઝવાજ] અને એલાદના નામોની તપસીલ અને વ્યાખ્યા ઘણાં પુસ્તકોમાં મોજુદ છે. કદાચ મારા પુસ્તકમાં એની પુરી તપસીલ ન હોય અથવા કોઈ જુલ થઈ હોય તો વાંચકોએ દરગુજર કરવી જોઈએ. એજ વાત મેં મી. અબ્દુલ રહેમાન માંડવીયાને આપેલા જવાબમાં લખી હતી. મી. અબ્દુલ રહેમાન માંડવીયા સાહેબને આપેલા જવાબમાં મેં વારંવાર વચન આપ્યું છે કે હવે પછીની આવૃત્તીમાં એ બધી બાબતો હું સુધારી લઈશ. પરંતુ જ્યારે મેં એ સુધારા દાખલ કરવાનો ઇરાદો કર્યો ત્યારે

જણાયું કે એ કામ માટે ઘણા લાંબા વખતની જરૂર છે, અને મારા કામનાં રોકાણો એટલાં બધાં વધી ગયાં છે કે ઇતિહાસીક ચર્ચામાં હું વખત રોકી શકતો નથી.

મી. અબ્દુલ રહેમાન સાહેબના કાગળના જવાબમાં મેં એમ પણ લખ્યું છે કે હવે પછીની આવૃત્તિ-
પુસ્તકોના હવાલા. એમાં એ પુસ્તકોનો હવાલો પણ આપવામાં આવશે કે જે પુસ્તકોમાંથી બનાવેલામાં આવ્યો છે. પણ આજે હું પણ એને ઘણું મુશ્કેલ કામ ધારું છું. કેમકે દરેક બનાવ જુદો જુદો વાંચવો અને ફરી મોટાં પુસ્તકોમાં તે શોધવો અને તેના પાનાનો હવાલો દરેક પાના ઉપર આપવો એ ઘણું અઘરું કામ છે. આજે એ બધાં પુસ્તકોનાં એક સામટા નામ આપવામાં આવ્યાં છે. જે કોઈ માણસને એ બનાવોમાંનો કોઈ બનાવ તે પુસ્તકોમાં ન મળે તો તેઓ મને પુછી શકે છે કેમકે કોઈ એક ખાસ બનાવ તે પુસ્તકોમાંથી શોધીને હું બતાવી શકું છું. પરંતુ સીરતે નબવીના બધા બનાવોના હવાલા લખવાનું કામ અત્યારે ઘણું અઘરું છે. વાંચકોએ આ ખાસ વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે જે ઉદ્દેશ્ય તો આ પુસ્તક લખવામાં આવ્યું છે તે ઉદ્દેશ્ય સંપૂર્ણ રીતે સચવાયો છે કે કેમ. ઇતિહાસીક ચર્ચામાં ઉતરવાનો હેતુ પહેલાંથીજ મેં મારા ઉદ્દેશ્યમાં રાખ્યો નહોતો તેથી એવી ચર્ચા આ પુસ્તકમાં ભાગ્યેજ દેખાશે.

છેવટમાં ફરી હું તે મુસલમાનોને મુખ્યાર્થ બાદ આપું છું જેઓએ આ પુસ્તકનો ગુજરાતી તરજુમો છપાવીને મફત વહેંચવામાં મદદ કરી છે. કેમકે મારી માન્યતા પ્રમાણે જો કે મેં ઘણી રીતે ઇસ્લામની ખીદમત કરી છે, પણ મારી મુક્તિના કારણ તરીકેનાં માત્ર એ કામ નિવડવાની વકી છે. એક કુરાન શરીફનો હિન્દી તર-

જીમો અને બીજું સીરતે નબવી. એટલે જે લોકોએ સીરતે નબવી અને કુરાન મજીદનો હિન્દી તરજીમો તૈયાર કરવામાં તથા તબલીગ અને ફેલાવામાં મદદ આપી છે અથવા કોઇ બીજી રીતે ભાગ લીધો છે તેમની નજાત અને મુકિતનો પણ મને વિશ્વાસ છે. મારી પ્રાર્થના છે કે અલ્લાહતાલા આપણુ બધાની દીની અને દુનયાવી મુરોદો આ સેવાના પ્રતાપે પુરી કરે. આમીન! તા. ૨૯ મી મહોરમ સને ૧૩૫૦ હી.

(હઝરત ખવાળ) હુસન નિઝામી (સાહેબ)

મી. અબદુલ રહેમાન માંડવીયા સાહેબના પત્રનો જવાબ.

દિલ્હી તા. ૨૩ મી માર્ચ ૧૯૩૧

મોહિબુલ કુરા અબદુલ રહેમાન માંડવીયા સાહેબ. અસ્સલામો અલયક! આપના પત્રનો જવાબ આપવામાં ઢીલ થઇ ગઈ, માફ કરશો. પૃષ્ઠ ૧૪૯ સીરતે નબવી અને પૃષ્ઠ ૧૯૬ તથા ૨૬૧ વિષે આપે સવાલ કર્યો છે કે હઝરત કાસિમ અને હઝરત તૈયબ તથા હઝરત તાહિર, ત્રણ બેટા હઝરત ખદીજ (રઝી) ના નહોતા પણ કાસિમ અને અબદુલ્લા માત્ર એ બે બેટા હતા, જેમનો એલકાબ તૈયબ અને તાહિર હતો. એ તફ્ત ખરું છે. હું ધારું છું કે મારા લખવામાં ગોઠવણની ભુલ થઈ છે જે આવતી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવામાં આવશે. હઝરત ઇબ્રાહીમ મારિયા કિખ્તિયાને પેટે અવતર્યા હતા. એ પણ સુધારી લેવામાં આવશે. પૃષ્ઠ ૧૪૪ હઝરત ઝયન-બનો જન્મ, પૃષ્ઠ ૨૪૬ હઝરત રૂકૈયાનો જન્મ અને પૃષ્ઠ ૨૬૭માં હઝરત ઉમ્મે કુલસુમના જન્મ વિષેની લકીકત છે પણ હઝરત ફાતમા

(૨૩ી) ના જન્મની હકીકત નથી. એ બધી બાબતો પણ બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવામાં આવશે. ખરી વાત તો એ છે કે ચારિત્ર્યના પુસ્તકોમાં વર્ષ સંબંધી ઘણો મતભેદ છે. મોલાના શિબલી પણ મોતાની સીરત લખતી વેળાએ મતભેદથી ગભરાઇ ગયા હતા અને કેટલેક ઠેકાણે તેઓએ પણ તારીખો સંબંધી ભુલ કરી છે, કારણ એ છે કે પ્રાચીન કાળના ઇતિહાસકારો વર્ષ અને તારીખનો ઘણો ઓછો ખ્યાલ રાખતા હતા.

પૃષ્ઠ ૨૮૭ વિશે આપે બતાવેલી શંકા ઉપરથી અવતારનો સવાલ પેદા થાય છે એ વિચાર ઠીક છે. વળી મોલાદ શરીફનાં બધાં પુસ્તકોમાં આપે વાંચ્યું હશે જે ઓરતો અને બાળકોની મીજ-લસોમાં પણ વંચાય છે કે એકજ નુર હતું જે હઝરત આદમ (અ) હઝરત નુહ (અ.) હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ) અને હઝરત મુસા તથા મુસા (અ.) માં પ્રગટ થતું આપણા હજુર (સ.) સુધી આવ્યું હતું, છતાં પણ એ વાત હું કબુલ કરું છું કે આવી બાબતો બાળકો અને ઓરતોની સમજણથી ઘણી ઉંચી છે એટલે નવી આવૃત્તિમાં એ બાબે પણ વિચાર કરીશ.

પૃષ્ઠ ૪૮૫ નો સવાલ પણ વર્ષ અને તારીખના વિષયમાં આવી જાય છે, લવિબમાં ખુદાએ ચાલું તો હઝરત પયગમ્બર (સ) નાં બધાં બાતુઓ અને ઓલાદનાં નામ તથા જન્મની તારીખો સનંદી રીતે શોધ જોળ કરીને લખીશ. પૃષ્ઠ ૫૩૨ અને ૫૩૬ ના સવાલ પણ એવીજ ઇતિહાસીક શોધ જોળના મોહતાજ છે. પૃષ્ઠ ૬૧૯ વિષે લખવાનું કે મોલાના શિબલીની “સીરતુન્નખી” માં પણ એ બતાવ મોજુદ છે, અને બધી અરખી બાબની કિતબોમાં પણ છે કે નાજશીએ ખાલિદ બિન સધદ મારફતે

હિમે લખીયાનો ગાયબાના (પરોક્ષ) નિકાહ કરાવ્યો અને એ વાત માત્ર હઝરત રસુલુલ્લાહ [સ.] માટે ખાસ હતી.

બાનુઓની સંખ્યાની વાત પણ નવી આવૃત્તિમાં આવી જશે. આ એડીશનમાં મેં એ વાતોને અગત્યની નહોતી ગણી પણ આ કિતાબ તે બનાવોનો ફેલાવો કરવા માટે લખવામાં આવી છે જે મુસલમાન ઓરતો અને બાળકોમાં મશહુર થવા લાયક છે. અને જેથી ખીન મુસલીમોના તે આક્ષેપો દુર થાય છે જે તેઓ હઝરત પયગમ્બર (સ.) ઉપર કરે છે. સાથેજ હઝરત પયગમ્બર (સ.) ના આરિવ્યમાંના તે ભાગ મશહુર કર્યો છે. જેથી લોકો અજાણ્યા છે તથા જેની વર્તમાન કાળની ખીન મુસ્લિમ કોમો ઉપર, પ્રગટ થવાથી સારી અસર થઈ શકે છે અને થાય છે.

નવી આવૃત્તિમાં તે પુસ્તકોનાં નામ પૃષ્ઠો સાથે લખી દેવામાં આવશે કે જેમાંથી તે વિષયો લેવામાં આવ્યા છે.

દુઆગો

હસન નિઝામી

આ ચોપડી અમદાવાદ પાનકોરના નાકે વાસુદેવ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ઈશ્વરલાલ ભોતીલાલે છાપી.

અગત્યની ઈસ્લામી કિતાબો

હઝરત મોહમ્મદ સલૅનું જીવન વૃતાંત—[ત્રીજી આવૃત્તિ]
હઝરત રસુલે અકરમ સલૅ ના પવિત્ર જીવનના ખનાવો મુસનનહ કિતાબો ઉપરથી લખ્યા છે. અને આપના સંબંધમાં યુરોપના મોટા મોટા વિદ્વાનોએ ઉચ્ચારેલા ઉંચા મતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. સોનેરી નામના પાકા પુંઠાના પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧—૮—૦.

રસુલે અરબી—માંગરોલની મરાહુર ગાદી વાળા પીર મોટા મીયાં સાહેબ કૃત આ પુસ્તકમાં આપણા આંકાએ નામદારના આદર્શ જીવનને વિસ્તારથી લખવામાં આવ્યું છે. સોનેરી નામના દળદાર પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૨—૮—૦.

રસુલે મદની—(ઉર્દુ ઝખાન ગુજરાતી હરફેમાં) હઝરત રસુલે પાકા નું જીવન ચરિત્ર ખાસ વાંચવા લાયક છે એમાં કસીદા, નાત, મ સાથે મવલુદની મજલીસોમાં પઢવા લાયક નઝમો પણ છે. કિંમત રૂ. ૧—૮—૦.

તઝકેરતુલ અવલીયા ભાગ ૧-૨ (ઉર્દુ ઝખાન ગુજરાતી હરફેમાં) ધરલામના મહાન રજલ અવલિ લાહના એહવાલ અને કરામતો આ બન્ને દળદાર ભાગોમાં લખ. આવ્યા છે. સોનેરી નામના પાકા પુંઠાની જીદા છે. કિંમત દરેક ભાગનો રૂ. ૧—૮—૦ બન્ને ભાગ સાથે મંગાવનારને રૂ. ૨—૧૦—૦.

દીન યુક ડીપો—પાંચપટ્ટી—અમદાવાદ.

મુસલમાનોમાં 'દીન' પ્રિય થઈ

પડ્યું છે કારણ કે:—

- ૧-એનું નામજ મુસલમાનોમાં પ્રિયમાં પ્રિય વસ્તુ છે.
- ૨-એ સમયને અનુસરી લાલદાથી વાતો તરફ દોરે છે અને તુકશાનકારક વાતોથી રોકે છે.
- ૩-એ ઉછરતા જુવાનોમાં ઉત્સાહ, કાર્યશક્તિ અને જિંદગીનો પ્રાણ ફુંકવાનો યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરે છે.
- ૪-એની પોલિસિ મુલ્કે-કુલ છે, કુસંપ કરનાર આખ-તોને તે અંતરથી વિકારે છે.
- ૫-હાલના વાતાવરણની, દેશની અને ઇસ્લામી આલમની ખબરો પુરી પાડે છે.
- ૬ ઇસ્લામી સાહિત્યનો પ્રચાર કરી તબક્કીયનો હેતુ પુરો પાડે છે.
- ૭-કોઈપણ અન્ય ચેપર કરતાં થોડા લવાજમે ખડોણું વાંચન આપતું રહે છે.

તમારી ફરજ પિછાણી અન્યો જેમ તમે પણ એના પ્રાહુક થવા નિચેના સરનામે પત્ર લખો:—

લવાજમ પોસ્ટેજ સથે }
 ૪-૦-૦ હિંદમાં }
 શી. ૧૦ હિંદ બહાર }

“દીન” ઓફીસ.
 પાંચપટ્ટી—અમદાવાદ

